

**MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
VIEŠOJO SAUGUMO FAKULTETAS**

**VISUOMENĖS SAUGUMAS IR
VIEŠOJI TVARKA (2)**

SECURITY OF SOCIETY AND PUBLIC ORDER

Mokslinių straipsnių rinkinys

Proceedings of scientific articles (2)

Atsakingas redaktorius:

Doc.dr. Algirdas Muliarčikas - Mykolo Romerio universitetas

Redaktorių kolegija:

Pirmininkas - prof. dr. Petras Ancelis - Mykolo Romerio universitetas
 Prof. hab. dr. Jonas Poderys – Lietuvos kūno kultūros akademija
 Prof. hab. dr. Gediminas Žukauskas – Valstybinė teismo psichiatrijos tarnyba prie SAM
 Doc.dr. Albinas Grūnovas – Lietuvos kūno kultūros akademija
 Doc.dr. Saulius Greičius - Mykolo Romerio universitetas
 Doc.dr. Česlovas Garbaliuskas – Lietuvos studentų sporto asociacija
 Doc. Dr. Antanas Janušauskas - Mykolo Romerio universitetas
 Doc.dr. Laima Ruibytė - Mykolo Romerio universitetas
 Doc.dr. Birutė Pranevičienė - Mykolo Romerio universitetas
 Doc. dr. Robertas Veršinskas - Mykolo Romerio universitetas
 Dr. Darius Urbonas - Mykolo Romerio universitetas
 Doc. dr. Rūta Adamonienė – Lietuvos Žemės ūkio universitetas
 Doc. dr. Loreta Bukšnytė – Vytauto Didžiojo universitetas

Mokslinių straipsnių rinkinys leidžiamas Mykolo Romerio universiteto Viešojo saugumo fakultete nuo 2007 m.
 Kiekvieną straipsnį recenzavo 2 atitinkamos srities mokslininkai.

Autorių kalba netaisyta

Mykolo Romerio universiteto Viešojo saugumo fakulteto Dekanato posėdžio 2008 m. lapkričio 27 d. susirinkimo nutarimu leidinys rekomenduotas spausdinti.

Visos leidinio leidybos teisės saugomos. Šis leidinys arba kuri nors jo dalis negali būti dauginami, taisomi ar kitu būdu platinami be leidėjo sutikimo.

Adresas:
 Mykolo Romerio universiteto
 Viešojo saugumo fakultetas
 V. Putvinskio g. 70, LT- 44211 Kaunas
 El.paštas vsfvsak@mruni.eu

Address:
 Mykolas Romeris University
 Faculty of Public Security
 V. Putvinskio g. 70, LT- 44211 Kaunas
 E-mail vsfvsak@mruni.eu

Security of Society and public order (2)
Proceedings of scientific articles

Editor in Chief

Assoc. dr. Algirdas Muliarčikas - Mykolas Romeris University

Editorial Board

Chairman - prof. dr. Petras Ancelis - Mykolas Romeris University
 Prof. hab. dr. Jonas Poderys – Lithuanian Academy of Physical Education
 Prof. hab. dr. Gediminas Žukauskas – National Forensic Psychiatry Service Lithuanian Ministry of Health
 Assoc.prof.dr. Albinas Grūnovas – Lithuanian Academy of Physical Education
 Assoc.prof.dr. Saulius Greičius - Mykolas Romeris University
 Assoc.prof.dr. Česlovas Garbaliuskas – Lithuanian students association of sport
 Assoc.prof.dr. Antanas Janušauskas - Mykolas Romeris University
 Assoc.prof.dr. Laima Ruibytė - Mykolas Romeris University
 Assoc.prof.dr. Birutė Pranevičienė - Mykolas Romeris University
 Assoc.prof.dr. Robertas Veršinskas - Mykolas Romeris University
 Dr. Darius Urbonas - Mykolas Romeris University
 Assoc.prof.dr. Rūta Adamonienė – Lithuanian University of Agricultur
 Assoc.prof.dr. Loreta Bukšnytė – Vytautas Magnus University

Every article are reviewed of 2 scientist.

Proceedings of scientific articles have been published since 2008.

TURINYS

	Psl.
Viačeslav Čigrin. Влияние стресса на результаты стрельбы из служебного оружия	5
Vladimiras Andrejevas. Подготовка сотрудников службы охраны государственной границы – составная часть превенции наркомании	13
Doc. dr. Saulius Greičius, Rolandas Nagrockas. Анализ подготовки должностных лиц пограничной службы по охране государственной границы в экстремальной ситуации	27
Aušra Stepanovienė. Diskusijos metodo taikymas mokant profesinės užsienio kalbos	36
Egidijus Nedzinskas, doc. dr. Antanas Janušauskas. Kauno policijos fakulteto studentų profesinė karjera	47
doc.dr. Robertas Veršinskas, doc.dr. Algirdas Muliarčikas, Dovydas Ivanovas. Statutinių pareigūnų profesinių įgūdžių vertinimo ypatumai atliekant sulaikymo veiksmus	58
Valentinas Tumas, Aurelija Morkūnienė. Praktinio vairavimo egzamino rezultatų apibendrinamoji analizė	73
Edmundas Štarevičius, doc. dr. Robertas Veršinskas, Aurelija Morkūnienė. Konfliktinių situacijų policijos pareigūnų praktinėje veikloje analizė	81
Prof. hab.dr. Gediminas Žukauskas, doc.dr. Robertas Veršinskas, doc.dr. Algis Jasulaitis. Žiniasklaida ir agresija	91
Prof. hab.dr. Gediminas Žukauskas, doc.dr. Robertas Veršinskas, Kristina Račiukaitytė. Fizinės, verbalinės ir šalutinės agresijos anketinio tyrimo duomenys iš įvairių Lietuvos Respublikos įkalinimo įstaigų	109
Viačeslav Čigrin. Šaulio psichinė būseną šūvio metu ir galimų streso požymių pašalinimo aspektai	127
Aušra Stepanovienė. Alternatyvus užsienio kalbos užduočių vertinimas	135
Giedrė Paurienė. CLIL metodo taikymas studijų procese: studentų nuomonės tyrimas	142

Virgilijus Valeckas. Automobilio stabdymas: taktinės procedūros ir saugumo strategijos	152
Ingrida Kairienė. Atrankos į Viešojo saugumo fakultetą problematika	171
Egidijus Nedzinskas, Dr. Antanas Janušauskas, Povilas Vepšta, Vilius Velička, Darius Joneikis, Arvydas Uleckas. Nepilnamečių nusikalstamumo aspektai Lietuvoje	177
Rolandas Nagrockas. Visuomenės pasirengimo civilinei saugai tyrimas	187
Vladimiras Andrejevas. Operatyvinės veiklos rengimo aspektai VSF	197
Edvardas Šileris. Operatyvinio darbuotojo rengimo problemos	219
Doc. dr. Nijolė Aukštuolytė. Asmens laisvė ir visuomenės saugumas: filosofinis aspektas	223
Jonas Kurševičius, doc.dr. Robertas Veršinskas, doc.dr. Algirdas Muliarčikas. Krepšinis – sudėtinė būsimųjų statutinių pareigūnų lokomocijų lavinimo dalis	229
Doc. dr. Laima Ruibytė, Vilius Velička, Timas Petraitis. Policijos veiklos užtikrinant viešąjį saugumą vertinimo ypatumai	244
Danguolė Seniutienė. Valstybės sienos apsaugą bei VSAT veiklą reglamentuojančiuose teisės aktuose aptiktų kolizijų analizė	259
Danguolė Seniutienė. Bendradarbiavimo tendencijos valstybės sienos apsaugos tematika	269
Prof. hab.dr. Gediminas Žukauskas, doc.dr. Robertas Veršinskas, Kristina Račiukaitytė. Kai kurių agresijos rūšių: negatyvizmo, dirglumo, įtarumo, apmaudo ir kaltės jausmo anketinio tyrimo duomenys tarp įkalintų asmenų	280
Doc.dr. Algirdas Muliarčikas, doc.dr. Robertas Veršinskas. Įstojusiųjų į Viešojo saugumo fakultetą fizinio parengtumo rodiklių restrospektyvinė analizė	303

ВЛИЯНИЕ СТРЕССА НА РЕЗУЛЬТАТЫ СТРЕЛЬБЫ ИЗ СЛУЖЕБНОГО ОРУЖИЯ

Вячеслав Чигрин

Mykolo Romerio universiteto Viešojo saugumo fakulteto Valstybės sienos apsaugos katedra
V. Putvinskio g. 70, LT- 44211, Kaunas
Telefonas 8 (37) 30 36 42
Elektroninis paštas cigrin@mruni.eu

Ключевые слова: стресс, стрельба, физическая нагрузка, частота сердечных сокращений
Keywords: stress, shooting, physical tension, heart-rate.

В практических ситуациях полицейский перед применением оружия часто испытывает и физические нагрузки – преследуя преступника, применяя боевые приемы и т.д. В данной статье рассматривается влияние физической нагрузки как стресса на результаты стрельбы. Каждый человек реагирует на стрессоры различно, выделяются различные группы стрессоров и типы стрессовых реакций. Понимая, что невозможно смоделировать стрессовую ситуацию, которая одинаково влияла бы на всех участников эксперимента, авторы исследования в качестве стрессора использовали физическую нагрузку, как наиболее часто встречающийся стрессор перед применением огнестрельного оружия в реальной жизни.

ВВЕДЕНИЕ

Выполняя свои служебные обязанности, представители некоторых профессий оказываются в ситуациях, когда им приходится с риском для своего здоровья, а может и жизни спасать других людей. Это медики, представители противопожарной службы, должностные лица правоохранительных органов и др. Работа в таких условиях, то есть в стрессовых ситуациях, отрицательно сказывается на их психологическом здоровье. Стрессовые ситуации можно разделить на две категории:

1-это ситуации, когда ликвидируются последствия аварий, пожаров, оказывается медицинская помощь тяжело раненым лицам, осмотр места совершения тяжких преступлений;

2-это ситуации, которые не только вызывают отрицательные эмоции, но при которых возникает опасность самим должностным лицам, например задержание опасных преступников, пресечение массовых беспорядков.

Профессор Г. Жукаускас обращает внимание [1.2] на тот факт что полицейские и служащие других аналогичных подразделений подвергаются стрессу обеих категорий, в то время как представители других профессий – медики, пожарники, эксперты сталкиваются а последствием стресса.

Большинство ученых, изучавших рабочие условия полицейских [2,3], эту профессию характеризуют как профессию повышенного стресса. Большинство факторов стресса нарушают внутренний ритм организма в результате чего повышается вероятность заболеваний различными болезнями. Профессор Г. Жукаускас обращает внимание на то, что по данным М. Виоланди [1] полицейские США кончают жизнь самоубийством в три раза чаще, чем служащие муниципалитетов, чаще болеют и умирают от кардиологических болезней, чаще болеют раком печени и толстой кишки. Похожую статистику представляют и другие авторы [3], согласно данным которых полицейские США в два раза чаще болеют сердечно-сосудистыми и кишечными заболеваниями по сравнению с национальным показателем, а число самоубийств среди них от двух до шести раз превышают национальные показатели.

Каждый индивидуум переживает стресс очень индивидуально, это зависит от свойств личности, общего состояния здоровья, степени уверенности в своих силах. Большое значение имеет позитивная оценка ситуации, готовность и психологический настрой к выполнению своих обязанностей. Примером может служить результаты исследования психологического состояния диспетчеров аэропортов [4], которые показали, что диспетчеры подвергаются наименьшему стрессу по сравнению с обслуживающим персоналом, который жаловался на значительные психологические проблемы. Поэтому авторы, исследовавшие условия работы полицейских, большое значение уделяют подготовленности полицейских к возможному стрессу [1]. Полицейские должны быть подготовлены и настроены на то, что понадобится применить служебное оружие, оказать помощь пострадавшим .

Очевидно что наибольший стресс полицейские испытывают в ситуациях, когда их здоровью и жизни угрожает опасность. Столкнувшись с вооруженными преступниками, очень важным становится его умение вовремя и эффективно применить специальные

средства или огнестрельное оружие. Огнестрельное оружие применяется как крайнее средство, когда другие спец.средства - слезоточивый газ, резиновая палка неэффективны. Полицейскому в такой ситуации сложнее контролировать элементы меткого выстрела (стойку, хват оружия, контроль за нажатием на спусковой крючок). Значение тактической, боевой, психологической подготовки подтвердили исследования ФБР США [5], выполненные в 2000 году, во время которых выяснилось, что 43% погибших полицейских имели пуленепробиваемые жилеты. Очень важным фактором становится человеческий фактор, т.е. готовность полицейского в стрессовой ситуации действовать хладнокровно и точно. Изучая умение полицейских применять огнестрельное оружие А. Биндер, Л. А. Фридел и К. Матуля (A. Binder, L. A. Fridell, K. Matulia) установили, что не смогли попасть в мишень от 52% до 65% участвовавших в исследованиях полицейских [6].

С целью выяснить какие психологические свойства личности определяют меткость выстрела стрелка было проведено много исследований [6,7,8,9], во время которых выясняли влияние силы сжатия кисти, быстроты реакции, упражнения по медитации на результаты стрельбы. Обобщая полученные результаты можно констатировать, что не было установлено достоверной связи между исследованными факторами и результатами стрельбы. Это можно объяснить тем, что результат стрельбы в большей степени зависит от теоретического понимания теории выстрела и возможности правильного исполнения, а только физические данные личности и их совершенствование не дают правильных навыков меткой стрельбы [10,11]. Известные тренеры по стрельбе обращают внимания на то, что хорошим стрелком может быть только всесторонне развитая личность, умеющая контролировать свои действия. Большинство авторов, исследовавших влияние отдельных факторов на результаты стрельбы, контрольные стрельбы проводили в статическом положении, в то время как реальное применение огнестрельного оружия происходит в динамике в состоянии стресса .

Методика исследования

Различные авторы предоставляют различные определения стресса и стрессоров-факторов создающих стрессовое состояние. В международном словаре терминов [12] “стресс“ (от английского stress - напряжение), определяется как состояние напряжения, возникающее у человека или животного под влиянием сильных воздействий; неспецифическая (общая) защитная физиологическая реакция организма. Автор

медицинского и психологического термина “стресс” биолог Ганс Селье (Hans Selye) определил стресс [13] как состояние психического и физиологического напряжения человека, которое возникает в результате внешних или внутренних раздражителей – стрессоров.

Реагируя на стресс человек инстинктивно концентрирует все свои физиологические ресурсы и готовит тело в борьбе с врагом. Каждый человек реагирует на стрессоры различно, выделяются различные группы стрессоров и типы стрессовых реакций [14]. В практических ситуациях полицейский перед применением оружия часто испытывает и физические нагрузки – преследуя преступника, применяя боевые приемы и т.д. При обычных, не экстремальных, физических нагрузках сердечно-сосудистая система длительное время способна поддерживать оптимальный режим. Одним из важнейших показателем оценки состояния сердца и кровеносных сосудов является частота сердечных сокращений при достижении анаэробного порога (частота сердечных сокращений в среднем 130-150 ударов в мин.) [15]. Понимая, что невозможно смоделировать стрессовую ситуацию, которая одинаково влияла бы на всех участников эксперимента, авторы исследования в качестве стрессора использовали физическую нагрузку, как наиболее часто встречающийся стрессор перед применением огнестрельного оружия в реальной жизни.

В эксперименте участвовали 92 студента Каунасского факультета полиции. Перед началом эксперимента были измерены кровяное давление и частота сердечных сокращений (пульс) у участников эксперимента. Стрельба проводилась в два этапа. На первом этапе выполнялись контрольные стрельбы на 25 метров, стреляя в спортивную мишень с кругами. Каждый участник стрелял по три патрона без ограничения времени. На втором этапе участники эксперимента перед стрельбой преодолевали полосу препятствий. Прибыв на огневой рубеж участники должны были максимально быстро выполнить три выстрела в мишень на расстоянии 25 метров. Термин “максимально быстро” означал стрельбу контролируя правильное положение мушки и целика, но не ожидая восстановления нормального дыхания и кровяного давления. Сразу после окончания стрельбы повторно измерялось кровяное давление и пульс. Результаты эксперимента обрабатывались используя программный пакет программы статистика для Windows.

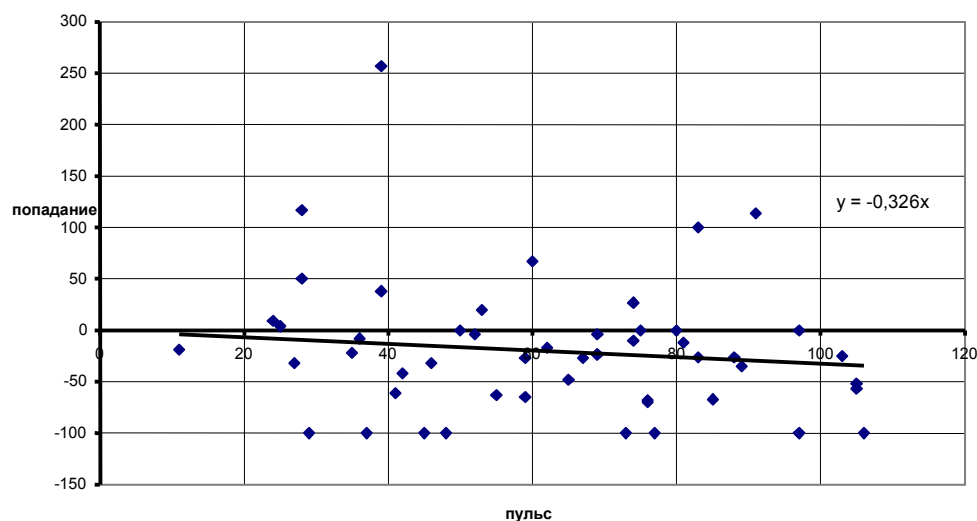

Результаты исследования

Влияния физической нагрузки как стресса на результаты стрельбы исследовали используя статистические показатели. Поскольку средняя величина вариации в статистике анулирует размах вариации и показывают типичный вариант в вариационном ряду, рассчитывая значения вариации использовали среднее квадратическое отклонение и медиану значения вариации.

Составляя таблицу физиологических параметров и результатов стрельбы исключили стрелков, которые выполняя контрольное упражнение не смогли попасть в зачетное поле мишени (сумма очков-0). Средний результат контрольных стрельб -20,12; среднее квадратическое отклонение -6,23; среднее значение результатов стрельбы после физической нагрузки -14,5; среднее квадратическое отклонение -8,23. Значения средних квадратических отклонений показывают, что результаты стрельбы отдельных стрелков значительно отличаются от среднего значения вариационного ряда, однако оценив медиану (контрольная стрельба -22, после физической нагрузки -15) видим, что среднее значение достаточно точно показывает общие результаты стрельбы.

Поскольку частота сердечных сокращений каждого стрелка в состоянии покоя достаточно индивидуальный признак и вариация достаточно значительная (минимальная частота пульса составила 52% от максимального), каждому стрелку подсчитали разницу частоты сокращения сердца в состоянии покоя и после физической нагрузки в процентах. Результаты стрельбы отдельных стрелков так же значительно отличались, поэтому для сравнения использовали не цифровое значение выражения, а процентное. Изменение результатов попадания в зависимости от частоты сокращения сердца показано на 1 рис.

1 рис. Изменение результатов стрельбы в зависимости от частоты сокращения сердца в процентах.

Видим, что при увеличении частоты сокращения сердца у стрелка его результаты стрельбы ухудшаются. Это изменение можно описать формулой:

$$y = -0,326x, (1).$$

где:

y- изменение результатов стрельбы в %;

x-частота сокращения сердца стрелка в %.

Коэффициент корреляции равенства 0,323; поэтому эта формула отражает только общую тенденцию изменения результатов стрельбы у группы стрелков.

Стрелков, которые выполняя контрольные стрельбы не попали в зачетное поле мишени (сумма очков -0), выделили в отдельную группу. Среднее значение результатов стрельбы этой группы после физической нагрузки -11,9; среднее квадратное отклонение - 8,89; медиана -12. Такое улучшение результатов в этой группе, по мнению авторов, можно объяснить тем, что стрелки, которые психологически недостаточно подготовлены к стрельбе, боятся выстрела и инстинктивно дергают спусковой крючок пистолета во время выстрела. После стресса вызванного физической нагрузкой попали в мишень, потому что влияние стресса было сильнее, чем страх перед выстрелом.

ВЫВОД

Обобщая полученные данные эксперимента можно утверждать:

1. результаты стрельбы после физической нагрузки зависят от частоты сокращения сердца (пульса). При повышении пульса до 100% результаты стрельбы ухудшаются на 32,6%.

2. исключением являются те стрелки, которые из-за недостаточной психологической подготовки не могут попасть в мишень, выполняя контрольные стрельбы. Улучшение точности попадания таких стрелков после физической нагрузки, по мнению авторов, можно объяснить тем, что испытанный стресс после физической нагрузки больше, чем страх перед выстрелом.

3. психологическая подготовка стрелка имеет значительно большее влияние, чем их физические параметры (сила сжатия кисти, ориентация в пространстве, скорость психомоторных реакций и т.д.).

ЛИТЕРАТУРА

1. G.Žukauskas. Psichosocialinės pareigūnų problemos. Monografija. – Vilnius: LTU Leidybos centras, 2000-88 p.
2. G.Zukauskas, K. Dapsys, E. Jasmantaite, J.Susinskas. Some psychosocial problems of police officers in Lithuania. Policing..... Vol. 24 No. 3, 2001 p. 301-309 ©.....
3. Akira M. Liberman, Suzanne R. Best, Thomas J. Metzlen, Daniel S. Weiss, Charles R. Marmar. Routine occupational stress and psychological distress in police. Policing. International Journal of Police Strategies & Management, Vol. 25 No 2. 2002. p. 421-439 ©.....
4. B.O' Hanlon. Stresas. – Kaunas: Gaivėta, 199-144 p.
5. Federal Bureau of Investigation (2000), Law Enforcement Officers Killed and Assaulted 1998, US Government Printing Office, Washington, DC, retrieved 10 July 2000 from the World Wide Web: [http:// www.fbi.gov/ucr/killed/98](http://www.fbi.gov/ucr/killed/98) killed. pdf.
6. Anne G. Copay, Michael T. Carlen. The influence of grip Strength on handgun marksmanship in basic law enforcement training. // Policing. An International Journal of Police Strategies & Management, Vol. 24 No.1, 2001.p. 32-39
© MCB University Press, 1363-951X
7. A.Janušauskas, V.Čigrin. Влияние психомоторных реакций организма на результаты стрельбы из оружия. // Медико-социальная экспертиза и реабилитация. No.5. 2003. Минск. стр. 392-395.
8. Roger T. Couture. Can mental training help to improve shooting accuracy? Policing International Journal of Police Strategies & Management, Vol. 22 No. 4, 1999. p. 696-711
©.....
9. Gregory S. Anderson, Darryl B. Plecas. Predicting shooting scores from physical performance data. Policing. International Journal of Police Strategies & Management, Vol.23 No. 4. 2000. p. 525-537. ©.....
10. А. А. Юрьев. Спортивная стрельба. Москва. “Спорт” , 1962.
11. В.С. Коваленко В зоне огня мишени. Минск. “Полымя”, 1989
12. Tarptautinių žodžių žodynas.
13. J.Pikūnas, A. Palujanskienė. Stresas. – Kaunas. Pasaulio lietuvių kultūros, mokslo ir švietimo centras, 2005. – 192 p.
14. V.Danilevičiūtė. Reakcijos į sunkų stresą ir adaptacijos sutrikimai // teisininkams apie stresą. Kolektyvinė mokslinė studija.- Vilnius: LTU Leidybos centras 2000. – 83-97 p.

15. A.Andriulis, V. Zumeris, A. Visokinskas. Stresą sukeltantys fiziniai krūviai // Teisininkams apie stresą. Kolektyvinė mokslinė studija.- Vilnius: LTU Leidybos centras 2002. -158-217 p.
16. H. Vaitkevičius, G. Valickas, S. Sakalauskas, A. Sodeika, R. Pūras, R. Bandzevičienė. Asmenybės psichologinių bei fiziologinių būsenų įvertinimas stresinėse situacijose // Kriminalinė Justicija. 1997. Nr. 7-8. P. 146-163.

THE INFLUENCE OF STRESS ON THE RESULTS OF SHOOTING FROM THE HANDGUN

Viačeslav Čigrin

Mykolas Romeris University

S u m m a r y

In practical situations, a policeman before applying the weapon frequently experiences physical difficulties while pursuing and engaging the suspect. In this article the influence of the physical tension on the results of shooting is considered. Every person responds to the causes of stress diversely, consequently different groups of causes and types of stressful reactions are distinguished. As it is not possible to simulate the identical situations of tension the officer sustains while being on service, this particular circumstances were substituted for the physical difficulties and therefore used as the basis of the research.

ПОДГОТОВКА СОТРУДНИКОВ СЛУЖБЫ ОХРАНЫ ГОСУДАРСТВЕННОЙ ГРАНИЦЫ-СОСТАВНАЯ ЧАСТЬ ПРЕВЕНЦИИ НАРКОМАНИИ

Владимир Андреев

Mykolo Romerio universiteto Viešojo saugumo fakulteto Valstybės sienos apsaugos katedra
V. Putvinskio g. 70, LT-44211 Kaunas
Telefonas (8-37) 303666
Elektroninis paštas: vladimiras@mruni.eu

На сегодняшний день вопрос борьбы с наркоманией является одним из самых актуальных. В настоящее время наркомания настолько распространилась, что речь уже идет о национальной безопасности. Можно только догадываться, сколько в Литве наркоманов. По неофициальным данным их количество составляет от 7 до 10 тысяч. Наркомания и связанные с ней преступления в Литве, как и во всем мире, становится злокачественной опухолью. По данным департамента полиции больше всего наркоманов и лиц, снабжающих их наркотиками, проживают в шести основных крупных городах Литвы: Вильнюсе, Каунасе, Клайпеде, Шауляе, Паневежисе и Алитусе. За незаконное распространение наркотических средств в 2005 году задержано 329 человек, из них 53 женщины и 14 несовершеннолетних. Проведенные в 2004 году исследования распространения вредных привычек показали, что 23% парней в возрасте от 15 до 24 лет хоть раз в жизни пробовали наркотики и 10,5% девочек этого же возраста. Самый распространенный наркотик – конопля, а также ее продукт - марихуана. Однако, не менее популярны такие наркотики, как экстази, амфетамин и метамфетамин. Знает молодежь и что такое героин. Так например, по употреблению экстази среди молодежи Литва занимает 8-ое место и обогнала такие страны, как Франция, Швеция, Финляндия, Бельгия, Греция, Португалия и Польша. 18,5% жителей Литвы утверждают, что им хоть раз в жизни было предложено приобрести наркотики и чаще всего это происходило в клубах и на закрытых увеселительных вечерах. Употребление наркотиков среди молодых людей вдвойне больше чем в сельской местности распространилось в трех основных городах Литвы: Вильнюсе, Каунасе, Клайпеде. По данным департамента по контролю за наркотиками при правительстве Литвы в лечебных учреждениях в течении года лечатся 50 детей от наркотической зависимости. Из них половина употребляли героин, остальные - экстази, амфетамин, травку.

Приведенные цифры и проценты действительно свидетельствуют о том, что проблема наркомании в республике существует. Распространению наркомании также способствовало вступление Литвы в Европейский Союз и, как следствие этого, открытые внутренние границы и минимальный контроль граждан Евросоюза.

Поэтому данный вопрос рассматривается в двух направлениях:

первое - подготовка будущих сотрудников службы охраны государственной границы как людей, которые смогут заниматься превенцией наркомании среди молодежи по месту своей работы и жительства.

второе – превенция наркомании среди учащихся школ и гимназий г.Каунаса, осуществляемая на базе факультета полиции университета им. Миколаса Ромериса.

1-ое направление – подготовка будущих сотрудников службы охраны государственной границы.

Уже на первом курсе студенты, наряду с другими, изучают такие предметы как психология и профессиональная тактика. Говоря об отдельных темах этих предметов, можно отметить такие темы:

- «Психология общения с разными людьми»;
- «Тактика общения с разными людьми».

Речь идет и о несовершеннолетних.

Поэтому уже на первом курсе мы пытаемся научить будущих сотрудников правильному общению с детьми, умению подхода к ним.

На втором курсе по такому предмету, как тактика охраны государственной границы, студенты изучают все, что связано с наркотиками:

- их классификация, виды
- способы употребления
- цены
- способы обнаружения
- способы нелегального провоза через границу государства, откуда в Литву могут поступать наркотики
- действия при обнаружении наркотиков и другие вопросы.

Обучая студентов по этой теме, мы, прежде всего, пользуемся наглядностью. В кабинете оперативно-розыскной деятельности и тактики есть единственный в Литве

небольшой музей наркотиков. С разрешения Департамента полиции и руководства университета в шкафах со стеклянными дверцами на полках находятся настоящие наркотики и ряд предметов, связанных с их изготовлением.

Кроме того, в 2000 году из Англии через одну фирму был приобретен специальный чемодан с образцами наркотиков. В чемодане находятся 24 прозрачные пластмассовые коробочки, в которых и размещены образцы наркотиков. Конечно, это не настоящие наркотики. Но сделаны они так, как на самом деле выглядят.

Также мы пользуемся материалами, которые нам предоставляет служба охраны государственной границы Литвы.

LE CANNABIS

Kanapės

Augalinės kanapės

Herbe de Cannabis
Herbal cannabis
Hierba de cannabis
عشب الكنايبس

FUMEE
SMOKED FUMADA
مدخن
Rūkomas

Hašišas **Résine de Cannabis** (haschich)
Cannabis resin or hashish
Résina de cannabis o hachis
صمغ الكنايبس (حشيش)

FUMEE
SMOKED FUMADA
مدخن
Rūkomas

Hašišo aliejus arba kanapių spiritas **Huile de Cannabis**
Hashish oil or cannabis spirit
Aceite de cannabis
زيت الكنايبس

FUMEE
SMOKED FUMADA
مدخن
Rūkomas

Изучив эту тему, студенты отчитываются в форме коллоквиума. Таким образом, уже на втором курсе наши студенты обладают некоторым опытом общения с несовершеннолетними и знаниями в области превенции наркомании. В перспективе мы планируем усовершенствовать программу практики студентов и вписать обязательным пунктом выступления перед несовершеннолетними один-два раза по месту прохождения практики или в своей родной, по месту жительства, школе на тему «Превенция вредных привычек».

2 – ое направление – превенция наркомании среди учащихся школ и гимназий г.Каунаса.

Как уже вначале было отмечено, распространение наркотиков идет очень быстрыми темпами. Можно смело сказать, что наркотики - это белая чума XXI века. И все больше молодых людей не могут отказаться от «соблазна» за несколько десятков литов почувствовать «неописуемые» впечатления.

Работа по предупреждению наркомании проводилась всегда. Инспектора по делам несовершеннолетних, социальные педагоги, врачи постоянно читают в школах лекции о вреде наркомании. Правительство на превенцию наркомании выделяет сотни тысяч литов. Также существует много разных проектов, направленных на превенцию наркомании.

По данным департамента по контролю за наркотиками при правительстве Литвы вопросы, связанные с превенцией наркомании, регулируют:

- 7 законов Литвы;
- 3 постановления Сейма Литвы;
- 15 постановлений Правительства Литвы;
- 14 приказов министров здравоохранения, внутренних дел, образования.

Также созданы такие советы, бюро или комиссии как:

- комиссия Сейма по превенции наркомании;
- национальный Совет по здоровью;
- правительственная комиссия по контролю за наркотиками;
- информационное национальное бюро наркотиков;
- комиссия по контролю за наркотиками при местных самоуправлениях;
- государственный Совет по делам молодежи.

Кроме того, вопросами превенции наркомании занимаются:

- департамент полиции при министерстве внутренних дел Литвы;
- министерство здравоохранения Литвы;
- государственная служба по контролю за лекарствами при министерстве здравоохранения Литвы;
- департамент по контролю за наркотиками при Правительстве Литвы;
- Министерство образования Литвы;

-центры зависимых болезней крупных городов (Вильнюс, Каунас, Клайпеда, Шауляй, Паневежис)

- министерство социальной защиты и труда Литвы.

Так например, в 2004 году этим государственным структурам из бюджета Литвы было выделено 8 млн. 375 тыс. литов.

Профилактикой наркомании занимаются разные клубы, кружки, спортивные секции, центры, школы в рамках финансируемых проектов.

В 2004 году таких проектов было финансировано 294, на что было выделено 4 млн.371 тыс. литов.

Всем ясно, что государство такой важной проблеме, как наркомания, уделяет немало внимания и средств. Действительно, работа проводится огромная и естественно должны быть и результаты.

Мы не намерены обсуждать и критиковать государственную политику в области профилактики наркомании. Но к сожалению, несмотря на всю проводимую профилактическую работу, число лиц, ставших на путь наркомании, не уменьшается, а только увеличивается.

Мы хотели бы поделиться накопленным опытом своей работы в этом направлении.

В 1998 году в мае месяце к нам на факультет впервые пришли ученики одной из школ города для проведения беседы на тему «Профилактика вредных привычек». И вот уже на протяжении ряда лет такие встречи проводятся постоянно в зависимости от занятости преподавателя основной работой.

Хотелось бы отметить, что, в отличие от ранее перечисленных государственных и других структур, мы эту работу проводим бесплатно и нам за это никто и никаких средств не выделяет. За эти восемь лет на факультете побывало 2 тыс. школьников и гимназистов. Работа ведется со всеми классами, но опыт показывает, что лучше всего работать с учениками 5-8 классов, возраст которых от 10 до 14 лет. Оптимальное количество учеников не более 15-20 человек. И, как было отмечено, не мы ходим в школы, а ученики приходят к нам на факультет.

Чтобы показать эту работу, заведена тетрадь, где учитель или социальный работник отмечает название школы, класс, количество учеников, дату, свои замечания и пожелания, свою должность и расписывается.

Для такой работы на факультете создана благоприятная почва. Этому способствуют налаженные хорошие взаимодействия с центром зависимых болезней г.Каунаса, отделом образования местного самоуправления и отделом по контролю за наркотиками службы расследования организованной преступности главного полицейского комиссариата гор. Каунаса. Благодаря этому взаимодействию мы получаем необходимые материалы в виде брошюр, цифр, примеров, фотографий и т.д.

Программа рассчитана на один час. Общение с учениками проходит в виде беседы, вопросов, ответов, психологического эксперимента, просмотра ряда слайдов и небольшого фильма. Для этого используется вся имеющаяся техника, экспонаты музея наркотиков, экспонаты чемодана с образцами наркотиков, фотографии, видеопленка, компактные диски.

Встреча начинается с короткой информации о факультете и о том, как и кого мы готовим. Учителю или социальному работнику вручается тетрадь для отзывов. Потом ученикам предлагается расслабиться, чувствовать себя непринужденно и, в случае необходимости, прерывать преподавателя, чтобы задать вопрос.

Преподаватель ученикам говорит, что никто никаких лекций, нравоучений и нотаций читать не будет, просто им будет представлена правда о наркотиках и о последствиях, если они начнут их употреблять. А право выбора остается за ними. Далее задаются такие вопросы, как:

- что такое наркомания;
- кто такой наркоман;
- какие наркотики им известны;
- какие последствия могут наступить, если кто-то начал употреблять наркотики;
- что такое наркотическая зависимость.

Получив ответы, ученикам предлагается просмотреть фотографии, на которых запечатлены лица наркоманов и другие части их тела с последствиями от употребления наркотиков.

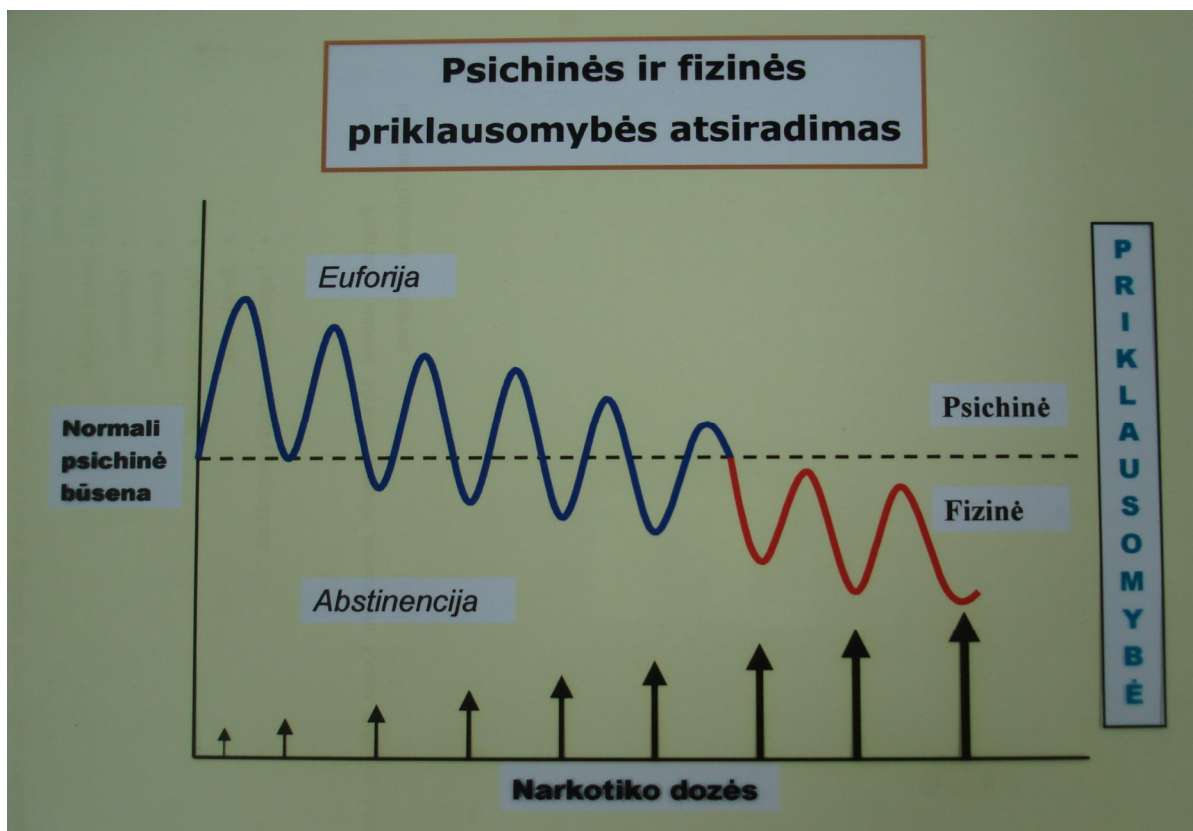
После этого ученикам предлагается психологический эксперимент. Его суть в том, что двум-трем ученикам предлагается понюхать небольшую бутылочку с 9% столовым уксусом и убедиться, что это уксус.

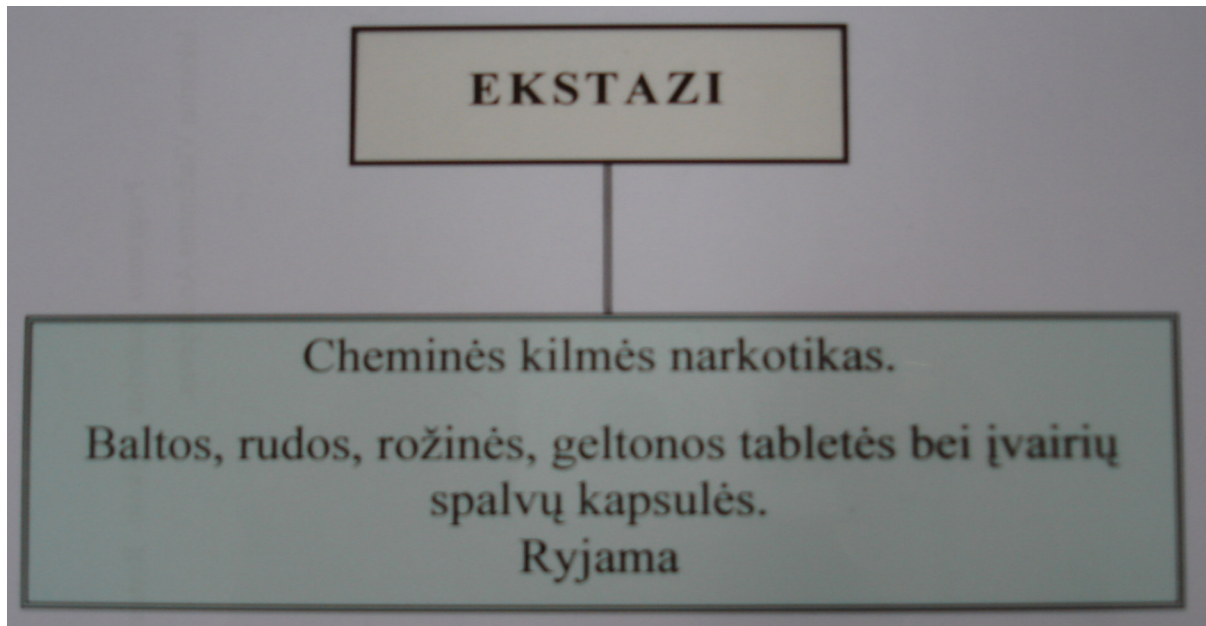
Потом обращаясь ко всем ученикам, преподаватель предлагает выпить содержимое бутылочки. Ученики с удивлением смотрят на преподавателя, который, спустя минуту, задает вопрос – почему они боятся это сделать? Ответы учеников всегда правильные: может сильно пострадать здоровье, возможен летальный исход.

Услышав такой ответ, преподаватель поощряет учеников, что они думают о последствиях, и далее сравнивает уксус с наркотиками и спрашивает у учеников, почему молодые люди не думают, когда начинают употреблять наркотики. Ведь последствия те же, только расплата наступает медленнее.

Потом беседа переходит на объяснение наркотической зависимости. На экране высвечивается схема, на которой ясно видно, что такое психологическая зависимость, что такое физическая зависимость, когда они наступают и когда человека можно назвать начинающим или законченным наркоманом.

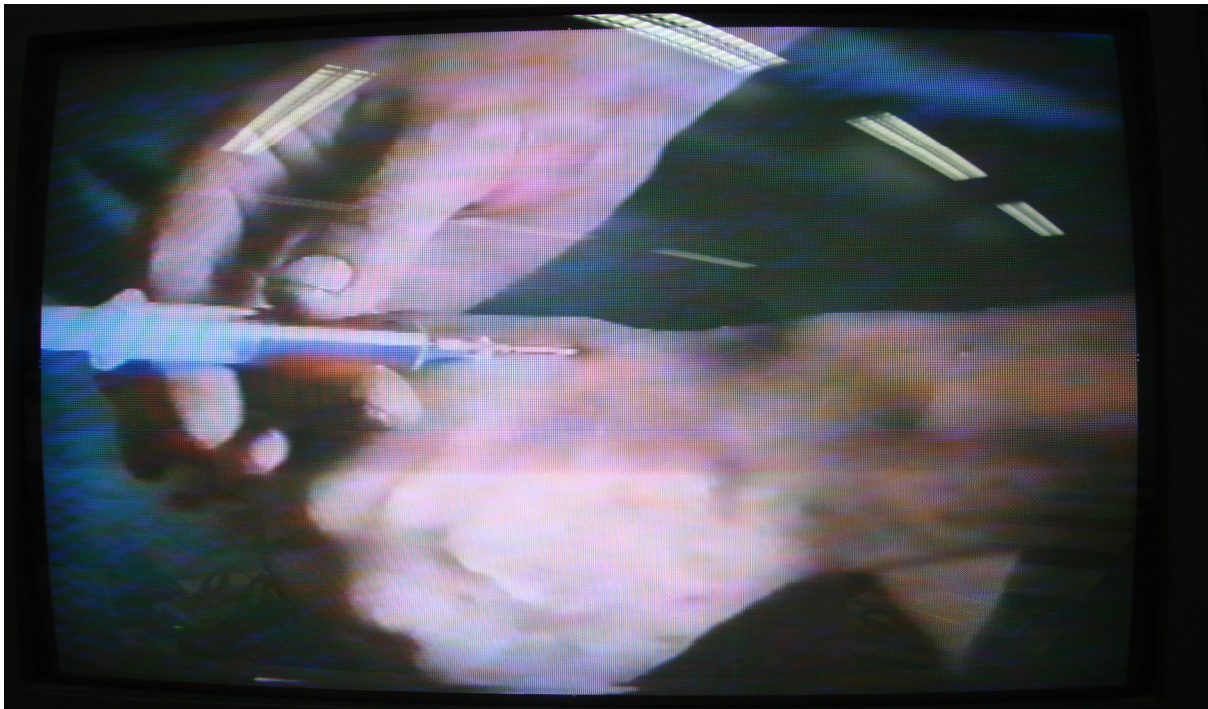

Далее ученикам, при необходимости, демонстрируются слайды, на которых информация о некоторых распространенных наркотиках – экстази, травка, а также предоставляются образцы этих наркотиков из чемодана или музея.

Потом преподаватель отвечает на возникшие вопросы.

Заканчивая беседу, ученикам предлагается посмотреть 10-минутный смонтированный из разных фильмов и оперативной съемки фильм о наркотиках и наркоманах.

Из просмотра видно, как наркоманы с помощью шприца впускают в вены своих рук, ног наркотик, последствия этого, влияние на здоровье и многое другое. В конце

фильма видно, как мать стоит на кладбище и рыдает у могилы своей дочери, которая в 19 лет умерла от передозировки героина.

Ранее показанные фотографии и увиденный фильм наводят ужас на учеников и в аудитории воцаряется тишина.

Пользуясь моментом, преподаватель провоцирует учеников вопросом: так стоит после увиденного и услышанного начать принимать наркотики или лучше подумать?

Ответ всегда – нет. На этом встреча-беседа заканчивается.

Мы не боимся утверждать, что ни один инспектор по делам несовершеннолетних, ни один врач, ни один социальный работник и никто другой на таком уровне провести беседу просто не в состоянии. Ни у кого из них нет таких возможностей, как у нас на факультете.

ВЫВОДЫ

Проанализировав и изучив свой же опыт в области превенции наркомании среди учеников школ, мы пришли к таким выводам:

1. Работать нужно с небольшими группами -15-20 человек и это должны быть ученики 5-8 класов;
2. Общение должно быть обоюдным;
3. Форма общения –беседа, игра, вопрос-ответ;

4. Использование наглядности в виде экспонатов, видеофильмов, фотографий;
5. Общение должно носить устрашающий характер;
6. По возможности встреча должна проходить в специализированном кабинете, а возможно и где угодно, но только не в самой школе;
7. Встречу должны проводить профессионалы своего дела, независимо от их профессии, и делать это не по принуждению, а по призванию.

ЛИТЕРАТУРА

1. Dovidavičienė A. Paauglių narkotikų vartojimas Lietuvoje ir Europoje tyrimo medžiaga.-Vilnius: Efrata, 2004 m.
2. Narkomanija ir jos prevencija. Informacinė medžiaga. Vilnius, 2001m.
3. Černiauskiene M. Apie priklausomybę sukeliančias medžiagas ir jų vartojimo prevenciją ugdymo institucijose. Metodinė medžiaga. Vilnius, 2000.
4. Bulotaitė L. Alkoholio ir kitų narkotikų vartojimo prevencija mokykloje. Metodinė medžiaga mokytojams. Vilnius, 1999 m.
5. Narkotikų kontrolės departamentas prie LR Vyriausybės. Metinis pranešimas 2005. Vilnius, 2005 m.

TRAINING OF STATE BORDER GUARD OFFICES – A CONSTITUENT PART OF DRUG ADDICTION PREVENTION

Vladimiras Andrejevas

Mykolas Romeris University

S U M M A R Y

The article deals with the issues of drug addiction and preventive measures taken in the Republic of Lithuania. There are two main areas of activity:

- 1) training of State Border Guard officers as the people to be able to take drug addiction preventive measures based on their future service and residential place;*
- 2) prevention of drug addiction among the pupils of Kaunas City schools and gymnasiums using human and tangible resources of Mykolas Romeris University Kaunas Police Faculty.*

Description of the first area of activity indicate ways of officers training and the way it is related to drug addiction prevention.

It is noted that relevant facilities are provided by the Police Faculty to ensure high performance. There is quite a big Drug Museum, case with drug specimen, video films, posters, etc.

The second area of activity points out educational-preventive measures taken by the lectures that are meant for the pupils of Kaunas City schools and gymnasiums. The activities are based on fair, mutual co-operation between lectures and pupils. The pupils are given the facts of drug addiction reality and they are on their own to make conclusions about the possible effects. During the sessions all the visual aids of the specialized premises are available.

It must also be noted that in Lithuania drug prevention is regulated in the order fixed by a number of laws. To this end, different state and public institutions have been founded. The state has allotted funds amounting hundreds of thousands in Litas, unfortunately, the rate of drug addiction is increasing.

For the conclusions the article sets forth a few recommendations for drug prevention among the young. They are as follows:

- 1) interaction within small groups of pupils;*
- 2) interaction shall be mutual and of daunting nature;*
- 3) interaction shall employ all the means available;*
- 4) interaction shall take place in specialized properly equipped classes and it must be supervised by highly experienced professionals.*

АНАЛИЗ ПОГОТОВКИ ДОЛЖНОСТНЫХ ЛИЦ ПОГРАНИЧНОЙ СЛУЖБЫ ПО ОХРАНЕ ГОСУДАРСТВЕННОЙ ГРАНИЦЫ В ЭКСТРЕМАЛЬНОЙ СИТУАЦИИ

Doc.dr. Саулюс Грейчюс¹
Роландас Нагроцкас²

^{1,2}Mykolo Romerio universiteto Viešojo saugumo fakultetas
V. Putvinskio g. 70, LT- 44211, Kaunas
Telefonas 8 (37) 30 36 69
Elektroninis paštas vsfvsak@mruni.eu

РЕЗЮМЕ

В статье анализируется уровень подготовки должностных лиц службы охраны государственной границы (далее-СОГГ) к экстремальной ситуации: правовой регламент, уровень знаний и реальная подготовка должностных лиц по реагированию экстремальную ситуацию. Пользуясь, анкетным методом, опрошено 130 должностных лиц из разных подразделений СОГГ.

Было установлено, что уровень подготовки к естремальной ситуации структурных подразделений СОГГ решают сколько объективные (нехватка индивидуальных средств защиты, методической и учебной литературы, отсутствие убежищ или они далеко), столько и субъективные (нехватка упражнений, стажировок, комплексных учений) факторы.

ВВЕДЕНИЕ

55 лет тому назад в Балтистском море было затоплено почти 40 тысяч тонн химического оружия, доставшегося победителям Второй мировой войны. Это авиабомбы, снаряды с ипритом, луизицитом, табуном, фосгеном. За пол века контейнеры со смертельным оружием проржавели и уже в ближайшие годы можно ожидать массового извержения смертельного яда. Совсем реально вскоре можно дожидаться дня, когда Балтистское море станет мертвым морем, возникнет опасность массовых отравлений людей, мутация. Немалая часть химического оружия затоплена и неподалеку от Литвы. Однако огромная опасность угрожает и другим странам, находящимся в регионе Балтистского моря.

До сих пор эта страшная проблема умалчивалась многими странами. Шведские эксперты предупреждают, что ситуация медленно ухудшается. Вскоре на дне Балтийского моря будет начата прокладка Северо - Балтийского газопровода, соединяющего Россию с Германией. Инженерные работы могут "расшевелить" множество взрывчаток, если не удастся их вовремя найти и уничтожить. При столкновении мины с кораблем, а еще хуже - с нефтеплавным судом, произошла бы огромная экологическая катастрофа в Прибалтике, которая повлекла бы за собой экстремальную ситуацию в Балтийских странах. В Литве последнее время об этом пишется, говорится и одновременно оптимизируется система гражданской защиты Литвы.

Усовершенствуя деятельность институций общественной защиты и управления кризисной системы, были объединены функции департаментов противопожарной охраны и спасения, а также гражданской защиты. Это позволит создать правовые и организационные условия предотвращения дублирования принятых решений, упростит прогнозирования кризисных ситуаций, упростит управление экстремальными и чрезвычайными ситуациями. Словом, в экстремальной ситуации, ликвидируя последствия, спасая людей и материальные ценности, очень важна работа специальных служб, синхронность их действий, тесное взаимодействие. При работе по ликвидации аварий и катастроф каждый потерянный час повышает счет возможных жертв и материальных убытков, потому необходимо иметь безупречно и быстро работающую систему срочного оповещения и предупреждения, которая могла бы объять как можно больше жителей республики Литвы. Сейчас эта система уже хорошо работает по всей территории государства. По радио и телевидению можно передать разные сообщения об образовавшийся чрезвычайных ситуациях, сообщить жителям указания о поведении. Однако недостаточно только предупредить о несчастье, нужно, чтобы каждый человек, должностное лицо специальных служб знали бы, что и как надо делать, спасая людей и себя.

Деятельность службы охраны государственной границы в сфере гражданской защиты

Приказом директора департамента противопожарной охраны и спасение (далее - ДПОС) при Министерстве Внутренних дел (МВД) были утверждены учебные программы введение учения в системе гражданской защиты. Программы специализированы по

категориям слушателей и соответствуют законам правительства Литовской Республики: „О гражданской защите“ и другим правовым актам. В них представлены конкретные темы, выделено количество часов. Среди них приказом директора ДПОС при МВД №. 1-217 от 18 июля 2005 г. утвержденная учебная программа гражданской защиты специальных служб: СОГГ при МВД и ее структурных подразделений; департамента полиции при МВД и территориальных учреждений полиции; ДПОС при МВД и ему подчиненных учреждений.

Цель программы - ознакомить должностных лиц специальных служб со структурой системы гражданской защиты, правовыми основами, взаимным взаимодействием специальных служб, действенным и методичным управлением экстремальных ситуаций.

СОГГ осуществляя постановление правительства Литовской Республики "Об утверждении порядка предупреждения экстремальных ситуаций в Литовской Республике" и добиваясь обеспечения эффективной работы структурных подразделений СОГГ во время экстремальных ситуаций, 5 июля 2001 г. издала приказ №. 16 "О положениях центра управления в кризисных ситуациях в службы по охране государственной границы и об утверждении его состава.

Центр управления в кризисных ситуациях СОГГ (далее - ЦУЭС) - это внештатное подразделение СОГГ, цель которого организовывать и контролировать подготовку к экстремальным ситуациям и кризисам структурных подразделений СОГГ, организовать работы по стабилизации чрезвычайных ситуаций и ликвидации их последствий. Свою деятельность ЦУЭС согласовывает с институциями МВД: ЦУЭС департамента общественной защиты, ДПОС, координационным центром морской охраны Литвы и спасения на водах и другими институциями занимающимся ликвидацией последствий в чрезвычайных ситуациях. Центр управление ответственен за превенцию экстремальных ситуаций и работу по спасению в пограничной зоне Литовской Республики, а при необходимости - на территории другой страны.

В основные задачи центра управления входят: координация структурных подразделений СОГГ по подготовке к действиям в чрезвычайных ситуаций; подготовка должностных лиц СОГГ к практическим действиям в чрезвычайных ситуациях; представление структурным подразделениям СОГГ предложения по сотрудничеству с другими службами спасения.

Основные функции ЦУЭС СОГГ: информировать ЦУЭС при МВД и подразделения СОГГ об складывающейся ситуации; оценивать создавшуюся ситуацию и степень её опасности для службы СОГГ; предоставлять структурным подразделениям СОГГ дополнительную подмогу и технику; координировать применение сил и средств структурных подразделений СОГГ, приданных для ликвидации последствий в чрезвычайных ситуациях; организовывать доставку спасательной техники зарубежных государств или свою через границу Литвы, согласовывая это с правительством Литовской Республики; контролировать наплыв нелегальных мигрантов и планировать действия для его предотвращения.

Согласно ранее упомянутому приказу командира СОГГ №.116 от 5 июля 2001 г. командирам подразделений СОГГ, начальникам Висагинской школы пограничников и Центра регистрации иностранных граждан предписано создать в них ЦУЭС и подготовить их положения и состав. В свою очередь начальники штабов пограничных застав совместно с должностными лицами, ответственными за гражданскую защиту и противопожарную охрану, составляют план действий в экстремальных ситуациях. В этих планах указывается, какие действия должны быть предприняты в определенных экстремальных ситуациях.

Начальники штабов должны обеспечить организованный и своевременный вызов пограничников, постоянно контролировать схемы вызовов, устанавливать порядок применения дополнительных средств связи при экстремальной ситуации.

Пограничники всегда должны быть готовы прибыть в любое время при заранее ненамеченном вызове. Прибыв и выслушав инструктаж, они направляются в горячую точку экстремальной зоны, где должны будут принять павильные и правовые решение в быстро меняющейся ситуации.

Пограничники должны уметь достаточно навыков и знаний по гражданской обороне для того, чтобы знать как следует себя вести и какие решение необходимо принять в сложившихся ситуациях. Для этого командир СОГГ подписал приказ №.116 от 5 июля 2001 г. "О положениях центра управления в экстремальных ситуациях в службы по охране государственной границы и об утверждении его состава" на основе которого были созданы ЦУЭС в подразделениях СОГГ.

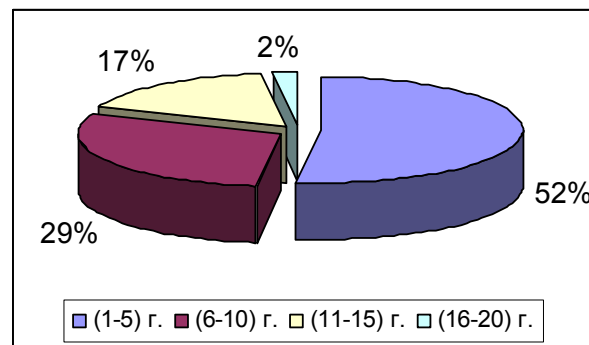
ЦУЭС СОГГ обучают пограничников из подразделений СОГГ, а ЦУЭС подразделений СОГГ обучают пограничников из своих пограничных застав к действиям во время экстремальных ситуаций.

Анализ подготовки пограничников СОГГ

Цель этого исследования - оценить эффективность организованности пограничников, оперативность реакция в экстремальных ситуациях и уровень подготовленности гражданской обороны.

Пользуясь, анкетным методом, опрошено 130 должностных лиц из разных подразделений СОГГ. Анкета составлена из разных вопросов и задач, которых надо знать в экстремальной ситуации.

В опросе принимали участия пограничники, имеющие различный служебный стаж (1 рис.)

1 рис. Стаж пограничников, %

В итоге мы видим, что у 52% офицеров служебный стаж составляет до 5 лет, у 29% - до 10 лет. Офицеры, входящие в эти группы, окончили учебные заведения по подготовке пограничников, в учебную программу которых входила учебная дисциплина "Гражданская оборона".

19% офицеров, имеющих более 10-ии служебного стажа, обучаясь в различных заведениях, не изучали "Гражданскую оборону".

В соответствии с приказом командира СОГГ №116 от 5 июля 2001 г. "О положениях центра управления в экстремальных ситуациях в службы по охране государственной границы и об утверждении его состава" пограничники обязаны пройти подготовку в структурных подразделений СОГГ по отработке навыков действий в экстремальных ситуациях.

Именно поэтому опрос был составлен на основе вопросов, которые необходимо решать в экстремальных ситуациях

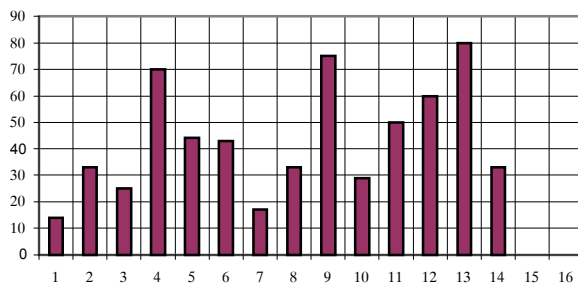

2 рис. Способы получения информации о гражданской защите, %

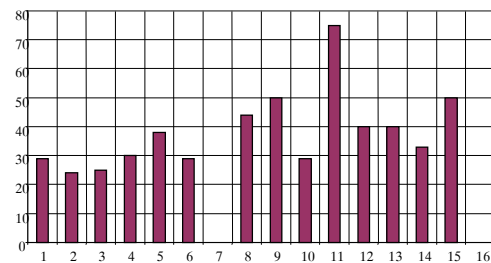
Но как мы видим со 2 рис., только 16% респондентов утверждают, что участвовали в обучение гражданской обороны, которые проходили в структурных подразделениях СОГГ. Следует отметить, что пограничники, имеющие более 15 лет служебного стажа, 100% утверждают, что в таких учениях участвовали. А пограничники, чей служебный стаж до 10 лет, только 42% .

Оценивая эффективность, обучение респондентов гражданской обороны, стремимся установить их уровень знаний в этой сфере и умение действовать в экстремальных ситуациях.

В опрос были включены вопросы, ориентированы на тот факт, что Литве работает Игналинская атомная электростанция, а в хозяйстве широко распространено употребление ядовитых сильнодействующих веществ.

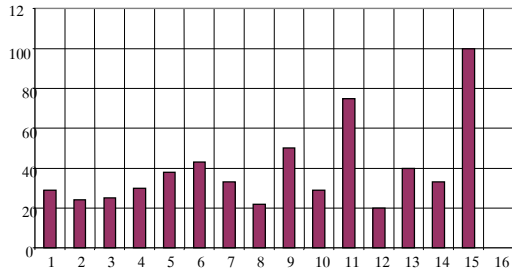

3 рис. Правильные ответы о дозе йода в зависимости от возраста, %

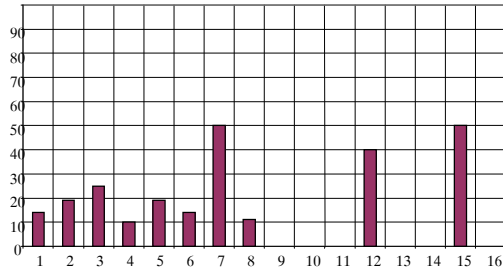

4 рис. Правильные ответы о мерах защиты от аммиака, %

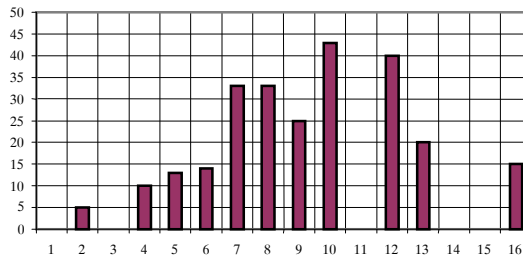

5 рис. Правильные ответы о мерах защиты от хлора, %

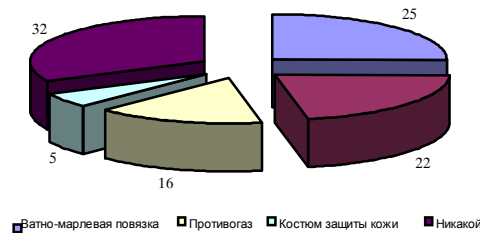
6 рис. Правильные ответы о знании расположении убежищ, %

По 3 рис. видим, что 37,9% респондентов знали бы, какую дозу йода надо принять в случае аварии на атомной электростанции. Из 4 рис. видим, что 33,5% респондентов знали бы как предохраняться, если бы в окружающую среду попали аммиак. Из 5 рис 36,9% знали бы, как предохраняться в случае попадания хлора в окружающую среду. И только 15,8% респондентов знали бы, где можно безопасно укрыться при всех случаях 6 рис.

7 рис. Правильные ответы о знании расположении противогазов, на местах службы, %

На 7 рис. в процентах предоставлено обеспечение служебных мест средствами защиты. Отметим, что пограничники обеспечены средствами защиты на служебных местах только на 15,7%.

8 рис. Индивидуальные средства защиты, имеющиеся дома, %

На 8 рис. в процентах предоставлено обеспечение пограничников средствами защиты на дому. Заметно, что на дому пограничники обеспечены охранным оборудованием лучше, чем на служебных местах. 68% респондентов утверждают, что дома имеют различные средства защиты.

ВЫВОД:

1. Подготовка пограничников к экстремальным ситуациям определена законами, законодательными актами, а также приказами командира СОГГ;
2. Организовывать и контролировать подготовку к экстремальным ситуациям на заставах, пограничных отрядах СОГГ назначены штатные пограничники;
3. Подготовка пограничников к практическим действиям в экстремальных ситуациях проводится недостаточно и неэффективно;
4. Учения по гражданской защите должны проводится не только теоретические, но и практические, с моделированием ситуаций.

ЛИТЕРАТУРА

1. Silke A. Terrorist atrocity and search for understanding // Studies in Conflict.-ISSN 1057-610X, Vol.26, 2003
2. Milašauskas A. Civilinės saugos pagrindai.-Vilnius: Meralas, 1996 p.345.
3. Акимов В.А., Новиков В.Д., Радаев Н.Н. Природные и техногенные ситуации: опасности, угрозы, риски.М.:ЗАО ФИД "Деловой экспресс", 2001-344с.
4. Мастрюков Б.Т. Безопасность в чрезвычайных ситуациях. - М.: МИСиС ч.1 - 1998, ч.2 - 1999.
5. Закон Литовской Республики от 15 декабря 1998 года № VIII-971 "О гражданской защите".

OFFICERS TO STATE BORDER GUARD SERVICE

doc. dr. Saulius Greičius¹
Rolandas Nagrockas²

^{1,2}Mykolas Romeris University

S U M M A R Y

State Border Guard Service (further – SBGS) officers’ preparation and training level for the extremity is analyzed in the article: legal regulation, officers real preparation and knowledge level. Questionnaire method helped to test 113 officers from different SBGS structural subdivisions.

It was ascertained that SBGS structural subdivision preparation level was decided by objective (individual precautionary measures, lack of methodical and scientific literature, no hiding – places or they were far away) and by subjective factors (lack of practical work, work on probation and combined training).

DISKUSIJOS METODO TAIKYMAS MOKANT PROFESINĖS UŽSIENIO KALBOS

Aušra Stepanovienė

Mykolo Romerio universiteto Viešojo saugumo fakulteto Humanitarinių mokslų katedra
V. Putvinskio g. 70, LT- 44211, Kaunas
Telefonas 8 (37) 30 36 64,
Elektroninis paštas vsfhmk@mruni.eu

Pagrindinės sąvokos: verbaliniai įgūdžiai, diskusijos metodas, supratimas
Keywords: verbal skills, discussion method, comprehension

S A N T R A U K A

Metodai, mokantys dirbti savarankiškai ir apimantys bendravimą, gali būti sėkmingai taikomi mokant(is) profesinės užsienio kalbos. Straipsnyje analizuojamas diskusijos, kaip grupinio savarankiško darbo, metodas, padedantis studentams žodžiu išreikšti savo žinias. Aktyviai manipuliuodami idėjomis ir informacija studentai turi didesnę galimybę geriau išmolti mokomąją medžiagą ir ja naudotis. Diskusijos metodas remiasi principu, jog studentai, rengdami dialogus, gali išsiaiškinti problemas ir rasti būdus kaip jas išspręsti. Straipsnyje pateikiamos 6 klausimų rūšys pagal Bloom teoriją. Pirmojo lygio klausimai nustato studentų pasirengimą diskusijai. Sekantis lygis yra „supratimo“ lygis. Trečiojo lygio klausimai atskleidžia išmoktos medžiagos panaudojimą. Po „analizės“ ir „sintezės“ klausimų seka aukščiausias „įvertinimo“ lygis, reikalaujantis sprendimų ir nuomonės.

Straipsnyje taip pat apibūdinamos penkios diskusijų fazės ir apibendrinamas fakultete atliktas profesinės užsienio kalbos mokymo tyrimas, taikant diskusijos metodą.

ĮVADAS

Sėkmingas studentų mokymasis labai priklauso nuo efektyvių mokymąsi skatinančių mokymo strategijų bei metodų parinkimo, lygiaverčių mokymosi sąlygų sudarymo ir mokymosi poreikio ugdymo. Renkantis mokymo metodus labai svarbu, kad jie ne tik ugdytų aukštą intelektą, bet ir formuotų savarankišką, kūrybingą asmenybę. Vienu svarbiausių studijų proceso uždavinių tampa studento savarankiškumo ir aktyvumo skatinimas ir ugdymas, kai akcentuojamas ne pačių žinių, o patirties, kaip tas žinias įgyti, perteikimas.

Norint tobulinti mokymosi procesą, reikia spręsti kelias tarpusavyje susijusias problemas. Viena iš jų, kaip išskiria Ramsden (1,p.14)), yra tinkamų mokymo strategijų taikymas. Jis nurodo tokius principus kaip savarankiškumas, kontrolė ir aktyvumas. Studentai daug dažniau aktyviai domisi mokomuoju dalyku, pasitelkia vaizduotę ir klausinėja, atranda tinkamiausią darbo lygmenį bei stilių, kai mokymo metodai reikalauja jų savarankiškumo, aktyvumo, problemų sprendimo ir bendradarbiavimo mokantis. Tokie metodai leidžia studentams valdyti mokymosi procesą. Juos taikant, studentai dažnai atlieka mokomąsias užduotis aukštesniu kognityviniu lygiu, jie mokosi geriau ir yra labiau patenkinti savo studijomis.

Užsienio kalbos pratybos turėtų skatinti studentus aktyviai diskutuoti ir taip sąlygoti studentų pažangą suvokiant naujus leksikos vienetų, gramatines struktūras bei jų praktinį įjungimą į aktyvią šnekamąją kalbą. Užsienio kalbos dėstytojo tikslas – skatinti studentus susidurti su įvairiomis žodžių, jų junginių, gramatinių struktūrų, tekstų, straipsnių reikšmėmis ir pratinti savarankiškai ieškoti prasmės, t.y. skatinti jų aktyvumą. Užsienio kalbos mokymas yra tam tikros rūšies pokalbis, kuriame ir kalbėjimas, ir klausymasis yra vienodai svarbūs. Norint gerai mokyti užsienio kalbos pratybose, reikia klausytis studentų ir pasinaudoti surinkta informacija, padedant jiems suprasti medžiagą. Todėl diskusija, kaip grupinis savarankiškas darbas, plėtoja studentų mintį, moko parinkti faktus ir jais argumentuoti savo teiginius bei išvadas, ugdo išradingumą, moko ginčo meno, lavina kalbą. Tai ypač aktualu užsienio kalbos pratybose, nes studentai paprastai būna aktyvūs, atsiranda galimybė ugdyti jų kalbą, savarankiškumą ir aktyvumą, formuoti požiūrį į žinias.

Savarankiško darbo įgūdžių ugdymas yra svarbus kiekvienam studentui, siekiančiam plėsti savo žinių akiratį bei tapti kompetentingu specialistu. Daugumos mokslininkų pateikti savarankiško darbo apibrėžimai skiriasi priklausomai nuo jų pasirinkto vertinimo kriterijaus. Vieni tiria savarankiško darbo motyvus, kiti – metodus, priemones ar galutinį rezultatą (Jovaiša, 1993; Poškus, 2000; Jasikevičius, 2002, dar kiti – aukštesnį organizacinį savarankiškumo lygmenį (5,p.38), tačiau daugeliu atvejų dar anksti kalbėti apie organizacinį studentų savarankiškumą, kadangi daug buvusių abiturientų į universitetą ateina neturėdami pakankamų savarankiško darbo įgūdžių.

Šiame straipsnyje siekiama parodyti, kad mokymą galima pagerinti atidžiai nagrinėjant studentų mokymąsi ir ieškant bei naudojant savarankiško darbo mokymo metodus. Darbo **tikslas** – išanalizuoti diskusijos metodo, kaip grupinio savarankiško darbo metodo,

diegimą mokantis profesinės užsienio kalbos M.Romerio universiteto Kauno policijos fakultete ir įvertinti jo efektyvumą.

Objektas – Teisės ir valstybės sienos apsaugos bei Teisės ir policijos veiklos studijų programų antro kurso studentai.

Uždaviniai :

1. Teoriškai pagrįsti diskusijos metodo privalumus mokant profesinės užsienio kalbos.
2. Išryškinti veiksnius, didinančius mokymosi efektyvumą.
3. Empiriškai įvertinti diskusijos metodo, kaip grupinio savarankiško darbo metodo efektyvumą.

Tyrimo metodai:

1. Teorinės literatūros analizė.
2. Anketinė apklausa.

Profesinę užsienio kalbą studijuojantys studentai yra nepatenkinti mokymo metodais, susijusiais su beasmeniu, pakartotiniu informacijos perteikimu, t.y. aklu „žodžių kalimu“ ar atmintinai išmokto teksto „perpasakojimu“, kai visa tai kausto studento atsakomybę už savo mokymąsi ir verčia jį dirbti pasyviai, įdedant mažai pastangų. Tuo tarpu mokymasis bendraujant ir bendradarbiaujant itin perspektyvus, o gal net ir būtina sąlyga siekti geresnių mokymosi rezultatų. Studentai, dirbdami grupėje ir bendradarbiaudami, gali atlikti sudėtingesnes užduotis negu dirbdami individualiai. Čia aktyviai keičiamasi nuomonėmis, diskutuojama, sprendžiamos problemos ir priimami kūrybiškesni sprendimai.

Užsienio kalbos mokyme pirmaeilis vaidmuo iš keturių kalbinės veiklos rūšių – kalbėjimo, klausymo, skaitymo ir rašymo – skiriamas mokymui kalbėti. Svetimos kalbos žinių, mokėjimų ir įgūdžių tvirtumo pasieksime tik su sąlyga, jeigu kiekvienas naujas kalbinis vienetas (žodis, posakis, gramatinis reiškiny) pereis tris mokymo fazes: visapusišką išaiškinimą, intensyvią treniruotę ir privalomą įjungimą į aktyvią studentų kalbinę veiklą savo mintims reikšti bei kitų mintims suprasti. Dialogai ir diskusijų metodas ypač tinka trečiajai mokymo fazei, kada yra lavinami bendrieji praktiniai ir profesiniai komunikaciniai užsienio kalbos, supratimo, kalbėjimo bei bendravimo gebėjimo įgūdžiai.

Verbalinių (kalbėjimo, klausymo) įgūdžių ugdymas reikalauja ne tik dėstytojo kompetencijos, bet ir pačių studentų iniciatyvos. Jei skaitymo ar rašymo įgūdžius galima gana

nesunkiai automatizuoti arba kontroliuoti (pvz., įvairiais pratimais, rašomaisiais darbais ir testais), tai klausymo ir ypač kalbėjimo įgūdžiams ugdyti reikia ne tik suteikti tam tikras žinias, bet ir sudaryti sąlygas tam, kad studentai norėtų jas reikšti verbaline forma. Tai būtina siekiant, kad studentai ne vien tik atpasakotų užduotą tekstą, bet, remdamiesi tame tekste pateikta informacija, galėtų kalbėti nagrinėjama tema, pasakyti savo nuomonę ir ją apginti. Tam reikia sužadinti studentų susidomėjimą bei norą imtis iniciatyvos. Vienas iš būdų tai pasiekti ir yra diskusijų metodas. Jis apibūdinamas kaip grupinio savarankiško darbo metodas. Prieš planuojamą diskusiją studentams pateikiama medžiaga – tam tikra duomenų bazė, kuria bus remiamasi diskusijos metu.

Diskusijos metu ne tik atgaminamos išmoktos žinios, bet ir, naudojantis jomis ir nagrinėjant tam tikrą temą, vyksta kūrybinis darbas: nuomonių skirtumas leidžia įvairiapusiškai įvertinti svarstomą klausimą, sudaromos galimybės naujam požiūriui atsirasti. Viešai kalbėdamiesi dėstytojai gali iš dalies pažvelgti į savo studentų mąstymo procesus, o pastebėję juos klaidingai ar nepakankamai teisingai mąstant, turėtų pataisyti arba suteikti jiems grįžtamąjį ryšį. Mąstymas balsu taip pat leidžia studentams išgirsti savo pačių ir kitų mintis ir mokytis bei kontroliuoti savo mąstymo procesus. Diskusija skatina mokytis pagrįsti savo nuomonę faktais, apibrėžimais, sąvokomis ir dėsniais. Tik diskutuojant galima išmokti išklaudyti kitą, įvertinti jo argumentus, aiškiai suformuluoti savo požiūrį, išmokti susitelkti ties svarbia problema ir nepasiduoti emocijoms.

Diskusijos naudojamos, norint pasiekti tris svarbius tikslus (6,p.117) :

1. Pagerinti studentų mąstymą ir padėti patiems rasti mokomosios medžiagos prasmę.
2. Skatinti studentus dalyvauti pokalbyje.
3. Padėti jiems išmokti svarbių bendravimo įgūdžių.

Diskusijų metodo, kaip ir kitų mokymo metodų, pratybas reikia iš anksto suplanuoti. Prieš pradėdant diskusiją, reikia parinkti jos temą, vėliau pasirinkti bendrąją diskusijos pagrindą – tam tikrą tekstą, straipsnį, knygą, televizijos programą – tai, apie ką bus kalbama diskusijos metu. Svarbu ir tai, kad studentai turėtų žinių tais specifiniais klausimais, kuriais bus diskutuojama.

Išmanyti apie studentų turimas žinias, planuojant diskusijas, lygiai taip pat svarbu, kaip ir planuojant mokymą. Dėstytojai turėtų atsižvelgti į studentų mokėjimą kalbėtis ir bendrauti. Jie pasvarsto, pavyzdžiui, kaip studentai skirtingai reaguos į įvairius klausimus arba diskusijos temą, numato, kad kai kurie norės kalbėti visą laiką, o kiti labiau bus linkę patylėti.

Planuojant diskusijas svarbu sugalvoti, kaip paskatinti dalyvauti ne tik gabiuosius, bet kuo daugiau studentų, ir parengti klausimus bei idėjas, sudominančias skirtingus studentus.

Diskusijos planą sudaro tiksliai ir glaustai išdėstytas turinys. Rengdamiesi klausinėjimui, dėstytojai turėtų atsižvelgti ir į klausimų kognityvųjų lygį, ir į jų sunkumą. Per paskutiniuosius du dešimtmečius buvo sukurta daug sistemų dėstytojų kognityviesiems klausimams klasifikuoti. Dažnai remiamasi Bloomo mokymo tikslų taksonomija. Profesinės užsienio kalbos pratybose Teisės ir policijos veiklos bei Teisės ir valstybės sienos apsaugos specialybės studentams buvo pateiktas tekstas apie nusikaltimus ir pažeidimus. Tokios rūšies klausimų nagrinėjimas lavina profesinį mąstymą. Per savaitę studentai turėjo perskaityti ir išsiversti tekstą. Jie lietuvių kalba jau buvo išklause šią temą savo specialybės paskaitose, todėl užsienio kalbos pratybų tikslas buvo lavinti studentų kalbėjimo įgūdžius, formuoti ir plėsti profesinį žodyną bei lavinti supratimo įgūdį bendraujant. Diskusijų metu studentams buvo pateikti klausimai, remiantis Bloomo taksonomija.

Šeši klausimų tipai remiantis Bloomo taksonomija 1 lentelė

Lygis	Klausimų pavyzdžiai	Kognityvieji procesai
1 lygis. Žinios	Kokius žinote veiksmazodžius, susijusius su nusikaltimais? Kokios yra nusikaltimų rūšys?	Faktinės informacijos prisiminimas
2 lygis. Supratimas	Kuo skiriasi nusikaltimai nuo pažeidimų?	Naudojimasis informacija
3 lygis. Taikymas	Kada policijos pareigūnai naudoja ginklą?	Principų naudojimas
4 lygis. Analizė	Kodėl žmonės daro nusikaltimus?	Ryšių aiškinimas arba išvadų darymas
5 lygis. Sintezė	Koks pavojus gresia visuomenei, jei nepavyksta suimti pavojingo nusikaltėlio?	Numatymas, prognozavimas
6 lygis. Įvertinimas	Kokie nusižengimai, Jūsų manymu, yra pavojingiausi visuomenei?	Daromi sprendimai ir pareiškiamos nuomonės

Skirtingi klausimai reikalauja nevienodo mąstymo, todėl per pamoką buvo užduodami ir paprastesni, ir sudėtingesni klausimai. Iš pradžių studentai atsakinėjo į paprastus, prisiminti reikalaujančius klausimus, siekiant įsitikinti, ar studentai suprato svarstomojo dalyko esmę. Vėliau jiems buvo užduoti supratimo ir analizės reikalaujantys klausimai ir galiausiai klausimai, verčiantys mąstyti apie diskutuojamą temą.

Diskusijas sudaro penkios pagrindinės fazės [Arends, 1998]:

1. Supažindinimas su tikslais ir parengties sužadinimas, pagrindinio klausimo arba problemos iškėlimas.
2. Diskusijų koncentravimas.
3. Vadovavimas diskusijoms.
4. Diskusijų užbaigimas.
5. Trumpas apibendrinimas.

Per diskusiją buvo aiškiai apibrėžti dėstytojo ir studentų vaidmenys. Per didelis dėstytojo aktyvumas mažina diskusijos naudą studentams, o per mažas – sukelia jiems frustraciją. Diskutuojama sėkmingai, jei dėstytojas žino, kada ir kaip jam galima įsitraukti į pokalbį. Jo vaidmuo yra žiūrėti, kad nebūtų nukrypstama nuo temos, atkreipti dėmesį į neteisingai nurodytus faktus ir logines klaidas, vadovauti diskusijai. Ne mažiau svarbu išmokyti studentus tam tikrų vaidmenų, pavyzdžiui, klausinėti vienas kitą, vertinti kitų studentų pasakytą nuomonę, prieštarauti arba ginti savąjį požiūrį.

Apsikeitimas verbaliąja informacija per diskusijas vyksta nuosekliau, jeigu, jai besiplėtojant, pagrindinės studentų mintys arba požiūriai užrašomi lentoje.

Diskusijas reikia tinkamai užbaigti. Kartais keliais sakiniais galima apibendrinti tai, kas buvo pasakyta per diskusijas, pasistengti sujungti skirtingas mintis arba susieti jas su platesne nagrinėjama tema. Galima užduoti paskutinį, pavyzdžiui, tokį klausimą: „Kokį svarbiausią dalyką jūs supratote iš mūsų šiandieninių diskusijų?“

Apibendrinant galima teigti, jog studentai, aktyviai dalyvaudami diskusijoje, gali pareikšti savo samprotavimus, išsakyti nuomonę. Taip studentai mokosi atsirinkti svarbesnius faktus, įrodinėja, lygindami duomenis ir reiškinius, sprendžia problemas. Gretindami įvairius požiūrius, skirtingus sprendimus, studentai atskleidžia naujas detales ir tuo pačiu nuodugniau įsigilina į nagrinėjamą temą. Vadinasi, šio metodo taikymas padeda dėstytojui ne tik išsiaiškinti, kaip studentai suvokia nagrinėjamą klausimą ar problemą, bet ir suprasti jų požiūrį į analizuojamus dalykus.

Tyrimo metodika. 2006 metų pavasario semestre šio metodo diegimo eigoje studentai turėjo galimybę nuolat įvertinti ir pagilinti profesinės anglų kalbos žinias, lavinti komunikacinius gebėjimus bei ugdyti savarankiško darbo įgūdžius, naudodamiesi profesinės anglų kalbos žodynais bei taisyklingai vartodami profesinius terminus šnekamojoje kalboje.

Tyrimas buvo atliktas anketinės apklausos būdu M.Romerio universiteto Kauno policijos fakultete 2006 metų pavasario semestre. Anketoje galima išskirti du klausimų blokus. Pirmasis susijęs su profesinės užsienio kalbos mokymosi problemomis, o antrasis turėjo tikslą išaiškinti problemą, susijusią su studentų savarankišku darbu. Tyrime dalyvavo 14 Teisės ir valstybės sienos apsaugos (VSA) ir 18 Teisės ir policijos veiklos (PV) studijų programos antro kurso studentų.

Tyrimo rezultatų analizė.

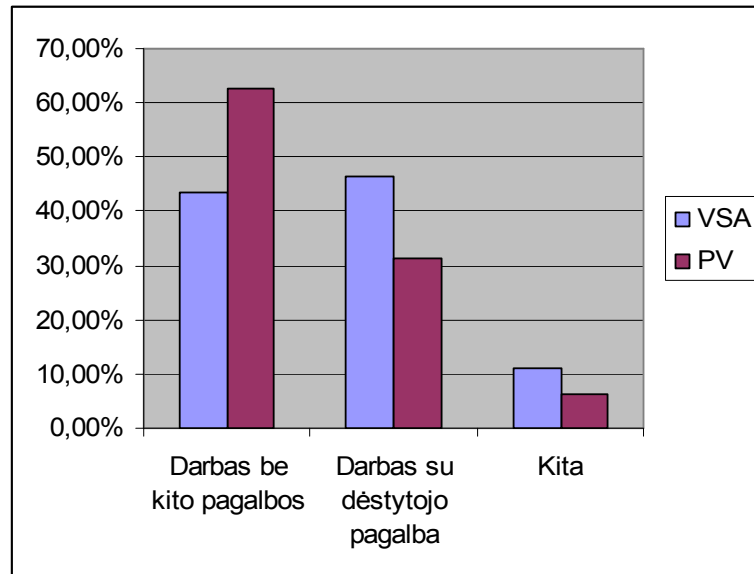
Iš lentelėje pateiktų duomenų nustatyta, kad didesnė dalis studentų (57,4% ir 66,1%) profesijai reikalingus anglų kalbos žodžius bei jų junginius supranta tik iš dalies, 38,3% ir 29,1% į šį klausimą atsakė teigiamai, o tik 4,3% ir 4,8% studentų atsakė neigiamai.

24,2% ir 20,8% apklaustųjų moka šiuos žodžius ir jų junginius taisyklingai išversti, 67,7% ir 70,9% sugeba tai atlikti iš dalies, o 8,1% ir 8,3% studentų atsakė neigiamai. Taisyklingai vartoti profesinius terminus šnekamojoje kalboje sugeba 27,1% ir 18,8%, iš dalies – 53,6% ir 58,3%, nemoka – 19,3% ir 22,9%.

Profesine literatūra anglų kalba gali naudotis 33,8% ir 20,8% studentų, iš dalies – 54,8% ir 66,7% ir 11,4% bei 12,5% to nesugeba. Tik 20,1% ir 18,8% studentų pakanka turimų anglų kalbos žinių profesinės anglų kalbos mokymuisi. Tai rodo silpną kalbos pasirengimą bendrojo lavinimo mokyklose.

Studentų atsakymai apie profesinės anglų kalbos žinias (%) 2 lentelė

Eil. Nr.	Anketos klausimas	VSA			PV		
		Taip	Ne	Iš dalies	Taip	Ne	Iš dalies
1.	Ar suprantate profesijai reikalingus anglų k. žodžius bei jų junginius?	38,3	4,3	57,4	29,1	4,8	66,1
2.	Ar mokate tuos žodžius ir jų junginius teisingai išversti?	24,2	8,1	67,7	20,8	8,3	70,9
3.	Ar mokate taisyklingai vartoti profesinius terminus šnekamojoje kalboje?	27,1	19,3	53,6	18,8	22,9	58,3
4.	Ar mokate naudotis profesinės anglų k. žodynais?	83,9	6,4	9,7	79,2	8,3	12,5
5.	Ar sugebate naudotis profesine literatūra anglų k.?	33,8	11,4	54,8	20,8	12,5	66,7
6.	Ar pakanka turimų anglų k. žinių profesinės anglų k. mokymuisi?	20,1	28,3	51,6	18,8	27,1	54,1
7.	Ar teko bendrauti su specialistais, naudojantis profesine anglų k.?	8,1	91,9	0	4,2	95,8	0

1 pav. Studentų nuomonė apie savarankišką darbą

Iš diagramoje (1 pav.) pateiktų duomenų matyti, kad 43,4% ir 62,5% apklaustųjų mano, jog savarankiškas darbas – tai darbas be kito pagalbos. 46,5% ir 31,25% studentų galvoja, kad savarankiškas darbas gali vykti tik dėstytoji konsultuojant. 10,1% ir 6,25% studentų paminėjo kitas savarankiško darbo formas.

Apibendrinant profesinės užsienio kalbos mokymo tyrimą, galima teigti, kad:

- nevienodas studentų profesinės užsienio kalbos mokėjimo lygis, o tai iškelia dėstytoji papildomų uždavinių – pažinti kiekvieną savo studentą, laiku suteikti paramą, koreguoti mokymo proceso eigą ir rezultatus;
- aktyviai taikant diskusijų metodą, išryškėjo geresni VSA studijų programos studentų rezultatai. Jie geriau supranta profesijai reikalingus anglų kalbos žodžius bei jų junginius, daugiau studentų geba taisyklingai vartoti profesinius terminus šnekamojoje kalboje negu PV studijų programos studentai.
- Būsimieji pasienio pareigūnai savarankišką darbą labiau supranta kaip aktyvią veiklą, atliekamą padedant dėstytoji, tuo tarpu PV studijų programos studentai – kaip vadovaujamą ir organizuojamą paties besimokančiojo.

IŠVADOS

1. Atlikus veiksnių, didinančių užsienio kalbos mokymosi efektyvumą, analizę, galima teigti, kad diskusijų metodas, kaip grupinio savarankiško darbo metodas, gali būti efektyviai taikomas mokantis profesinės užsienio kalbos.

2. Diskusijų metodas padeda studentams išreikšti jų žinias verbaline forma, o tai ypač aktualu mokantis užsienio kalbą. Šio metodo pagalba studentai, dirbdami grupėje, gali atlikti sudėtingesnes užduotis negu individualiai dirbdami, aktyviai keistis nuomonėmis, diskutuoti, spręsti problemas ir priimti kūrybiškesnius sprendimus.

3. Atliktas profesinės užsienio kalbos mokymo tyrimas antro kurso studentų profesinės užsienio kalbos mokėjimui bei savarankiško darbo supratimui nustatyti. Aktyviai taikant diskusijų metodą bei sudarant studentams daugiau galimybių savarankiškam darbui, išryškėjo geresni VSA studijų programos studentų profesinės anglų kalbos mokymosi rezultatai.

LITERATŪRA

1. Ramsden, P. Kaip mokyti aukštojoje mokykloje. – Vilnius: Aidai, 2000.
2. Jovaiša, L. Pedagogikos terminai. – Kaunas, 1993.
3. Poškus, K. Studentų savarankiškas darbas kaip mokymo forma.// Aukštosios mokyklos pedagogika ir bendroji metodika. Studentų savarankiškas darbas. – Vilnius, 2000.
4. Jasikevičius, A. Siela. Mokslas. Gyvensena. – Vilnius, 2002.
5. Alexander, W. Independent Study.-Danbury, Connecticut,2003.
6. Arends,R.I. Mocomės mokyti.-Vilnius,1998.

APPLICATION OF DISCUSSION METHOD IN TEACHING PROFESSIONAL FOREIGN LANGUAGE

Aušra Stepanovienė

Mykolas Romeris University

S U M M A R Y

Methods teaching to work independently and methods covering communication and cooperation can be efficiently applied when learning a foreign language. The paper deals with discussion method, as a method teaching group independent work, which helps the students express their knowledge verbally and is very topical when learning a foreign language. When students are actively involved in manipulating ideas and information, they have a much greater chance of learning the material and using it. The discussion method is based on the principle

that, through a dialogue students can be led to discover solutions to problems on their own. In the paper six types of discussion questions according to Bloom's theory are presented. At the lowest level „knowledge” questions requiring factual recall establish the general background and help to determine the level of student preparation for the discussion. The next level is „comprehension” level. Then follow“ application” questions asking students to reach a conclusion based on evidence from the reading or other assignments. After „analysis” and „synthesis” questions follows the highest level of „evaluation” questions demanding judgements based on factual knowledge of the material, application of concepts, and evaluation of evidence.

In the paper five main stages of discussion are described: clearly formulated goals, concentration on discussion, guidance, ending and short generalization. The paper also generalizes the results of the research on application of discussion method performed at Mykolas Romeris university Kaunas faculty of police.

GRAMMAR TEST (perfect tenses)

1. Despite low payment the number of police officers.....since last year.
a) increased   b) has been increasing   c) has increased
2. Unfortunately, we can't help you at the moment. Our car.....and it will take us a couple of days to repair it.
a) has been breaking   b) had been breaking   c) has broken
3. Where.....you.....your car ? I.....everywhere for it for hours. And I.....it.
I   a) are.....parked   b)have.....parked   c) did.....park
II   a) am looking   b) have looked   c) have been looking
III   a) didn't find   b) haven't found   c) hasn't found
4. We can't cope with such volumes of traffic. It.....dramatically for the last few years and it is likely to grow in the future.
a) has grown   b) grew   c) has been growing
5. I can smell alcohol. You.....haven't you ? You need to have your blood test taken.
a) have drunk   b) have been drinking   c) have been drunk
6. Three people perished in a car accident yesterday. They.....their seat belts.
a) hadn't fastened   b) did not fasten   c) haven't fastened
7. Last night his condition got worse. He.....injured seriously.
a) had been   b) was   c) has been
8. When.....your driving test ?
a) have you passed   b) did you pass   c) have you been passing
9. Please come o(n time Nick. This is the second time you have been late..... .

a) yesterday   b) last Monday   c) this week

10. Some of the students hadn't spoken English before they.....here last fall.

a) had come   b) have come   c) came

11. I'm very surprised that this car.....never....before. It's very old.

a) has.....broken down   b) had.....broken down   c) has....been breaking down

12. Have you started the engine....?

a) already   b) just   c) yet

13. What accident.....he.....the day after yesterday ?

a) has.....caused   b) has.....been causing   c) did.....cause

KAUNO POLICIJOS FAKULTETO STUDENTŲ PROFESINĖ KARJERA

Egidijus Nedzinskas¹
Doc. Antanas Janušauskas²

^{1,2}Mykolo Romerio universiteto Viešojo saugumo fakulteto Policijos veiklos katedra
V. Putvinskio g. 70, LT- 44211, Kaunas
Telefonai 8 (37) 30 36 51, 30 36 68
Elektroninis paštas e.nedzinskas@mruni.lt; antanasjanusauskas@mruni.lt

Pagrindinės sąvokos: studentai, pažangumas, pasirengimas karjerai.

Keywords: students, academic record, preparedness for career.

S A N T R A U K A

Šiame straipsnyje pateikto tyrimo tikslas – nustatyti mykolo romerio universiteto kauno policijos fakulteto studentų pasirengimą profesinei karjerai ir jos perspektyvą.

Panaudoję specialią studentų apklausos anketą analizavome Mykolo Romerio universiteto Kauno policijos fakulteto studentų pažangumą, jų požiūrį į studijų tvarką, studijų metu jiems skirtas nuobaudas ir tolesnę profesinę perspektyvą. Siekiant išryškinti profesinę karjerą įtakančius faktorius, nustatėme studentų temperamentą, charakterio akcentuacijas, jų tėvų išsilavinimą bei jų ryšį su tarnyba vidaus reikalų sistemoje.

Tyrimo dalyvavo 1276 studentai – 559 merginos ir 717 vaikinių, t. y. 98,3 proc. visų 1999-2003 mokslo metais įstojusiu į Kauno policijos fakultetą studentų.

Mūsų tyrimo duomenimis, 20,5 proc. merginų ir 13,9 proc. vaikinių ($p < 0,001$), baigusiu I-mą studijų etapą Kauno policijos fakultete, tęsė mokslus Mykolo Romerio universiteto fakultetuose; 29,1 proc. merginų ir 56,7 proc. vaikinių ($p < 0,001$) - įsidarbino teritoriniuose policijos padaliniuose; 48,1 proc. merginų ir 25,2 proc. vaikinių ($p < 0,001$), baigusiu I-mą studijų etapą, neįsidarbino vidaus reikalų sistemoje, arba pasirinko kitą specialybę.

Statistikos duomenimis, per studijų laikotarpį merginoms skirta nuobaudų perpus mažiau, negu vaikinams (atitinkamai 5,2 proc. ir 9,9 proc., $p < 0,05$), merginos stropiau mokėsi (jų pažangumas, lyginant su vaikinių pažangumu įvertinti atitinkamai 7,63 ir 7,51 balais, $p > 0,05$).

Aukštojo mokslo labiau siekė merginos, kilusios iš šeimų, kuriuose bent vienas iš tėvų turi aukštąjį išsilavinimą, lyginant su merginomis, kurių tėvai neturi aukštojo išsilavinimo (atitinkamai 24,3 proc. ir 9,3 proc., $p < 0,001$). Manome, kad motyvaciją siekti karjeros merginoms sustiprino ir šeimos nariai arba artimi giminės, dirbantis vidaus reikalų sistemoje, kadangi net 42,9 proc. merginų tęsiančių studijas artimieji dirba šioje sistemoje (merginų, neturinčių artimųjų vidaus reikalų sistemoje tik 23,6 proc. tęsė studijas, $p < 0,001$).

Taip pat nustatėme tendencijas, kad aukštojo išsilavinimo (karjeros) labiau siekia merginos sangvinikės, merginos, kurios subjektyviai save vertina “kaip esančios nervingos” ir merginos, kurioms nenustatyta charakterio akcentuacijos.

IVADAS

Temos aktualumas. Policija – gr. Politeia – miesto administracija – vidaus reikalų ministerijos (toliau - VRM) struktūrinė sudėtinė dalis, kurios pagrindiniai uždaviniai yra tvarkos palaikymas ir visuomenės apsauga, kova su nusikalstamumu, socialinės ir turinės nuosavybės apsauga [1]. Vadovaudamiesi šiais principais ir siekdami policijai keliamų tikslų bei įgyvendindami kitus viešosios tvarkos palaikymo bei visuomenės saugumo užtikrinimo uždavinius, vidaus reikalų sistemos pareigūnai, siekdami tinkamai vykdyti šią specifinę veiklą, privalo turėti pakankamą profesinių žinių, socialinės patirties, asmenybinių savybių ir nuostatų visumą. Socialinės aplinkos ypatybių bei veiksmų, įtakančių apsisprendimą siekti pasirinktos vidaus reikalų sistemos pareigūno profesinės karjeros, analizė padėtų visapusiškai įvertinti studentą kaip asmenį ir kaip būsimą policijos pareigūną. Koks tas būsimasis policijos pareigūnas? Svarbu žinoti, kokioje socialinėje aplinkoje jis augo, kokios charakterio savybės formavosi, nes tai turi įtakos ne tik visuomenės etnokultūriniam, socialiniam, ekonominiam ir moksliniam pažangos lygiui, bet ir individualiai numatant galimą būsimąjo policijos pareigūno tarnybos profilį [2,3,4,5].

Tyrimo tikslas. Nustatyti Mykolo Romerio universiteto Kauno policijos fakulteto (toliau- KPF) studentų pasirengimą profesinei karjerai ir jos perspektyvą.

Tyrimo objektas. Tyrime dalyvavo 1276 studentai – 559 merginos ir 717 vaikų, t. y. 98,3 proc. visų 1999-2003 mokslo metais įstojusiu į KPF studentų.

Tyrimo metodai. Studentų apklausai naudojome standartizuotą asmenų apklausos anketa, pritaikytą visuomenės populiaciniams tyrimams atlikti. Studentų temperamento tipui (sangvinikas, flegmatikas, melancholikas ar cholericas) nustatyti naudojome H. Eysencko klausimyną [6,7]. Tyrimo metu buvo išanalizuotas Centrinės medicininės ekspertizės komisijos (toliau- CMEK) prie VRM pateiktas pretendentų į studentus psichofiziologinis įvertinimas. Studentų pažangumo rodikliai analizuoti pagal KPF metodinio poskyrio pateiktus duomenys, o akademinę drausmę ir elgesį charakterizuojantys rodikliai – pagal fakulteto dekaną įsakymus. Studentų tolesnės karjeros (įsidarbinimas, studijų tęsimas) duomenys analizuoti pagal šalies teritorinių policijos komisariatų pateiktas suvestines ir Mykolo Romerio universiteto tęsiančių studijas studentų sąrašus. Tyrimo rezultatai analizuoti statistiniais metodais pagal KPF informatikos specialistų parengtas duomenų bazių kaupimo ir apdorojimo programas ir atliktas bazių vadybos sistema Microsoft Access 7.0 for Windows. Studento t kriterijus taikytas hipotezei apie vidutinių reikšmių lygybę tikrinti. Statistiškai patikimomis buvo vertinamos $p < 0.05$ reikšmės.

TYRIMO REZULTATAI IR JŲ APTARIMAS

Mes analizavome 1999-2003 m.m. įstojučių į KPF ir baigusių Teisės ir policijos veiklos ir Teisės ir valstybės sienos apsaugos studijų programų pagrindinių (bakaluro) dieninių studijų eigą ir tolesnę profesinę karjerą (pav.1). Merginos studentės buvo pažangesnės, lyginant su vaikiniais, nes jų žinios įvertintos atitinkamai 7,63 ir 7,51 balo ($p > 0,05$). Merginų, lyginant su vaikiniais, mažiau ir nebaigė studijų. Charakteringa tai, kad du trečdaliai nebaigusių studijas merginų pačios dėl įvairių priežasčių jas nutraukė, kada dauguma vaikinių buvo pašalinti iš KPF dėl akademinės drausmės pažeidimų ir netinkamo elgesio. Studijų metu 5,2 proc. merginų ir 9,9 proc. vaikinių ($p < 0,05$) skirtos įvairios administracinės nuobaudos. Didžioji dalis nuobaudų buvo skirtos už alkoholinių gėrimų vartojimą bendrabučiuose (atitinkamai 41,4 proc. tarp merginų ir 43,7 proc. tarp vaikinių, kuriems buvo skirtos nuobaudos, $p > 0,05$).

Tyrimo duomenys rodo, kad statistiškai patikimai merginos dažniau siekė aukštesnio profesinio pasirengimo (tęse studijas), kada vaikinai rečiau siekė mokslo, o dažniau įsidarbindavo VRM sistemos įstaigose. Nustatę tokius ryškius merginų ir vaikinių pasiskirstymo skirtumus profesinės karjeros siekimo aspektu, mes pabandėme nustatyti galimai šį reiškinį įtakančius faktorius. Šiuo tikslu mes analizavome studentų tėvų išsimokslinimą, galimą artimųjų, dirbančių VRM sistemoje įtaką, ikistudijinę jaunuolių gyvenamąją vietą (kaimas, miestas), studentų

temperamentą ir galimas asmenybės bruožų akcentuacijas bei subjektyvų savęs vertinimą nervingumo aspektu, t.y. jiems buvo pateikiamas klausimas: ar laikote save nervingu žmogumi?

Paanalizavus studentų tėvų išsilavinimą (2 pav.), nustatyta, kad merginos, kurių abu arba vienas iš tėvų turėjo aukštąjį išsilavinimą, patikimai dažniau siekė aukštesnės profesinės kvalifikacijos, t.y. jos tęsė studijas universitete, lyginant su merginomis, kurių tėvai turi tik vidurinį, arba jam prilygstamą išsilavinimą ($p < 0,001$). Tarp vaikinių stebima priešinga tendencija – vaikinių, kurių tėvai neturi aukštojo išsilavinimo, labiau siekia aukštesnio profesinio pasirengimo. 5,1 proc. mūsų apklaustų studentų neturėjo vieno iš tėvų (jie mirę arba šeima išsiskyrusi). Gauti rezultatai neprieštarauja kitų tyrėjų pagal panašią metodiką gautiems duomenims [8,9,10,11].

Manome, kad merginas siekti aukštesnės profesinės karjeros įtakoja jau dirbančių VRM sistemoje artimųjų nuomonė, patirtis ir veikla, nes statistiškai beveik dvigubai daugiau merginų, kurių artimieji dirba VRM sistemoje, siekė aukštesnio profesinio pasirengimo. Tarp vaikinių stebima tik analogiška tendencija (pav. 3). Tolesnis tyrimas galėtų atskleisti sudėtingo, fizine prasme, žemesnės grandies vidaus reikalų sistemos pareigūno (policijos pareigūno) darbo įtaką siekiant labiau prestižinio, kabinetinio darbo.

Į klausimą, „Kur Jūs augote (praleidote didesnę savo gyvenimo dalį) – mieste ar kaime?“, 60,5 proc. apklaustųjų atsakė, kad didesnę dalį savo gyvenimo praleido mieste ir 39,5 proc. – kaimo vietovėje ($p < 0,001$). Mes nenustatėme statistiškai patikimų skirtumų lyginant merginas gyvenusias mieste ir kaime tolesnes jų profesinės karjeros aspektu (mokslus tęsė atitinkamai 26,6 proc. ir 23,8 proc. merginų, $p > 0,05$). Taip pat nenustatytas ryšys ir tarp vaikinių gyvenamosios vietos ir tolesnės profesinės karjeros.

Studentų temperamento tipai (sangvinikas, flegmatikas, melancholikas ar cholericas) nustatyti naudojome H.Eysencko klausimyną. Šis tyrimas buvo pagrįstas tam tikromis nuostatomis: melancholikai yra lėtesni, stokojantys iniciatyvos, nepasitikintys savo jėgomis, neryžtingi; cholericai – energingi, per daug savimi pasitikintys, drąsūs; flegmatikai – ramūs, kantrūs, išsvermingi; sangvinikai – judrūs, greiti, lengvai prisitaikantys prie naujų gyvenimo sąlygų. Studentų pasiskirstymas pagal temperamentą pateiktas 4 paveiksle. Iš paveiksle pateiktų duomenų matyti, kad tik studentės flegmatikės mažiausiai siekė aukštesnio profesinio pasirengimo, kada tarp vaikinių, kurie tęsė studijas universitete, statistiškai patikimai dominavo studentai sangvinikai. Panašius duomenis pateikia ir kiti tyrėjai [5,6,7,12].

Tyrimo metu buvo išanalizuotos CMEK prie VRM pateiktos pretendentų į studentus psichofiziologinio įvertinimo išvados. CMEK psichofiziologinio tyrimo duomenimis, kas ketvirtam būsimajam studentui buvo konstatuotos įvairios asmenybės bruožų akcentuacijos, t. y. tam tikrų charakterio bruožų vyravimas, pasireiškiantis asmenybės neatsparumu įvairiems psichologiniams poveikiams. Tai dažnai lemia individo elgesio pobūdį ir kasdieninės veiklos efektyvumą. Tokie asmenys pažeidžiamesni, greičiau praranda psichinę pusiausvyrą ir sunkiau prisitaiko prie susidariusios situacijos [4,6,7]. Asmenybės bruožų akcentuacijos nustatytos 25,9 proc. studentų (27,0 proc. tarp merginų ir 25,3 proc. tarp vaikų, $p>0,05$). Nustatyta tendencija, kad merginos, kurioms nenustatytos asmenybės bruožų akcentuacijos, labiau siekia aukštesnio profesinio pasirengimo, lyginant su merginomis, turinčiomis asmenybės bruožų akcentuacijas (atitinkamai 21,4 proc. ir 16,7 proc., $p>0,05$), o merginos, kurioms nustatytos asmenybės bruožų akcentuacijos, dažniau neįsidarbina, lyginant su merginomis, kurioms nenustatytos asmenybės bruožų akcentuacijos (atitinkamai 56,4 proc. ir 46,1 proc., $p>0,05$).

Tyrimo metu pasidomėjome, kaip patys jaunuoliai subjektyviai save vertinimą nervingumo aspektu, t.y. jiems buvo pateikiamas klausimas: ar laikote save nervingu žmogumi? Nors nenustatytas joks statistiškai patikimas ryšis tarp savęs vertinimo ir tolesnės profesinės karjeros, tačiau nustatyta tendencija, kad merginos, apibūdinančios save “kaip esančios nervingos”, labiau siekia aukštesnio profesinio pasirengimo, lyginant su merginomis, nepriskiriančių save nervingiems asmenims (atitinkamai 25,8 proc. ir 20,6 proc., $p>0,05$), o merginos apibūdinančios save “kaip esančios nervingos” dažniau neįsidarbina, lyginant su merginomis, nepriskiriančių save nervingiems asmenims (atitinkamai 58,1 proc. ir 54,3 proc., $p>0,05$).

Norint ištirti studentų pasirengimą dirbti, respondentai buvo apklausti apie jų profesinio rengimo KPF ypatybes. Tik nežymi dalis jaunuolių pareiškė, esą nepatenkinti studijų tvarka KPF (atitinkamai 1,4 proc. merginų ir 5,0 proc. vaikų, $p<0,05$). Pažymėtina, kad nepasitenkinimą studijų tvarka įtakojo reikalavimas dėvėti uniformą. Didžioji dalis studentų (83,1 proc. merginų ir 81,7 proc. vaikų, $p>0,05$) nurodė, kad niekada negalvojo apie studijų KPF keitimą į studijas kitoje mokymo įstaigoje.

APIBENDRINIMAS

Šiandien viena svarbiausių ir aktualiausių yra studentų atrankos ir jų ugdymo problema. Reikia tobulinti atranką į policiją, atidžiau stebėti pretendento sveikatą, asmenines ir dalykines savybes, tirti dorovingumą, dvasingumą, kultūrą.

Savo tyrime pagrindinį dėmesį paskyrėme objektyvių ir subjektyvių faktorių, įtakančių studentus siekti profesinės karjeros, paieškai. Mūsų duomenimis, merginų motyvacija siekti aukštesnio profesinio pasirengimo yra labiau išreikšta, lyginant su vaikiniais. Galima daryti prielaidą, kad tai įtakoja ir tėvų aukštesnis išsimokslinimo lygis, tam tikros psichologinės asmens savybės. Siekimas geresnės tolesnės profesinės karjeros, merginas stimuliuoja stropiau mokytis, rečiau nusižengti akademinėi drausmei.

Tenka apgailestauti, kad vykstant nesibaigiančiai policijos reformai, teritorinių policijos komisariatų bei valstybės sienos apsaugos tarnybos vadovai, pareigūnų priėmimą į tarnybą vykdo ne pagal aiškius ir objektyvius kriterijus. Dėl to neretai merginos, turinčios aukštus pažangumo balus, nepriimamos į tarnybą, nes pirmenybė suteikiama vaikinams. Policijos pareigūnui priskiriamos funkcijos yra specifinės, neretai susijusios su didesnės fizinės ištvermės reikalaujančiu darbu, dirbama pagal slenkantį grafiką, kuris neatitinka vaikų priežiūros darbo laiko, todėl suprantamas ir darbdavio noras priimti pareigūną vyrą. Manome, kad tai laikinas reiškinys, kuris ateityje neturėtų diskriminuojančiai įtakoti merginų, įgijusių kvalifikaciją, tolesnę profesinę karjerą. Vidaus reikalų sistemoje turi vyrauti ne tik gerai paruošti universalūs policijos ir sienos apsaugos tarnybos pareigūnai bet ir įgiję aukštąjį išsilavinimą pareigūnai.

LITERATŪRA

1. Leonavičius J. Sociologijos žodynas. –Kaunas, 1993.
2. Laurinavičius A. Žmogaus teisės ir policijos veikla: mokymo metodinis leidinys; LTU. – Vilnius, 2002
3. Pealo W.G., Wenger H.A. Issues and solutions for measuring the well-being of police officers: the life style assessment questionnaire. – The police Journal, 1995 July.
4. Poškienė A. Charakteris. – Vilnius: Lietuvos etinės kultūros draugija „Etos“, 1991.
5. Žukauskas G. Psichologinės pareigūnų problemos. - Vilnius, 2000.
6. Myers D. G. Psichologija. – Kaunas: Poligrafija ir informatika, 2000.
7. Ruthe R. Tipai ir temperamentai: keturios asmenybės struktūros su išsamium asmenybės nustatymo testu. – Vilnius: Vaga, 1999.

8. Juknevičius S. Skirtingumo dimensijos: Lietuvos gyventojų vertybės europiniame kontekste; Kultūros, filosofijos ir meno institutas. – Vilnius : Gervelė, 2002.
9. Matulionis A.V. Sociologija. – Vilnius : Homo liber, 2002.
10. Stankevičienė L.O. Lietuvos moksleivių savijautos ir gyvenamos demografiniai bei socialiniai veiksniai: Darbas habil. dr. mokslo laipsniui įgyti. – KMU, 2003.
11. Žukauskas G. Abilitacija Stresas Reabilitacija. Vadovėlis teisininkams. –Vilnius, 1998.
12. Kasiulis J. Studentų asmenybės savybės ir jų veiklos sėkmė. Kultūros tyrinėjimai –Kaunas, 1995.

PROFESSIONAL CAREER OF THE STUDENTS OF KAUNAS FACULTY OF POLICE

Egidijus Nedzinskas¹
Doc. Antanas Janušauskas²

^{1,2}Mykolas Romeris University

S U M M A R Y

The aim of the investigation presented in this article has been to establish the preparedness for professional career of the students of Kaunas Faculty of Police Mykolas Romeris University and its prospect.

Having employed a special questionnaire of the students inquest we have analysed the academic record, attitude to the studies order, penalties imposed on them during the studies and further professional prospect of the students of Kaunas Faculty of Police. Aiming to reveal the factors influencing professional career we have established the student temperament, character accentuation's, the social status and education of their parents and relation with the system of internal affairs.

1276 students – 559 girls and 717 boys, i.e. 98.3 per cent of all the students who had entered the Kaunas Faculty of Police in 1999-2003 participated in the investigation.

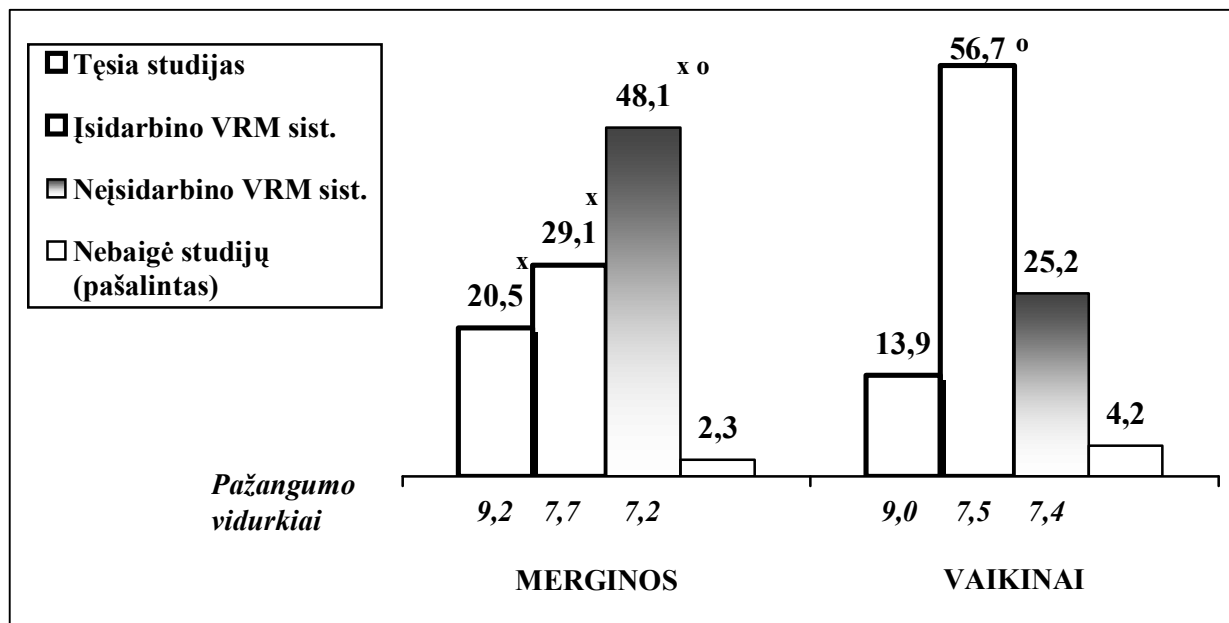
According to the data of our investigation 20.5 per cent of girls and 13.9 per cent of boys ($p < 0.001$) who had completed the 1st stage of studies in Kaunas Faculty of Police continued the studies in the faculties of Mykolas Romeris University; 29.1 per cent of girls and 56.7 per cent of boys ($p < 0.001$) got employed in territorial police subdivisions; 48.1 per cent of girls and

25.2 per cent of boys ($p<0.001$) who had completed the 1st stage of studies did not get employed in the system of internal affairs or chose another speciality.

According to the data of statistics during the period of studies twice less penalties were imposed on girls than on boys (accordingly 5.2 per cent and 9.9 per cent, $p<0.05$), the girls were studying more studiously (their academic record in comparison with the academic record of boys was evaluated accordingly by 7.63 per cent and 7.51 points).

The girls coming from the families in which at least one of the parents had higher education were aiming at higher education more in comparison with the girls whose parents did not have higher education (accordingly 24.3 per cent and 9.3 per cent, $p<0.001$). We think that the motivation of the girls to carve out a career was reinforced by the family members or close relatives working in the system of the interior as well, as the close people of even 42.9 per cent of the girls continuing studies work in the system (among the girls who do not have close people in the system of the interior only 23.6 per cent continued the studies, $p<0.001$).

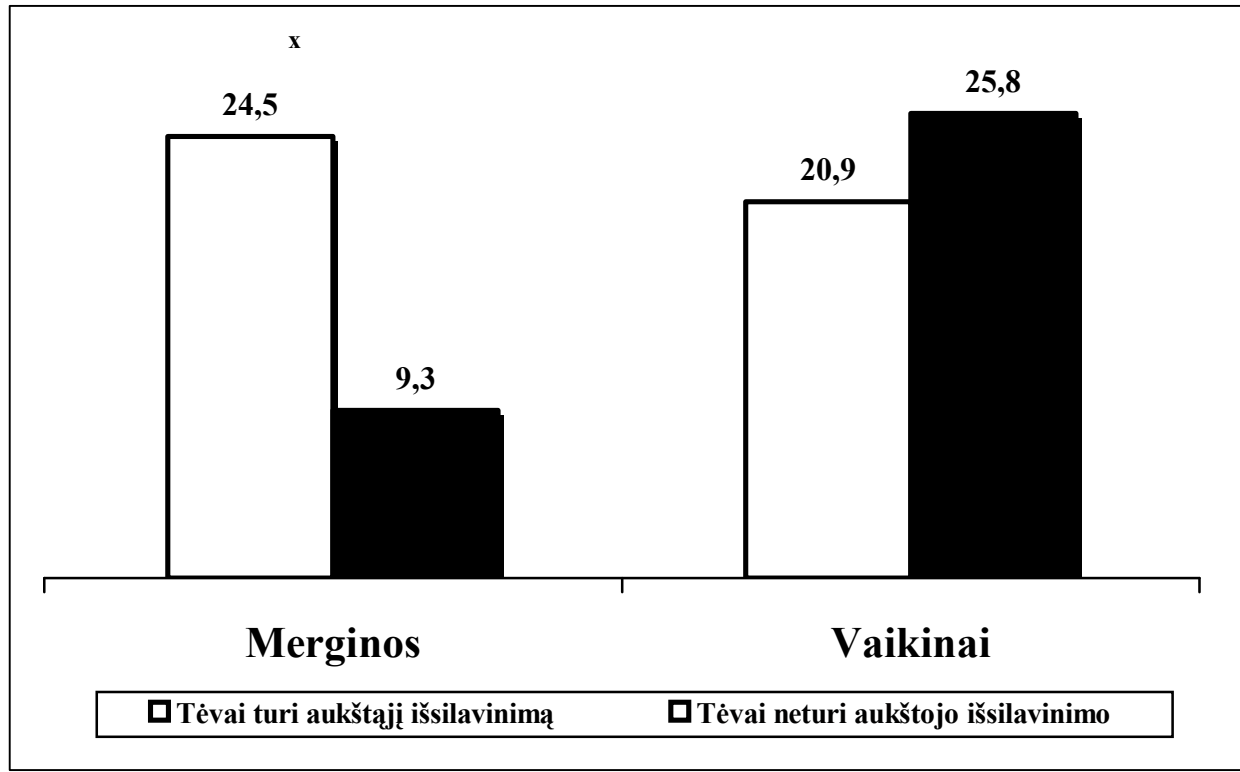
We have also established the tendencies that sanguine girls, girls who subjectively evaluate themselves as “being nervous” and girls in whom character accentuations have not been established are aiming at higher education (career).

1 pav. Studentų pasiskirstymas profesinės karjeros siekimo aspektu (proc.).

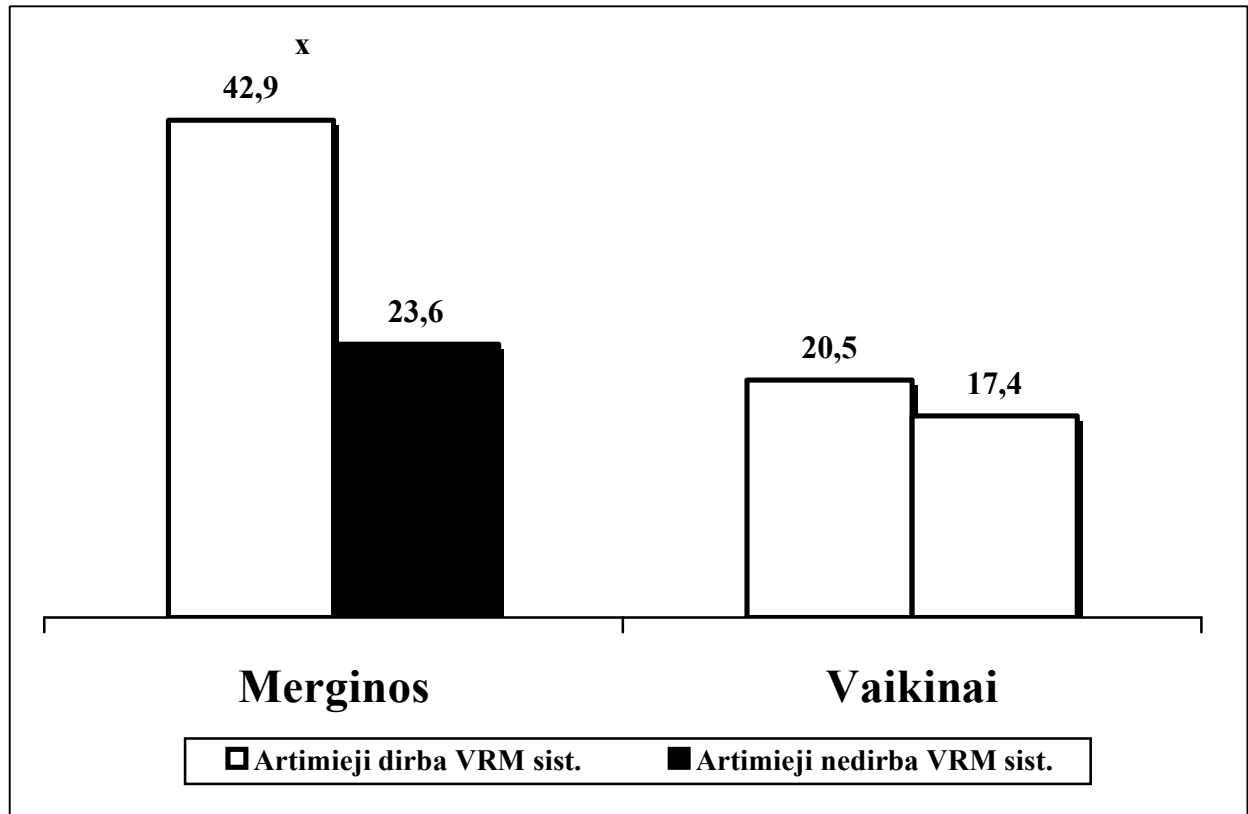
x – $p<0,001$, lyginant atitinkamas merginų ir vaikinių tolesnės karjeros grupes.

o – $p<0,001$, tarpusavyje lyginant atskiras tolesnės karjeros grupes.

2 pav. Studentai, siekiantys aukštesnio profesinio pasirengimo (tęsiančių studijas) ir jų tėvų išsilavinimo lygis (proc.)

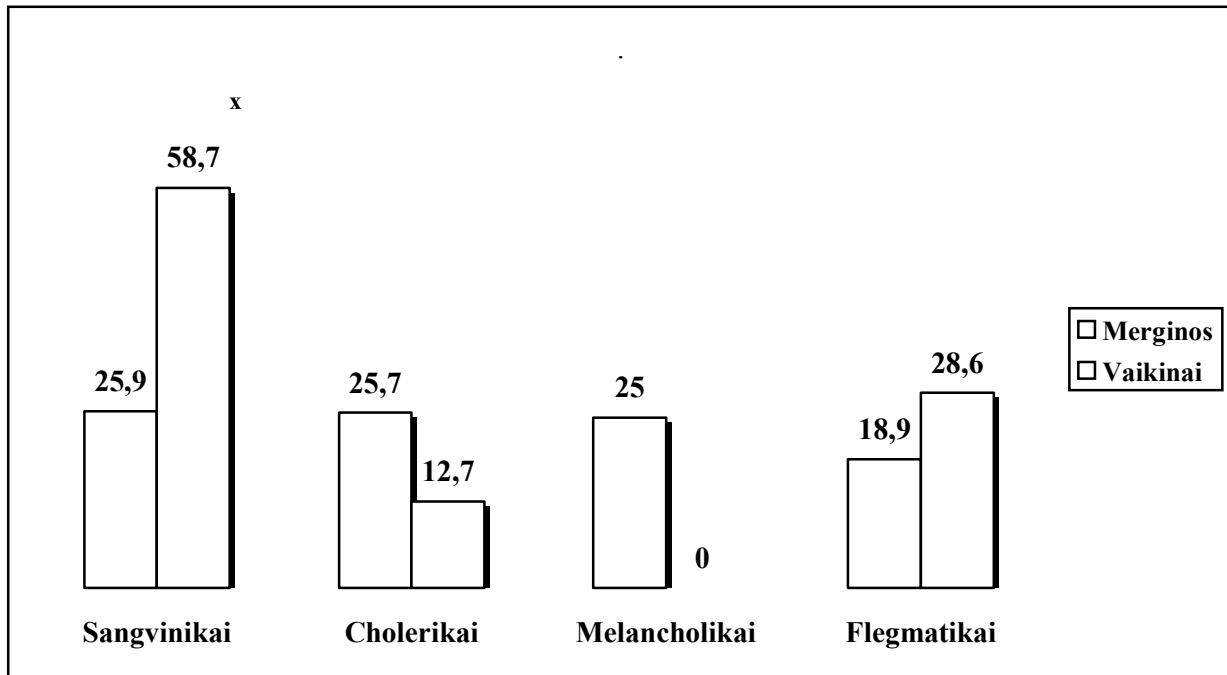
x – $p < 0,001$, lyginant pasiskirstymą pagal tėvų išsilavinimo lygį.

3 pav. Studentai, siekiantys aukštesnio profesinio pasirengimo (tęsiančių studijas) ir jų artimųjų ryšys su tarnyba VRM sistemoje (proc.)

x – $p < 0,001$, lyginant pasiskirstymą pagal artimųjų ryšį su tarnyba VRM sistemoje.

4 pav. Studentų siekiančių aukštesnio profesinio pasirengimo pasiskirstymas pagal temperamentą (proc.).

x – $p < 0,05$ lyginant atskirus temperamento ti

STATUTINIŲ PAREIGŪNŲ PROFESINIŲ ĮGŪDŽIŲ VERTINIMO YPATUMAI ATLIEKANT SULAIKYMO VEIKSMUS

Doc.dr. Robertas Veršinskas¹
Doc.dr. Algirdas Muliarčikas²
Dovydas Ivanovas³

^{1,2,3}Mykolo Romerio universiteto Viešojo saugumo fakulteto Specialaus fizinio rengimo katedra
V. Putvinskio g. 70, LT- 44211, Kaunas
Telefonai 8 (37) 30 36 52
Elektroninis paštas vsfsfrk@mruni.lt

Pagrindinės sąvokos: statutinė tarnyba, pareigūnas, fizinis parengtumas, kovinių imtynių veiksmai, klaidų vertinimas.

Keywords: statutory service, officer, physical preparedness, actions of combatant wrestling, evaluation of mistakes.

S A N T R A U K A

Straipsnyje aptariami kovinių imtynių veiksmų vertinimo ypatumai rengiant Valstybės sienos apsaugos tarnybos pareigūnus ir tobulinant jų profesinį parengtumą praktinėje veikloje. Išanalizavus įvairių šalių specialią literatūrą daroma prielaida, kad kiekybinių ir kokybinių kriterijų trūkumas vertinant pareigūnų kovinės savigynos veiksmų mokėjimus ir įgūdžius neskatina jų pastoviai tobulinti minėtų veiksmų techniką. Įvairių autorių siūlomos specialių veiksmų atlikimo vertinimo sistemos skiriasi. Sukūrus vieningą ir objektyvią specialių kovinių imtynių veiksmų atlikimo klaidų vertinimo sistemą, iš esmės pasikeistų požiūris į savarankišką darbą. Realizuojant šią sistemą atsiranda būtinybė sistemingai bei nenutrūkstamai mokytis specialių veiksmų ir tobulinti įgūdžius, būtinus praktiniame darbe. Sistemos specifinio matavimo pagrindą sudaro veiksmų atlikimo, klaidų charakterio ir suformuotų įgūdžių stabilumo vertinimas. Straipsnyje pateikta statutiniam pareigūnams skirta kovinių imtynių veiksmų, mokėjimų, įgūdžių ir klaidų vertinimo sistema, kurioje kontrolei pritaikytas dekompozicijos, skaidymo principas. Visiems specialiems veiksams skirtos atskiros savarankiškos temos. Kiekvienos jų veiksmų atlikimo klaidos suskirstytos į nedideles, dideles ir esmines. Atskirų temų įvertinimo balai sudedami – taip gaunamas bendras įvertinimas.

ĮVADAS

Koviniai imtynių veiksmai naudojami kaip fizinės jėgos atmaina savigynai ir priskiriami įvairioms dvikovėms sporto šakoms: boksu, kikboksui, sambo, dziudo, karatė ir t.t.

Specialaus fizinio rengimo metu ugdant fizines ypatybes, kompleksinius gebėjimus ir mokėjimus bei kitas profesines savybes pagal pasirinktos specifinės veiklos pobūdį, ypač veiksminga yra „savignyos be ginklo“ sistema. Ši taikomoji sporto šaka atsirado trečiąjį ar ketvirtąjį praėjusio šimtmečio dešimtmetį. Tai pareigūnų ir kitų specialiųjų tarnybų darbuotojų gynimasis be ginklo. Jį sudaro 10 kompleksų fizinių pratimų, susidedančių iš savignyos, imtynių, dziudo, bokso, karatė ir kitų Rytų dvikovės veiksmų [14; 17]. Ilgą laiką savignyos imtynės buvo jėgos struktūrų darbuotojų specialaus taikomojo rengimo dalis, o kovinės savignyos skyrius buvo išlaptintas [4; 5; 7; 9; 10].

Šiandien pradėjus oficialiai organizuoti kovinės savignyos varžybas, susikūrus kovinės savignyos sporto federacijoms, pavadinimas kovinė savignyos įgijo kitą prasmę. Anksčiau ši savignyos buvo suprantama kaip įvairūs apsigynimų nuo užpuolimo būdai ir sulaikymo veiksmai, kurių buvo mokomi jėgos struktūrų pareigūnai. Tada kovinės savignyos varžybų metu buvo demonstruojama sulaikymo veiksmų technika (demonstravimo partneris nesipriešino) [3; 4; 5]. Šiandien kovinės savignyos varžybose leidžiamas tiesioginis ryšys, t. y. spyriai, smūgiai, metimai, skausmingi smaigimo veiksmai (būdai).

Autoriai (Volostnych V. V., Borisov N. I. 1999; Šulina J. A., Nosula V. N., Salikov A. A. 2000; Stepanov A. N. 2003; Zeziulin F. M. 2003) teigia, kad šiandien reikia sukurti naują terminą, apibūdinantį policijos pareigūnams skirtą savignyos sistemos dalį, kuri neįeina į savignyos imtynių ir kovinės savignyos turinį, tačiau apima praktinėje veikloje naudojamų visų imtynių technikos ir kovinės savignyos varžybų veiksmų visumą (potencialą).

Visose statutinių pareigūnų rengimo bei mokymo įstaigose ir jėgos struktūrų padaliniuose į rengimo planų arba mokymo studijų programų turinį įtraukti savignyos sistemos elementai. Šio rengimo ypatumas yra specialių veiksmų, būtinų tarnybinėje profesinėje veikloje, mokymasis ir jų atlikimo įgūdžių lavinimas. Šiems specialioms veiksmams priklausytų sulaikymo ir konvojavimo veiksmai, apsigynimas nuo ginkluoto užpuolimo, tarnybinio ginklo, specialių bei pagalbinių priemonių naudojimas, apieškojimo ir surišimo būdai, o specialiuose padaliniuose – priešininko išvedimo iš rikiuotės veiksmai [12; 15].

Išvardinti lokomociniai judesiai yra tik taikomojo pobūdžio, naudojami tik policijos pareigūnų profesinėje veikloje, todėl logiška būtų šį savignyos skyrių (dalį) pavadinti tarnybinio taikomojo pobūdžio savignyos, kurią būtų galima apibūdinti kaip specialų parengimą, kurio metu perimamos žinios, mokėjimai ir įgūdžiai, būtini profesinei veiklai, lavinamos fizinės ir psichinės savybės [1].

Kiti autoriai (Nepomniaščij S. V. 2000; Milenin V. M., Kustov A. N. 1990) minėtus lokomocinius judesius teminiuose planuose ir fizinio parengimo programose išskiria į atskirą skyrių, kurį pavadina „Koviniaiis imtynių veiksmiais“.

Policijos pareigūnų specialus fizinis parengimas negali būti sėkmingas be nuolatinio, laiku atliekamo jo vertinimo, t. y. nuolatinės kontrolės ir žinių, mokėjimų, įgūdžių vertinimo. Ypač daug dėmesio čia turėtų būti skirta specialių veiksmų vertinimui ir ypač veiksmams prieš ginkluotą teisėtvarkos pažeidėją.

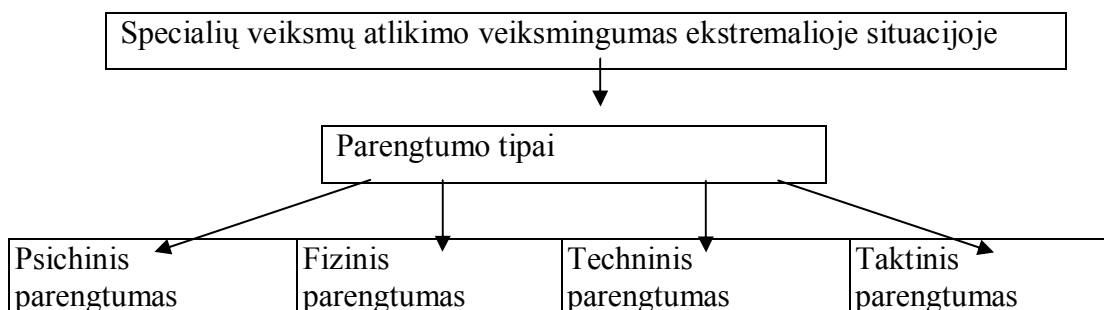
Tokioje situacijoje atsirandanti valinė – emocinė įtampa labai artima tai, kurią sportininkai patiria aukščiausio lygio varžybose.

Aptariant šį parengtumą, kaip tarpusavyje susijusių įvairių komponentų visumą, omenyje turimos šios parengtumo rūšys: fizinis, techninis, taktinis, psichinis parengtumas (žr. 1 pav.).

Pareigūnas turi ugdyti gebėjimą reguliuoti psichinę įtampą, emocinius stresus ir psichines ypatybes: valią, suvokimą, mąstymą, dėmesio sutelkimą ir greitą reagavimą į įvykius.

Būtina išskirti 4 parengtumo tipus:

1. Psichinis parengtumas: asmenybės bruožų ir psichikos savybių, išugdytų tikslingo ilgalaikio specialaus rengimo vyksme, visuma.
2. Fizinis parengtumas pasireiškia pareigūno fizinių ypatybių, kompleksinių gebėjimų, judamųjų mokėjimų ir įgūdžių išugdymo lygiu, garantuojančiu darnią ir našią veiklą.
3. Techninis parengtumas – gebėjimas savarankiškai atlikti tikslingus technikos veiksmus ir jų derinius, kurti naujus veiksmus konkrečiomis veiklos aplinkybėmis.
4. Taktinis parengtumas – gebėjimas pasirinkti veiklos budus ir tikslingai veikti, atsižvelgiant į situacijos ypatumus, savo ir pažeidėjo savybes bei galimybes, esamas sąlygas [4].

1 pav. Veiksmai, lemiantys specialių veiksmų atlikimo veiksmingumą

Jei išvardintų tipų parengtumas nėra geras [14], nepasitikima savo jėgomis, trūksta ryžto ir drąsos sulaikyti nusikaltėlių, neįmanoma sumaniai, ekonomiškai ir veiksmingai atlikti tikslingus veiksmus, judesius bei jų derinius, racionaliai kovoti ir sulaikyti pažeidėją. Neturint taktinio pasirengimo, sulaikant daromos klaidos, kurios gali būti tragiškos pareigūnui, sulai- komam asmeniui ir aplinkiniams. Jei fizinis parengtumas nepakankamas, sulaikymo veiksmai atliekami lėtai, silpnai, neveiksmingai, prarandama iniciatyva, sulaikomam asmeniui leidžiama apsiginti ir kontratakuoti.

Valstybės sienos apsaugos tarnybos pareigūno profesija reikalauja būti visada pasiruošusiam atlikti savo pareigą bet kokioje situacijoje. Kitaip yra sportininkams – skiriami jų rengimo pereinamasis, paruošiamasis ir varžybų laikotarpiai. Treniruočių krūvis paskirstomas mikro-, mezo- ir makro- ciklais (Verchošanskij J. B. 1994; Platonov V. N. 1997; Matvejev L. P. 1998; Karoblis P. 1999). Per metus sportininkams būna 1 – 3 varžybos, tada jie privalo būti geriausios sportinės formos.

Tyrimo aktualumas. Daugelio mokslininkų nuomone [1; 2; 3; 4; 5], šiuo metu nėra bendros atskirų specialių veiksmų atlikimo ir pasitaikančių klaidų vertinimo sistemos nei Lietuvoje, nei užsienyje.

Skiriasi ir įvairių autorių [1; 2; 3; 4; 5; 6] siūlomos fizinio, techninio, taktinio, psichologinio parengtumo vertinimo metodikos, nes sporte egzistuoja įvairūs apribojimai, draudžiami veiksmai, galintys sukelti traumas ir pavojų žmogaus sveikatai.

Tyrimo tikslas. Sukurti prielaidas pareigūnų objektyvią kovinių imtynių veiksmų atlikimo vertinimo sistemai.

Tyrimo uždaviniai:

1. Apžvelgti dabartinę kovinių veiksmų vertinimo tvarką.
2. Ištirti dabartines kovinių imtynių veiksmų atlikimo klaidų vertinimo sistemas.
3. Susisteminti kovinių imtynių veiksmų atlikimo klaidų vertinimą.

Tyrimo metodai: mokslinės – metodinės literatūros šaltinių analizė, jos sisteminimas ir apibendrinimas, statistinis duomenų apdorojimas (procentinė analizė), varžybinės veiklos analizė [2].

Tyrimo objektas – Valstybės sienos apsaugos tarnybos pareigūnų ir MRU Kauno policijos fakulteto dieninių ir neakivaizdinių studijų studentų kovinės savigynos žinių, įgūdžių ir mokėjimų vertinimas.

Tyrimo rezultatai ir jų analizė. Remiantis išanalizuota literatūra ir tyrimo rezultatų analize, nustatyta, kad įvairių autorių nuomonės dėl profesinio taikomojo pobūdžio specialių veiksmų technikos ir taktikos vertinimo skiriasi, jas galima suskirstyti į tris grupes.

Pirma grupė. Veiksmai atliekami su nesipriešinančiu partneriu. Kiekviename biliete yra trys klausimai iš skirtingų programos skyrių:

- 1) sulaikymas ir konvojavimas;
- 2) apsigynimo veiksmai užpuolimo metu;
- 3) apieškojimas, surišimas, savitarpio pagalba.

Veiksmų atlikimas vertinamas:

puikiai, jeigu veiksmas atliktas pagal aprašymą, greitai, nepertraukiamai;

gerai, jeigu veiksmas atliktas pagal aprašymą, nepertraukiamai, lėtai arba padaryta klaida;

patenkinamai, jei pažeidžiamas vientisumas, veiksmas atliekamas lėtai arba padaryta klaida;

nepatenkinamai, jeigu veiksmas neatliktas arba atliktas nukrypstant nuo aprašymo, arba padarytos 2 klaidos.

Klaidomis laikoma nevientisas, lėtas veiksmo atlikimas, pusiausvyros praradimas, nukrypimas nuo veiksmo atlikimo aprašymo.

Pareigūnų įvertinimas:

puikiai, jeigu iš 3 veiksmų 2 įvertinti puikiai, 1 – gerai;

gerai, jeigu 2 veiksmai įvertinti ne mažesniu pažymiu kaip gerai, o vienas – patenkinamai;

patenkinamai, jeigu 2 veiksmai įvertinti patenkinamai, nėra nepatenkinamo įvertinimo arba vienas įvertinimas nepatenkinamas, o kiti vertinami gerai [3; 4; 5].

Antra grupė. Vertinama penkių veiksmų atlikimo technika:

puikiai, jeigu atlikti visi 5 veiksmai;

gerai, jeigu atlikti 4 veiksmai;

patenkinamai, jeigu atlikti 3 veiksmai.

Veiksmų atlikimas vertinamas:

atlikta, kai veiksmas atitinka aprašymą, atliekamas greitai, užtikrintai, visiškai baigiamas atlikti;

neatliktas, veiksmas neatitinka aprašymo, atliekamas lėtai, nėra baigtumo [2].

Trečia grupė. Autorių nuomone, būtina patikrinti gebėjimus atlikti specialius veiksmus kuo tikroviškesnėmis sąlygomis, tačiau atliekant veiksmus su besipriešinančiu partneriu, kyla grėsmė patirti traumą ar net sunkų kūno sužalojimą. Todėl veiksmai vertinami organizuojant dviejų arba trijų rungčių varžybas [1].

Pirmoji rungtis – spec. veiksmų atlikimas su nesipriešinančiu partneriu. Pareigūnas turi surinkti atitinkamą taškų sumą.

Antroji rungtis – savigynos imtynės.

Trečioji – boksas.

Mokant profesinio taikomojo pobūdžio savigynos veiksmų ir specifinių lokomocinių judesių, išskiriamos trys klaidų grupės:

- klaidos, dėl kurių veiksmo atlikti negalima;
- klaidos, dėl kurių veiksmo atlikti iš dalies neįmanoma;
- klaidos, kurios iš esmės netrukdo atlikti veiksmą, bet jų pašalinimas leistų veiksmą atlikti veiksmingiau.

Veiksmų technika vertinama 5 balų sistema taip:

- esminės (šiurkščios) klaidos – iki 5 baudos balų;
- didelės (techninės) – nuo 2 iki 1 baudos balo;
- nedidelės (dalinės) – 0,5 baudos balo.

Visų išvardintų specialių veiksmų ir specifinių judesių atlikimo techniką vizualiai vertina ekspertų komisija (ekspertų vertinimo metodas) [8].

Tyrimo aptarimas. Vertinant Valstybės sienos apsaugos tarnybos pareigūnų ir būsimų teisėsaugos institucijų darbuotojų atliekamų savigynos veiksmų kokybę (techniką), būtina atsižvelgti į programos keliamus reikalavimus. Vadovaujantis šiais reikalavimais, atsižvelgiant į technines klaidas, vertinama veiksmo atlikimo kokybė ir savigynos veiksmų išmanymo lygis. Klaida – netaisyklingas, netyčinis, tyčinis arba priverstinis technikos arba taktikos veiksmo (veiksmų) atlikimas, nusižengimas taisyklių ir nuostatų nurodytai tvarkai [14]. Žinant ir objektyviai vertinant savo klaidas, galima savarankiškai tobulinti savigynos veiksmus.

Klaidos sąlygiškai skirstomos į:

1. Nedideles. Tai nukrypimai nuo teisingo atlikimo aprašymo. Jie nepažeidžia pagrindinių struktūrinių veiksmo elementų dinamikos ir tik šiek tiek mažina kokybinius rodiklius (veiksmingumą). Atliekant pratimą arba pratimo derinį, už padarytas klaidas baudžiama pagal taisykles ir nuostatus, bet pratimą leidžiama daryti toliau.

2. Dideles. Tai nukrypimai nuo aprašytos teisingos veiksmo struktūros, smarkiai mažinantys kokybinius rodiklius (veiksmingumą). Dažniausiai tai būna technikos veiksmo, veiksmų derinio, pratimo, pratimų derinio metu padarytos klaidos, dėl kurių sudėtinga, bet įmanoma toliau atlikti veiksmus arba pratimus.

3. Esminės. Tai dideli pagrindinių technikos elementų, susijusių su erdve ir laiku, pažeidimai, pakeičiantys veiksmo dinamiką ir iš esmės mažinantys kokybinius rodiklius (veiksmingumą). Dėl šių klaidų nebegalima atlikti veiksmų. Pareigūnai ir studentai vertinami dešimties balų sistema pagal individualių sulaikymo veiksmų technikos ir taktikos atlikimo kokybę, kovinės savigynos žinių lygį. Vertinimo kriterijai pateikti 1 lentelėje.

Individualių sulaikymo veiksmų technika ir taktika vertinama kovinės savigynos tarpinių atsiskaitymų, įskaitų ir egzaminų metu. Pareigūnui ir studentui leidžiama demonstruoti kovinės savigynos veiksmus ir laikyti kovinės savigynos įskaitas ir egzaminus tuomet, kai jis tinkamai atlieka nurodytus specialius savisaugos pratimus. Netinkamai atlikus specialius savisaugos pratimus, neleidžiama atlikti kovinės savigynos veiksmų tarpinių atsiskaitymų, įskaitų, egzaminų metu, kai atliekami tam tikri individualūs sulaikymo veiksmai. Kiekvienas sulaikymo veiksmas vertinamas dešimties balų sistema (žr. 1 lentelę).

1 l e n t e l ė. Individualių sulaikymo veiksmų technikos ir taktikos veiksmų vertinimas

VERTINIMAS	KLAIDOS		
	Nedidelės	Didelės	Esminės
10 (puikiai)	0		
9 (labai gerai)	1		
8 (gerai)	2–3		
7 (pakankamai)	4 ir daugiau	1	
6 (patenkinamai)	4 ir daugiau	2	
5 (silpnai)	4 ir daugiau	3	
4 (nepatenkinamai)	4 ir daugiau	4	1
3 (blogai)	4 ir daugiau	5 ir daugiau	2
2 (labai blogai)	4 ir daugiau	5 ir daugiau	3
1 (visai blogai)	4 ir daugiau	5 ir daugiau	4 ir daugiau

Bendras įvertinimo vidurkis parodo atliktų individualių sulaikymo veiksmų technikos ir taktikos mokėjimą, žinias ir įgūdžių lygį (žr. 2 lentelę).

Individualių sulaikymo veiksmų technikos ir taktikos mokėjimas vertinamas teigiamai tada, kai bendras atliktų sulaikymo veiksmų įvertinimo vidurkis yra ne mažesnis kaip penki, t. y. žinios ir įgūdžiai įvertinami ne mažiau kaip 50 procentų (žr. 2 lentelę). Jeigu iš atliktų

veiksmų nors vienas veiksmas įvertinamas 4 balais (nepatenkinamai), teigiama, kad įskaita neišlaikyta [13].

2 lentelė. Studentų žinių, mokėjimų, įgūdžių apimties dešimtbalės proporcinės vertinimo sistemos rodikliai

Įvertinimas	Bendras įvertinimo vidurkis	Žinių, mokėjimų, įgūdžių įvertinimas proc.
10 (puikiai)	9,6–10	96–100
9 (labai gerai)	8,6–9,5	90–95
8 (gerai)	7,6–8,5	80–89
7 (pakankamai)	6,6–7,5	70–79
6 (patenkinamai)	5,6–6,5	60–69
5 (silpnai)	5,0–5,5	50–59
4 (nepatenkinamai)	4,9 ir mažiau	40–49 ir mažiau

Dažniausiai pasitaikančios individualių sulaikymo veiksmų klaidos:

Bendros klaidos:

Nedidelė	1. Iš dalies prarandama pusiausvyra.
Didelė	2. Vėluoja atsakomieji smūgiai ar spyriai.
Didelė	3. Veiksmas atliekamas sustojant ir nevientisai.
Didelė	4. Veiksmas atliekamas lėtai.
Didelė	5. Silpnai kontroliuojamas priešininkas.
Esminė	6. Neapsigynus nuo atakos pereinama prie sulaikymo.
Esminė	7. Nefiksuojamas atliktas veiksmas, priešininkas visiškai nekontroliuojamas.
Esminė	8. Neatliekamas nurodytas arba atliekamas nenurodytas veiksmas.
Esminė	9. Nepasitraukiama iš pavojingos pozicijos.
Esminė	10. Prarandama pusiausvyra.
Esminė	11. Po duotos komandos „Veiksmas!“ uždelsiama atlikti sulaikymo veiksmą.
Esminė	12. Veiksmas atliekamas labai lėtai, bandoma prisiminti tolesnę atliekamo sulaikymo veiksmo eigą.

Stovėsenos klaidos:

Nedidelė	1. Per mažai per kelius sulenkiamos kojos.
Didelė	2. Rankomis neginami liemuo ir galva.
Didelė	3. Smūgio metu kojos – vienoje linijoje.
Didelė	4. Kojos pastatomos per siaurai arba per plačiai.

Esminė 5. Stovėseną nestabili, keičiant kūno padėtį lengvai prarandama pusiausvyra.

Klaidos, daromos smūgiuojant ranka ir spiriant koja:

- Nedidelė 1. Spiriant koja, rankomis neginami liemuo ir galva.
- Nedidelė 2. Smūgiuojant ranka, kita ranka neginami liemuo ir galva.
- Didelė 3. Smūgio metu kojos – vienoje linijoje.
- Didelė 4. Smūgiai nesuderinami su žingsniais.
- Didelė 5. Netiksliai smūgiuojama į nurodytą vietą.
- Didelė 6. Smūgiuojama atlošus galvą.
- Esminė 7. Smūgiuojant ir spiriant prarandama pusiausvyra.
- Esminė 8. Smūgiuojama atpalaiduota ranka.
- Esminė 9. Spiriamas atpalaiduotas koja.
- Esminė 10. Smūgiuojant ir spiriant plačiai užsimojama, atidengiami galva ir liemuo.

Gynybos nuo smūgio ranka arba spyrio koja klaidos, daromos atstatant dilbį:

- Nedidelė 1. Rankos dilbis pakeliamas aukščiau, nežengus žingsnio į priekį.
- Nedidelė 2. Rankos dilbis nuleidžiamas žemyn, nežengus atgal arba nepasilenkus į priekį.
- Didelė 3. Pakeliant dilbį atsilošiama atgal.
- Esminė 4. Pakeliamas atpalaiduotas dilbis.
- Esminė 5. Ginantis dilbis nepakeliamas.

Gynybos nuo smūgio ranka arba spyrio koja klaidos, jį atmušant ranka:

- Didelė 1. Plačiai užsimojama prieš atmušant ranką arba koją.
- Didelė 2. Ginantis liemuo atlošiamas atgal.
- Esminė 3. Atmušama atpalaiduota ranka.

Gynybos nuo užpuoliko klaidos:

- Didelė 1. Pavėluotai arba visai nesuduotas klaidinantis arba tikslus smūgis.
- Didelė 2. Neužfiksuota ranka su pistoletu kišenėje.
- Esminė 3. Nepasitraukiama nuo atakos linijos.
- Esminė 4. Neatimamas ginklas.
- Esminė 5. Atliekant veiksmą, pistoleto vamzdis nukreiptas į kurią nors kūno dalį.
- Esminė 6. Atliekant veiksmą, nekontroliuojama priešininko ranka, kurioje yra ginklas.

Klaidos, stengiantis išsilaisvinti, kai priešininkas suima arba apglėbia:

- Didelė 1. Nesuduodamas klaidinantis smūgis ranka, galva, koja.
 Didelė 2. Nepritupinama apglėbimo metu.
 Esminė 3. Uždelsta reakcija atliekant gynybos veiksmą.

Klaidos, daromos atliekant sulaikymo veiksmą – „truktelėjimu“:

- Nedidelė 1. Galutinė padėtis – ranka uždėta ant priešininko peties.
 Nedidelė 2. Galutinė padėtis – pėda nepristatyta prie išorinės priešininko pėdos pusės.
 Didelė 3. Nesutrikdoma priešininko pusiausvyra truktelėjimu į save žemyn.
 Didelė 4. Priešininko alkūnė neužfiksuojama už nugaros.
 Didelė 5. Priešininko pusiausvyra nesutrikdoma, jo svoris tolygiai pasiskirsto ant abiejų kojų.
 Didelė 6. Užlenkus ranką, kita ranka nepaimama už peties arba galvos.

Klaidos, daromos atliekant sulaikymo veiksmą – stumtelėjimą:

- Nedidelė 1. Galutinė padėtis – ranka uždėta ant priešininko peties.
 Nedidelė 2. Galutinė padėtis – pėda nepristatyta prie išorinės priešininko pėdos pusės.
 Didelė 3. Pradedant veiksmą, priešininko ranka sugriebiama viena ranka.
 Didelė 4. Nesmūgiuojama į alkūnės sąnarį.
 Didelė 5. Priešininko alkūnė neužfiksuojama už nugaros.
 Esminė 6. Sugriebus ranką ir traukiant ją į šalį, priešininko pusiausvyra nesutrikdoma.
 Esminė 7. Lenkiant ranką už nugaros, nežengiami du arba trys žingsniai į priekį, priešininkas nespaudžiamas visu svoriu pirmyn ir žemyn.

Klaidos, daromos atliekant sulaikymo veiksmą - panėrimą, ranką sukant į vidų:

- Nedidelė 1. Galutinė padėtis – ranka uždėta ant priešininko peties.
 Nedidelė 2. Galutinė padėtis – pėda nepristatyta prie išorinės priešininko pėdos pusės.
 Didelė 3. Paneriant žengiami ne į šoną lygiagrečiai priešininkui, o už nugaros arba iš priekio.
 Didelė 4. Pradedant atlikti veiksmą, partnerio ranka sugriebiama viena ranka.
 Didelė 5. Panėrus ranka nesukama į vidų.
 Didelė 6. Panėrus truktelėjimu į šoną, priešininko pusiausvyra nesutrikdoma.
 Didelė 7. Nesmūgiuojama į alkūnės sąnarį.
 Didelė 8. Priešininko alkūnė neužfiksuojama už nugaros.
 Esminė 9. Lenkiant ranką už nugaros, nežengiami du arba trys žingsniai į priekį, priešininkas nespaudžiamas visu svoriu pirmyn ir žemyn.

Klaidos, daromos atliekant sulaikymo veiksmą – „užraktą“:

- Nedidelė 1. Galutinė padėtis – ranka uždėta ant priešininko peties.
- Nedidelė 2. Galutinė padėtis – pėda nepristatyta prie išorinės priešininko pėdos pusės.
- Nedidelė 3. Truktelėjus rankomis aukštyn, priešininko dilbis neprispaudžiamas prie krūtinės.
- Didelė 4. Rankos nesukabinamos „užraktu“.
- Didelė 5. Netrukkelėjama rankomis aukštyn.

Klaidos, daromos atliekant sulaikymo veiksmą – „svertą į vidų“:

- Nedidelė 1. Galutinė padėtis – ranka uždėta ant priešininko peties.
- Nedidelė 2. Galutinė padėtis – pėda nepristatyta prie išorinės priešininko pėdos pusės.
- Nedidelė 3. Priešininkas nepatraukiamas į šoną.
- Didelė 4. Nefiksuojami priešininko petys ir alkūnė, prieš užlenkiant ranką už nugaros.
- Didelė 5. Nefiksuojamas priešininko petys, suimant ranką po pažastimi.
- Esminė 6. Atliekant „svertą į vidų“, priešininko pusiausvyra nesutriksdoma, jo ranka nesukama į vidų.
- Esminė 7. Sugriebta priešininko ranka sulenkiamą per alkūnę, skausmingai nelaužiami alkūnės ir riešo sąnariai, ranka prispaudžiama prie pilvo.

Klaidos, daromos atliekant sulaikymo veiksmą – „svertą į išorę“:

- Nedidelė 1. Galutinė padėtis – ranka uždėta ant priešininko peties.
- Nedidelė 2. Galutinė padėtis – pėda nepristatyta prie išorinės priešininko pėdos pusės.
- Nedidelė 3. Atliekant „svertą į išorę“, nežengiamas žingsnis atgal.
- Didelė 4. Nepaimama abiem rankomis už plaštakos.
- Didelė 5. Atliekant „svertą į išorę“, ranka nesulenkiama per alkūnę.
- Didelė 6. Numetus priešininką ant žemės, paleidžiama jo ranka.
- Didelė 7. Numetus priešininką ant žemės, jo ranka sulenkiamą per alkūnę, nepatraukiama aukštyn į save ir neužlaužiamas riešas.
- Didelė 8. Guldant priešininką ant krūtinės, per jį peržengiama, o ne apeinama aplink jo galvą.
- Didelė 9. Pavertus priešininką ant krūtinės, skausmingai nespaudžiama plaštaka, kelis neįremiamas į jo nugarą arba kaklą.
- Didelė 10. Prieš statant priešininką ant kojų, jis nepaklupdomas ant kelių, o jo galva neprispaudžiama prie žemės.

- Didelė 11. Statant priešininką ant kojų, nepasakomos komandos: „Pritrauk kelius prie krūtinės, stok!“.
- Esminė 12. Atliekant „svertą į išorę“, priešininko pusiausvyra nesutrikdoma, jis nenumetamas ant žemės.
- Esminė 13. Atliekant „svertą į išorę“, nedaromas skausmingas poveikis riešui, alkūnei, peties sąnariui.

Klaidos, daromos atliekant sulaikymo veiksmą – „svertą per dilbį“:

- Nedidelė 1. Pavėluotai arba visai nesuduodamas klaidinantis smūgis delnu į galvą.
- Nedidelė 2. Laužiant alkūnės sąnarį, priešininkas nepastatomas ant pirštų galų.
- Didelė 3. Ranka sugriebiama ne iš vidinės pusės.
- Didelė 4. Atliekant veiksmą, ranka nesukama į išorę.
- Didelė 5. Atliekant veiksmą, nugara atsukama į priešininką.
- Esminė 6. Neištiesiama per alkūnę sugriebta priešininko ranka.
- Esminė 7. Neatliekamas skausmingas veiksmas, priešininko ranka nelaužiama per alkūnę.

Klaidos, daromos atliekant sulaikymo veiksmą – „mazgą“:

- Nedidelė 1. Galutinė padėtis – ranka uždėta ant priešininko peties.
- Nedidelė 2. Galutinė padėtis – pėda nepristatyta prie išorinės priešininko pėdos pusės.
- Nedidelė 3. Guldant priešininką ant krūtinės, nefiksuojama nei priešininko galva, nei liemu.
- Didelė 4. Netinkamai paimama už riešo.
- Didelė 5. Rankos pirštais neįsikabinama į savo dilbį.
- Didelė 6. Priešininko alkūnė neprispaudžiama prie krūtinės.
- Didelė 7. Atliekant veiksmą, nesisukama aplink savo ašį.
- Didelė 8. Nepastatoma koja už priešininko kojos.
- Didelė 9. Numetus priešininką ant žemės, paleidžiama jo ranka.
- Didelė 10. Numetus priešininką ant žemės, neužlaužiamas priešininko riešas, keliais nespaudžiami nei galva, nei liemu.
- Didelė 11. Guldant priešininką ant krūtinės, per priešininką peržengiama, o ne apeinama aplink galvą, ranka neužlenkiama už nugaros.
- Didelė 12. Statant partnerį ant kojų, nepasakomos komandos: „Pritrauk kelius prie krūtinės, stok!“

- Didelė 13. Prieš statant priešininką ant kojų, jis nepaklupdomas ant kelių ir jo galva neprispaudžiama prie žemės.
- Esminė 14. Atliekant „mazgą“, priešininko pusiausvyra nesutrikdoma, negriaunama ant žemės.
- Esminė 15. Atliekant „mazgą“, nedaromas skausmingas poveikis riešo, alkūnės, peties sąnariams.

Metimų klaidos:

- Nedidelė 1. Metant arba jau numetus paleidžiama partnerio ranka.
- Didelė 2. Priešininko pusiausvyra nesutrikdoma.
- Didelė 3. Neišnaudojama partnerio inercija, metama tik naudojant jėgą.
- Didelė 4. Po metimo prarandama pusiausvyra.
- Didelė 5. Netinkamai padedamos kojos (kjos pastatomos per plačiai, per siaurai, nesulenkiamos per kelius).
- Didelė 6. Atliekant veiksmą, netinkamai sugriebiama.
- Esminė 7. Nėra metimo trajektorijos (amplitudės).
- Esminė 8. Atliekant metimą, prarandama pusiausvyra, leidžiama priešininkui atlikti kontratakavimo veiksmą.

IŠVADOS

1. Sudaryta hierarchinė skalė, apibendrintos ir suklasifikuotos pasitaikančios kovinių veiksmų atlikimo klaidos.
2. Vadovaujantis sudaryta kovinių veiksmų vertinimo sistema pradiniam būsimųjų pareigūnų rengimo etape veiksmingai pagerėja technikos efektyvumas ir pastovumas.
3. Sudaryta klaidų skalė ir veiksmų vertinimo sistema leidžia optimizuoti studentų ir pareigūnų savarankiško darbo procesą – daug veiksmingiau ir racionaliau ugdyti profesinius mokėjimus ir įgūdžius.

LITERATŪRA

1. Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro 2003-07-18 įsakymas Nr. 1V-282 „Dėl bendro fizinio pasirengimo reikalavimų asmenims, pretenduojantiems į vidaus tarnybą, nustatymo“ // Valstybės žinios. 2003. Nr. 77-3544.
2. Gušauskas V., Mečkovskis A., Veršinskas R. Dziudo technikos veiksmų įvertinimo analizė// Kultūra – ugdymas – visuomenė: mokslo darbai. – Kaunas: Akademija., 2005, Nr.1, p.354–

358.

3. Karoblis P. Sporto treniruotės teorija ir didaktika. – Vilnius: Egalda, 1999.
4. Studijų procesas. – Vilnius: MRU, 2005.
5. Stonkus S. Sporto terminų žodynas. –Kaunas: LKKA, 2002.
6. Fizinio rengimo ir kovinės savignyos programa, patvirtinta Senato 1999-11-11 nutarimu Nr. 163. Studijų programos 2003-2004. – Vilnius: LTU, 2003.
7. Абдулхаков М.Р., Транезников А.А. Бороться, чтобы побеждать! – Москва: Просвещение, 1990.
8. Андрееи В.М., Чумаков Е.М. Борьба самбо. – Москва: Физкультура и спорт, 1967.
9. Боевые самбо приемы. Наглядное пособие по боевому разделу самбо. – Москва: МВД СССР, 1977.
10. Верхошанский Ю.В. Современная научная теория и методология спортивной тренировки. Современные достижения спортивной науки. – Санкт-Петербург, 1994.
11. Власов А. Насиавление по физической подготовке личного состава органов внутренних дел. – Москва, 1986.
12. Волостных В.В., Борисов Н.И. Боевое самбо: введение в систему. Методическое пособие. – Москва: МЭИ, 1999.
13. Зезюлин Ф.М. Самбою Теория, методика, практика. – Владимир, 2003.
14. Матвеев Л.П. К дискуссии о теории спортивной тренировки. Теория и практика физической культуры. 1998. №7.
15. Миленин В.М., ЛОЙ А.А. Пособие по боевому самбо. – Москва: МВД СССР, 1981.
16. Методическое пособие. – Москва:ВЮИ, 1990.
17. Непомнящий С.В. Физическая подготовка сотрудников органов внутренних дел. Учебное пособие. – Волгоград, 2000.
18. Пархомович Г.П. Основы класического дзюдо. – Пермь: Урал-Пресс Лтд, 1993.
19. Платонов В.Н. Общая теория подготовки спортсменов в олимпийском спорте. – Киев: Олимпийская литература, 1997.
20. Спортивная борьба. Ред. Г.С. Туманян. – Москва: ФИС, 1985.
21. Степанов С.С., Бадаян К.Л. Самозащита без оружия. – Москва: 1987.
22. Шулика Ю.А., Носуля В.Н., Саликов А.А. О степени прикладной эффективности видов боевых искусств и проблеме оценки мастерства в условиях упражнении самозащиты. Теория и практика физической культуры. 1998. № 2.

EVALUATION PECULIARITIES OF THE STATE BORDER GUARD SERVICE OFFICERS' PERFORMANCE OF SELF – DEFENCE ACTIONS

Assoc. Prof. Dr. Robertas Veršinskas¹
Assoc. Prof. Dr. Algirdas Muliarčikas²
Dovydas Ivanovas³

^{1,2,3}Mykolas Romeris University

SUMMARY

The article deals with the evaluation peculiarities of combatant wrestling actions preparing State border guard service officers and improving their professional preparedness in practice. After the analysis of special literature of different countries we hypothesize that the lack of qualitative and quantitative criteria for the evaluation of combatant self-defense skills does not encourage the officers to keep improving the technique of those skills. The systems of the evaluation and the performance of special actions proposed by various authors are different. Establishing a united and objective evaluation system of the mistakes in combatant wrestling skills would essentially change the attitude towards the self-dependent work. While implementing this system officers need to learn special actions and to improve skills necessary in practical activities. The performance of actions, the character of the mistakes and the stability of the learned skills underlie the specific measurement of the system. The article presents the evaluation system of statutory officers' actions, abilities, skills and mistakes in combatant wrestling, where the principles of decomposition and segmentation are applied for control. All special actions are provided with separate independent topics. The mistakes of each action group are classified as minor, considerable and crucial. The evaluation points of each topic are summed up, thus giving the general evaluation.

PRAKTINIO VAIRAVIMO EGZAMINO REZULTATŲ APIBENDRINAMOJI ANALIZĖ

Valentinas Tumas¹
Aurelija Morkūnienė²

^{1,2}Mykolo Romerio Universiteto Viešojo saugumo fakulteto
Specialaus fizinio rengimo katedra

V. Putvinskio g. 70, LT-44211 Kaunas
Telefonas (8~37) 30 36 52
Elektroninis paštas tumas.valent@mruni.eu

Pagrindinės sąvokos: *praktinio vairavimo egzaminas, transporto priemonė.*
Key words: practical examination of driving, mode of transport.

S A N T R A U K A

Tyrimo tikslas – atlikti asmenų, siekiančių gauti vairuotojo pažymėjimą, praktinio egzamino vertinimo rezultatų apibendrinamąją analizę. Tyrime įvertinti 520 asmenų (amžiaus vidurkis – 25 metai), siekiančių gauti vairuotojo pažymėjimą, praktinio egzamino vertinimo rezultatai, tarp jų – 251 moters (amžiaus vidurkis – 26,6 metai) ir 269 vyrų (amžiaus vidurkis – 23,32 metai). Rezultatai analizuojami vertinant pagal klaidas, susijusias su įvairiais egzaminuojamojo atliekamais veiksmais. Egzamino metu padarytos klaidos (kritinės klaidos, nekritinės klaidos, specifinės pasikartojančios klaidos) ir jų skaičius lemia galutinį egzamino rezultatą. Praktinio egzamino metu tikrinant egzaminuojamųjų sugebėjimus ir įgūdžius vairuoti transporto priemonę nustatyta, kad dažniausiai daromos klaidos, susijusios su transporto priemonės valdymu (70,1%).

ĮVADAS

Transporto priemonės valdymas, adekvatus eismo sąlygoms, atitinkantis transporto priemonės charakteristikas – svarbi eismo dalyvio gebėjimų charakteristika, tiesiogiai įtakojanti eismo keliuose kokybę. Lyginant su Europos šalimis (pagal Lietuvos autotransporto kelių direkcijos eismo saugumo tarnybos paruoštą „Autoavarijų (eismo įvykių – aut. past.) statistika Lietuvoje 2001 m.“ duomenis) Lietuvoje situacija išlieka viena iš blogiausių: pagal žuvusiųjų skaičių 1 milijonui gyventojų. Žinant kitų šalių aukštą automobilizacijos ir motorizacijos lygį yra pakankamai aišku, kad ne transporto priemonių skaičius ir transporto eismo intensyvumas yra

pagrindinė avaringumo priežastis. Vakarų Europoje, nepaisant sparčiai augančio automobilių skaičiaus, maždaug nuo aštuntojo dešimtmečio vidurio žuvusiųjų skaičius pradėjo mažėti, ir per 25 metus žuvusiųjų skaičius sumažėjo beveik per pusę (41 %), nors automobilių skaičius išaugo dvigubai.

Visomis prasmėmis labai brangiai kainavęs ir nepasiteisinęs eksperimentas „universalus policininkas“, tikėtina, kad bus baigtas. Specializuoto padalinio su puikiai savo darbo specifiką išmanančiais pareigūnais būtinumas patvirtino aukšto profesinio parengimo kartele. Saugų eismą keliais veikia daug komponentų, kuriuos galima sutelkti į glaudžiai susijusią visumą, išskiriant tris jos sudedamąsias dalis: eismo dalyvis, transporto priemonė, kelias. Šios sistemos sudedamąsias dalis galima veikti įvairiomis teisinėmis, administracinėmis, inžinerinėmis, švietėjiškomis priemonėmis, mokslo tiriamaisiais darbais. Visų šių sudedamųjų dalių įtaka saugiam eismui yra vienodai svarbi ir tiesiogiai priklauso nuo šalies ekonomikos, valstybės skiriamų lėšų, gyventojų kultūros, jų saugaus eismo sampratos, valstybinių ir visuomeninių institucijų požiūrio sprendžiant eismo saugumo problemas. Pastaraisiais metais Lietuvoje kiekvieną dieną automobilių avarijose žūsta du žmonės. Tad saugus eismas tikrai turėtų tapti prioritetine sritimi, kur aktyvų vaidmenį vaidina ir eismo priežiūros pareigūnas.

Europos šalių transporto ministrai 2003 metais priėmė Veronos deklaraciją, kurioje numatė iki 2010 metų dvigubai sumažinti eismo įvykiuose žuvusiųjų skaičių. 2005-07-08 patvirtintoje Lietuvos Respublikos Vyriausybės Valstybinės saugaus eismo automobilių keliais 2005 – 2010 metų programoje siekiama sudaryti kryptingo ir ilgalaikio saugaus eismo gerinimo sąlygas, numatyti ir įgyvendinti atitinkamas priemones, padėsiančias sumažinti avaringumą keliuose, kad eismo sauga keliuose būtų pasiekta ne mažinant žmonių judėjimo laisvę, bet padarant ją saugesnę. Programoje, pastarųjų metų eismo įvykių statistikos analizė rodo, kad apie 87% eismo įvykių Lietuvoje įvyksta dėl žmogaus (eismo dalyvio) kaltės. Programoje taip pat konstatuojama, kad nemažai eismo nelaimių įvyksta dėl to, kad eismo dalyviai stokoja žinių, praktinių įgūdžių, nesugeba tinkamai vertinti konkrečios eismo situacijos ir kelio sąlygų. Vairuotojų rengimo ir kvalifikacijos kėlimo procese taip pat daug spragų.

Tyrimo tikslas – atlikti asmenų, siekiančių gauti vairuotojo pažymėjimą, praktinio egzamino vertinimo rezultatų apibendrinamąją analizę.

Tyrimė įvertinti 520 asmenų (amžiaus vidurkis – 25 metai), siekiančių gauti vairuotojo pažymėjimą, praktinio egzamino vertinimo rezultatai, tarp jų – 251 moters (amžiaus vidurkis – 26,6 metai) ir 269 vyrų (amžiaus vidurkis – 23,32 metai). Rezultatai analizuojami vertinant pagal

klaidas, susijusias su įvairiais jo atliekamais veiksmais. Egzamino metu padarytos klaidos (kritinės klaidos, nekritinės klaidos, specifinės pasikartojančios klaidos) ir jų skaičius lemia galutinį egzamino rezultatą.

Visi egzaminuojamųjų veiksmai buvo vertinami pagal konkrečių mokėjimų ir vairavimo įgūdžių požymius, suskirstytus į dvi grupes (1 lentelė). Pirmoje grupėje vertinamos klaidos, susijusios su transporto priemonės valdymu, t.y. papildomi valdymo įtaisai, sankaba, išjungta sankaba, užgesintas variklis, akseleratorius, pavaros, vairo valdymas, stabdymas, padėtis važiuojamojoje dalyje, padėtis manevruojant, padėtis prieš posūkį į dešinę, padėtis po posūkio į dešinę, padėtis prieš posūkį į kairę, padėtis po posūkio į kairę. Antrajai klaidų grupei, priskiriamos klaidos, atpažįstant pavojus/priimant sprendimus: stebėjimas ir žvalgymasis, žvalgymasis per petį, veidrodžiai, išpėjamųjų signalų rodymas, eismo pavojai, sprendimų priėmimas, saugus atstumas, greitėjimas, signalai/ ženklai/ ženklinimas, nuoseklumas.

1 lentelė. Asmenų, laikančių vairavimo egzaminus, mokėjimų ir įgūdžių vertinimų skirstymas

Transporto priemonės valdymas	Pavojaus atpažinimas/ sprendimai
Papildomi valdymo įtaisai	Stebėjimas ir žvalgymasis
Sankaba	Žvalgymasis per petį
Išjungta sankaba	Veidrodžiai
Užgesintas variklis	Išpėjamųjų signalų rodymas
Akseleratorius	Eismo pavojai
Pavaros	Sprendimų priėmimas
Vairo valdymas	Saugus atstumas
Stabdymas	Greitėjimas
Padėtis važiuojamojoje dalyje	Signalai, ženklai, ženklinimas
Padėtis manevruojant	Nuoseklumas
Padėtis prieš posūkį į dešinę	
Padėtis po posūkio į dešinę	
Padėtis prieš posūkį į kairę	
Padėtis po posūkio į kairę	

Siekiant išsamiai ir objektyviai įvertinti egzaminuojamojo transporto priemonės valdymo įgūdžius ir gebėjimus, praktikos egzamino metu tikrinama, kaip egzaminuojamasis sugeba pasiruošti ir saugiai vairuoti pasirinktos kategorijos transporto priemonę. Praktikos egzamino metu turi būti patikrinta, kaip egzaminuojamasis sugeba surasti, valdyti/sureguliuoti egzaminuotojo nurodytus transporto priemonės valdymo įtaisus/ įrangą arba patikrinti jų būklę ir

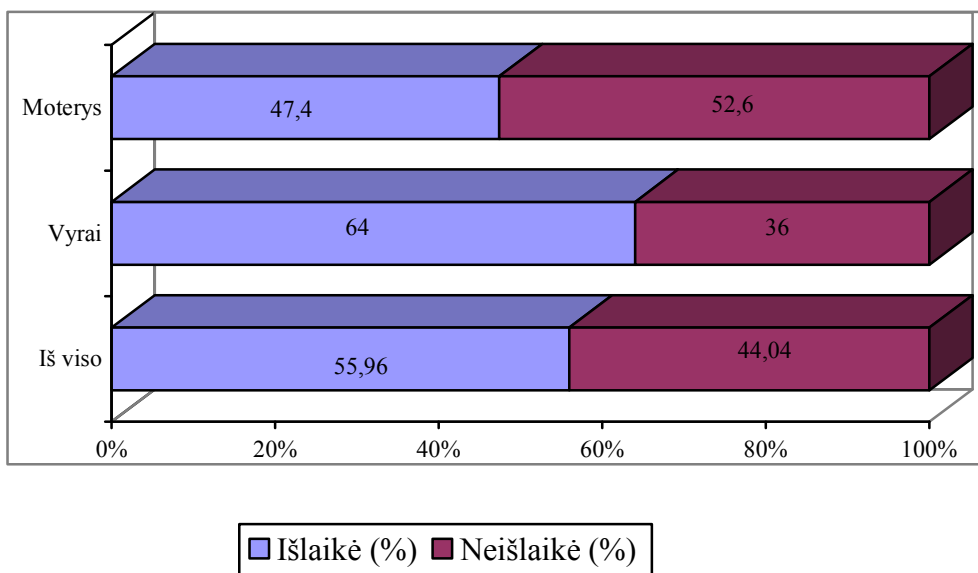
pasirengti saugiai važiuoti. O taip pat praktikos egzamino metu turi būti patikrinta, kaip egzaminuojamasis sugeba atlikti specialius važiavimo manevrus. Šie manevrai atliekami tam pritaikytoje specialioje aikštelėje ir (arba) kelyje.

Egzaminuojamojo įgūdžius ir elgseną parodo jo veiksmai. Egzamino metu vertinami klaidingi ar netinkami egzaminuojamojo veiksmai skirstomi į kritines klaidas, nekritines klaidas arba specifines pasikartojančias klaidas. Kritinė klaida (KK) – tai veiksmas, kuris parodo netinkamą egzaminuojamojo įgūdžių lygį ar elgseną, sudaro potencialiai pavojingą situaciją. Nekritinė klaida (NK) – veiksmas, kuris parodo nepakankamą egzaminuojamojo įgūdžių lygį, bet vienas pats nekelia grėsmės jokiam eismo dalyviui ar netrukdo saugiai valdyti transporto priemonės. Specifinės pasikartojančios klaidos (SPK) - tai šešios nekritinės klaidos atliekant tą patį vertinamą veiksmą. Egzaminas vertinamas kaip neišlaikytas, jei egzaminuojamasis padaro: devynias ir daugiau NK; šešias NK, kurios vertinamos kaip viena SPK. Egzaminas nutraukiamas ir vertinamas kaip neišlaikytas, jei egzaminuojamasis patikrinimo prieš važiavimą metu padaro keturias ir daugiau NK arba padaro vieną KK bei kitais numatytais atvejais.

TYRIMO REZULTATAI

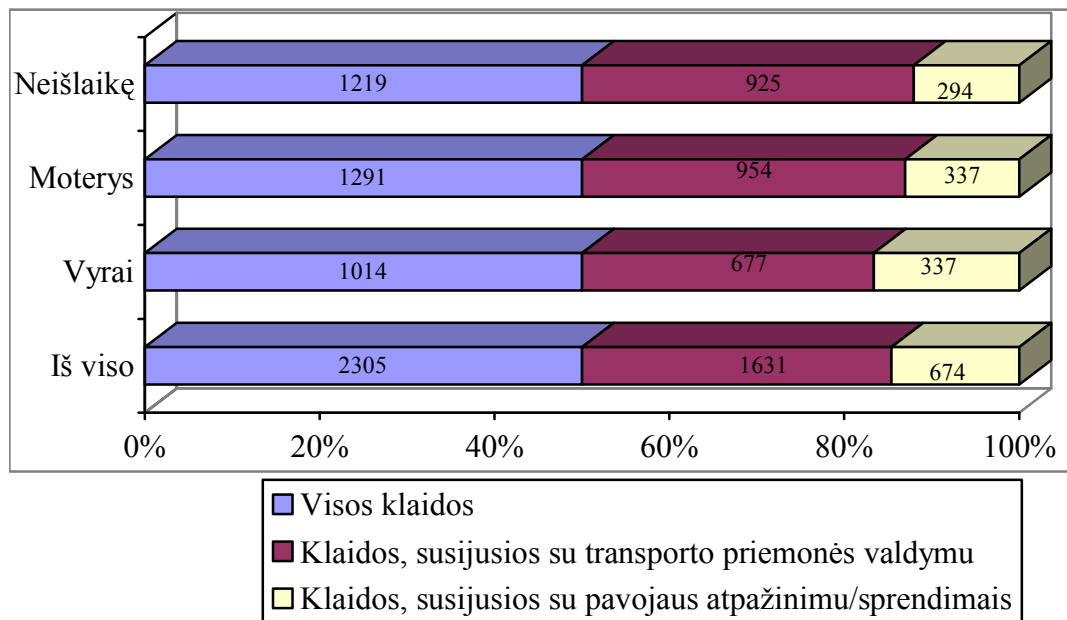
Praktinį egzaminą iš karto išlaikė šiek tiek daugiau nei pusė (55,96%) jį laikiusiųjų (1 pav.)

1 pav. Egzamino išlaikymo rodikliai

Analizuojant rezultatus nustatyta, kad tiriamieji praktinio egzamino metu iš viso padarė 2305 klaidas. Dažniau pasitaikiusios klaidos – iš pirmosios klaidų grupės, t.y. klaidos, susijusios su transporto priemonės valdymu (2 pav.). Šios klaidos sudaro 70,76% visų klaidų. Neišlaikiusių tarpe – daugiau nei 76%. Dažniausiai klydo praktinio egzamino neišlaikiusios moterys – jos padarė 762 klaidas (tai 33% visų – padarytų klaidų). Joms taip pat didžiausias problemas kėlė transporto priemonės valdymas (78% jų padarytų klaidų).

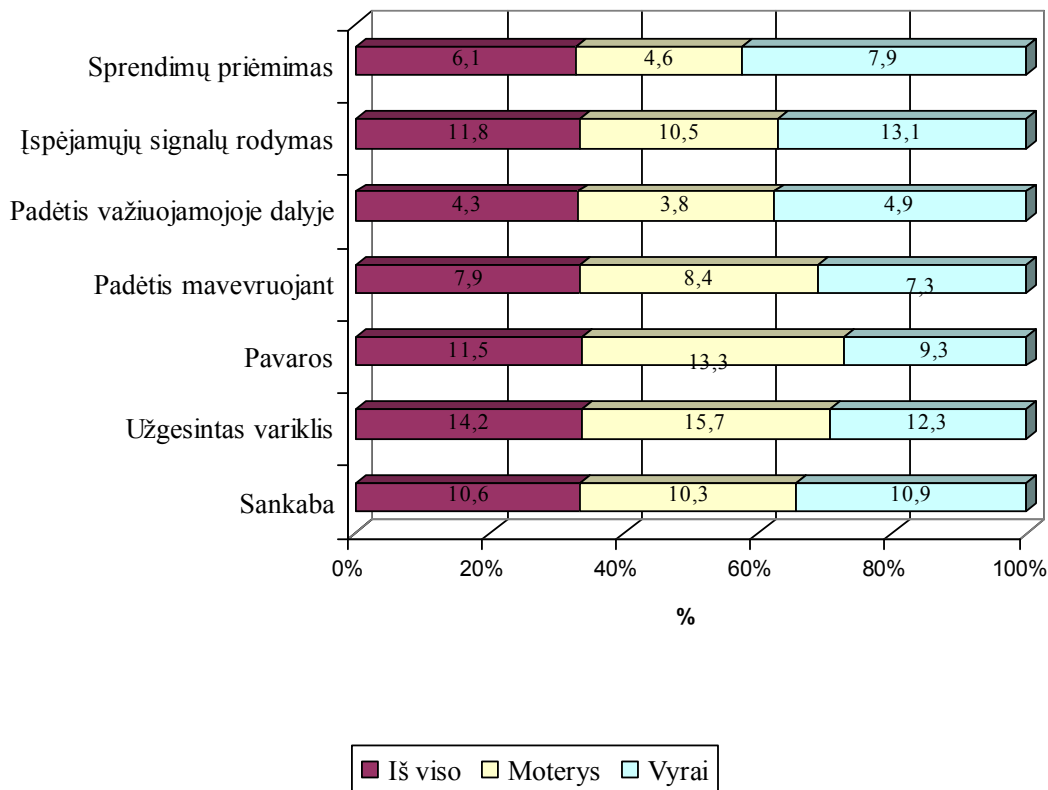
2 pav. Klaidos praktinio egzamino metu

Rezultatai parodė, kad du trečdalius klaidų (nuo 66,76% tarp išlaikiusių vyrų iki 78% tarp neišlaikiusių moterų) sudaro klaidos, tiesiogiai susijusias su gebėjimu valdyti transporto priemonę važiavimo sąlygas atitinkančiu būdu. Gauti rezultatai leidžia teigti, kad daugiausiai problemų tiek vyrams, tiek moterims sukelia gėstantis variklis sankryžoje ir važiuojant ant estakados arba į įkalnę (3 pav.). Moterims ne ką mažesnė problema – pavaros pasirinkimas, atitinkantis transporto priemonės greitį ir technines charakteristikas bei eismo sąlygas. Reikia pažymėti ir sankabos valdymo problemas tiek tarp vyrų, tiek tarp moterų. Šios klaidų grupės susijusios, nes sankabos valdymas važiavimo sąlygas atitinkančiu būdu užtikrina sklandų galios perdavimą varantiesiems ratams ir leidžia perjungti pavaras. Vertindami situaciją ir priimdami

sprendimus egzaminuojamieji dažniausiai klysta netaisyklingai naudodami (arba nepanaudodami laiku) išpėjamosius signalus. Šios klaidos būdingos tiek vyrams, tiek moterims. Galima pažymėti, kad moterims šiek tiek geriau sekasi priimti sprendimus tinkamai įvertinus greitį ir atstumą iki bet kokio eismo objekto, persirikiuojant, važiuojant per sankryžą. Būsimieji vairuotojai geriausiai moka naudotis užpakalinio vaizdo veidrodžiais kaip neatsiejama transporto priemonės valdymo sistemos dalimi vertindami bet kokią esamą ar potencialų pavojų – nei vienos klaidos.

3 pav. Klaidų analizė

Pagal Kauno VPK Eismo priežiūros tarnybos statistinius duomenis per 2008 metų šešis mėnesius Kauno mieste įvyko 388 įskaitiniai eismo įvykiai, kurių metu buvo sužeisti 435 žmonės ir 10 žuvo. Pagrindinės šių eismo įvykių priežastys: pareigų pėstiesiems nevykdymas (96), reikalavimo duoti kelią nevykdymas (78), saugaus greičio ir atstumo nesilaikymas (76), dėl pėsčiųjų kaltės (56). Pastarųjų metų eismo įvykių pagal rūšis statistikos analizė rodo, kad keliuose dažniausi eismo įvykiai, kuriuose dalyvauja pėstieji (vidutiniškai 35,5% visų eismo įvykių). Mūsų tyrime nustatyta 10 atvejų, kai egzaminuojamieji nepraleido pėsčiųjų arba pravažiavo per perėją degant raudonam šviesoforo signalui (pažymėtina, kad 9 tokio pobūdžio

klaidas padarė vyrai). Tai sudaro 0,43% visų padarytų klaidų. Galima teigti, kad tiek teorinių žinių, tiek praktinių įgūdžių vertinant situaciją kelyje naujiesiems eismo dalyviams pakanka, tačiau tapus vairuotoju nesilaikoma ne tik elementariausio mandagumo kelyje, bet ir ignoruojami kelių eismo taisyklių reikalavimai.

IŠVADOS

1. Praktinio egzamino metu tikrinant egzaminuojamųjų sugebėjimus ir įgūdžius vairuoti transporto priemonę nustatyta, kad dažniausiai daromos klaidos, susijusios su transporto priemonės valdymu (70,1%). Šių klaidų prevencijai reikėtų daugiau dėmesio skirti asmenų, siekiančių gauti vairuotojo pažymėjimą, mokymo procese.
2. Transporto priemonės valdymas, adekvatus eismo sąlygoms, atitinkantis transporto priemonės charakteristikas – svarbi būsimojo eismo dalyvio gebėjimų charakteristika. Užgesintas variklis bei netinkamas pavarų pasirinkimas – dažniausiai pasitaikančios klaidos, kurias būtina ištaisyti dar mokymosi metu.
3. Policijos pareigūnų rengime būtina atkreipti dėmesį į priemones, būdus, leidžiančius efektyviai garantuoti kelių eismo taisyklių reikalavimų laikymąsi.

LITERATŪRA

1. Europos tarybos direktyva 91/ 439/EEB, 1991-07-29, dėl vairuotojų pažymėjimų.
2. Europos bendrijų komisijos direktyva 2000/56/EB, 2000-09-14, iš dalies pakeičianti tarybos direktyvą 91/439/EEB dėl vairuotojų pažymėjimų.
3. Lietuvos Respublikos saugaus eismo automobilių keliais įstatymas 2000-10-12 d. Nr. VIII-2043 (nauja redakcija 2007-11-22 d. įstatymo Nr. X-1337 // Valstybės žinios, 2007, 128-5213).
4. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002-12-11 d. nutarimas Nr. 1950 „Dėl kelių eismo taisyklių patvirtinimo“ (nauja redakcija 2008-07-16 d. nutarimo Nr. 768 // Valstybės žinios 2008, Nr. 88-3530).
5. Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro 2008-09-10 d. įsakymas Nr. 1V-329 „Dėl motorinių transporto priemonių vairuotojų egzaminavimo sąlygų ir tvarkos aprašo patvirtinimo“ // Valstybės žinios, 2008, Nr. 106-4061.
6. Lietuvos policijos generalinio komisaro 2006-06-02 d. įsakymas Nr. 5-V-347 „Dėl kelių transporto priemonių vairuotojų egzaminavimo“ // Valstybės žinios, 2006, 86-3392.

7. www.regitra.lt
8. www.lrs.lt
9. www.europarl.europa.eu

RESULTS PRACTICAL EXAMINATION OF DRIVING

Aurelija Morkūnienė¹
Valentinas Tumas²

^{1,2}Mykolas Romeris University

S U M M A R Y

***Aim of research** – make a persons whom wants get a driving licence, practice driving exam results summary of analysis. In research were evaluated 520 persons (age average 25 years), whom wants get a driving licence, practice driving exam results, amongst them 251 womens (age average 26,6 years) and 269 mans (age average 23,4 years). Results analyses evaluation of mistakes, witch are conected with diverse action of executable person under examination. Mistakes wich are made on exam (critical mistakes, notcritical mistakes, specifics repeting mistakes) and number of it is deciding factor of finale exam score. Acording research the most chieffy mistakes were attendant with a mode of transport driving (70,1%).*

KONFLIKTINIŲ SITUACIJŲ POLICIJOS PAREIGŪNŲ PRAKTINĖJE VEIKLOJE ANALIZĖ

Edmundas Štarevičius¹
doc. dr. Robertas Veršinskas²
Aurelija Morkūnienė³

^{1,2,3}Mykolo Romerio universiteto Viešojo saugumo fakulteto Specialaus fizinio rengimo katedra
V. Putvinskio g. 70, LT-44211 Kaunas
Telefonas (8~37) 30 36 52
Elektroninis paštas vsfsfrk@mruni.eu

S A N T R A U K A

Tyrimo tikslas. Išanalizuoti konfliktų tarp asmens ir policijos pareigūno pasitaikančias priežastis bei sprendimo būdus.

Tyrimo metu anonimiškai apklausti 120 Mykolo Romerio universiteto Viešojo saugumo fakulteto (toliau MRU VSF) 1 kurso studentų (60 merginų ir 60 vaikinių), kurie 2006 – 2007 mokslo metais atliko mokomąją tarnybos 4 mėnesių praktiką tam tikrose policijos įstaigose.

Remiantis tyrimo rezultatais nustatyta:

1. Dažniausiai konfliktai kyla tarp asmens ir policijos pareigūno patrulių veiklos organizavimo skyriuje – 65 %, eismo priežiūros tarnyboje – 12 %, operatyvaus valdymo tarnyboje (budėtojų dalis) – 10 %, apsaugos organizavimo tarnyboje – 8 % ir prevencijos tarnyboje – 5 %.

2. Konfliktai dažniausiai atsiranda dėl teisėtų policijos pareigūno reikalavimų nevykdymo 66 %, taip pat, kai asmuo pareigūną įžeidinėja 16 %, bando sprukti nuo pareigūno 10 %, užpuola (arba ketina pulti) agresyviais smurtiniais veiksmais 8 %.

3. Dažniausiai konfliktinę situaciją sukelia agresyvūs neblaivūs asmenys 77 %, 13 % konfliktinių situacijų įvyko su neagresyviais neblaiviais asmenimis. Taip pat reikėtų paminėti konfliktus su nestabilios psichikos agresyviais asmenimis – 4 %. Mažiausiai konfliktinių situacijų įvyko su agresyviais, blaiviais asmenimis – 3 % ir neagresyviai nusiteikusiai blaiviais asmenimis – 3 %.

4. Apklausoje dalyvavę respondentai teigia, kad konflikto metu dažniausiai jautė šias emocijas: nerimą – 51 %, pyktį – 31 %, baimę – 10 % ir įniršį – 8 %.

5. Konfliktinių situacijų metu, realiomis sąlygomis dirbantiems policijos pareigūnams, dažniausiai teko naudoti fizinę prievartą – 82,8 %, nenaudodami fizinės jėgos prieš asmenį – konfliktą išsprendė 18 % pareigūnų.

IVADAS

Kiekvienuose santykiuose pasitaiko konfliktų ir nesutarimų. Ne patys konfliktai, o nemokėjimas konstruktyviai juos spręsti gali ardyti šiuos santykius. 80 – 90 proc. žmonių nemoka tinkamai elgtis kilus konfliktui ir, užuot sprendę jį, tik dar labiau paaštrina. (H.Ryborz, 1999).

Mokslinėje literatūroje konfliktas apibrėžiamas kaip priešingų tikslų, interesų, pozicijų, nuomonių ar požiūrių susidūrimas. Konflikto metu žmogų užvaldo nemalonūs jausmai arba išgyvenimai.(1). Remiantis konflikto apibrėžimu bei įsigilinus į policijos įstatymo 21 str.1 punkto 2d.(apie policijos pareigūno pareigas), kuriame teigiama, kad, pareigūnas privalo: „...imtis neatidėliotinių priemonių užkirsti kelią daromai nusikalstamai veikai ar kitam teisės pažeidimui...“(2) galima suprasti kokie veiksniai gali sukelti konfliktą tarp pareigūno ir pažeidusio (ketinančio pažeisti) įstatymą asmens. Tai – skirtingi poreikiai, nuostatos ir veikimo tikslai.

Policijos pareigūnams tarnybos metu dažnai tenka valdžios atstovo, vertintojo, taip pat ir baudėjo vaidmuo, kas neretai gali sąlygoti konfliktinę situaciją tarp pareigūno ir sulaikomo ar nusižengusio asmens. Policininko tarnyboje konfliktai dažnas reiškinys, todėl nereikėtų jų baimintis ir stengtis bet kokiomis priemonėmis jo išvengti (3). Svarbu pareigūnui mokėti laiku konfliktus „užgesinti“, išspręsti juos taikiausiu būdu ir visuomet pagal galimybes valdyti esamą situaciją. Konfliktai sprendžiami pozityviomis (policijos įstatyme žinomos kaip įtikinimo priemonės) ir negatyviomis priemonėmis (psichinė ir fizinė prievarta). Naudojant pozityvias priemones abu konflikto dalyviai (policininkas ir asmuo) dažniausiai lieka patenkinti sprendimo rezultatais. Negatyvios priemonės vienam iš konkurentų (arba abiem) sukelia neigiamas emocijas kito konkurento atžvilgiu, o sprendimo rezultatai netenkina jo tikslo, intereso, pozicijos, nuomonės ar požiūrio. Sprendžiant bet kokį konfliktą, labai svarbu pasirinkti tinkamas priemones. Kartais policijos pareigūno griežčiau ištartas žodis gali paaštrinti konfliktą su agresyviais asmenimis. Kitais atvejais įsikarščiavusį žmogų nuramins ramus, savimi pasitikintis pareigūno balsas.

Kilus konfliktui, policijos pareigūnas turi operatyviai įvertinti situaciją ir pasirinkti tinkamą konflikto sprendimo būdą, kuris užtikrintų geriausią išeitį iš probleminės situacijos.

Neretai pareigūnui konflikto sprendimą apsunkina jo nemokėjimas bendrauti su asmenimis, nesugebėjimas valdyti savo emocinės ir psichinės būsenos.

Bet kokio kontakto su žmonėmis metu pareigūnui nederėtų tapti dar didesniu dirgikliu, aštrinančiu situaciją. Jis turėtų sumažinti įtampą, kvalifikuotai ir atitinkamai reaguoti į susidariusias aplinkybes. Sudėtingos situacijos reikalauja visapusiško požiūrio, socialinės kompetencijos, tikslios strategijos. Policininkas turi turėti tam tikrų žinių, kurios padėtų nuslopinti neigiamas emocijas, konfliktą išspręstų taikiu būdu bei laiduotų galimybę nesutrikti ir suteikti visapusišką pagalbą.

Darbo tikslas. Išanalizuoti konfliktų tarp asmens ir policijos pareigūno pasitaikančias priežastis bei sprendimo būdus.

Tyrimo metodai: literatūros šaltinių apžvalga, anketinė apklausa, matematinė statistika.

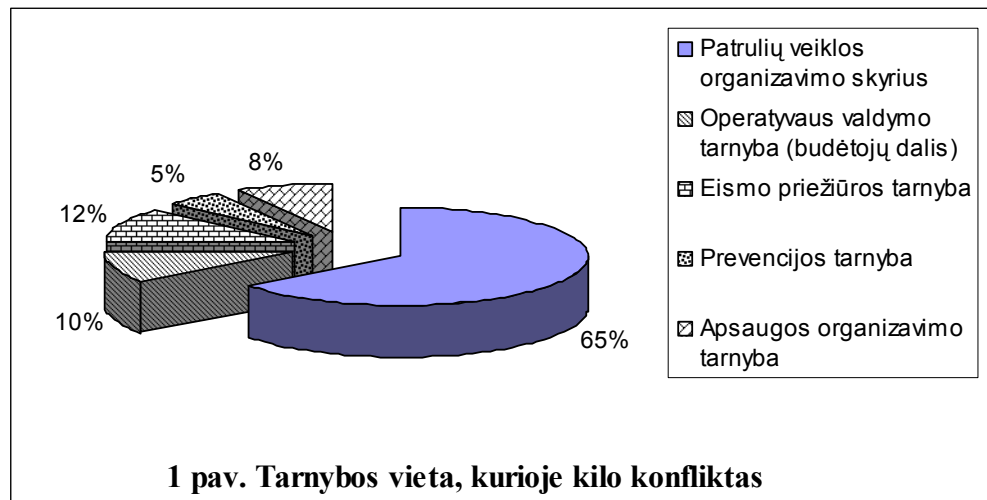
Tyrimo organizavimas. 2006 – 2007 mokslo metais buvo vykdoma būsimumų policijos pareigūnų anketinė apklausa. Apklausoje dalyvavo 120 Mykolo Romerio universiteto Viešojo saugumo fakulteto (toliau MRU VSF) 1 kurso studentų (60 merginų ir 60 vaikų), kurie atliko 4 mėnesių mokomąją tarnybos praktiką šiose policijos įstaigose: patrulių veiklos organizavimo skyriuje, eismo priežiūros tarnyboje, apsaugos organizavimo tarnyboje, operatyvaus valdymo tarnyboje, prevencijos tarnyboje. Anketoje studentai atsakė į klausimus apie konflikto priežastis, formą, eigą bei finalą.

Tyrimo rezultatai. Dažniausiai konfliktai kyla tarp asmens ir policijos pareigūno patrulių veiklos organizavimo skyriuje, tai pažymi 78 (65 %) apklausoje dalyvavę respondentai. Ši reiškinį galima paaiškinti šios tarnybos veiklos specifiškumu. Viešosios policijos patrulių tarnybos pareigūnai, užtikrindami viešąją tvarką bei visuomenės rimtį, dažnai atsiduria įvairių konfliktinių situacijų sukuryje. Jiems dažniau nei kitų tarnybų pareigūnams tenka malšinti masines riaušes, buitinius konfliktus, bendrauti su asocialiais konfliktiškais asmenimis, pažeidinėjantiais viešąją tvarką.

Kitose tarnybos vietose konfliktų skaičius (procentas) ženkliai mažesnis: eismo priežiūros tarnyboje įvyko 14 konfliktinių situacijų (12 %), operatyvaus valdymo tarnyboje (budėtojų dalis) – 12 situacijų (10 %), prevencijos tarnyboje 6 įvykiai (5 %) ir apsaugos organizavimo tarnyboje – 10 konfliktinių situacijų (8 %). (1 lentelė, 1 pav.)

1 lentelė. Tarnybos vieta, kurioje kilo konfliktas

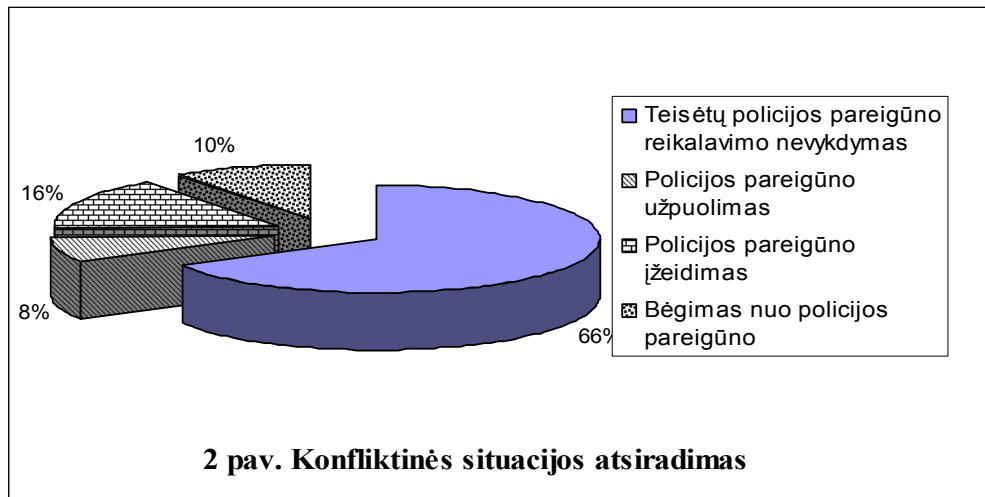
Patrulių veiklos organizavimo skyrius	Operatyvaus valdymo tarnyba (budėtojų dalis)	Eismo priežiūros tarnyba	Prevencijos tarnyba	Apsaugos organizavimo tarnyba
78	12	14	6	10

80 (66 %) respondentai teigia, kad konfliktai tarp asmens ir policijos pareigūno kyla tais atvejais, kai policininkai kreipiasi su prašymu arba reikalavimu elgtis nepažeidžiant įstatymo ribos, arba kai to reikalauja policijos funkcijos viešajai tvarkai užtikrinti, o asmuo atsisako paklusti pareigūno reikalavimams. Taip pat galima išskirti atvejus, kai asmuo pareigūną įžeidinėja (19 kartų 16 %), užpuola (arba ketina pulti) agresyviais smurtiniais veiksmais (9 kartų 8 %) ar bando sprukti nuo pareigūno (12 kartų 10 %). (2 lentelė, 2 pav.)

2 lentelė. Konfliktinės situacijos atsiradimas

Teisėtų policijos pareigūno reikalavimo nevykdymas	Policijos pareigūno užpuolimas	Policijos pareigūno įžeidimas	Bėgimas nuo policijos pareigūno
80	9	19	12

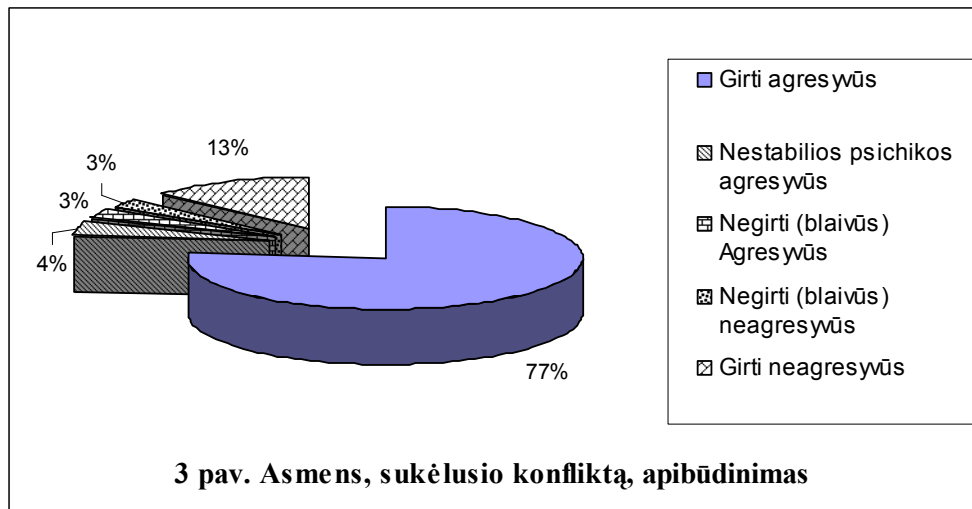

Policijos pareigūnai, vykdydami savo tarnybines pareigas, dažnai susiduria su konfliktiškais, agresyviais asmenimis. Neretai šie asmenys būna apsvaigę nuo alkoholio, kas dažniausiai ir paskatina juos imtis agresyvaus elgesio prieš aplinkinius.

Mūsų apklausos rezultatai rodo, kad didžioji dalis konfliktų 92 (77 %) kilo su girtais agresyviais asmenimis, 16 (13 %) konfliktinių situacijų įvyko su neagresyviais neblaiviais (girtais) asmenimis. Taip pat reikėtų paminėti konfliktus su nestabilios psichikos agresyviais asmenimis – 5 (4 %). Mažiausiai konfliktinių situacijų įvyko su negirtais (blaiviais), tačiau agresyviais asmenimis – 4 (3 %) ir neagresyviai nusiteikusiai negirtais (blaiviais) asmenimis – 3 (3 %). (3 lentelė, 3 pav.)

3 lentelė. Asmens, sukėlusio konfliktą, apibūdinimas

Girti agresyvūs	Nestabilios psichikos agresyvūs	Negirti (blaivūs) Agresyvūs	Negirti (blaivūs) neagresyvūs	Girti neagresyvūs
92	5	4	3	16

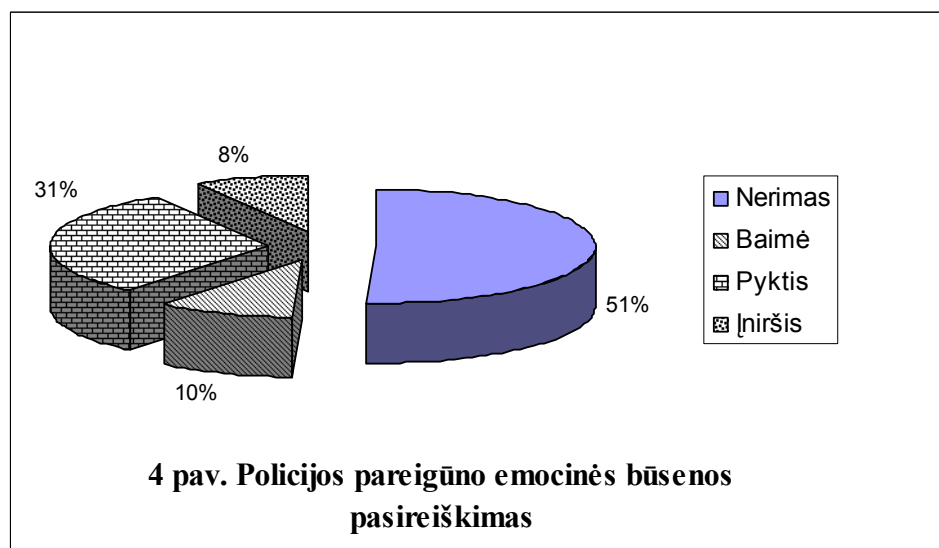

Kiekvienas konfliktas jo dalyviams sužadina emocinę būseną, kuri dažnai gali pasireikšti nerimu, baime, pykčiu ar įniršiu. Kiekviena šių emocijų, skirtingai įtakoja žmogaus veiką, o taip pat ir konfliktinę situaciją.

Apklausoje dalyvavę respondentai teigia, kad konflikto metu dažniausiai jautė šias emocijas: nerimą – 61 (51 %), pyktį – 37 (31 %), baimę – 12 (10 %) ir įniršį – 10 (8 %). (4 lentelė, 4 pav.)

4 lentelė. **Policijos pareigūno emocinės būsenos pasireiškimas**

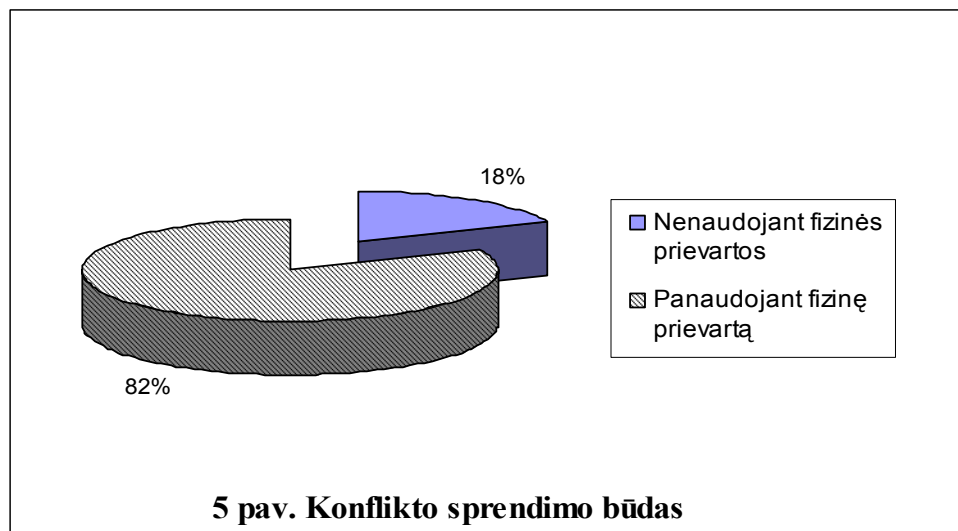
Nerimas	Baimė	Pyktis	Įniršis
61	12	37	10

Labai kilnu, kai policijos pareigūnai sugeba išspręsti konfliktą pozityviomis priemonėmis, t.y. nenaudojant fizinės jėgos prieš asmenį – tokiu būdu konfliktą išsprendė 22 (18 %) pareigūnų. Tačiau dirbantiems realiomis sąlygomis policininkams ne visuomet pavyksta tai padaryti. Taigi, konfliktinių situacijų metu dažniausiai teko naudoti fizinę prievartą – 98 (82 %). Respondentai pažymi, kad visais fizinės jėgos panaudojimo atvejais prieš asmenį buvo laikytasi įstatyme numatytos tvarkos: pirmiausiai taikomos įtikinimo priemonės, jeigu jos neduodavo norimo rezultato, naudojama psichinė prievarta ir tik kraštutiniu atveju buvo griebtasi fizinės jėgos. (5 lentelė, 5 pav.)

5 lentelė. **Konflikto sprendimo būdas**

Nenaudojant fizinės prievartos	Panaudojant fizinę prievartą
22	98

TYRIMO REZULTATŲ APTARIMAS

Pagal apklausos analizės rezultatus, nustatyta, kad pareigūnai konflikto metu būna labai dažnai priversti naudoti fizinę prievartą (82 %). Kokie veiksniai įtakoja policijos pareigūną pasirinkti šį konflikto sprendimo būdą? Viena iš priežasčių – tai teisėtų policijos pareigūno reikalavimo nevykdymas (66 %) Visi tyrimo dalyviai pažymi, kad fizinę prievartą prieš asmenį naudojo tais atvejais, kai visos naudojamos įtikinimo priemonės nedavė norimo rezultato, o asmuo fiziniais veiksmais priešinosi policijos pareigūnams.

Neblaivaus asmens agresija (77 %) nukreipta į aplinkinius arba prieš patį pareigūną taip pat apsunkina konflikto sprendimą. Su šiais asmenimis sunku bendrauti, o ypač įtikinti juos elgtis įstatymiškai. Kai kurie autoriai teigia, kad „...žmogus ... priešinasi, nes apsvaigus dėmesys sutelkiamas tik į tuo metu esančią situaciją, nesvarstomi galimi padariniai“ [4].

Asmens agresija konfliktinių situacijų metu pasireiškia įvairiomis formomis: žodiniu (nežodiniu) pareigūno įžeidimu, grasinimu (16 %) taip pat policininko užpuolimu fiziniiais smurtiniais veiksmais (8 %). Šis reiškinys daugeliui respondentų konflikto metu sukelia tam tikras emocijas, kurios daro įtaką tiesioginiam pareigūno darbui [6]. Daugiau kaip pusė respondentų teigia, kad konflikto metu jautė nerimą (51 %). Žinoma, kad žmogus patyręs šią emocinę būseną sunkiau randa teisingus sprendimus, sustiprėja jo jausmų dvilypumas, sutrinka judesių koordinacija, o tai gali turėti neigiamos įtakos pareigūnui sprendžiant konfliktą (7). Mažiau nei pusė respondentų (31 %) įvardijo konflikto metu jautę pyktį. Pyktis aktyvina žmogaus elgseną, stiprina pasitikėjimą savo jėgomis, įkvėpia drąsos, tačiau silpnina savikontrolę (7). Sumažėjus savikontrolei policijos pareigūnas gali klaidingai įvertinti susidariusią situaciją, o taip pat pasirinkti netinkamas priemones konfliktui spręsti. Neretai konflikto metu pareigūnai jausdavo abi šias emocijas, kur nerimas peraugdavo į pyktį. Psichologė Hornei [5] teigia: „kai nerimas yra pagrįstas jaučiama grėsme, jis lengvai išprovokuoja atsakomąjį priešišumą. Šiuo požiūriu jis beveik nesiskiria nuo baimės, kuri lygiai taip pat gali išprovokuoti agresiją“. Šis emocijų derinys gali pareigūnui apsunkinti konflikto sprendimą.

IŠVADOS

1. Dažniausiai (65 %) į konfliktines situacijas papuolė pareigūnai dirbantys Viešosios policijos patrulių padaliniuose. Viena iš dažniausiai pasitaikančių priežasčių sukeliančių konfliktinę situaciją– neblaivių asmenų agresyvus elgesys aplinkinių ir pareigūnų atžvilgiu. Žymia dalimi ($p<0,01$) konfliktą pagilina policijos pareigūno įžeidinėjimas ir teisėtų pareigūno reikalavimų nevykdymas ($p<0,001$).

2. Įtikinti neblaivų ir agresyvių asmenų elgtis įstatymiškai dažnai nepavyksta (77 %), todėl policijos pareigūnai, vykdydami tiesiogines tarnybines pareigas, priversti panaudoti fizinę prievartą (82 %).

3. Būtina gerinti policijos pareigūnų psichologinį parengimą, kuris efektyviau įtakotų pareigūno emocinės būsenos ir konfliktinės situacijos valdymą. Priešingu atveju konfliktinėse situacijose

pasitaikančios nerimo (51%) ar pykčio (31%) emocijos gali apsunkinti konfliktinės situacijos sprendimą.

LITERATŪRA

1. Almonaitienė J., Antinienė D., Ausmanienė N. ir kt. Bendravimo psichologija: vadovėlis.– Kaunas: Technologija, 2001.
2. Lietuvos Respublikos policijos veiklos įstatymas. 2000m. spalio 17d. Nr. VIII–2048.
3. Kasiulis J., Barvydienė V. Vadovavimo psichologija. – Kaunas: Technologija, 2001.
4. Myers D.G. Psichologija. – Kaunas: Poligrafija ir informatika, 2000.
5. Horney K. Neurotiška mūsų laikų asmenybė.– Vilnius: „Apostrofa“, 2004.
6. Šakočius A. Policija valstybėje ir visuomenėje: nuo distinktyviai iki racionaliai pragmatinio požiūrio į policijos paslaugą // Jurisprudencija. Visuomenės saugumas ir policijos mokslai. 2000, 15 (7), 167 – 172.
7. Psichologijos žodynas. – V.: Mokslo enciklopedijų leidykla.

THE ANALYSIS OF CONFLICT SITUATIONS IN POLICEMAN'S PRACTICE

Edmundas Štarevičius¹
Assoc. Prof. Dr. Robertas Veršinskas²
Aurelija Morkūnienė³

^{1,2,3}Mykolas Romeris University

S U M M A R Y

The object of investigation is to analyse the reasons and the ways of solution of conflicts between a person and a police officer.

120 first-year students (60 girls and 60 boys from Mykolas Romeris University Kaunas faculty of Police took part in the research. In 2006-2007 school year they had 4 months teaching practice in specialised police units.

The results of the investigation are the following:

1. Most often there are conflicts between persons and eat officers in the Division of Patrol Officers Activity Organisation (65 %); at the Service of Traffic Supervision (12 %); at the

Service of Operative Management Activities (watcher section) (10 %) ; at the Protection Organisation (8 %) and Service of Prevention (5 %).

2. Conflicts usually arise because of failure to perform legitimate demands of police officers (66 %); when a person insults a police officer (16 %); tries to run away from a police officer (10 %) or attacks him/her using violence (8 %).

3. Most often drunk and aggressive persons are the cause of conflicts (77 %). Of conflict situations were caused by drunk but non-aggressive people (13 %). Conflicts with aggressive persons with unstable mental state should be mentioned too (4 %). The least number of conflict situations happened with aggressive and sober persons (3 %) and non-aggressive sober persons (3 %).

4. The respondents affirm that during conflicts they felt e following emotions: anxiety (51%), anger (31 %) , fear (10 %) and fury (8 %).

5. In conflict situations under factual conditions he working officers most often had to apply force (82 %). Only 18 % of police officers resolved arguments without using any force against persons.

ŽINIASKLAIDA IR AGRESIJA

Prof. hab.dr. Gediminas Žukauskas¹
doc.dr. Robertas Veršinskas²
doc.dr. Algis Jasulaitis³

¹Valstybinė teismo psichiatrijos tarnyba prie Sveikatos apsaugos ministerijos,
²Mykolo Romerio Universitetas,
³Vilniaus Universitetas

¹A.Kojalavičiaus g.121, LT– 11106, Vilnius
 Telefonas (8 ~52) 46 05 43, (8 ~686) 10984
 Elektroninis paštas g.zukauskas@gmail.com

S A N T R A U K A

Pasimetėme savyje ir tarp savęs: per šimtmetį įvyko tiek ir tokių dalykų, kad protas nesugeba jų permastyti – visi dėsniai (fizikos, moralės) ištirpo, nusitrynė... Tapo niekiniais net Dešimt Dievo įsakymų. Moralė – kas tai? Ji neteko ribų, išskydo, o mes tapome žele – tiek materialiai, tiek moraliai: galime ką norime sakyti, ką norime rašyti. Kas įžūlesnis – to tiesa, kas be ribų – tas pirmas. Jeigu dar tavyje išlieka bendravimo normos, tai esi kvailys, bailys ir atvirksčiai – iš baimės tampa agresyvus. Agresija, savižudybės, antisocialinė elgsena – daugiapriežastinis reiškinys paplitęs visais laikais nuo seniausiai žinomų laikų iki šių dienų – visose konfesijose ir šalyse. Tačiau niekada tai nebuvo taip plačiai nušviečiama žiniasklaidoje ir masinėse informacijos priemonėse (MIP), kurios niekada taip neįtakojė mūsų visuomenės, jos politinio gyvenimo ir mūsų pačių.

Šiame darbe atskleidžiamas MIP (TV, interneto, dienraščių) daroma įtaka visiems mūsų visuomeniniams sluoksniams. Įvairių negatyvių reiškinų propagavimas šiomis priemonėmis, jų poveikis jaunimui bei viso to pasekmės. Politikų ir politinių partijų sluoksnių MIP panaudojimas įvairiems tikslams bei poreikiams. TV laidų įtaka smurto, agresijos, suicidų, nusikalstamumo atsiradimui. Įvairios kino produkcijos poveikis mūsų moralei, gyvenimiškų vertybių perikainavimui ir dinamikai.

ĮVADAS

XXI a. žmogus daugelyje pasaulio šalių tapo laisvas – turime mintyje virtualiąją laisvę, kai žmogus gali bendrauti su kitais iš bet kurio Žemės kampelio, tam tereikia tik šiuolaikinių ryšio priemonių – televizijos, radijo, interneto, telefono. Galima semtis žinių,

pamatyti, išgirsti, perskaityti patinkančių ar ne asmenybių pasisakymus, juos savaip interpretuoti. Tačiau štai kur slypi masinių informacijos priemonių paradoksas – žinių srautas dažniausiai lieka vienkryptis: gauni informaciją, ją „suvirškini“ ir sprendi, kaip ją vertinti, tikėti ar netikėti, kaip po to elgtis. Žmogaus nuomonės jau nebeklausia. Dingsta atgalinis ryšys. Anksčiau, gavus krislą informacijos (nors ir menką gandelį), galima buvo aptarti su kaimynais, draugais, bendradarbiais. Kildavo aršios diskusijos, kartais su kraujo praliejimais, tačiau egzistavo (kad ir „virtuvinė“) politika. Dabar to praktiškai nėra. Žmonės užsidarė savo pasaulėliuose, prie kompiuterių, televizorių ekranų. Neliko noro bendrauti – kažkur eiti, pasišnekėti su „gyvu žmogumi“, klausytis, diskutuoti, neigti arba teigti. Daug paprasčiau ir pigiau tiesiog įsijungti telefoną, pasiųsti trumpąją žinutę ir įsivaizduoti, kad tai ir yra bendravimas. Žmogus šiais laikais užsidaro savyje lyg kiaute ir milžiniškame informacijos sraute lieka vienas su savo mintimis, norais, fantazijomis. Iš šalies gauna nurodymus, ką pirkti, kaip elgtis, už ką balsuoti, kas šiame pasaulyje yra gerai, o kas blogai. Asmens vidus tampa nebesvarbus, vidinis balsas į išorę neprasiveržia. Formuojamas žmogaus įvaizdis, tipažas, elgsena. Dar ne taip seniai esminiai gyvenimo dėsniai, postulatai, norminiai, teisiniai aktai prieš priimant buvo ilgai aptarinėjami, diskutuota dėl jų tikslingumo ar pražūtingumo. Dabar to nebereikia: atsiversk laikraštį, įsijunk televizorių ar „įlįsk“ į internetą, ir žinosi, koku automobiliu važiuoti, kokį kaklaraištį pasirišti, kur valgyti, ką gerti, jei nori „išipaišyti“ į vienokio ar kitokio visuomenės sluoksnio gretas. Tik niekur nerašoma, apie ką šneka, ką jaučia žmonės, į kurių protus visa ši informacija nukreipta, kas juos dvasiškai vienija.

Yra pasaulyje nemažai žmonių, sugebančių pasinaudoti informacijos laisvės suteiktomis galimybėmis – ar asmeniniais tikslais, ar siekiant padėti kitam. Kai kurie iš jų yra be galo gabūs ir sugeba valdyti finansinius srautus. Jiems reikalingas įvaizdis, teisinga teisėsauga (be ironijos), kuri gintų juos nuo tinginių ir girtuoklių savivaliautojų. Jie turi savo įtakos priemones: politikus ir TV kanalus, laikraščius, skrajutes, ledų sraigtasparnius, paklusnią atstovų „armiją“. Tarybų laikais politinė partija buvo vienintelė ir „teisingiausia“. Dabar, laisvoje Lietuvoje, daugybė partijų partijėlių, kurios nori pasireikšti visais įmanomais būdais. Paprasčiausia tai padaryti iškeliant savo lozungus ir kritikuojant (kartais gal ir ne visai korektiškai) kitų partijų principines nuostatas. Tik štai kas įdomu: kaip, kur ir su kuo žmogus, gaunantis visą šią informaciją, galėtų pareikšti savo nuomonę, pakritikuoti, aptarti? A priori masinių informacijos priemonių įtaiga akivaizdi, gal ir net per daug, nors iki užmarių lygio dar toloka. “Jeigu išspausdina, vadinasi taip ir yra”, “jei pasakė, kad galima laimėti nors ir milijoną,

vadinas, kažkas gali laimėti”. Tam ir reikalinga televizija, laikraščiai, „žvaigždės“ (pavyzdžiui, sportininkai, aktoriai ar dainininkai), kurie neša tiesos žodį į mases, ir jais tiki, neretai be jokios kritikos.

Šis darbas – ne analitinės disertacijos lygio problemos gliaudenimas, o pamąstymas keliais aspektais:

1. Pasaulis sunerimęs masinių informacijos priemonių įtaka žmonėms, ypač jaunimui – ką, kaip, kada mato, girdi (tikėkimės, ir skaito) vaikai, paaugliai ir jaunuoliai.
2. Kaip ir ką tai gali įtakoti.
3. Mūsų masinės informacijos priemonės.
4. Ar mes tokie blogi ir nevykėliai, kaip bandoma įteigti.
5. Pasigirkime ir pasipatriotinkime.

1 aspektas. Rusijoje, Sankt Peterburgo psichosomatiniame centre (1), Aleksandro ligoninėje, nuo naujos priklausomybės – priklausomybės nuo interneto – gydomi jau ne vienetai, o šimtai pacientų. Atlikus tyrimus, buvo nustatyta, jog dauguma vyresniųjų klasių mokinių pirmenybę teikia virtualiajam bendravimui, o su „realiais“ vienmečiais stengiasi nebendrauti. Healthscout (2) dienraštis pastebėjo, kad pagyvenusioms moteriškių, kasdien žiūrinčių „muilo operas“ ir pokalbių laidas, kognityvinės funkcijos suprastėja. Tiesa, tyrėjai nesutaria, ar būtent televizijos laidos veikia pažintines funkcijas, ar šias laidas renkasi žmonės, jau turintys minėtą patologiją.

Tikriausiai ir Lietuvoje paskaičiuota, kokią dalį laiko smurto vaizduose užima atskiros jo rūšys, o rusų mokslininkų duomenimis smurto televizijos laidose 30 % sudaro žudynės, 21 % – muštynės, sužalojimai; seksualinė prievarta – 17 %, katastrofos – 11 %, ižeidinėjimai – 10 %, grupinės agresijos išpuoliai (karai, teroro aktai) – 11 % (3). Bet kuriuo Rusijos televizijos kanalu dienos metu per pirmąją valandą galima pamatyti 7-8 nužudymus ir begalę girtuoklystės scenų. Susidaro toks išpūdis, jog ryte pakilę iš lovos rusai tik ir galvoja, kaip išgerti alaus, su draugais ištuštinti butelį degtinės, duoti kam nors į snukį, madingame klube užsirūkyti cigaretę ir „laimingai praleistos“ dienos finale ką nors parsigriauti į lovą, išprievartauti ar bent apiplėšti turtuolį. Rusijos Federacijos valdžia propaguoja šeimos tvirtybės, motinystės nacionalinius projektus, o valstybinė televizija tiražuoja girtuoklystes, gaujų karus, paleistuvystę ir kitokią moralines normas griauančią informaciją. Plačiai paviešinama, kas, su kuo, kur ir kada miega, ką veda ar su kuo skiriasi. Jei carinėje Rusijoje skyrybos sudarė 0,4 %, tai šiuo metu išyra

kas antra santuoka. 50 % apklaustųjų toleruoja neištikimybę santuokoje, 73 % atlaidžiai žvelgia į prostituciją, ir beveik visi užmerkė akis girtuoklystei (4). Atlikus panašius statistinius tyrimus Lietuvoje, rezultatai ko gero nedaug skirtusi – vis dėlto, ilgalaikės „vyresniojo brolio“ įtakos pasekmės jaučiamos dar ir šiandien.

Valdyti pasaulį masinių informacijos priemonių pagalba nėra sudėtinga, jei tu esi šios srities profesionalas. Tereikia stimuliuoti žmogaus pirmapradžius instinktus – norą nedelsiant praturtėti, nepajudinant nė piršto. Organizuojamos loterijos, lažybos, rengiami įvairūs konkursai, įtraukiant net vaikus (vaikų Eurovizija) (5). Žymus rusų aktorius Jurijus Solominas yra pasakęs: „Propaguojant savotišką gyvenimo būdą, daug prisidėjo televizija. Kai reklaminis vaizdo klipas iš televizoriaus ekrano man baksnoja į veidą: „Tai tavo gyvenimo stilius“ – aš noriu sudaužyti televizorių. Arba spjaudausi. Todėl, kad mane tai erzina“.

2 aspektas. Ką tas paprastas žmogelis turi padaryti, kad pasiektų tokį lygį, nusipirktų tokį brangų automobilį ar tokius madingus drabužius? Nužudyti, apiplėšti? Vienus reklama nervina, bet atsiranda pasiryžusių padaryti nusikaltimą, kad tik pasiektų tą mirazą. Panašūs kvietimai „gauti viską ir iš karto“ sukiršina vaikus ir tėvus, anūkus ir senelius. Bet juk taip neteisinga! Prioritetinis gyvenimo „stilius“ turėtų būti šeimos gerovė (6).

Žiniasklaida plačiai trimituoja apie kai kurių asmenų uždirbtus pinigus: tenisininkė M.Šarapova 26 milijonus JAV dolerių, Comedy Club pramogų verslo atstovai – 10 milijonų, K.Sobčak (televizijos „žvaigždė“) – 1,2 milijono per metus, o tuo tarpu akademikas Sergejus Kapica, 30 metų išdirbęs televizijoje, be abejo, jokiuose turtingų žmonių sąrašuose neregistravo (7).

Lietuvos turtuoliai reklamuoja dviem būdais: provokuoja arba paprastų tautiečių pavydą bei neapykantą savo atžvilgiu, arba norą pasiekti tokių pat aukštumų – galima tik spėlioti, kurios pusės atstovų yra daugiau. „Negausiame“ sąrašė iš 30-ties finansų elito atstovų pats „neturtingiausias“ – krepšinio legenda A.Sabonis, turįs „tik“ 100 milijonų litų, bet užtai turime penkis milijardierius (8). Ko siekiama tokia reklama ir reitingais – tautos darnos, pamėgdžioti kitas šalis, kažko kito?

Masinėmis informacijos priemonėmis gudriai naudojasi tiek kulto atstovai, tiek ir šarlatanai – įvairių sektų pasekėjai ir adeptai, šundaktariai, astrologai, raganiai, būrėjai, magai. Tai labai jaudina Rusijos ir kitų pasaulio valstybių psichologus (9).

Ypatingu atkaklumu, peraugančiu į įžūlumą ir akiplėšiškumą, pasižymi įvairaus plauko scientologai, propaguojantys pseudomediciną, kurios pagalba iš žmogaus organizmo neva

pašalinami toksinai ar narkotikai, ir žmogus visiškai pasveiksta, o narkomanai atsikratantys priklausomybės. Egzistuoja „dianetikos“ centrai, besivadinantys psichologinėmis organizacijomis, teikiantys tik psichologinę pagalbą. Habardo koledžuose mokoma, kaip organizuoti administracinį įmonių darbo valdymą, siekiant užtikrinti jų pelningumą (Kas, jei kartu mokosi ir konkurentai?). Kiek visos šios organizacijos duoda naudos, galėtų papasakoti ir Lietuvos eksplotikai ir eksministrai, bet be žiniasklaidos jie gal niekada ir nebūtų sužinoję apie jų egzistavimą (10).

Vienas tautos sąžinės balsų – poetas Justinas Marcinkevičius yra pasakęs: „Objektyvios sąlygos pagimdo nusikalstamumą. Manau, kad prie viso to prisideda ir iš Vakarų plūstanti lengva, populiari, „purvina“ kultūra, neregėtas sekso demonstravimas. Kino salėse, TV ekranuose jaunas žmogus nuolat mato, kaip lengva nušauti žmogų. Šiandien juk filmų herojus yra šaudantis žmogus. Klesti jėgos ir pinigų kultas, galima tarti, žudymo džiaugsmas. Tad ir jaunuolis, kažkaip įsigijęs ginklą, per daug nesikankina ir nesuka galvos: šauti į žmogų ar ne. Be to, jis visko nori. Mato važinėjančius prabangiais automobiliais. Ir jis nori. Jaučia, kad dirbdamas vargu ar to pasieks, bet šaudamas ar vogdamas čia pat pasisavins. Filmų serialuose visi taip daro. Manau, kad „nefiltruodama“ šių dalykų tiek TV, tiek spauda savotiškai dalyvauja jauno žmogaus moraliniame „atsipalaidavime“. Juk absoliučiai panaikintas bet koks tabu. Štai jaunos merginos nesivaržydamos žaismingai demonstruoja savo grožybes, erzina ir kelia vyrų seksualinius interesus. Lengvai prieinamos... Tai ar nėra ir jų kaltės, kad vėliau būna išniekintos, nuskriaustos. Dabar jau tradicinis tapo Druskininkuose vykstantis šokių maratonas. Aš niekaip nesuprantu, ar šiame kurortiniame mieste vykstantis renginys yra šokiai ir kas iš jų lieka. Man baisu žiūrėti į tuos jaunos, nusikamavusius žmones, kurie įsikibę vienas į kitą neva šoka. Juk svarbiausia kaip nors judėti, nė minutei nesustoti. Arba ilgiausio bučinio konkursas. Po valandos tai jau ne žmonės, o gyvuliai. Šių renginių organizatoriai išgirdo, kad Vakaruose pasitaiko tokių puikių „pramogų“ – tad kodėl gi mums, lietuviams, jų nenusikopijavus? Juk ir mes einame į Vakarus. Deja, žygiuojame nusigriebę pačias primityviausias, blogiausias Vakarų masinės kultūros apraiškos normas.“ (11).

Agresiją, prievartą, smurtą pasigardžiuodami demonstruoja filmai. Lakią frazę „Nemėgsti prievartos – nevaikščiok į kiną“ į pasaulį paleido kinų tautybės režisierius, jau senokai klasiku vadinamas John Woo. Jo filmai seniai pelnė „kruvinų baletų“ epitetą. Viename Honkonge sukurtame filme jis sugebėjo „numarinti“ 80 personažų (12). O filmas „Užmušti Bilą I ir II“?

Prof. R. Tidikis ir G. Leškevičienė apklausė kelis šimtus 12-16 metų amžiaus Vilniaus ir Alytaus rajonų mokinius, siekdami nustatyti į lietuviškos televizijos eterį patekusios smurtinės informacijos poveikį auditorijai. Autoriai nustatė, jog žiniasklaida Lietuvos nepilnamečių nuostatas ir elgesį formuoja ne visai tinkama linkme, tačiau vaikų požiūris į televizijos demonstruojamą smurtą labiau teigiamas, negu neigiamas. Agresija, pasirodo, išmokstamas dalykas, ir kuo anksčiau vaikystėje stebimos smurto apraiškos, tuo jos labiau „įauga“ į kraują. Kuo daugiau malonių emocijų paaugliai patiria stebėdami smurtą ekrane, tuo labiau linkę smurtauti patys. Ginklų demonstravimas ekrane taip pat didina nepilnamečių agresiją. Apskritai stalo diskusijų metu pedagogai teigė, kad mokinių elgesys prieš 5-15 metų nebuvo toks agresyvus. Jų nuomone, įtakos paauglių agresijai turi smurtinio pobūdžio informacija, šiandien nesunkiai prieinama interneto, televizijos ir kitų žiniasklaidos priemonių pagalba (13).

Vaikų, jaunimo auklėjime didelę įtaką ir galią turi bažnyčios atstovai. Gaila, tačiau jie nesutiko dalyvauti išplėstiniame agresijos priežasčių tyrime. Buvo apklausta virš tūkstančio įvairių profesijų asmenų – policininkų, kareivių, sportininkų, bendrosios praktikos gydytojų, žudytis bandžiusiųjų, nusikaltimus įvykdžiusiųjų ir nuteistųjų (abiejų lyčių atstovų), bei nusikaltėlių, kuriems po įvykdytų nusikaltimų paskirtas priverstinis gydymas psichiatrinėje ligoninėje (spaudoje). Tyrimo metu nagrinėtos galimos agresijos priežastys ir kelta hipotezė, kad klierikų auklėjimas, viena vertus, galėtų turėti didžiulę įtaką auklėjant jaunimą, slopinant pyktį, agresiją, ugdant krikščioniškas vertybes, o iš kitos pusės, kai kurias klierikų ugdymo metodikas galbūt galima būtų pritaikyti agresyvaus visuomenės elgesio prevencijai.

Visuomenės masinės informacijos priemonės užima ypatingą vietą masinių nelaimių, teroro aktų nušvietime. Galima būtų išskirti dvi grupes žiūrovų: vieni bailsi, piktinasi ar gailisi, tačiau vis vien negali atitrūkti nuo bailsius vaizdus rodančių televizorių ekranų, o kiti (dažniausiai vaikai ir paaugliai) – yra itin imlūs agresijos, teroro, karo veiksams. Televizija perduoda informaciją apie įvyki, instruktuoja aukas apie pagalbą ir savipagalbą. Tai komunikacijos ir vilties šaltinis. Vis dėlto žiaurių katastrofų vaizdų stebėjimas gali turėti ir neigiamą poveikį, ypač vaikams. Po panašių reportažų pajutus nuovargį, susierzinimą, nemigą ar sapnuojant košmarus, televizijos geriau nežiūrėti ir nelaimių tematika nediskutuoti, ypač prieš miegą. Po 2001-ųjų metų rugsėjo 11-osios išpuolio JAV šeimose televizorius buvo įjungtas vidutiniškai 7 val. per dieną, o „ištikimiausi“ žiūrovai, deja, buvo vaikai. Stebint besikartojančias lėktuvų atakas vaikų psichika traumuojama, gali kilti neigiamų psichologinių reakcijų. Tėvai,

žiūrėdami panašius reportažus kartu, galėtų atžaloms paaiškinti, jog pasaulyje yra nemažai ir gerų žmonių, kurie nelaimės atveju pasiryžę pagelbėti, ir kad televizijos naujienų tarnybos paprastai nepabrėžia gerų darbų, malonių įvykių, galbūt vykstančių visai netoliese, o katastrofos, nors ir išpūdingos, yra toli ir vaiko greičiausiai nepasieks (14).

Žiniasklaidos atstovai pamėgę vieną temą, skaudžią šeimai, artimiesiems – savižudybę. Tai bendražmogiška, pasaulinė problema. Savižudybių prevencija problema atskirose šalyse vykdoma skirtingai, taikant įvairias priemones ir būdus. Deja, tenka pripažinti, kad Lietuva savižudžių skaičiumi 100000 gyventojų tvirtai pirmauja Europoje ir pasaulyje. Masinės informacijos priemonių atstovai labai dažnai „smaguriauja“ savižudybės tematika. Pasak prof. D.Gailienės, publikacijos apie savižudybes tampa vadovėliais, pateikiančiais tikslias instrukcijas, kaip nusižudyti; romantizuojamas pasitraukimas iš gyvenimo, jaunuoliai mėgdžioja kitų, ypač autoritetų, elgesį (vadinamasis Verterio efektas) (15). Todėl doc. D.Pūras ragina žiniasklaidą, aprašančią savižudybes, būti socialiai atsakingą.

Oksfordo savižudybių tyrimo centro koordinatorė Sue Simkin teigia turinti aiškių įrodymų, kad savižudybes skatina žiniasklaidos pranešimai, kuriuose išsamiai aprašomi nusižudymo būdai, užuojautose ir nekrologuose idealizuojami velioniai. Šiame centre apibendrinta 90 tarptautinių tyrimų, vertinant žiniasklaidos priemonių įtaką savižudybėms. 21-me iš 30-ties tyrimų nustatyta, kad savižudybių padaugėja pasirodžius spaudoje pranešimams minėta tematika. 10 tyrimų atskleidė tiesioginį ryšį tarp pranešimų apie savižudžius ir savižudybių, įvykusių po šių aprašymų. Nustatyta, kad žmonės labiausiai skatina žudytis žiniasklaidoje platinami vaizdai, kuriuose išsamiai aiškinama savižudybės eiga. Pranešimai, kuriuose savižudybė pateikiama kaip natūralus ir savaime suprantamas atsakas į problemas, tokias kaip nesugebėjimas pasiekti svarbių tikslų, sudėtingi santykiai su artimaisiais ar finansinės krizės, stumia žmogų į savižudybę. Tokį pat efektą turi ir savižudybės prilyginimas tragiškam ar herojiškam veiksmui, kurį įvykdo tas, kuriam gyvenime gal ir visai nieko netrūko. Todėl žiniasklaida neturėtų savižudybės vaizduoti taip, kad asmuo, sugalvojęs atimti sau gyvybę, manytų, jog šitaip jis kažkam atkeršys, ras ramybę ar bent pelnys aplinkinių simpatiją. Didžiosios Britanijos nusiskundimų spauda komisija paragino žmones pranešti apie visus straipsnius, kuriuose, jų manymu, pernelyg išsamiai pasakojama apie savižudžius (16).

Apibendrinus tyrimus ir nustačius glaudų ryšį tarp žiniasklaidoje pasirodančių reportažų ir jų efekto, skatinančio nusižudyti psichiškai nestabilius asmenis, buvo paruošta rekomendacinio pobūdžio plati studija apie savižudybių pranešimo pobūdį masinėse informacijos

priemonėse. Šiame darbe bendradarbiavo NIHM (Nacionalinis JAV psichikos sveikatos institutas), narkotikų kontrolės administracija, PSO (Pasaulinė sveikatos organizacija), taip pat Švedijos bei Naujosios Zelandijos savižudybių prevencijos centrai. Šioje studijoje pateikiamos rekomendacijos masinės informacijos priemonėms, kaip apklausti savižudžio gimines, šeimos narius, kokius klausimus galima užduoti, kaip vertinti situacijas, kad kuo objektyviau, nežeidžiant artimųjų ir neskatinant pamėginti nusizudyti aplinkinių, būtų apšviestos savižudybės aplinkybės (17).

Rusų autorių duomenimis 2007 m. nusizudė apie 3000 paauglių. Pagrindinės priežastys – socialinės: milijonai rusų neprisitaikė prie kapitalizmo, šeimose skurdas, tėvų girtuoklystės veikia paauglių psichiką. Bet yra ir specifinių paauglių savižudybių motyvų. Psichologai teigia, kad vaikų psichiką labai veikia žiniasklaida, kompiuteriniai žaidimai. Nutaręs nusizudyti, toks vaikas nesuvokia realybės: mano turintis kelias gyvybes, kaip žaidimuose, todėl šį kartą dar nemirsiąs iš tikrųjų. Kitos savižudybių priežastys – nesklandumai šeimoje, tėvų bėrimai, taip pat nelaiminga meilė. Net 60 % jaunuolių savižudybių atvejų kaip katalizatorius suveikia alkoholis, narkotikai. Pastaruoju nauju savižudybių generatoriumi tapo televizija. JAV tai pastebėjo senokai, tačiau Rusijoje su tuo vis dar nesusitaiko. Kada abu paauglio tėvai dirba, pagrindiniai paauglio draugai ir auklėtojai tampa internetas ir televizija. Teatras ar kinas tapo ne visoms šeimoms prieinama pramoga. O provincijoje (bet nebūtinai tik ten) televizijos programų žiūrėjimas tapo vienintele užklasine veikla. Rusijoje transliuojamose laidose rodomas beveik vien išorinis, paradinis gyvenimas, prievartos ir sekso scenos, todėl paaugliai suvokia egzistuojant katastrofišką prarają tarp nykios realybės, kurią jie mato savo kieme, mokykloje, ir dekoracijų televizoriaus ekrane. Gyvenime ir televizijoje supratimas apie gėrį ir blogį, apie turtą ir vargą, garbę ir niekšybę skiriasi, nepanašūs ir patys herojai. Televizija parduoda savo blizgučius paaugliams, kuriems galioja kitos vertybės – pinigai ir sėkmė bet kokia kaina. Jei nori išsiskirti iš pilkos masės – pasiskelbk esąs gėjus, „patalpink“ savo užpakalio atvaizdą internete, pasigirk, su kuo permiegojai. Televizijos reklama įtraukia į savo ypatingą pasaulį neįveikiama jėga, kur vietoj meilės – seksas, vietoj draugystės – galvažudžių sueigos, vietoj darbo – žaidimai, plėšimai, žudymai. Todėl nenuostabu, kad į sociologų klausimą, kuo norėtų būti užaugę, dauguma mergaičių atsakė svajojančios tapti prostitutėmis, o vaikinai – banditais. Rusijoje per metus apie du milijonus jaunų netekėjusių merginų, apgautos televizijoje propaguojamo saldaus gyvenimo įvaizdžio, atsikrato *dolce vita* iliuzijų ginekologo kėdėje atliekant abortą (18).

3 aspektas. Šiais laikais žmogus tiki žiniasklaida, į jos skleidžiamą melą „žiūri pro pirštus“. Juk vis vien niekas neatsiprašo suklydęs ar pamelavęs. Visai neseniai (2008-07-17) internete radome tokią informaciją: apklausus 800 respondentų, 31.37 % jų (251 žmogus) išreiškė pasipiktinimą rusiškų programų transliavimu per Lietuvos televizijas (19). Neseniai paskaičiavome, kiek per 10 Lietuvos televizijos kanalų (LTV, LNK, Baltijos, 3 kanalą, TV I, TV 2, Tango, Balticum, TV 5 ir TV 11) 2005 – 2008 metais rodyta rusiškų meninių filmų. Taigi, vien TV 5 kanalas juos rodo 1-2 kartus per savaitę. Kiti kanalai praktiškai ne. Taigi, per ketverius metus iš keliolikos tūkstančių kino filmų parodyta keliasdešimt rusiškų. Tai gal ir piktnažiūrovus, žiūrinčius tik TV 5 kanalo programas. Bet iš kur tiek daug šio kanalo žiūrovų? Ir visi pikti. Pagrindinė masė demonstruotų filmų (apie 88 %) – JAV gamybos, kartais ir su kitataučiais, bet dominuojant JAV. Ar tai dar vienas aštrokas bakstelėjimas rusams – mes nenorim rusų filmų, o juos mums vis kiša, ar tai kurio nors patologinio nevėkšlos politiko užsakymas? Kodėl taip iškraipomi faktai?

Masinės informacijos priemonės vis gąsdina, kaip viskas blogai: buvo, yra ir bus. Esą, šiuo metu tikrai negera; kaip buvo anksčiau – nieks nebepamena, bet užtai kaip blogai bus ateityje! Viskas eina tik blogyn ir blogyn. Kokie mes nevykėliai ir kokie niekam tikę mūsų vadai (išskyrus laikraščių ir TV kanalų)! Ir teismų sistema, net Konstitucinis teismas. Gera tik žiniasklaida. Buvusioje „Komjaunimo tiesos“, (dabar – „Lietuvos rytas“), ketvirtajame puslapyje (dabar – antrajame) vadinamieji du „apaštalai“ apžvelgdavo problemas mūsųose, vertindavo ir leisdavo sau kritikuoti, smerkti ar girti mūsų kasdienybę, praeitį ir ateitį. Patys – aukščiau kritikos. Nekomentuodami, cituojame R.Valatkos „nuosprendį“, o taip pat kito Švento Rašytojo iš „Veido“ (ne Snukio) teiginius, jog visi vyrai kvailiai, o premjeras dar ir priekurtis juokdarys:

R.Valatka. Nematomo fronto apkasai ilgėja. //Lietuvos Rytas, 2002 m. kovo 4 d., Nr.51, p.4.

„Lietuvos radijo ir televizijos taryba antradienį gavo šiurpą varantį raštą: Lietuvai stojant į NATO ir Europos Sąjungą(...) nerimą kelia padėtis provincijoje, kur ekonominė padėtis sąlygoja ir informacinį badą. Žmonių nepakankamu informuotumu gali pasinaudoti grupės, siekiančios destabilizuoti šalį ir valstybę“.

V.Landsbergis? Neatspėjote.

Apokalipse gąsdina premjeras A.Brazauskas.

Kas čia dabar žiebė?

Savaniai vėl renkasi pakaunės miškuose? Sportiniu kostiumu persirengusio generolo J.Kronkaičio vadovaujamas Tauragės batalionas artėja prie Seimo? Suvalkijoje – valstiečių maištas?

Kur ten. Tai gal Apvaizda apšvietė A.Brazauską ir jis staiga suprato, kokias aguonas kaime daigino jo bendražygiai einoriai, pronckai, bradauskai, velikoniai? Sėjo neapykantą Lietuvos nepriklausomybei, NATO, Europos Sąjungai, Amerikai. Viskam, kas vakarietiška.

Apie einorius – nė žodžio.

Didysis gelbėtojas apokalipsę regi atsivėrusioje eterio skylėje: „Lieka vis mažiau laidų, kur galima tiesiogiai išgirsti Lietuvos provincijos nuotaikas ir daryti jai informacinį poveikį“.

Ar mūsų kaimas – nebe Lietuva? Ar kaimietis – toks pušas, kuris šiaip informacijos nesuvokia, todėl jam reikia atskiros kaimo televizijos? A.Brazausko isterija atsiduoda pastipusiu šunimi.

Yra toks Loftuso valdymo dėsnis: „Kartais viršininkai vadovauja, remdamiesi knyga, nežinodami, kas ją parašė ir kokia tai knyga“.

Pabandykime išsiaiškinti ne tai, ką premjeras parašė, o tai, ką jis nuslėpė, reikalaujamas, kad „kaimo žmonės gautų teisingą ir objektyvią informaciją“? Kokių kaimo laidų dingimą iš ekrano susekė AMB agentūra?

Šerloko Holms'o nereikės. Lietuvos televizija neberodo „Pyragų nebus be noragų“. Lietuvos radijas dieną nebekartoja rytinės laidos „Kaip žmonės gyvena“.

Ir dėl to premjeras muša panikos būgnais? Būtent. Bet juk šios laidos netryško meile nei ES, nei NATO. Švelniai pasakius.

Premjero patarėjas A.Juozaitis laidoje „Kaip žmonės gyvena“ su buvusiu premjero metraštininku B.Rupeika praleisdavo nemažą dalį darbo dienos. Vaidindavo save, gąsdindavo kaimą Vakaraus ir Europa. Kaimas filosofą ir dabar girdi. Užtat miesto miegaliai – nebe. Toooks praradimas.

Kol eteryje buvo antiintegracinių laidų, valstybėje buvo saugu.

Jų atsisakyta – ir iškart Sodoma su Gomora. Kas paduos A.Brazauskui vandens stiklinę?

To, ką kaime nuveikė kolchozų nomenklatūra, LDDP ir A.Brazauskas, jokie informacijos vakuumai ar srautai nebepakeis.

Į besiribojantį su sveiku protu premjero rūpestį antiintegracinėmis laidomis LRT galima būtų nekreipti dėmesio.

Tačiau tuo pat metu slapta kuriamos absurdiškiausios įstatymo pataisos, kurios leistų pakeisti valdžiai nepaklusnią visuomeninio transliuotojo vadovybę.

Vėliausia LRT perversmo data – balandis. Premjeras ir jo patarėjai nuolat primena LRT vadovams, kas yra telefoninė teisė.

Ir spaudos rinkoje vyksta įdomūs persistumdymai. Į avansceną išeina nauji leidiniai ir savininkai. Rinkos pirštas? Galbūt. Bet štai kas įdomu - visi naujieji žaidėjai turi šiokių tokių sąsajų su Rusija.

Į Tėvynę staiga grįžta sūnus paklydėlis – netipinis, talentingas ir ilgametis SSSR televizijos atstovas Vakarų Europoje. Meta aukštą postą Rusijos ministerijoje ir perima kuklaus dienraščio Lietuvoje vadžias.

Pridėkime meistriškai aranžuojamą puolimą prieš nuosekliai už šalies narystę NATO pasisakantį „Lietuvos Rytą“. Į puolimą įtraukiamos vis naujos pajėgos, protingai keičiamos atakos kryptys. Triukšmo daug, bet nei skambių bylų, nei teismo procesų.

Užtat kiek laimima laiko. Ar tokia režisūra – beraščių mūsų prokurorų nosiai? Noro sumažinti informacijos srautą, palankų narystei NATO, gali neįžiūrėti tik tas, kuris mato vien savo batų galus.

Ar tai – tik atsitiktinumų grandinė? Ką gi, būna. Bet jei jau viešai tvirtinama, kad vien tik „LUK-oil“ metė 3 mln. dolerių propagandai Lietuvos spaudoje prieš „Williams“ atėjimą į Mažeikius, kiek gali mesti pinigų visa Rusija prieš Lietuvos tapimą NATO nare?

Bandau atsargiai prognozuoti: per likusius aštuonis mėnesius iki NATO viršūnių susitikimo Prahoje pamatysime dar daug nelietuviškai tiksliai apskaičiuotų antilietuviškų ėjimų.

Beje, supertikslumas net nebūtinai. Aklo pavydo ir bukumo prifarširuoti mūsų valstybiniai veršiai su meile kimba ant kiekvieno pakištuko. Lapkričio mėnesį, Lietuvai tapus (arba ne) NATO nare, visi triukšmai kaip prasidėjo, taip staiga ir nurims“ (20).

4 aspektas. A.Bačiulis. Vietoje premjero – priekurtis juokdarys (Europos komisija ketina taikyti Lietuvai tiesioginį valdymą)// Veidas, 2008,06,30 p.14.

„Jei kas iki šiol dar manė, kad Lietuva turi premjerą, tai po praėjusios savaitės įvykių turėjo įsitikinti, kad Gediminas Kirkilas yra ne kas kitas, kaip juokdarys. Tiesa, jo pokštų, pasakytų itin rimtu ir netgi išsikeidusio žmogaus tonu, niekas nesuprato. Bent jau taip G.Kirkilas bandė teisintis po to, kai jo norą apskusti eurokomisarę Dalią Grybauskaitę Europos Komisijos

prezidentui sukritikavo visi, kas tik netingi. Įskaitant prezidentą Valdą Adamkų, kuriam premjero neva „juokeliai“ irgi pasirodė nejuokingi.

Na, bet tiek jau to dėl tų G.Kirkilo vaikiškų norų užčiaupti nemalonią kritiką. Daug svarbiau yra tai, kad dar mažiausiai ketvertą mėnesių (o gal ir ilgiau) Lietuvai teks gyventi be Vyriausybės ar bent jau be jos vadovo, nes, sutikite, po to, ką išgirdome iš G.Kirkilo pastarąją savaitę, vadinti jo premjeru paprasčiausiai nebeįmanoma. Ne tik todėl, kad D.Grybauskaitė nebemato jokio reikalo su juo bendrauti, savo išvalgas būdama linkusi pateikti kitos, rudenį po rinkimų atsirasiančios Vyriausybės atstovams. Nuosprendį G.Kirkilui praėjusią savaitę paskelbė ir D.Grybauskaitės kolega, už ekonominę ir pinigų politiką atsakingas komisaras Joaquinus Almunia.

Sutikite, kai eurokomisaras pareiškia, kad rudenį jis pats atvyks patikrinti, kaip Vyriausybė sudaro kitų metų biudžetą, tai jau nebejuokinga. Tai reiškia, jog J.Almunia visiškai nebeįsitiki G.Kirkilo ir jo kabineto gebėjimais savarankiškai sudaryti tokį biudžetą, kad jis sugebėtų atlaikyti artėjančią krizę. Paprasčiau sakant, J.Almunios požiūriu, G.Kirkilo Vyriausybė jau neveiksni ir Europos Komisija ketina taikyti Lietuvai kažką panašaus į tiesioginį valdymą iš Briuselio.

O ką į tai G.Kirkilas? Jis, kaip paaiškėjo iš pradinio Vyriausybės spaudos tarnybos pranešimo, nieko panašaus iš J.Almunios neišgirdo. Priešingai, premjerui pasirodė, kad eurokomisaras teigiamai įvertino Lietuvą, nurodydamas, kad mūsų šalies ekonominė padėtis yra geriausia visame Baltijos regione. Matyt, ne tomis ausimis klausėsi.

Tiesa, to fakto, kad, J.Almunios požiūriu, Lietuvos ekonomika vis dėlto leidžiasi, G.Kirkilas nuslėpti nesugebėjo. Tačiau bent jau pabandė žongliruoti žodžiais. Visame pasaulyje ekonomikos lėtėjimas ir infliacijos didėjimas suprantamas kaip krizė. Tik ne Lietuvoje. Premjero kėdėje sėdinčio priekurčio juokdario požiūriu, tai vadinama „švelniu juokdario nusileidimu“. Bent jau tuo G.Kirkilas bandė įtikinti Seimo narius, aiškindamas, kodėl Vyriausybė nerengianti jokios antikrizinės programos.

Gaila, G.Kirkilas nepatikslino, kiek Lietuvoje bus tokių, kurie nusileis „švelniu juokdario būdu“. Ir kur jie nusileis? Įtariu, daugelis rinkėjų norėtų, kad į Lukiškes...“ (21).

Teisdayns, smerkiantis bei teisiantis apaštalas ėmėsi ir sporto. Aptalžęs vienus: [...] „kaimiška politika – su vietiniais Seimo girtuokliais, nykiais vagiškais iš Tapšnotojo, Kėdainių kniaziaus ir kitų gaujų, su naftalininiais patriotais, šokdinamais pagal rusiško vamzdžio dūdelę“ [...], ėmėsi tautinės religijos gelbėtojo vaidmens: [...] „krepšinio rinktinės Lietuvai reikia kaip

oro. Kad galutinai nesuprovincialėtume. Kas įtikins, išprašys – Šarai, Ramūnai ir kiti, dar neišeikit! Lietuva be jūsų – Lietuva trejus metus be vilties“ (22). Tokie širdį veriantys nevilties rypavimai pasigirdo dar Olimpiados dienomis, o praėjus porai dienų po sugrižtusių Vilties šaltinis taip mosikavo rankomis, kad žurnalistei sutrenkė smegenis. Čia jau ir žurnalistai išvadino žvaigždes niekšeliais, padugnėmis. O V.Garastas, krepšinio federacijos prezidentas, tiesiai pareiškė: „Visi juos liaupsina, ant rankų nešioja, milijonus moka, kaip kitaip jaustis? Save laiko žvaigždėmis, tačiau negalvoja, kas, kada galima, o kada ne“. O žurnalistė S.Žemaitytė kreipiasi į tas žvaigždes ir žvaigždutes: „Brangūs Lietuvos rinktinės krepšininkai, prieš užsimodami kumščiu prieš savo darbą atliekantį žurnalistą ar pripampę alaus užsimanę nusilengvinti viešojoje vietoje, nepamirškite – jeigu aikštelėje esate didvyriai, jeigu nusipelnėte Lietuvai, iškilote juk visuomenės dėka. Beje, ir tos pačios žiniasklaidos. Ta pati visuomenės dalis, kuri jus kadaise iškėlė į padanges, greitai gali nuleisti kaip paprasčiausias šiukšles (23). Žiniasklaida – jėga!

5 aspektas. Pilietinės visuomenės ekspertai konstatuoja, jog žiniasklaida yra viena silpniausių pilietinės visuomenės grandžių Lietuvoje. Dominuojantis neigiamas įvykių atspindėjimas bei analizės trūkumas, alternatyvų nepateikimas korumpuotiems, tik savo nauda besirūpinantiems politikams neleidžia pastebėti teigiamų veiksmų ir pokyčių, neatskleidžia problemų sprendimų galimybių. Žiniasklaida sukuria užburtą ratą, o pati toliau „bukina“ auditoriją. Paplitusi užsakomųjų straipsnių praktika leidžia ir toliau nekreipti dėmesio į publikos poreikius ir lūkesčius, o didelė dienraščių rinkos koncentracija trukdo įeiti į rinką naujiems veikėjams (24).

Naujos ir jaunos kartos žurnalistai ima blaiviau bei kritiškiau vertinti žiniasklaidą, jos daromą įtaką. „Manipuliuodama kalba, žiniasklaida kuria mums naują realybę, kurios pagrindas yra savo pačios reklama. Žiniasklaida ir modernios komunikacijos priemonės mums tampa langu į pasaulį, kitoks pažinimas išstumtas į paribius. Nesiginčysim – jei objekto nėra „Google“ paieškos sistemoje, tai absoliučiai daugumai jis ir neegzistuoja. Medijos kanalų atsiradimo prielaida – tai XIX a. pabaigoje ir XX a. pradžioje atsiradęs masinės komunikacijos fenomenas, kuris reiškėsi ne tik laikraščiais ir žurnalais, tačiau ir kinu, muzika, radiju. Šios priemonės kūrė kokybiškai naują visuomenės modelį – masinę visuomenę, kuri iškart pasirodė su šalutiniais elementais: socialine izoliacija, etinių, religinių ryšių nykimu... Žiniasklaida niekada nebuvo objektyvi ir, matyt, nebus. Tai tik populiarus mitas. Žiniasklaidoje pastebimas politinis kryptingumas, tendencingas informacijos pasiskirstymas kairiųjų ir dešiniųjų politinių jėgų atžvilgiu. Medijos manipuliacijos reiškiasi ir politine propaganda. Žiniasklaida tapo ir verslininkų

konkurencijos arena. Neretai žiniasklaidoje pasirodo surežisuoti įvykiai – tikrų įvykių reikšmė hiperbolizuojama, nuspalvinama specifiniais komentarais ar falsifikuojama papildomomis detalėmis. Žymių žmonių bruožai sukuriama tokie, jog sunkiai atitinka realybę: vaidmenys, kuriuos jie privalomai turi atlikti, sudaryti iš gausybės savybių, kurių vienas žmogus normaliomis sąlygomis niekada negalėtų realizuoti. Taip kuriamos charizmatinės asmenybės.“

Medija demonstruoja ir įtvirtina vertybes. Net tokie dalykai, kaip karas, yra sumodeliuoti sėkmingų viešųjų ryšių ar žiniasklaidos kryptingumo. Neretai ryšių su visuomene specialistai dirba „pardavinėdami“ karą pasauliui, ypač tada, kai karo eiga sudėtinga, o priežastys maskuojamos. Taip sukuriama karo „laimėtojai“, „pralaimėtojai“, „gerieji“, „blogieji“, „kaltininkai“, „teroristai“ ir pan., propaguojamos politinės, ideologinės maksimos. Viena iš medijos manipuliacijos gudrybių – šmeižtas. Nuolat apšmeižiant kurį nors asmenį internete, formuojamas neigiamas jo įvaizdis. Taip dažnai įvyksta prieš rinkimus. Televizija sunaikina ribas, skiriančias privačias, politines ir viešąsias erdves, imituoja ir dubliuoja įvairių institucijų veiklą. Visuomeninė sistema gali būti laikoma žiniasklaidos projektų užsakove, kuri vargiai gali reprezentuoti tiesą. Tauta priversta rinktis iš to, kas jai siūloma. Pats žiūrovas nėra visagalis televizijos klientas, jis – recipientas, priimantis, tačiau vargiai įtakojantis TV programų tinklelius. Daugiau ne žiniasklaida yra tokia, kokia visuomenė, o visuomenė kuo toliau, tuo labiau tampa tokia, kokia kuriama žiniasklaida. Televizijos pradininkas D.Sarnoffas teigė, kad televizija bus komercinė, arba jos nebus išvis...(25).

„Laikraščiu galima užmušti musę ir žmogų“ – taip būsimus žurnalistus moko dėstytojai. Ne viskas, kas skelbiama žiniasklaidoje yra absoliuti tiesa. Internetas – ne koks nors pasiplepėjimas su draugu apie seksualinius nuotykius, o milijoninė auditorija. Užtenka komentuose prie vieno teksto užsiminti „girdėjau, rytoj brangs benzinas...“, ir bent keletas vairuotojų dar tą pačią dieną pakeliui į namus užsuks į degalinę – dėl viso pikto. Virtualioje erdvėje galima paskelbti bet ką. Manipuliavimas informacija dažnai suvokiamas kaip kryptingas nuomonės formavimas. Galima pirmiau sukurti tam tikrą scenarijų, pvz. butų brangimo, o paskui stebėti, kaip butai iš tiesų brangsta, nes dėl gando žaibiškai padidėja jų paklausa. Ir mirtis žiniasklaidoje tampa prekė. Dar geresnė prekė yra mirštantis, t.y. sunkiai sergantis ar merdintis žmogus. Žiniasklaidoje nuolat pasirodo „keisti tekstai su žymių žmonių sąrašais, į kuriuos įtraukiami tie, kurie serga ar yra neseniai sirgę sunkiomis, dažniausiai nepagydomomis ligomis, arba nuo tų ligų mirę. Taigi visi tarytum laukia, kol kas nors iškeliaus Anapilin, kad lyg maitvanagiai akimirksniu galėtų pasičiupti šią žinią ir šaukti visam pasauliui.

Dezinformaciją skelbti žiniasklaidoje įstatymai draudžia. Interneto tai neliečia. Bet ir nekaltas melas gali sukelti ne tik skausmą vieno žmogaus artimiesiems, bet ir masinę psichozę (26).

Kita vertus, internete pasisakoma ir prieš pačią žiniasklaidą – juk drąsiau eiti prieš galingąją jėgą anonimiškai. Pateiksime keletą atsiliepimų į A.Maldeikienės straipsnį „Normalios valstybės link – be korumpuotų žurnalistų“. **Eglės komentaras:** „Lietuvoje vyksta draskymasis dėl pinigų ir taip vadinamųjų „reitingų“. Nebėra jokių vidinių stabdžių. Visuotinis išprotėjimas-nužmogėjimas. Ir labai gaila, kad vienas didžiausių Lietuvos laikraščių taip pat sėdi toje duobėje. Gaila. Jame dirba ir tikrai gerų ir padorių žurnalistų. Lietuvai tiesiog verkiant reikia nebulvarinio, rimto laikraščio, be lavonų, kraujo ir nusikaltėlių pirmame puslapyje. Su rimta įvykių analize. Kada tokio sulauksime?“ **VDV replika:** „Mūsų žiniasklaida kryptingai vykdo valstybės pamatų trupinimą. Pažiūrėkit, koks „Lietuvos Ryto“ laikraščio pirmas puslapis. Beveik kaip penktas. Vien negatyvas. Atrodytų, tokia šalis turėtų būti pasmerkta atsilikimui. Bet kartais tenka parašyti, kad ES šalis vejamės tris kartus greičiau, nei tai daro Lenkija, kad, pvz. Latvijos verslininkus baigiame paguldyti ant menčių, kad Landsbergis ar koks menininkas gavo tarptautinį apdovanojimą. Bet tokiu atveju lietrytyje būna labai maža ir toli nukišta žinutė.“ (27). **eee pareiškia:** „Laikraščiuose labai pasigendu maloniai nuteikiančių teigiamų žinių. Juk jei kas neigiamo nutinka, tai būtinai į pirmą puslapį ir dar papildomai išpučia didžiulį burbulą, piktindami mažiau apie dalyką išmanančius žmogelius. Negi dabar pasauly viskas tik bloga?!!! (28). **Senis:** „Per daug eskaluojama nelaimės ir tragedijos... Ką mes, primindami kiekvieną dieną auklėjam – jaunimą, save, nusikaltėlius. Daugiau reikėtų gerų darbų ir veiklos skelbti viešai, o ne save plakti...“ **LNK D.Mockaus TV:** „Taigi tokia TV kaip LNK gali formuoti Lietuvoje neigiamus aspektus...“ **???? Nesuprantu:** „Nesuprantu mūsų TV, nei LNK, nei TV 3, kai kokią neblogą meninį filmą ar dokumentinį gerą (pvz. šokiruojančią dokumentiką) rodo po pusiaunakčio, visas vakaras prikištas debilų gyvenimo istorijų, kuo daugiau nelaimių, kuo daugiau purvo ir kraujo. Arba kvailų klykaujančių blondinių. Baikit daryt šou iš šūdo“. **Hulk rašo:** „Šlykštoka laida tos „Srovės“. O keičiausia yra tai, kad daugelis tos laidos personažų laiko už garbę dalyvauti panašiuose TV „projektuose“. Kaip vadinti tuos žmones, kurie viešina savo asmeninį gyvenimą? Exhibicionistais? (29).

Nežiūrint to, kad lietuviai kai kurių apklausų duomenimis yra vieni pesimistiškiausių Europoje, Vilnius – pozityviausias Lietuvos miestas. „Manau, derėtų pakeisti spaudą. Šiandieniniais informacijos kanalais pateikiama labai daug neigiamos informacijos: apie

avarijas, vagystes, žmogžudystes ir pan. Kodėl niekas nepraneša apie žmones, kurie padaro ką nors gera? Informacijos užblokuoti negalima, tačiau informacijos šaltiniuose galėtų būti daugiau teigiamų naujienų. Mes negalime išugdyti vilniečių taip, kad jie nuolatos šypsotųsi, tačiau, pradėjus skatinti pozityvumą dar mokykloje, užtektų trejų metų, ir pajustume bent nedidelį pokytį“ – S.Simonaitytės, pozityvaus mąstymo instituto direktorės mintys (30).

Nesame mes nei savižudžių, nei alkoholikų, nei emigrantų kraštas. Ir ne krepšininkų, gal tik labiau išsiskiriame iš kitų sporto šakų. Baigiu Miglės Mockutės obalsiu: „Nustokime plaktis – Lietuvą gerai vertina rimtoji užsienio spauda“ (31).

LITERATŪRA

1. М. Северов. Компьютерная белая горячка// Аргументы и факты (АиФ). 2001, Но.18.с.7.
2. <http://www.healthscout.com/printer/1/531620/main.html> (2006.03.21)
3. О. Костенко-Попова. Выколотые глазки вместо вечерней. // АиФ. 2001. Но.31. с.12.
4. В. Костиков. Россия на ложе разврата. // АиФ. 2007, Но.9. с. 8.
5. Ю. Шигарева. Взрослые страсти детского Эвровиденияю. // АиФ. 2005, Но. 48. с. 30.
6. Ю. Шигарева. Ю.Соломин – Мой полковник Славин – это же их агент 007. // АиФ. 2005. Но. 27. с. 3.
7. Миллионы за хи-хи. // АиФю 2008. Но. 32. с. 24.
8. G.Putelytė, M.Augustinaitytė. Turtingiausi lietuviai. //Veidas. 2008, Nr.23, birželio 9, p. 34-41.
9. В. Костиков. А вдруг пригодится... // АиФ, 2008. Но. 32. с.7.
10. A.Dvorkin. Įvadas į sektą mokslą.- <http://www.stok.lt/mususcient.html> (2005.09.19)
11. „Reikia ugdyti atlaidumą“. Poetas Justinas Marcinkevičius atsako į savaitraščio „Sargyba“ klausimus. // Sargyba. 2000, Nr.32, rugpjūčio 10 d., p. 1-2 . (Kalbėjosi D.Bendikaitė).
12. S. Macaitis. Jeigu nemėgsti prievartos – nevaikščiok į kiną! // Lietuvos Rytas. 2000, rugsėjo 5 d., Nr. 208, p.8.
13. G.Leškevičienė. TV grėsmė nepilnamečiams didesnė nei įsivaizduojate. // Žurnalistų žinios, 2006 m. birželio 12 d. <http://www.delfi.lt/news/economy/Media/article.php?id=9844915> (2006.06.13).

14. J.Hamblen. How Communities May Be Affected by Media Coverage of Terrorist Attacks. – National Center for Post-Traumatic Disorder, Department of Veterans Affairs. http://www.ncptsd.org/facts/disasters/fs_mediadisaster.html?printable=yes (2004.09.24)
15. M.Jackevičius. Pūras: jaunimą „apkrečiame“ sakdami, kad Lietuva – savižudžių kraštas. – <http://www.delfi.lt/archive/print.php?id=12370370> (2007.03.05)
16. Žiniasklaida skatina nusižudyti? // Lietuvos žinios. 2008.03.04. <http://www.delfi.lt/archive/print.php?id=16193768> (2008.03.05)
17. Reporting on Suicide: Recommendations for the Media. American Foundation for suicide prevention. 2004, p. 8. www.afsp.org.
18. В. Костиков. И пусть бабушки поплачут... // АиФ, 2008. Но. 8. с.7.
19. Balsavimo rezultatai.- <http://www.bernardinai.lt/?url=voting/30> (2008.07.17)
20. R.Valatka. Nematomo fronto apkasai ilgėja. // Lietuvos rytas, 2002 m. kovo 4 d., Nr.51, p.4.
21. A.Bačiulis. Vietoje premjero – priekurtis juokdarys. Europos Komisija ketina taikyti Lietuvai tiesioginį valdymą. // Veidas. 2008.06.30. p.14.
22. R.Valatka. Taip, mūsų tik trys milijonai. // Lietuvos rytas, 2008 m. rugpjūčio 25 d. Nr.192, p.2.
23. S.Žemaitytė. Lietuvos krepšininkai: žvaigždės ar niekšeliai? // L.T., 2008 m. rugpjūčio 28 d. Nr. 193, p. 2-3.
24. Žiniasklaida – viena silpniausių pilietinės visuomenės grandžių Lietuvoje, teigia ekspertai. – <http://www.delfi.lt/archive/print.php?id=11499161>
25. K.Karnickaitė. Giliai paviršutiniška žiniasklaida. Manipuliavimo menas (I-II). <http://www.delfi.lt/archive/print.php?id=11227470> (2006.12.04);
<http://www.delfi.lt/archive/print.php?id=11392526> (2006.12.04);
26. E.Digrytė. Kaip internete palaidoti žmogų. <http://www.delfi.lt/archive/print.php?id=14283884> (2007.09.07).
27. Komentarai <http://www.delfi.lt/news/ringas/lit/article.php?id=10658123&com=1&s=2&no=0> (2006.09.11).
28. Komentarai <http://www.delfi.lt/news/daily/voxpopuli/article.php?id=14449728&com=1> (2007.09.22)
29. Komentarai <http://www.delfi.lt/news/economy/Media/article.php?id=15091570&com=1> (2007.11.23)

30. L.Gatavynaitė. Vilnius – pozityviausias Lietuvos miestas. // Miesto žinios. 2008.04.12-18, Nr.15, p.3.
31. M.Mockutė. Nustokime plaktis – Lietuvą gerai vertina rimtoji užsienio spauda. – <http://www.delfi.lt/archive/print.php?id=17409526> (2008.06.17)

MEDIA AND AGGRESSION

Prof. Gediminas Žukauskas¹
Assoc. Prof. Dr. Robertas Veršinskas²
Assoc. Prof. Dr. Algis Jasulaitis³

¹National Forensic Psychiatry Service Lithuanian Ministry of Health,
²Mykolas Romeris University,
³Vilnius University

S U M M A R Y

We are lost inside ourselves and among ourselves: many things occurred in the past century that our mind cannot even mediate upon – laws (laws of nature, moral laws) melted, rubbed off... Even ten amendments became worthless. Moral – what is it? It lost boundaries, vanished, and we became like jelly – materially, morally: we can say anything we want, write anything we want. Who ever is more impudent – is right, who is without limits – is first. If you still have standards of behavior, than you are fool, coward and opposite – out of fear you become aggressive. Aggression, suicide, antisocial behavior – these are the cause of phenomenon spread throughout all times from known times till this day – in all religions and nation states. However it was never been widely illuminated by media and massive information means (MIM), which never been so influential on our society, political life and us.

This research unfolds MIM (TV, internet, newspaper) influence on all social levels. Negative phenomenon tolerated of all kinds by this means, their influence on youth and consequences. Politicians and political parties are using MIM for different reasons and needs. TV shows influence violence, aggression, suicidal, apparel of crime. All kinds of movie production influence on our morals, new cost on life value, and dynamics.

FIZINĖS, VERBALINĖS IR ŠALUTINĖS AGRESIJOS ANKETINIO TYRIMO DUOMENYS IŠ ĮVAIRIŲ LIETUVOS RESPUBLIKOS ĮKALINIMO ĮSTAIGŲ

Prof. hab.dr. Gediminas Žukauskas¹
doc.dr. Robertas Veršinskas²
Kristina Račiukaitytė³

¹Valstybinė teismo psichiatrijos tarnyba prie Sveikatos apsaugos ministerijos,

²Mykolo Romerio Universitetas,

³Vilniaus Universitetas

Mykolo Romerio Universiteto Viešojo saugumo fakulteto Specialaus fizinio rengimo katedra
V.Putvinskio 70, LT– 44211 Kaunas
Telefonas (8 ~37) 30 36 53
Elektroninis paštas rover@mruni.eu

S A N T R A U K A

Viena aršiausių šių dienų problemų, jaudinanti tiek visuomenę, tiek specialistus – agresijos problema. Egzistuoja daug priežasčių, kurios gali sukelti įvairių formų, pavidalų agresyvaus poelgio protrūkius, kurie neretai baigiasi nusikalstama veika, sužalojimais ar net mirtimi, taip pat savižudybėmis.

Šio darbo tikslas – ištirti skirtingų agresijos rūšių paplitimo tarp įkalintųjų ir dirbančiųjų Lietuvos įkalinimo įstaigose. Tiriant agresijos paplitimą buvo naudojamos trys anketos: Bas-Darki testas, Beko depresijos skalė ir Altmanno savęs įvertinimo skalė (ASRM). Duomenys surinkti iš šių Lietuvos Respublikos įkalinimo įstaigų: Panevėžio moterų kalėjimo, Rokiškio psichiatrinės ligoninės, 1-ųjų ir 2-ųjų Vilniaus pataisos kolonijų. Apklausta 576 asmenys: 324 įkalintų, 88 sergančių, 164 dirbančių įkalinimo įstaigose asmenų.

Tyrimu nustatyta, kad:

1. Fizinė, šalutinė ir verbalinė agresija, agresyvumo indeksas labiausiai paplitę tarp įkalintų ir sergančių asmenų, o mažiausiai – tarp dirbančiųjų įkalinimo įstaigose.

2. Vyrai patiria stipresnę fizinę agresiją lyginant su moterimis. Fizinė ir verbalinė agresija yra labiausiai išreikštos tarp sergančių asmenų.

ĮVADAS

Viena aršiausių šių dienų problemų jaudinanti tiek visuomenę, tiek specialistus – agresijos problema. Egzistuoja daug priežasčių, kurios gali sukelti įvairių formų, pavidalų agresyvaus poelgio protrūkius, kurie neretai baigiasi nusikalstama veika, sužalojimais ar nei mirtimi, taip pat savižudybėmis.

Šiuo metu keletu institucijų – Sveikatos ministerijos, Kalėjimų departamento prie VRM, Policijos departamento prie VRM, Vilniaus universiteto, Geologijos ir geografijos instituto, Krašto apsaugos ministerijos, Psichiatrijos bei Suicidologijos asociacijų, Mykolo Romerio universiteto pastangomis vykdoma plati programa – agresijos biomarkerių (žymenų) paieška. Darbas atliekamas trimis etapais: anketinė apklausa, biocheminiai ir genetiniai tyrimai. Pavykus kompleksiskai nustatyti biologinius agresijos biomarkerius, duomenis būtų galima pritaikyti profesiniam orientavimui, sportininkų lavinimui, pareigūnų – policininkų bei kareivių – atrinkimui bei kryptingam rengimui, savižudybių prevencijai, nusikaltėlių ekspertizių palengvinimui, psichikos ligonių simptomų ir sindromų objektyvesniam vertinimui.

Agresija ir ją lemiantys faktoriai. Pastaruoju metu daugeliui autorių yra priimtinas toks agresijos apibrėžimas: agresija – tai bet kuri elgesio forma, siekiant įžeisti arba padaryti žalą kitai gyvai būtybei, nenorinčiai, kad su ja taip elgtųsi (Baron, Richardson, 2001).

Baron ir Richardson (2001) teigia, kad agresiją reikia nagrinėti kaip elgesio modelį, o ne kaip emociją, motyvą ar nuostatą. Autorių manymu, terminas agresija dažnai asocijuojasi: su neigiamomis emocijomis tokiomis, kaip pyktis; su motyvais – siekimu įžeisti arba pakenkti; su negatyviomis nuostatomis – rasiniai ir etniniai prietarai. Nors visi šie veiksniai neabejotinai turi didelę reikšmę elgesiui, kurio rezultatas yra žala kitam asmeniui, tačiau jų buvimas nėra būtina sąlyga agresijos veiksmams. Pavyzdžiui, pyktis nėra būtina sąlyga pulti kitus, agresyvūs veiksmai gali būti atliekami ir šaltakraujiškai, ir emocionaliai susijaudinus.

Baron ir Richardson (2001) teigimu agresijos terminas apima veiksnius, kuriais agresorius sąmoningai žaloja savo auką. Kaip rašo autoriai, žodžiai „sąmoningas ketinimas daryti žalą“ kelia daug klausimų. Pirma, kas turima galvoje sakant, kad vienas žmogus ketina kenkti kitam? Paprastai aiškinama, kad agresorius žeidžia auką savo valia. Antra, daugelio mokslininkų teigimu (Buss, 1961; Bandūra, 1986), ketinimai yra asmeniniai, paslėpti, jų negalima tiesiogiai stebėti, apie juos sprendžiama pagal sąlygas, buvusias iki agresijos apraiškų arba po jų. Tokias išvadas gali daryti ir agresijos poveikio dalyviai ir stebėtojai, kurie bet kuriuo atveju veikia

ketinimo aiškinimą (Tedeschi, Smith, Brown, 1974). Įtraukus į agresijos apibrėžimą ketinimo sąvoką, pasidarė sunkiau suvokti kokią veiksmą galima suprasti kaip agresyvų.

Kartais apie ketinimą padaryti žalą sužinoma visai paprastai – dažnai agresoriai patys prisipažįsta ketinę padaryti žalą savo aukoms, ir apgailestaujama, kad jų išpuolis nedavė laukiamų rezultatų. Neretai apie panašius ketinimus liudija ir socialinė terpė, kurioje vystosi agresyvus elgesys. Būna atvejų, kai agresyvų ketinimą nustatyti yra sunku, arba to padaryti visai nepavyksta. Nors nustatyti šį agresijos ketinimų buvimą ar nebuvimą yra sunku, dėl kelių rimtų priežasčių galima taikyti šį kriterijų agresijos apibrėžime. Pirmiausia, jeigu į agresijos apibrėžimą nebūtų įtrauktas ketinimas daryti žalą, būtinai reikėtų kiekvieną atsitiktinį įžeidimą arba sužalojimą

Agresijos sąvoka. Mokslinėje literatūroje, agresija dažniausiai apibūdinama, kaip bet koks priešiškas elgesys kito žmogaus ar žmonių grupės atžvilgiu, įžūliai demonstruojami pranašumą, kartais net naudojant jėgą (Psichologijos žodynas, 1993). Manoma, kad tokio elgesio tikslas – pakenkti kitam asmeniui psichologiškai ar fiziškai, sugadinti ai sunaikinti jo nuosavybę (Psichologija studentui, 1993). Agresija – fiziškas ar žodinis elgesys, atsiradęs dėl priešiškumo, arba kaip iš anksto numatyta priemonė tikslui, kuris norima pakenkti arba sunaikinti, pasiekti (Myers, 2000).

Agresija pagal A. Buss. Agresija yra tada, kai veiksmo rezultatas yra negatyvūs padariniai. Kadangi žmogaus agresijos pasireiškimai yra įvairūs naudinga tokio pobūdžio elgesį konceptualizuoji. A.Buss (1961) manymu, agresyvius veiksmus galima aprašyti naudojant tris skales: fizinę – verbalinę; aktyviąją – pasyviąją ir tiesioginę – netiesioginę. Šių trijų skalių derinys sudaro aštuonias galimas kategorijas, kuriomis galima aprėpti didžiąją dalį agresyvių veiksmų (1 lentelė).

1 lentelė. **Agresijos kategorijos pagal A.Buss (1961)**

Agresijos tipas	Pavyzdys
Fizinė – aktyvi – tiesioginė	Šalto ginklo naudojimas, mušimas arba sužeidimas įvairiais ginklais
Fizinė – aktyvi – netiesioginė	Sandėrio sudarymas su kitu asmeniu kurio tikslas sužeisti trečiąjį asmenį
Fizinė – pasyvi – tiesioginė	Troškimas fiziškai neleisti kitam žmogui pasiekti norimo tikslo

Fizinė – pasyvi– netiesioginė	Atsisakymas atlikti reikiamas užduotis
Verbalinė – aktyvi – tiesioginė	Žodinis kito žmogaus įžeidinėjimas
Verbalinė– aktyvi–netiesioginė	Paskalų, apkalbų skleidimas apie kitą žmogų
Verbalinė – pasyvi – tiesioginė	Nekalbėjimas su kitu žmogumi, neatsakymas į jo klausimus
Verbalinė-pasyvi-netiesioginė	Atsisakymas teikti žodinius pasiaiškinius

Agresija pagal R. Žukauskienę. Agresyvūs veiksmai reiškiami įvairiais būdais: fiziškai ar žodiškai, tiesiogiai arba agresiją perkėlus. Ištyrus pagrindinius agresyvaus elgesio motyvus buvo nustatytos tokios pagrindinės agresijos formos:

1. Impulsyvioji – gynybinė agresija kyla dėl patirtos frustracijos kai žmogui kažkas grasina, nori pažeisti teisėtus jo interesus ir pan. Šiuo atveju labai svarbu, kokia susiklosto situacija ir kaip žmogus ją supranta. Impulsyvioji – gynybinė agresija paprastai būdinga atsidūrusiam netikėtose, neįprastose situacijose žmogui, kai nėra laiko ramiai apsvarstyti galimas alternatyvas, numatyti savo veiksmų padarinius, kai stipriai susijaudinama, išgyvenamos neigiamos emocijos, pavyzdžiui pyktis (Žukauskienė, 1999). Patekęs į neapibrėžtą situaciją kitų žmonių ketinimus jis gali suvokti kaip priešiškus, išvelgti puolimo požymių ir atsakyti į tai gynybine agresija.

2. Instrumentinė agresija – tai instrumentinis veiksmas, kuris leidžia pasiekti tam tikrų tikslų padarant tiesioginės žalos aukai. Instrumentinės agresijos veiksmai planuojami ir apgalvojami iš anksto, todėl palyginti su impulsyviaja – gynybine agresija daug mažiau priklauso nuo aplinkybių. Vienas šios agresijos poreikių – grupinis solidarumas, kuris ypač paplitęs tarp paauglių. Pavyzdžiui, siekdami priklausyti tam tikrai grupei paaugliai paklūsta jos reikalavimams ir norėdami joje įsitvirtinti, pakilti bendraamžių akyse arba išvengti galimo atstūmimo, elgiasi agresyviai (Žukauskienė, 1999).

3. Priešiškoji – piktybinė agresija – tai tokia agresijos forma kai sąmoningai sukėlus aukai skausmą arba ją sužalojus patiriamas malonumas. Šiuo atveju naudojama prievarta ir smurtas yra tikslingi. Agresijos objektu dažniausiai tampa silpnesnė, negalinti adekvačiai atsikirsti auka (Žukauskienė, 1999).

4. Pasyvioji agresija yra subtili agresijos forma. Tai paslėptos veiklos prieš kitus žmones, manipuliavimo jais būdas siekiant savo tikslų. Pasyviajai agresijai ypač būdingos šios

trys elgesio ypatybės: pasyvioji agresija yra nesuvokiama ir nelogiška – žmogus elgiasi priešingai negu iš jo tikimasi; pasyviosios agresijos tikslas suerzinti autoritetinius asmenis; nesąmoningas pasyviosios agresijos tikslas – išvesti iš pusiausvyros žmones, įkūnijančius valdžią. Pasyvios agresijos padariniai gali būti itin skaudūs: jaunuoliai gali tapti narkomanais, alkoholikais, susirgti kitomis nepagydomomis ligomis, nuskursti ir net nusizudyti (aukščiausia pasyvios agresijos forma) (Žukauskienė, 1999)

Agresijos rūšys. Remiantis (Большая энциклопедия тестов, 2006) yra išskiriamos šios agresijos rūšys:

- Fizinė agresija – fizinės jėgos panaudojimas prieš kitą asmenį.
- Verbalinė agresija – negatyvių jausmų kitiems asmenims išreiškimas tiek kalbos forma (ginčas, riksmas, barnis ir pan.), tiek turiniu (grasinimai, prakeikimai, keiksmazodžiai ir pan.).
- Šalutinė agresija – netiesioginis apkalbų, ironiškų pastabų, juokelių, nukreiptų prieš kitus asmenis, naudojimas ir nekryptingų, nenuoseklių įniršio protrūkių pasireiškimas (trypimas kojomis, rėkimas ir pan.).
- Negatyvizmas – opozicinė elgesio forma, dažniausiai nukreipta prieš autoritetus ir valdžią, gali pasireikšti tiek pasyviu pasipriešinimu, aktyviais veiksmais prieš reikalavimus, taisykles, įstatymus.
- Dirglumas – greitai pasireiškiantis susierzinimas, dirglumas, polinkis dėl menkų poveikių reaguoti impulsyviai, grubiai, audringai.
- Įtarumas – polinkis nepasitikėti ir būti atsargiam su aplinkiniais dėl įsitikinimo, jog aplinkiniai ketina pakenkti.
- Apmaudas – pavydo ir neapykantos aplinkiniams pasireiškimas, kurį sąlygoja įniršio jausmas, nepasitenkinimas tiek konkrečiu asmenų, tiek visu pasauliu dėl realiai patiriamų ar tik įsivaizduojamų kančių.
- Kaltės jausmas arba autoagresija – įsitikinimas, jog pats asmuo (tiriamasis) yra blogas žmogus, kad jis blogai, netinkamai elgiasi, kas sąlygoja atitinkamą savęs ir aplinkinių vertinimą bei elgesį.

Agresiją nuleminatys faktoriai. Tyrinėtojas D. Zilmanas mano, kad bet kokioje civilizuotoje visuomenėje neįmanoma dirbtinai sukurti tokių sąlygų, kurios priverstų žmones

pulti vienas ant kito ar netgi užmušinėti tos pačios rūšies individus. Nepateisinamas, anot jo, ir eksperimentiniai tokių aplinkybių sukūrimai, kurie galėtų iššaukti prievartą, karus ir t.t..

Bet čia ir kyla klausimas: kokiais metodais ir kokiomis priemonėmis būtų galima išsiaiškinti agresijos pasireiškimą. Plačiausiai naudojami metodai yra stebėjimai ir eksperimentai. Pats pagrindinis darbas – išvadų pateikimas apie rezultatus, gautus stebėjimo metu ir laboratorijose. Vieni mokslininkai pripažįsta laboratorinius bandymus, kaip didelę paramą sprendžiant šį klausimą, kiti mano, kad jų rezultatų nereikia taikyti realiame gyvenime, o eksperimente reikia tik patikrinti tas ar kitas teorijas (Russell, 2001).

Realių gyvenimiškų situacijų analizei užtenka tik interpretuoti tą teorijos dalį. Bet vis tiek reikia labai atsargiai vertinti išvadas, gautas laboratorijose, ir tik su atitinkančiomis pataisomis galima jas pritaikyti analizuojant konkrečias gyvenimiškas situacijas.

Dauguma eksperimentinių – laboratorinių metodų apribojimų privertė nemažą dalį specialistų kiek skeptiškiau vertinti galimybes tirti žmogaus agresiją, lyginant ir analizuojant ją su gyvūnų reakcijomis ir poelgiais. Iš pirmo žvilgsnio gali pasirodyti, kad tai lyg ir padeda išvengti tiesioginių eksperimentų su žmonėmis, tačiau žmogaus psichika yra kur kas sudėtingesnė ir tik retais atvejais tokie eksperimentai padėdavo geriau pažinti žmogaus agresyvumo priežastis (Russell, 2001).

Yra labai daug faktorių, kuriais remiantis galima nagrinėti žmogaus agresyvumą. Vienu iš tokių faktorių yra lyčių skirtumas.

Lyties įtaka agresijai. Seniau buvo susiformavusi tokia nuomonė, kad stipriosios lyties atstovai yra daugiau agresyvūs nei moterys ir dažniau būna agresijos iniciatoriais. Tai aiškinama remiantis fiziologiniais ypatumais, pirmiausiai tuo, kad vyrų organizme yra didesnė koncentracija visos eilės agresyvumą nulemiančių hormonų (Archer, 1997).

Eksperimentuose su gyvūnais tą geriausiai įrodė E. Bymenas. Šiam moksliniam tikslui buvo kastruoti pilkųjų pelių patinai. Jau po kiek laiko buvo pastebėta, kad jie taip aktyviai neįsiveldavo į tarpusavio dvikovas ir buvo tarpusavyje labai taikūs. Tuo tarpu, jeigu jiems įleisdavo vyriškų hormonų, jie pradėdavo peštis vienas su kitu tol, kol hormonų veikimas nustodavo. Tokie ir panašūs eksperimentai leido E.Bymeniui ir visai eilei jo kolegų padaryti išvadą, kad vyriški hormonai pabudina agresiją, nors nereikia sakyti, kad be šito agresija negali egzistuoti. Tačiau tuo atveju, kai kalbama apie žmogų, pasidaro aišku, kad neužtenka žiūrėti vien iš biologinių pozicijų. Aišku, kad skirtingų lyčių genetiniai – hormoniniai mechanizmai yra

skirtingi ir panašūs į gyvūnų, tačiau didesne dalimi tai priklauso nuo visuomenės, nuo berniukų ir mergaičių gyvenimo konkrečiuose visuomenės struktūrose (Bymen, 2003).

Dabar yra surinkta pakankamai daug dokumentinių įrodymų, kuriais remiantis galima teigti, kad moterys elgiasi taip pat agresyviai ar net agresyviau už vyrus. Tai stebėję specialistai įrodinėja, kad biologinio faktorio įnašas yra minimalus lyginant su situaciniais ir socialiniais veiksniais. Dar kiti specialistai įrodinėja, kad hormonų įtaka agresyvumui yra didelė. Buvo padaryti eksperimentai su testosterono įleidimu vyriškos lyties atstovams. Jis išaukė nekontroliuojamą agresyvumą. Taip pat buvo stebimos moterys prieš menstruacinį laikotarpį ir jo metu. Tuo metu sutrinka hormonų pusiausvyra. Buvo gauti įdomūs rezultatai: 62 procentai agresyvių nusikaltimų buvo padaryta per menstruacijų savaitę ir tik 2 procentai savaitės gale. Ta aplinkybė yra gana reikšminga, kadangi kai kuriose šalyse tai vertinama kaip lengvinanti aplinkybė. Kai kurie mokslininkai atliko tyrimus stebėdami vaikus ankstyvoje jų socializacijos stadijoje. Berniukų ir mergaičių agresyvumo skirtumas pasireiškia jau sulaukus dviejų metų amžiaus. Tokio amžiaus vaikus socialiniai veiksniai yra pakeitę labai mažai ir dėl to galima padaryti tokią prielaidą, kad vyriškos lyties agresyvumas yra įgimtas. Tačiau stebint toliau, buvo pastebėta, kad šį skirtumą galima suvesti į minimalų pasireiškiant socialiniams veiksniais. Tai galima pasiekti, pavyzdžiui, pakeitus berniuko galvoje patį vyriškumo idealo supratimą (Bymen, 2003).

Tyrimo tikslas – ištirti skirtingų agresijos rūšių paplitimo tarp įkalintųjų ir dirbančiųjų Lietuvos Respublikos įkalinimo įstaigose.

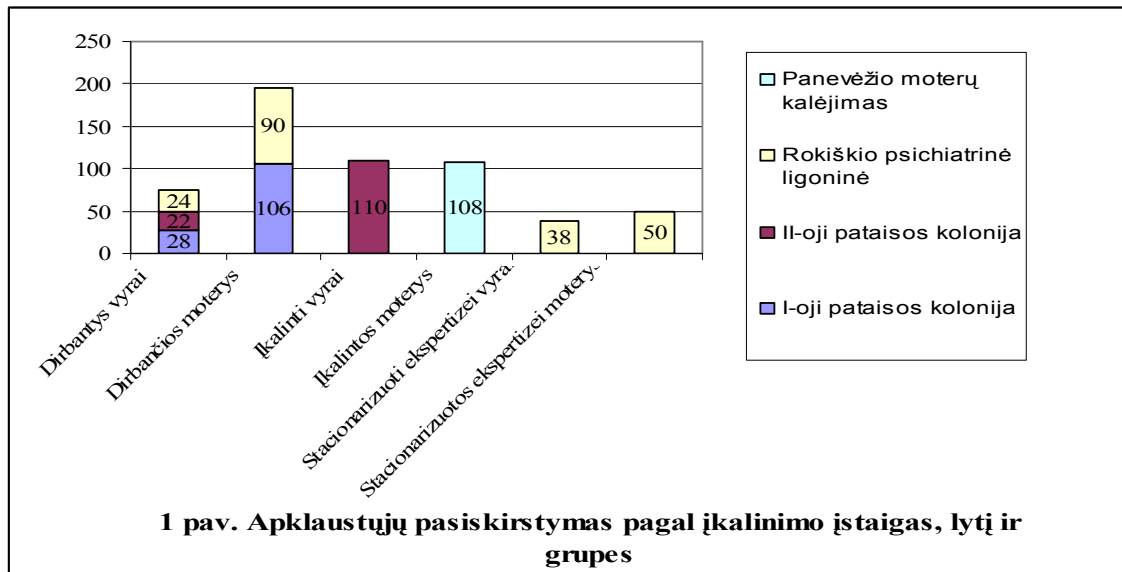
Tyrimo uždaviniai:

1. Ištirti agresijos paplitimą įkalinimo įstaigose tarp įkalintų, gydomų asmenų bei dirbančiųjų.
2. Įvertinti lyties bei buvimo įkalinimo įstaigose priežasties (įkalinimas, gydymas, darbas) įtaką įvairių agresijos rūšių išreiškumui.

Tyrimo metodai:

1. Literatūros šaltinių analizė.
2. Anketinė apklausa (Bas-Darki testas, Beko depresijos skalė, Altmano savęs vertinimo skalė).
3. Statistinių duomenų apdorojimas (dispersinė analizė, kai tolydus dydis analizuojamas pagal diskrečių klasifikacijos faktorių; χ^2 kriterijus su tolydumo pataisa; tikslus Fišerio kriterijus 0,05 lygmenyje; Pirsono koreliacijos koeficientas).

Tyrimo objektas – Rokiškio psichiatrinės ligoninės, Panevėžio moterų kalėjimo bei I-ųjų ir II-ųjų Vilniaus pataisos kolonijų darbuotojai, sergantys ir nuteistieji asmenys. Buvo apklausta 248 moterys ir 328 vyrai (1 pav.)

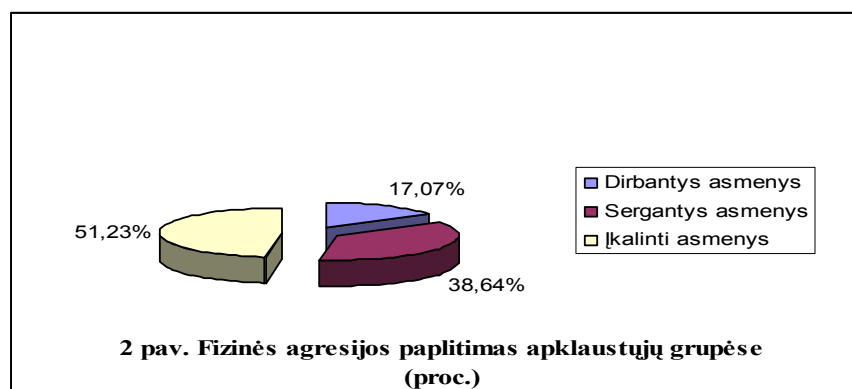

TYRIMO REZULTATAI IR JŲ ANALIZĖ

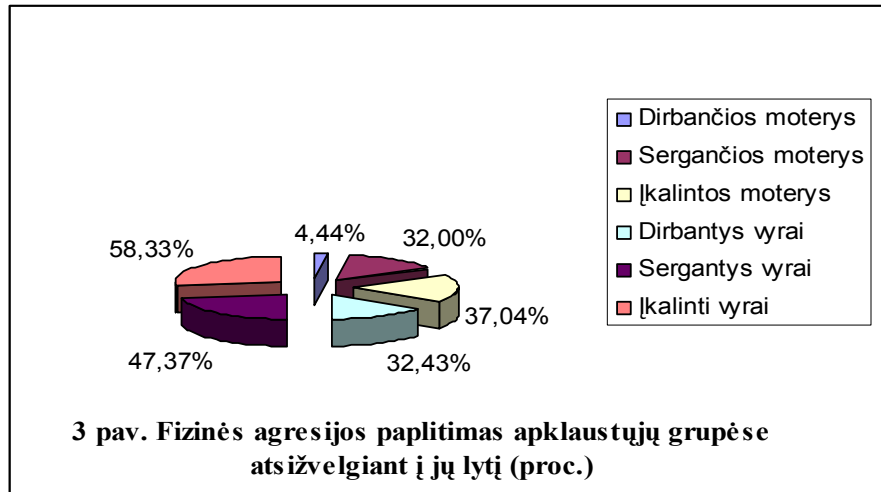
Lyties ir grupės faktorių įtaka agresijai. Pirma, remiantis Bas-Darki testo raktu, buvo nustatyta agresijos rūšių paplitimas tarp apklaustųjų. Po to, dispersinės analizės pagalba buvo įvertintas pasirinktų faktorių reikšmingumas agresijos įverčiams.

Lyties ir grupės faktorių įtaka fizinei agresijai. Neatsižvelgiant į apklaustųjų lytį bei įkalinimo įstaigoje buvimo priežastį gauname, kad 40% visų apklaustųjų yra fiziškai agresyvūs. Atsižvelgiant į apklaustųjų lytį gauname, kad fiziškai agresyvesni yra vyrai, o ne moterys, atitinkamai 51,22% ir 24,19%.

Įvertinus iš kokios grupės yra apklaustieji gauname, kad daugiausiai fiziškai agresyvių yra tarp įkalintų asmenų, o mažiausiai – tarp dirbančiųjų įkalinimo įstaigose (2 pav.).

Vertinant apklaustųjų fizinės agresijos paplitimą atsižvelgiant ir į lytį, ir į grupę gauname, kad daugiausiai fiziškai agresyvių yra įkalintų asmenų tarpe tiek vyrų, tiek moterų, o mažiausiai – tarp įkalinimo įstaigose dirbančiųjų moterų (3 pav.).

Faktorių reikšmingumas fizinės agresijos įverčiams. Darbe išnagrinėta lyties ir grupės faktorių įtaka fizinei agresijai. Fizinės agresijos įverčio vidurkiai kiekvienai apklaustųjų grupei priklausomai nuo lyties, jų vidutiniai standartiniai nuokrypiai bei apklaustųjų skaičius kiekvienoje grupėje yra pateikti 2 lentelėje.

2 lentelė. Fizinės agresijos įverčio aprašomoji statistika atsižvelgiant į lyties ir grupės faktorius. (N– apklaustųjų skaičius)

Lytis	Grupė	Vidurkis	Vidutinis standartinis nuokrypis	N
Moters	Dirbantys	2,578	1,027	90
	Sergantys	3,960	1,989	50
	Įkalinti	4,056	2,275	108
	Iš viso	3,500	1,974	248
Vyrai	Dirbantys	3,730	1,981	74
	Sergantys	4,579	1,621	38
	Įkalinti	4,907	2,142	216
	Iš viso	4,604	2,103	328
Iš viso	Dirbantys	3,098	1,633	164
	Sergantys	4,227	1,855	88
	Įkalinti	4,623	2,220	324
	Iš viso	4,129	2,118	576

3 lentelė. Lyties ir grupės faktorių statistinis patikimumas

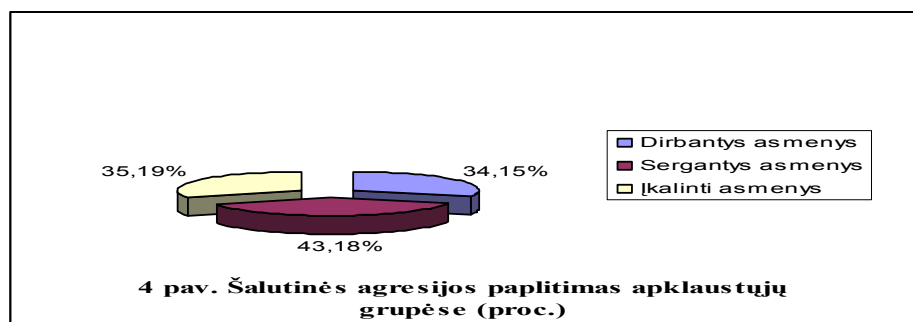
Faktoriai	df	Vidutinis kvadratinis nuokrypis	F	Patikimumas, p-reikšmė
LYTIS	1	31,326	8,060	0,005
GRUPE	2	86,753	22,321	0,000
LYTIS * GRUPĖ	2	2,230	0,574	0,564

Iš 3 lentelės matyti, kad faktoriai „lytis“ ($F = 8,060$, $p = 0,005$) ir „grupė“ ($F = 22,321$, $p = 0,000$) turėjo statistiškai patikimą įtaką fizinės agresijos įverčiams. Tačiau abiejų faktorių sąveika „lytis*grupė“ ($F = 0,574$, $p = 0,564$) yra statistiškai nepatikima.

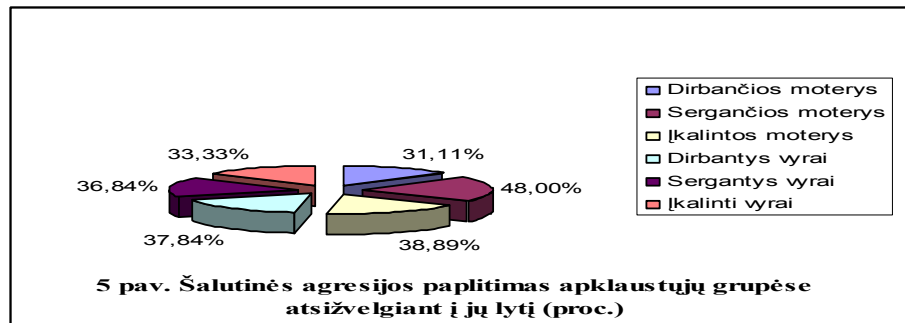
Fizinės agresijos įverčiai buvo didesni tarp vyrų, lyginant su moterimis (vyrų vidurkis = 4,604 ir SD = 2,103, o moterų vidurkis = 3,5 ir SD = 1,973). Be to, sergančių fizinės agresijos įverčiai yra patikimai didesni negu dirbančių (sergančių vidurkis – 4,227 ir SD = 1,855, o dirbančių vidurkis = 3,098 ir SD = 1,633, $p = 0,0001$), o sergančių ir įkalintų grupėse jie nesiskyrė (vidurkis = 4,129, SD = 2,118, $p = 0,405$), tai yra didžiausia fizine agresija pasižymi įkalinti ir sergantys asmenys.

Lyties ir grupės faktorių įtaka šalutinei agresijai. Bendrai, 36% visų apklaustųjų pasižymi šalutine agresija. Atsižvelgiant į apklaustųjų lytį, šalutinė agresija yra mažiau paplitusi tarp vyrų, o ne tarp moterų – atitinkamai 34,76% ir 37,90%.

Atsižvelgiant į apklaustųjų grupę gauname, kad daugiausiai šalutinė agresija yra paplitusi tarp sergančių asmenų, o mažiausiai – tarp dirbančiųjų įkalinimo įstaigose (4 pav.). Įdomu, kad šalutinės agresijos paplitimas yra vienodas tarp įkalintųjų ir dirbančiųjų.

Atsižvelgiant į apklaustųjų grupę ir lytį gauname, kad daugiausiai turinčių šalutinę agresiją yra tarp sergančių ir įkalintų moterų, o mažiausiai – tarp įkalinimo įstaigose dirbančiųjų moterų (5 pav). Pastebime, kad šalutinės agresijos paplitimas apklaustųjų grupėse nesiskiria būtent tarp vyrų.

Darbe išnagrinėta lyties ir grupės faktorių įtaka šalutinei agresijai. Šalutinės agresijos įverčio vidurkiai kiekvienai apklaustųjų grupei priklausomai nuo lyties, jų vidutiniai standartiniai nuokrypiai bei apklaustųjų skaičius kiekvienoje grupėje yra pateikti 4 lentelėje.

4 lentelė. Šalutinės agresijos įverčio aprašomoji statistika atsižvelgiant į lyties ir grupės faktorius (N- apklaustųjų skaičius)

Lytis	Grupė	Vidurkis	Vidutinis standartinis nuokrypis	N
Moterys	Dirbantys	3,800	1,416	90
	Sergantys	4,760	1,648	50
	Įkalinti	4,037	1,904	108
	Iš viso	4,097	1,719	248
Vyrai	Dirbantys	3,892	1,566	74
	Sergantys	3,737	1,537	38
	Įkalinti	4,093	1,594	216
	Iš viso	4,006	1,582	328
Iš viso	Dirbantys	3,842	1,482	164
	Sergantys	4,318	1,672	88
	Įkalinti	4,074	1,701	324
	Iš viso	4,045	1,641	576

5 lentelė. Lyties ir grupės faktorių statistinis patikimumas

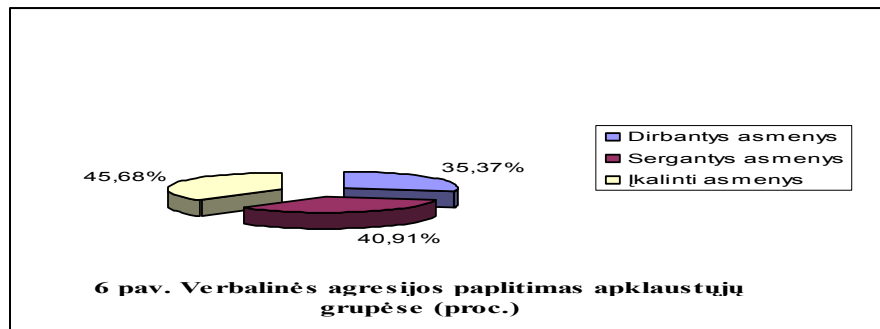
Faktoriai	df	Vidutinis kvadratinis nuokrypis	F	Patikimumas, p-reikšmė
LYTIS	1	0,896	0,338	0,561
GRUPE	2	2,995	1,128	0,324
LYTIS * GRUPE	2	10,380	3,910	0,021

Iš 5 lentelės matyti, kad tik faktorių sąveika „lytis*grupė“ ($F = 3,910$, $p = 0,021$) yra statistiškai patikima, o faktoriai „lytis“ ($F = 0,338$, $p = 0,561$) ir „grupė“ ($F = 1,128$, $p = 0,324$) atskirai yra statistiškai nepatikimi.

Faktorių „lytis*grupė“ sąveikai įvertinti atlikta post-hoc analizė parodė, kad lyginant grupes tarpusavyje patikimai skiriasi šalutinės agresijos įverčiai tarp šių porų: dirbančių moterų ir sergančių moterų ($p = 0,011$); sergančių moterų ir dirbančių vyrų ($p = 0,042$); sergančių moterų ir sergančių vyrų ($p = 0,041$) (grupių šalutinės agresijos įverčių vidurkiai ir SD pateikti 4 lentelėje).

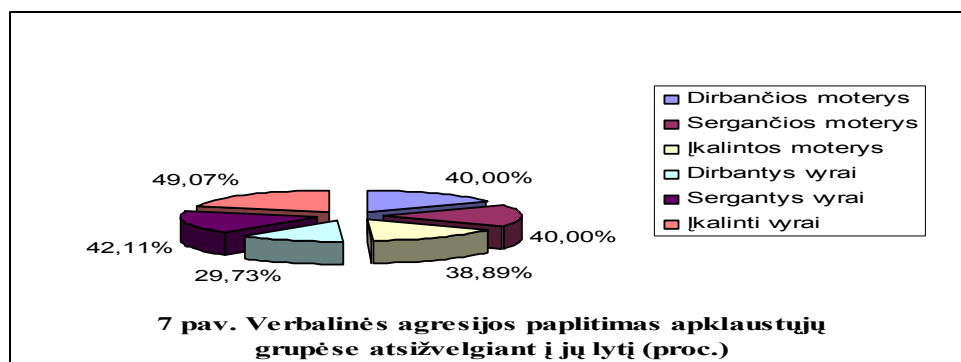
Lyties ir grupės faktorių įtaka verbalinei agresijai. Verbaline agresija pasižymi 42% visų apklaustųjų. Verbalinė agresija yra labiau paplitusi pas vyrus, o ne pas moteris (atitinkamai 43,9% ir 39,52%).

Labiausiai verbalinė agresija yra paplitusi tarp įkalintų asmenų, o mažiausiai – tarp dirbančiųjų įkalinimo įstaigose (6 pav.)

Vertinant apklaustųjų verbalinės agresijos paplitimą atsižvelgiant ir į lytį ir į grupę gauname, kad daugiausiai turinčių verbalinę agresiją yra tarp įkalintų vyrų, o mažiausiai –tarp įkalinimo įstaigose dirbančių vyrų.

Įdomu tai, kad verbalinės agresijos paplitimas apklaustųjų grupėse nesiskiria tarp moterų. (7 pav.).

Faktorių reikšmingumas verbalinės agresijos įverčiams. Darbe išnagrinėta lyties ir grupės faktorių įtaka verbalinei agresijai. Verbalinės agresijos įverčio vidurkiai kiekvienai apklaustųjų grupei priklausomai nuo lyties, jų vidutiniai standartiniai nuokrypiai bei apklaustųjų skaičius kiekviename grupėje yra pateikti 6 lentelėje.

6 lentelė. Verbalinės agresijos įverčio aprašomoji statistika atsižvelgiant į lyties ir grupės faktorius (N- apklaustųjų skaičius)

Lytis	Grupė	Vidurkis	Vidutinis standartinis nuokrypis	N
Moterys	Dirbantys	5,933	1,766	90
	Sergantys	5,120	2,974	50
	Įkalinti	6,315	2,452	108
	Iš viso	5,936	2,383	248
Vyrai	Dirbantys	5,730	1,746	74
	Sergantys	6,263	2,202	38
	Įkalinti	6,426	2,209	216
	Iš viso	6,250	2,126	328
Iš viso	Dirbantys	5,842	1,755	164
	Sergantys	5,614	2,714	88
	Įkalinti	6,389	2,289	324
	Iš viso	6,115	2,244	576

7 lentelė. Lyties ir grupės faktorių statistinis patikimumas

Faktoriai	df	Vidutinis kvadratinis nuokrypis	F	Patikimumas, p-reiškė
LYTIS	1	15,739	3,198	0,074
GRUPE	2	23,204	4,715	0,009
LYTIS * GRUPE	2	9,758	1,983	0,139

Iš 7 lentelės matyti, kad faktoriaus „grupė“ įtaka verbalinės agresijos įverčiui ($F = 4,715$, $p = 0,009$) yra statistiškai patikima. Faktorių „lytis“ ($F = 3,198$, $p = 0,074$) ir abiejų faktorių sąveika „lytis*grupė“ ($F = 1,983$, $p = 0,139$) yra statistiškai nepatikimi.

Verbalinės agresijos įverčiai yra patikimai didesni pas sergančius, lyginant su įkalintais ir dirbančiais asmenimis (sergančių vidurkis = 5,614, $SD = 2,714$, o įkalintų asmenų vidurkis = 6,389, $SD = 2,289$, $p = 0,009$; sergančių vidurkis – 5,614, $SD = 2,714$, o dirbančių vidurkis = 5,841, $SD = 1,755$, $p = 0,034$).

DARBO REZULTATŲ APTARIMAS

Atlikto tyrimo rezultatų palyginimas su kitais tyrimais yra apsinkintas tuo, kad naudotos skirtingos agresijos įvertinimo skalės. Taip pat, yra palyginus nedaug tyrimų,

kuriuose būtų lygintas agresijos paplitimas bei išreikštumas įkalintųjų, gulinčių psichiatrijos ligoninėse po nusikaltimo įvykdymo bei įkalinimo įstaigose dirbančiųjų.

Lyties ir amžiaus faktorių įtaka agresijai tarp įkalintųjų. Vienas iš tyrimų analogiškų atliktam yra Archer J. ir Haigh A. (1997). Tyrimas atliktas įkalinimo įstaigoje, Didžiojoje Britanijoje. Apklausti 109 nuteistieji, iš jų 62 vyrai ir 47 moterys. Apklaustųjų pasiskirstymas pagal amžių: moterys yra nuo 15 iki 46 metų (vidurkis = 27,11, SD = 7,95), o vyrai nuo 22 iki 49 metų (vidurkis = 30,16, SD = 6,87), kas atitinka mūsų tyrime apklausto kontingento amžių, kuris yra nuo 18 iki 64 metų.

Archer J. ir Haigh A. (1997) atliko dispersinę analizę, faktoriais pasirinkus apklaustųjų lytį ir amžių. Jie tyrime naudojo EXPAGG (sukurtas Campbell, 1992) ir AQ (sukurtas Buss ir Perry, 1992) klausimynai, kurio įvertino ekspresyvumą, instrumentinę agresiją, fizinę agresiją, verbalinę agresiją, pyktį bei priešišumą, bet nevertino jų paplitimo. Moterų ir vyrų įverčių vidurkiai, SD bei jų statistinis palyginimas (vyrai – moterys) yra pateikti 8 lentelėje.

8 lentelė. **Lyties faktoriaus statistinis patikimumas**

	Vyrai		Moterys		Patikimumas, p-reikšmė
	Vidurkis	SD	Vidurkis	SD	
Ekspresyvumas	59,10	11,24	67,47	10,20	<0,001
Instrumentinė agresija	57,32	13,84	60,70	16,20	NS
Fizinė agresija	25,73	7,62	27,38	8,19	NS
Verbalinė agresija	15,65	4,41	15,83	4,72	NS
Pyktis	17,82	5,84	20,55	6,50	0,03
Priešiškumas	22,84	7,23	24,79	6,92	NS

Iš 8 lentelės matyti, kad moterų ekspresyvumo įverčiai buvo patikimai aukštesni negu vyrų (vidurkis 59,1; SD – 11,24 ir 67,47; SD – 10,20 p < 0,001). Taip pat moterų pykčio įverčiai buvo patikimai aukštesni negu vyrų (vidurkis = 17,82; SD = 5,84, ir 20,55, SD = 6,50, p = 0,03).

Faktorinės analizės rezultatai yra pateikti 9 lentelėje.

9 lentelė. **Lyties ir amžiaus faktorių statistinis patikimumas**

	Faktorius	F	Patikimumas, p-reikšmė
Ekspresyvumas	Amžius	6,42	0,01
	Lytis	20,56	<0,001
Instrumentinė agresija	Amžius	14,55	<0,001
	Lytis	0,20	NS

Fizinė agresija	Amžius	7,70	0,007
	Lytis	0,29	NS
Verbalinė agresija	Amžius	3,27	NS
	Lytis	0,03	NS
Pyktis	Amžius	8,62	0,004
	Lytis	3,02	NS
Priešiškumas	Amžius	3,70	0,06
	Lytis	1,03	NS

Iš 9 lentelės matyti, kad faktorius „amžius“ ($F = 6,42$; $p = 0,01$) turėjo statistiškai patikimą įtaką ekspresyvumui, instrumentinei agresijai ($F = 14,55$; $p < 0,001$), fiziniai agresijai ($F = 7,7$; $p = 0,007$), pykčiui ($F = 8,62$; $p = 0,004$) ir priešiškumui ($F = 3,7$; $p = 0,06$). buvo nuspręsta sulyginoti vyrų ir moterų grupes pagal amžių.

Pagal amžių sulyginėtų vyrų ir moterų grupių agresijos rūšių įverčių vidurkiai, SD bei skirtumo tarp vyrų ir moterų patikimumas yra pateikti 10 lentelėje.

10 lentelė. Lyties faktorių statistinis patikimumas, kai moterų amžius nuo 22 metų

	Vyrai		Moterys		Patikimumas, p-reikšmė
	Vidurkis	SD	Vidurkis	SD	
Ekspresyvumas	59,10	11,24	68,97	9,98	<0,0001
Instrumentinė agresija	57,32	13,84	56,58	14,82	NS
Fizinė agresija	25,73	7,62	25,00	7,03	NS
Verbalinė agresija	15,65	4,41	14,50	4,32	NS
Pyktis	17,82	5,84	18,94	6,35	NS
Priešiškumas	22,84	7,23	23,14	6,60	NS

Iš 9 lentelės matyti, kad patikimai tarp lyčių, suderinus grupes pagal amžių, skyrėsi tik ekspresyvumo lygis (vyrų vidurkis = 59,1; SD = 11,24, moterų vidurkis = 68,97; SD = 9,98, $p < 0,001$).

Atsižvelgus į apklaustųjų lytį, pastebime, kad vyrų fizinės ir verbalinės agresijos įverčiai yra nežymiai aukštesni, o ekspresyvumas, instrumentinė agresija, pyktis ir priešiškumas labiau išreikšti pas moteris nei pas vyrus. Tai iš dalies atitinka mūsų tyrimo rezultatus. Fizinė agresija yra žymiai aukštesnė tarp vyrų lyginant su moterimis, be to ji labiau išreikšta tarp įkalintųjų ir sergančiųjų.

Verbalinė agresija taip pat yra nežymiai labiau išreikšta pas vyrus, bet patikimai didesnė sergančiųjų grupėje. Įdomu, kad verbalinės agresijos paplitimas apklaustųjų grupėse nesiskiria moterų tarpe.

Priešiškumo lygis, kaip ir Archer J. ir Haigh A. (1997) tyrime yra šiek tiek aukštesnis pas moteris. Tarp įkalintų ir sergančių moterų jis yra patikimai aukštesnis lyginant su dirbančiomis, bei atitinkamų grupių vyrais. Kitų Archer J. ir Haigh A. (1997) tirtų agresijos rūšių su mūsų tyrimu mes palyginti negalime, nes nevertinome ekspresyvo, instrumentinės agresijos bei pykčio.

IŠVADOS

1. Fizinė agresija, šalutinė agresija, verbalinė agresija, dirglumas, apmaudas, įtarumas, agresyvumo indeksas, priešiško indeksas labiausiai paplitę tarp įkalintų ir sergančių asmenų, o mažiausiai tarp dirbančiųjų įkalinimo įstaigose.
2. Šalutinės agresijos paplitimas tarp įkalintųjų ir dirbančiųjų yra vienodas. Verbalinės agresijos paplitimas apklaustųjų grupėse nesiskiria moterų tarpe.
3. Vyrai patiria stipresnę fizinę agresiją lyginant su moterimis. Fizinė agresija ir verbalinė agresija yra labiausiai išreikštos tarp sergančių asmenų. Agresyvumas ir priešiškas yra labiausiai išreikšti tarp įkalintųjų.

LITERATŪRA

1. Altman EG, Hedeker G, Peterson JL., Davis JM. The Altman self-rating mania scale. Society of biological psychiatry, 1997, pp. 948-955
2. Anderson C. A., Bushman B. J. Human aggression. Department of Psychology, Iowa State University, Ames, Iowa, 2002.
3. Archer J., Haigh A. Beliefs. About aggression among male and female prisoners. Department of Psychology, University of Central Lancashire, Preston, Lancashire, United Kingdom, 1997.
4. Bandura A. Aggression: A social learning analysis. Englewood Cliffs, NJ: Prentice- Hall, 1973.
5. Baudžiamasis kodeksas, [žiūrėta 2008.03.24]. Adresas: http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=111555
6. Boothby J. L., Durham T. W. Screening for Depression in Prisoners Using the Beck

- Depression Inventory, 1999.[žiūrėta 2008.04.20] Adresas:
<http://cjb.sagepub.com/cgi/content/abstract/26/1/107>
7. Buss A. The Psychology of Aggression. New York: Wiley, 1961.
  8. Cassese A. On Some Problematical Aspects of the Crime of Aggression. Journal of International Law, 2007.
  9. Dembinskas A. Psichiatrija. – Vilnius, 2003.
  10. Justickis V. Kriminologija I dalis, 2001.
  11. Justickis V. Kriminologija Kriminologinis prognozavimas. Nusikaltimų prevencija. II dalis, 2004.
  12. Kreuz L. E., MD, MAJ, MCand Robert M. Rose, MD. Assessment of Aggressive Behavior and Plasma Testosterone in a Young Criminal Population.
  13. Myers D. G. Psichologija. – K., 2000.
  14. Pallone N. J. Mental disorder among prisoners.[žiūrėta 2008.04.20] Adresas:
<http://books.google.lt/books?id=tjVkJT8PuTEsC&pg=PA37&lpg=PA37&dq=mania+among+prisoners&source=web&ots=lyY8bXbk0h&sig=dAYavrgIRJdnirgPmESkJJNYf2o&hl=It#PPA37.MI>
  15. Psichologija studentui. – Kaunas: Technologija, 2000.
  16. Psichologijos žodynas. –V.: Mokslo ir enciklopedijų žodynas, 1993.
  17. Реан А. Социальная педагогическая психология. Санкт – Петербург, 1999.
  18. Russell G. G. Human aggression. Philadelphia, 2001.
  19. TLK-10 psichikos ir elgesio sutrikimai: klinika ir diagnostika./ Pasaulinė sveikatos organizacija, Ženeva. Vert. Red. R. Bunevičius, A. Žembinskas.– Kaunas: Medicina; 1997.
  20. Valickas G. Psichologinės asocialaus elgesio ištakos. –V., 1997.
  21. Žembinskas A. Psichiatrija. –Vilnius, 2003.
  22. Žukauskienė R. Fizinė, verbalinė ir netiesioginė agresija: skirtumai tarp lyčių.// Psichologija, Nr. 19. 1999.
  23. Большая энциклопедия психологических тестов. – Москва, 2006, с.216.

**PHYSICAL, VERBAL, AND COLLATERAL AGRESION QUESTIONNAIRE
REASERCH DATA FROM VARIOUS LITHUANIAN REPUBLIC PRISONS**

Prof. Gediminas Žukauskas¹
Assoc. Prof. Dr. Robertas Veršinskas²
Kristina Račiukaitytė³

¹National Forensic Psychiatry Service Lithuanian Ministry of Heralth,

²Mykolas Romeris University,

³Vilnius University

S U M M A R Y

One of the fiercest problems that are disturbing society and specialists is aggression problem. There are many reasons that can cause different forms and shapes aggression rage which often leads to criminal actions, mutilation, death, or even suicide.

The purpose of this article is to research different types of aggression that are spread among prisoners and people working in Lithuanian prisons. In spread of aggression research were used three questionnaire forms: Bas-Darki test, Bek depression scale, and Altaman self evaluate scale (ASRM). Statistical data was collected from these Lithuanian Republic prisons: Panevezys women prison, Rokiskis mental hospital, 1st and 2nd Vilnius penitentiaries. 576 people were questioned: 324 inmates, 88 patients, 164 prison workers.

Research shows that:

- 1) Physical aggression, attendant aggression, verbal aggression, the biggest aggression index is spread among inmates and patients of mental institution, and the lowest is among the prison workers.*

Men suffer greater physical aggression compared to women. Physical and verbal aggression the most common aggression among patients of mental institution.

ŠAULIO PSICHINĖ BŪSENA ŠŪVIO METU IR GALIMŲ STRESO POŽYMIŲ PAŠALINIMO ASPEKTAI

Viačeslav Čigrin

Mykolo Romerio universiteto Viešojo saugumo fakulteto Valstybės sienos apsaugos katedra
V. Putvinskio g. 70, LT- 44211, Kaunas
Telefonas 8 (37) 30 36 42
Elektroninis paštas cigrin@mruni.eu

Pagrindinės sąvokos: šaudymas, temperamentas, stresas.

Keywords: stress, shooting, temperament.

S A N T R A U K A

Straipsnyje apžvelgiama šaulio psichologinio pasiruošimo svarba šaudant tarnybiniu ginklu. Emocijos daro svarią įtaką šaudymo rezultatams praktinių užduočių metu. Nerimas pasireiškia individualiai ir priklauso nuo asmenybės pasaulio suvokimo ir temperamento. Asmenybės, turinčios aukštą nerimo lygį suvokia aplinkinį pasaulį kaip pilną potencialių pavojų, jaučiasi nesaugūs jame ir atitinkamai asmenys, turintys žemą nerimo lygį lengviau įveikia baimę, stresą, nes geba adekvačiai įvertinti riziką ir pasirinkti atitinkamus veiksmų modelius. Taip pat nagrinėjamas nerimo lygis šaudybos pratybų metu ir jo įtaka studentų šaudymo iš tarnybinio ginklo rezultatams, pateikiami galimų streso požymių neutralizavimo būdai.

ĮVADAS

Vienas iš svarbiu faktorių ruošiant šaulį yra jo psichologinis paruošimas. Augant šaulio meistriškumui keičiasi jo psichologinio pasiruošimo turinys ir metodika. Jeigu pirmame etape buvo akcentuojama įveikti neigiamus šaudymo refleksus, tai šauliui tobulėjant, psichologinis pasiruošimas tampa pagrindiniu. Emocijos tiesiogiai daro įtaką mokymo procesui. Kai kurie asmenybės analitikai tvirtina, kad emocijos yra asmenybės bruožų funkcionavimo pagrindas (Eysenck, 1995; Tellegen, 1985; Costa and McCrae, 1980; Zuckerman et al., 1993). Kadangi „emocija yra asmenybės bruožų ir priežastis, ir padarinys“ (Wilson and Gullone, 1999) jie gali sukelti vidinį dvasinį pakilimą, energijos antplūdį, jėgų mobilizavimą, išugdyti pasitikėjimą savimi. Bet tuo pačiu gali išryškėti neryžtingumas, baikštumas, drąsos stygius. Emocinę būseną galima suskirstyti į kelius atskirus tipus. Iš vienos pusės šaulys gali jaustis

aktyvus, linksmas, pilnas jėgų, ryžtingas iš kitos – kamuojamas nuovargio, baimę, abejingumo, nepasitikėjimo savo jėgomis, apgailėstavimo. E. Dienerio ir R. Larseno (1984) darytų tyrimų rezultatai rodo, jog tiek teigiamų, tiek neigiamų emocijų pasireiškimą 52 proc. atvejų lemia asmenybė ir tik 23 proc. – situacija (Аргайл, 2003).

Emocijos daro svarią įtaką šaudymo rezultatams praktinių užduočių metu. Emocijos yra sukeltos skirtingų vidinių psichikos procesų ir priklauso nuo aplinkos poveikio bei pasireiškia įvairiai, t.y. atitinka kiekvieno šaulio temperamentą ir charakterį. Šaulys patiria skirtingas emocijas; tai priklauso nuo jo asmenybės, charakterio, temperamento ir požiūrio į studijas, taip pat reikia atkreipti dėmesį į fizinę streso apraišką: padidėjusį kraujospūdį, intensyvią prakaito liaukų veiklą, drebančius pirštus. Emocijos mobilizuoja organizmą kovai, skatina mokymosi ir sportinę veiklą, bet, tuo pačiu, patiriant stresą, sutrikdo įprastą psichinės žmogaus veiklos procesą, sumažina dėmesio koncentracijos lygį, suardo vientisą šaudymo judesių modelį. Toks judesiu dezorganizacijos pavyzdys yra taip vadinamas „šūvio laukimas“. Šio reiškinio („šūvio laukimo“) priežastis - šaulio baimė, nerimas. Mūsų atveju į nerimą būtina žvelgti kaip į asmenybės savybę suvokti grėsmę savojo „Aš“ įvairiose stresinėse situacijose, nerimo jausmas sustiprėja reaguojant į grėsmę žmogaus gyvybei ar sveikatai. Nerimas pasireiškia individualiai: asmenybės turinčios aukštą nerimo lygį suvokia aplinkinį pasaulį kaip pilną potencialių pavojų, jaučiasi nesaugus jame ir atitinkamai asmenys, turintys žemą nerimo lygį lengviau įveikia baimę, stresą, nes geba adekvačiai įvertinti riziką ir pasirinkti atitinkama veiksmų modelių.

TYRIMŲ TIKSLAS

Tyrimų tikslas – nustatyti studentų temperamentą bei nerimo lygį šaudybos pratybų metu bei jo (nerimo) įtaką studentų šaudymo iš tarnybinio ginklo rezultatams.

Uždaviniai:

1. Nustatyti studentų temperamento tipo ryšį su šaudymo rezultatais.
2. Nustatyti studentų nerimo lygį ir jo įtaką šaudymo rezultatams.

TYRIMŲ METODIKA

Tyrimas buvo atliktas Mykolo Romerio universiteto Viešojo saugumo fakultete 2007 - 2008 m.m. Tyrime dalyvavo 136 tiriamųjų – studentų, 58 merginų ir 78 vaikinų. Pirmame etape,

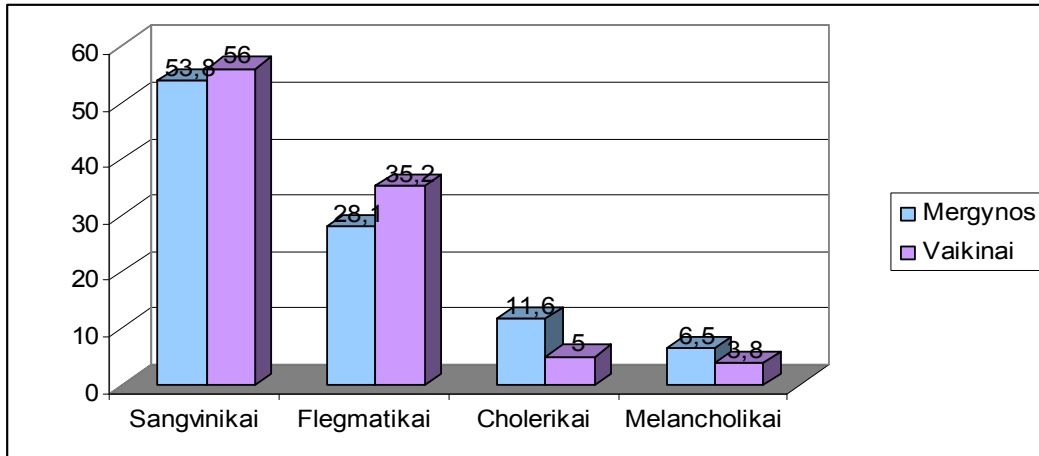
naudojant modifikuota H. J. Eysencko asmenybės testo (EPI) A formos versija, nustatytas fakulteto studentų temperamentas. Studentų nerimo lygis šūvio metų buvo nustatytas ir įvertintas pagal anketavimo būdų gautas duomenys.

Antrame etape šaudymo metu, naudojant 9 mm kalibro tarnybinius pistoletus ČZ-75, studentai atliko standartinę pratimą, kurio esmė šaudyti kuo galima taikliau. Šaudymo rezultatai buvo vertinami 10-ies balų sistemoje. Duomenims panaudoti eilinio (pirmo) bei kontrolinio šaudymo rezultatai.

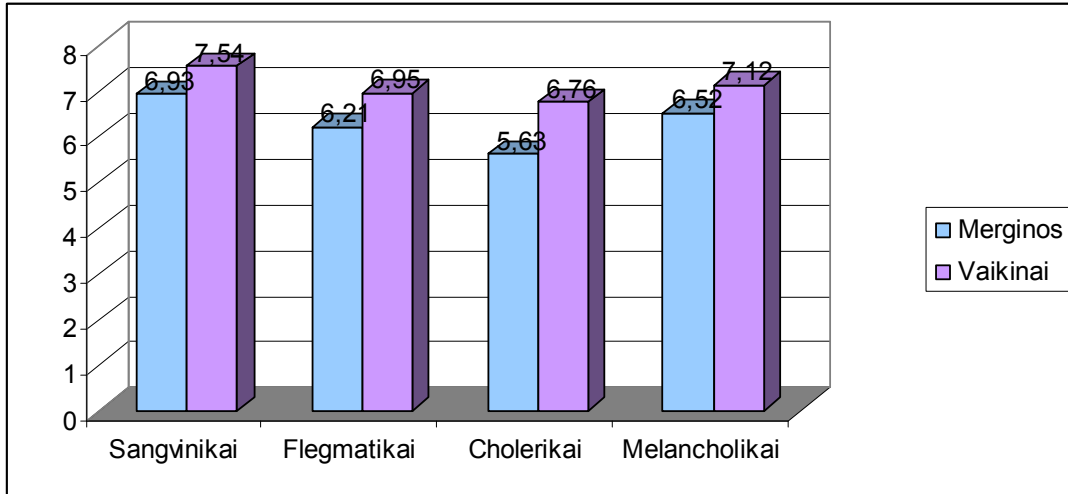
Statistinių duomenų analizė buvo atliekama taikant koreliacinį metodą – Spearmano ranginės koreliacijos koeficientą ir modifikuotą Stjudento kriterijų – palyginamajai asmenybės tipų analizei. Pastarasis priskiriamas prie neparametrinių kriterijų ir, taikant jį mažoms imtims, jo skiriamoji galia iš esmės nesiskiria nuo nemodifikuoto Stjudento kriterijaus. Statistiškai patikimomis buvo vertinamos $p < 0,05$ reikšmės.

TYRIMŲ REZULTATAI

Naudojant H. J. Eysencko asmenybės testo (EPI) A formos versijos klausimyną nustatytas Viešojo saugumo fakulteto studentų temperamentas.

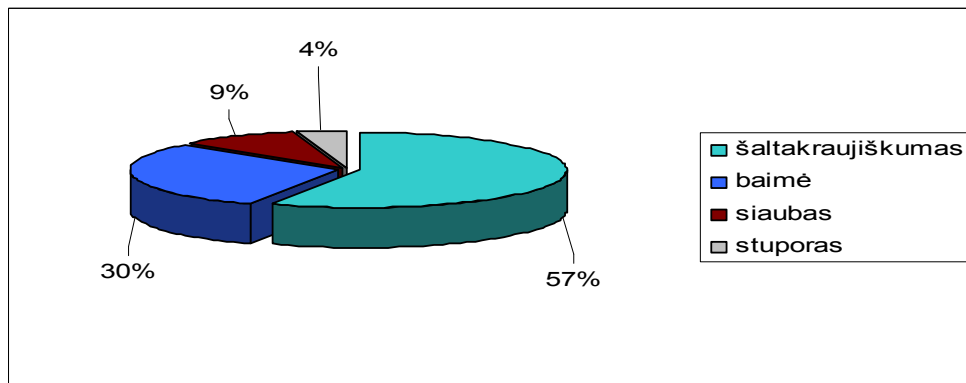

1 pav. Studentų pasiskirstymas pagal temperamento tipą.

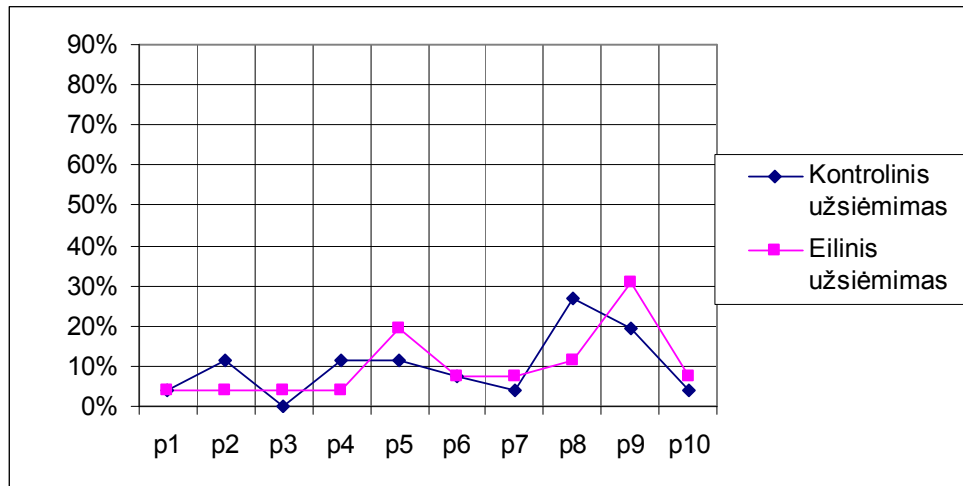

2 pav. Šaudymo rezultatų vidurkis priklausomai nuo temperamento.

Anketavimų būdu buvo nustatyta, kad 30 % studentų prieš šaudymą jaučia baimę, 9 % studentų jaučia siaubą, 4 % jaučia stuporo būseną. Pagrindine pradedančiųjų šaulių klaidą yra „šūvio laukimas“. Nepatyręs šaulys iššovus nuo įvairių šūvio faktorių (liepsna iš vamzdžio šūvio metu, didelis šūvio garsas, ginklo atatranka ir t.t.) patiria savotišką stresą. Pirmo kurso studentai, kurie šaudė pirmą kartą, iškart negalėjo adekvačiai reaguoti į dėstytojo žodžius, kadangi buvo šoko būsenoje. Būtent po tokios gautos šaudymo patirties, jie sėją šūvį kaip potencialią grėsmę ir jaučia baimę.

3 pav. Studentu psichinės būklės pasiskirstymas šaudymo pratybų vykdymo metu.

4 pav. Studentų šaudymo rezultatai eilinio bei kontrolinio užsiėmimo metu.

TYRIMO REZULTATŲ APTARIMAS

Pagal gautus duomenys studentų šaudymo vidutinės reikšmės 6,70 balų (merginų – 6,32 balų, vaikinių – 7,09 balų, $p > 0,05$) ir nepriklauso nuo lyties, nors matoma tendencija, kad vaikinai šaudo taikliau.

Buvo palyginti studentų šaudymo rezultatai su nustatytais temperamento tipais (2 pav.). Palyginimo duomenys rodo, kad studentų šaudymo rezultatų vidutinės reikšmės yra aukščiausių sangvinikų - 7,23 balo, melancholikų – 6.82 balo, flegmatikų- 6.58 balo ir cholерikų -6.19 balo. Statistinis šaudymo rezultatų vidurkių patikimumas tarp skirtingo temperamento tipo asmenų nenustatytas, tačiau ryškėja tendencija, kad studentai sangvinikai ir melancholikai yra taiklesni. Tolesnis tyrimas šia linkme leistu tiksliau nustatyti koreliaciją tarp tiriamų asmenų temperamento ir šaudymo rezultatų.

Apdorojant anketas, nustatyta, kad šaudymo metu nejaučia baimės 78 studentai (23 merginos, 55 vaikinai) arba 57% visų šaudančiųjų, jaučia baimę – 41 (24 merginos, 17 vaikinai) arba 30% visų, šūvis sukelia siaubą – 12 studentams (8 merginos, 4 vaikinai) arba 9% bei jaučia stuporo būseną – 5 studentai (3 merginos, 2 vaikinai) arba 4% visų (3 pav.).

Nustatyta, kad rezultatai kontrolinio šaudymo iš tarnybinių ginklų yra 9 % žemesni negu rezultatai gauti eilinio užsiėmimo metu (4 pav.). Susijaudinęs arba sustingęs šaulys kaip taisyklę rodo kontrolinio šaudymo metu blogesnę rezultatą, negu per eilinį užsiėmimą dėl baimės suklysti ir ta baimę nuolat dominuoja juo mintyse ir trukdo susikaupti atliekant šūvį. Išspręsti šia problemą galima naudojant emocinio išgyvenimo modalumą. Emocionalumą apibūdina emocinio proceso dinamiškumas (eiga ir ekspresija), modalumas (džiaugsmas, pyktis, baimė, liūdesys) ir

asmenybės savybės. Emocinių reiškinių intensyvumas nusako emocijų stiprumą (jėgą), o modalumas – atspalvius. Šiame kontekste šias sąvokas galima traktuoti kaip vienas kitą papildančias. Ši aplinkybė taip pat galėjo iš dalies nulemti silpnas šaudymo iš tarnybinio ginklo ir asmenybės temperamento koreliacijas. Jei pažvelgtume į nerimo lygį koreliacijas su šaudymo rezultatais, matytume, jog aukščiausios yra su šauliais, jaučiančias baimę ($r = 0,30$, $p < 0,05$). Šis faktas, taip pat tendenciją (dėl mažo tiriamųjų kontingento) žemu rezultatų, parodytus kontrolinio šaudymo metu netiesiogiai patvirtina H. J. Eysencko duomenis apie asmenybės temperamento tipų ir emocijų kaitos santykį.

Dėstytojui svarbu nustatyti kiekvieno studento emocinio išgyvenimo modalumą, kad būtų lengviau nustatyti koku būdu galima būtų paveikti studentą, kad jis įveiktų savo baimes priežastį bei sumažinti nerimą. Išnagrinėjus studentų charakterio bruožus, nervų sistemos tipą galima teikti rekomendacijas apie šaudymo treniruočių variantus, jų trukmę priklausomai nuo studentu bendro fizinio lavinimo lygio. Stebint studentus dėstytojas kaupia duomenys apie jų asmenybes bruožus, kas leis ateityje prognozuoti emocinę šaulio būseną įvairiuose situacijose. Šaulio psichologinis paruošimas turi būti vykdomas visu studijų metu. Esmė psichologinio paruošimo yra aukštu rezultatu užtikrinimas emocines įtampas metu.

IŠVADOS

1. Nustatyti studentų šaudymo rezultatų vidutinės reikšmės, priklausomai nuo temperamento: sangvinikų - 7,23 balo, melancholikų – 6.82 balo, flegmatikų- 6.58 balo ir cholерikų -6.19 balo. Šauliai sangvinikai ir melancholikai yra taiklesni.
2. Eksperimentinių tyrimų metu nustatyta, jog 30 % studentų jaučia baimę prieš šaudymą, 9 % siaubą ir 4 % stuporą.
3. Šaudymo rezultatai eilinio šaudymo metu yra 8 % geresni negu kontrolinio šaudymo metu.
4. Siekiant sumažinti šaulių neigiamo streso požymius svarbu nustatyti kiekvieno studento emocinio išgyvenimo modalumą.

Tyrimai parodė, jog kasdienių emocijų ilgalaikių tyrimų rezultatų patikimumas priklauso nuo tyrimo trukmės – ji turi būti pakankamai ilga.

LITERATŪRA

1. Costa P., McCrae R. Four ways five factors are basic // Personality and Individual Differences. 1992b, vol. 13, p. 653–665.

2. Diener E., Smith H., Fujita F. The personality structure of affect // *Journal of Personality and Social*
3. Eysenck H. J. *The biological basis of personality*. pringfield, IL: Charles C. Thomas, 1967.
4. Eysenck H. J. *Trait theories of personality // Individual Differences and Personality*. Eds. S. E. Hampson, A. M. Colman. London, New York: Longman press, 1995, p. 40–58.
5. Eysenck H. J., Eysenck M. W. *Personality and individual differences*. New York: Plenum Press, 1985.
6. Kubilius J. *Tikimybių teorija ir matematinė statistika*.- V.: VU leidykla, 1996.-439 p.
7. Larsen R. J., Ketelaar T. Personality and susceptibility to positive and negative emotional state // *Journal of Personality and Social Psychology*. 1991, vol. 61, p. 132–140.
8. *Psychology*. 1995, vol. 69 (1), p. 47–66.
9. Tellegen A. Structures of mood and personality and their relevance to assessing anxiety, with an emphasis on self-report // A. H. Tuma, J. D. Maser (Eds.), *Anxiety and Anxiety Disorders*. Hillsdale, NJ: Erlbaum, 1985. P. 681–716.
10. Wilson K., Gullone E. The relationship between personality and affect over the lifespan // *Personality and Individual Differences*. 1999, vol. 27 (6), p. 1141–1156.
11. Zuckerman M., Kuhlman D., Joireman J., Teta P., Kraft M. A comparison of three structural models for personality: The big-three, the big-five and the alternative five // *Journal of Personality and Social Psychology*. 1993, vol. 65, p. 757–768.
12. Аргайл М. *Психология счастья*. 2-е изд. Москва: Питер, 2003.
13. Гмурман В. *Теория вероятностей и математическая статистика*. М.: Высшая школа, 1977,-С. 478
14. Русалов В. М. *Модифицированный личностный опросник Айзенка*. Москва.: Наука, 1992.

STATE OF MIND OF THE SHOOTER AT THE MOMENT OF SHOT AND THE ASPECTS OF THE ELIMINATION OF POSSIBLE MANIFESTATIONS OF STRESS

Viačeslav Čigrin

Mykolas Romeris University

S U M M A R Y

In this article the influence of the psychological tension on the results of shooting is considered. Every person reacts to the causes of stress diversely and responds to the danger in a different way, according to his temperament and character. The high level of anxiety affects the results of shooting negatively. Consequently, the result of shooting may be lower than it was expected. This article analyses various aspects of stress and provides methods to eliminate the latter. To sum up, it is also important to notice, that the state of mind depends on the emotions experienced at the moment of shot as well, as on the preparation standard.

ALTERNATYVUS UŽSIENIO KALBOS UŽDUOČIŲ VERTINIMAS

Aušra Stepanovienė

Mykolo Romerio universitetas
Viešojo saugumo fakultetas Humanitarinių mokslų katedra
Putvinskio 70
LT-44211, Kaunas
ausramru@gmail.com

Pagrindinės sąvokos: kritinis mąstymas, vertinimas, užduotys, svarstymas, lingvistinis tobulėjimas.

Keywords: critical thinking, assessment, assignments, reflection, linguistic development.

SANTRAUKA

Šis tiriamasis darbas nagrinėja studentų užduočių įvertinimo naudingumą. Straipsnyje analizuojami studentų apklausos duomenys apie įvairių užduočių naudingumą bei pateikiami studentų rašytiniai svarstymai apie jų ruošiamą užsienio kalbos aplanką (užduočių rinkinį), kurį sudaro rašiniai, specialybės tekstų santraukos, diskusijos, atvejų analizė, specialybės temų užsienio kalba prezentacijos, projektai, tarnybiniai pranešimai, klausimynai/testai ir kt.

Tyrime dalyvavo 48 Mykolo Romerio universiteto Viešojo saugumo fakulteto II kurso studentai, kurių užsienio kalbos mokėjimo lygis yra vidutinis ir aukštesnis nei vidutinis. Rezultatai parodė, kad užduočių įvertinimas yra palankus besimokančiųjų lingvistiniam tobulėjimui, o svarstymais paremta mokymosi praktika padeda gerinti mokymosi kokybę.

Šiuolaikiniame permainų pasaulyje sparčiai vystosi ir keičiasi švietimo sistema. Vykstant pokyčiams Europos Sąjungoje, rengiant bendrus tarptautinius projektus, vis didesnę svarbą įgyja gebėjimas tarpusavyje sąveikauti. Šiandieninis studentų ugdymas jau nebėra paprastas žinių perteikimas ir įgūdžių formavimas, bet kompleksinis procesas, kuriame reikia taikyti ir mokėti modeliuoti įvairius mokymo(si) ir vertinimo metodus. Toks mokymasis padeda ugdyti ne tik visuomeninius komunikavimo įgūdžius, lanksčiau įgyvendinti ugdymo diferencijavimo principą, bet ir siekti mokymosi performatyvumo. (Teresevičienė M., Gedvilienė G., 2003).

Vienas iš pastaruosius dešimtmečius vykstančių universitetinių studijų pokyčių aspektų yra požiūris į mokymą(-si) pokyčiai ir jų svarba. Juos nagrinėjo daugelis Lietuvos mokslininkų: R.Laužackas (2000), M.Teresevičienė ir G. Gedvilienė (2004), L.Jovaiša (2001) ir kt.

Netradicinių vertinimo būdų diegimas – vienas iš reikalavimų, keliamų universitetinėms studijoms ES. Naujiems požiūriams į mokymo(-si) procesą atsirasti ir įsitvirtinti reikia integruoto požiūrio į vertinimą. Užduočių vertinimo metodas naudojamas kaip mokymosi strategija pereinant nuo tradicinės prie naujos vertinimo sistemos (Burkšaitienė N., 2004). Studentų užduočių (aplango) įvertinimas plačiai naudojamas mokymo procese. Besimokančiųjų dalyvavimas kritinio mąstymo plėtroje ir vertinime yra pagrindiniai alternatyvaus vertinimo bruožai. Mokant profesinės užsienio kalbos yra gana dažni dėstytojų ir studentų požiūrių į tos pačios veiklos privalumus neatitikimai. Neretai dėstytojų tarpe tokios nepopuliarios užduotys kaip gramatikos pratimai ir vertimas besimokančiųjų yra laikomas labai naudingų. Todėl siekiant geresnių studijų rezultatų svarbu atsižvelgti į studentų mokymosi poreikius – nustatyti, kokios užduotys jiems bus naudingesnės, siekiant užsibrėžtų tikslų.

Šio **tyrimo tikslas** yra išnagrinėti studentų požiūrį į įvairių profesinės užsienio kalbos užduočių naudingumą, išanalizuoti jų teiginius apie mokymosi sėkmę ir nesėkmes bei realizuoti studentų poreikius sudarant užduočių rinkinius. **Tyrimo objektas** – studentų požiūris į užsienio kalbos užduočių naudingumą. **Tyrimo metodai:**

1. Užsienio kalbos pratybų veiklos naudingumo apžvalga.
2. Studentų rašytiniai apmąstymai apie užduotis ir mokymosi pasekmes.

Literatūros apžvalga

Lietuvoje ir užsienyje atlikti tyrimai rodo, kad užsienio kalbos mokymo(si) inovacijos, pagrįstos konstruktyvistinėmis savireguliacijos ir mokymosi bendradarbiaujant strategijomis, yra veiksmingos naujajame švietimo tikslų kontekste. Jos ugdo gebėjimus, reikalingus šiuolaikiniame darbo pasaulyje – efektyvaus bendravimo įgūdžius, ugdomas kritinio mąstymo gebėjimas (M.Tereševičienė, G.Gedvilienė,2003). Nustatyta, kad mokymasis bendradarbiaujant universitetinėse studijose padeda sukurti geresnį psichologinį klimatą, plėtoti empatiją ir abipusį supratimą.

Alternatyvus profesinės užsienio kalbos užduočių įvertinimas plačiai naudojamas aukštosiose mokyklose mokslumo efektyvumui nustatyti. Teigiama, kad vienas iš svarbiausių profesinės užsienio kalbos mokymosi aspektų yra studentų įtraukimas į mokymosi plėtrą. Douglas (2000) nuomone, studentai turėtų būti lygiaverčiai partneriai rengiant užsienio kalbos mokymo užduotis. Jų įtraukimas stiprina studentų motyvaciją, o drauge didina viso kurso efektyvumą. Ypač svarbu atlikti profesinės užsienio kalbos užduočių analizę studento akimis.

Studentas suteikia grįžtamojo ryšio informaciją apie užsienio kalbos užduotis, tiksliai informuoja apie pažangą mokymosi procese. Užsienio kalbų užduočių vertinimas, periodiškas jų naudingumo apmąstymas, diskusijos bei rezultatų aptarimas svarbus tolesnei grupės veiklai. Sudarant užsienio kalbos užduotis svarbūs ir studentų, ir dėstytojų vaidmenys. Siekiama tarpusavio sąveikos, atsiranda abipusė atsakomybė Beckett ir Slater (2005) atlikto tyrimo rezultatai rodo, kad tik vienas penktadalis iš 82 dalyvių džiaugėsi projektiniu darbu, ketvirtis neturėjo aiškios nuomonės, o 57 procentai šią užduotį vertino neigiamai. Pasak Nunan (1988) dėstytojų ir studentų nuomonių apie užduočių naudingumą neatitikimas stabdo pažangą mokymo(si) procese. Studentų apmąstymai apie užduotis parodė, kad besimokantieji vertino gramatikos pratimus aukštesniais balais negu tai darė jų mokytojai, kurie pirmumą teikė poriniam arba grupiniam darbui ir bendravimo užduotims. Panašios McDonough (2002) išvados. Jis rašo apie besimokančiųjų nemėgstamas ir jų nuomone būsimam darbui mažai reikalingas užduotis, tokias kaip įrašų klausymas ir dialogų sudarymas pagal vadovėlyje pateiktą medžiagą. Studentai pirmenybę teikė gramatikos pratimams, skaitymui, vertimui, kadangi, jų nuomone, tai svarbu mokymuisi ir būsimai karjerai.

Tyrimo rezultatai

Tyrimo dalyvavo 48 Mykolo Romerio universiteto Viešojo saugumo fakulteto II kurso studentai, kurių užsienio kalbos mokėjimo lygis yra vidutinis ir aukštesnis nei vidutinis. Tyrimui buvo naudojama apklausa, parengta pagal mokslinius užsienio kalbos mokymo tyrimo standartus (Dornyei, 2002). Priede pateikiami keletas studentų atsiliepimai apie profesinės užsienio kalbos užduočių naudingumą.

Pagal apklausos standartus visi teiginiai buvo vertinami penkių galimų atsakymų skalėje. Studentai vertino kiekvieną teiginį apveddami apskritimu ar įrašydami tinkamą skaičių: 1 – visiškai nesutinku, 2 – nesutinku, 3 – neturiu nuomonės, 4 – sutinku, 5 – visiškai sutinku. Teigiami (visiškai sutinku ir sutinku) bei neigiami atsakymai (visiškai nesutinku ir nesutinku) yra sudėti. Studentų atsakymų rezultatai pateikiami 1 lentelėje. Teigiami (visiškai sutinku ir sutinku) bei neigiami atsakymai (visiškai nesutinku ir nesutinku) yra sudėti.

Pirmoji lentelės eilutė rodo respondentų nuomonę apie profesinio žodyno terminų, reikalingų kalbiniam tobulėjimui, naudingumą. 82% studentų mano, kad profesinės kalbos žodynas yra svarbus mokymuisi. 7% atsakymų yra neigiami. Likusieji respondentai (11%) neturi nuomonės apie šios užduoties naudingumą užsienio kalbos pratybose.

Kitoje eilutėje matyti studentų požiūris į specialybės teksto santraukos rašymą. 40% studentų pabrėžė užduoties naudingumą, 29% nesutinka, o 31% apklaustųjų neturi savo nuomonės. Rezultatai rodo, kad studentai nemėgsta užduoties, nes jai atlikti prireikia daug laiko, nelengva formaliai, tiksliai, aiškiai ir glaustai išsakyti mintis.

Studentų požiūris į kūrybines užduotis atsispindi trečioje 1 lentelės eilutėje. 71% studentų šios užduotys patinka, 13% studentų atsiliepimai neigiami ir 16% besimokančiųjų neturi savo nuomonės apie šios rūšies užduotį.

Ketvirtoji apklausos lentelės eilutė pateikia studentų apmąstymus apie diskusijų, kurios paprastai apima kalbėjimą eksromptu, naudingumą. Didžiosios daugumos studentų nuomonė yra teigiama (87%) ir tik 13% neturi savo nuomonės. Nėra nė vieno neigiamo atsiliepimo apie šią veiklą pratybų metu. Studentai yra labai aktyvūs reikšdami savo nuomonę ir mėgsta debatuoti.

Specialybės užsienio kalbos temų pristatymas naudojant Power Point programą taip pat teigiamai buvo įvertintas daugumos studentų (80%). Tik 10% neturėjo savo nuomonės, ir tiek pat studentų neigiamai atsiliepė apie prezentacijas teigdami, kad juos baugina pasisakymas prieš auditoriją.

Apklausos teiginiai	sutinku	neturiu nuomonės	nesutinku
Specialybės terminų ir frazių mokymasis yra naudingas kalbiniam tobulėjimui.	82	7	11
Specialybės tekstų santraukų rašymas vysto rašymo įgūdžius.	40	29	31
Kūrybinių užduočių atlikimas naudingas lingvistinių įgūdžių gerinimui.	71	13	16
Diskusijos įvairiomis specialybės temomis naudingas kalbinių įgūdžių tobulinimui.	87	13	–
Pristatymai naudojant Power Point programą lavina kalbėjimo įgūdžius.	80	10	10

1 lentelė. Studentų atsiliepimai apie įvairių profesinės užsienio kalbos užduočių naudingumą.

Apklausos metu paaiškėjo, kad būsimiems viešojo saugumo pareigūnams labai svarbios viešojo kalbėjimo užduotys. Jos skatina mąstyti ir išreikšti savo mintis. Studentai tampa pareigūnais, o jų sakytinė kalba – išprusimo, išsilavinimo sinonimu. Studentų rašytiniuose pasisakymuose akivaizdu, kad studijuojant atsakinėti raštu tenka dažniau negu žodžiu. Užsienio kalbų dėstytojai, pageidaujant studentams, stengiasi parengti kuo daugiau užduočių, lavinančių kalbinius įgūdžius. Studentai skatinami kurti dialogus, imituoja pareigūnus, pažeidėjus, turtina ne tik žodyną, bet ir mokosi polemikos, ginčo kultūros. Kuo daugiau progos turės studentai auditorijoje pakalbėti spontaniškai, kuo daugiau jie bus skatinami susidurti su netikėtomis

situacijomis, tuo greičiau įvaldys užsienio kalbą, pajus kalbėjimo džiaugsmą, pasitenkinimą ir pradės sklandžiau kalbėti. Kuriant užduotis reikėtų vadovautis komunikacinio kalbos mokymo metodikos nuostatomis. Pagrindiniai principai yra komunikacinis kryptingumas, visų 4 kalbinės veiklos rūšių (kalbėjimo, klausymo, rašymo ir skaitymo) dermė, šnekamosios kalbos pirmumas rašytinės kalbos atžvilgiu.

Specialybės užsienio kalbos užduočių naudingumo mokymo procese svarstymas įneša svarų indėlį į alternatyvaus įvertinimo koncepciją. Remiantis šiomis sampratomis tampa akivaizdu, kad studentai nuoširdžiai aprašo savo potyrius atliekant įvairias užduotis, suprasdami užduočių naudingumo vertinimo svarbą. Kritiniai apmąstymai apie kiekvieno asmens pasiekimus ar nesėkmes skatina besimokančiuosius stengtis geriau mokytis. Studentų svarstymai apie užsienio kalbos pratybių užduočių naudingumą siūlo geresnes išvalgas mokymosi procesui.

Mokant užsienio kalbos aukštosiose mokyklose dėstytojams reikėtų skatinti užduočių vertinimą, padedantį pasirūpinti permainingais besimokančiųjų poreikiais. Studentų rašytiniai svarstymai labiausiai gali pasitarnauti analizuojant studentų individualius sunkumus ir nesvarbias jų būsimai profesijai užduotis, t.y. jų požiūrį į gramatiką, rašinius, tekstų klausymą ir skaitymą. Individualizuotas priėjimas leidžia dėstytojams įgyti kiekvieno studento pasitikėjimą ir sumanyti naujus būdus kalbinės plėtros skatinimui.

IŠVADOS

1. Studentų svarstymai apie profesinės užsienio kalbos užduočių naudingumą įgalina pastoviai analizuoti besimokančiųjų atsakomąją reakciją ir pritaikyti mokymo metodus permainingiems studentų poreikiams.
2. Bendradarbiavimas, užduočių analizė lengvina mokymo proceso koordinavimą, laiduoja efektyvesnę pratybių procesą, stiprina ryšius tarp dėstytojų ir studentų.
3. Pedagogui, susipažinusiam su studentų nuomone apie užduočių naudingumą, lengviau pateikti reikalingiausius kalbinės raiškos būdus, kad studijas baigę specialistai galėtų visais atvejais sėkmingai komunikuoti užsienio kalba.

Priedas. Keleto studentų atsiliepimai apie profesinės užsienio kalbos užduotis

1 studentas. Kūrybinės užduotys man neaiškios. Jei randu svarbią informaciją, sunku pasakyti esmę. Noriu pasakyti kažką labai įdomaus, bet nepasiseka.

2 studentas. Pasitelkęs į pagalbą kompiuterį galiu labai įdomiai pateikti surinktą medžiagą ir sudominti dėstytoją bei draugus. Patobulinau kalbėjimo gebėjimus, nes šių įgūdžių prireiks būsimame darbe.

3 studentas. Profesinės kalbos žodynas praplėtė žinių bagažą. Išmokau daug naujų terminų ir profesionaliai naudotis žodynu.

4 studentas. Specialybės temų pristatymai – pačios įdomiausios ir puoselėjančios sumanymus užduotys.

5 studentas. Prezentacija – tai pati svarbiausia užduotis. Esu priversta pakartoti ir išmokti daug frazių. Turiu galimybę išsakyti mintis raiškiai. Ši užduotis naudinga, todėl, kad daugiausia kitų dėstomų dalykų užduočių atliekame raštu ir retai turime galimybę pakalbėti.

6 studentas. Komunikacinės užduotys naudingos ir reikalingos būsimai profesinei veiklai bei karjerai.

LITERATŪRA

1. Teresevičienė M., Gedvilienė G. Mokymasis grupėse ir asmenybės kaita.-Kaunas, 2003.
2. Douglas, D. (2000). Assessing Language for Specific Purposes. Cambridge: Cambridge University Press.
3. Beckett G. H., Slater, T. (2005). The Project Framework: a Tool for Language, Content, and Skills Integration. *ELT Journal* 39/2.
4. Nunan, D. (1988). "The Learner-Centered Curriculum". Cambridge: Cambridge University Press.
5. McDonough, J. (2002). „The Teacher as Language Learner: Worlds of Difference? “. *ELT Journal* 56:96-99.
6. Dornyei, Z. (2002). Questionnaires in Second Language Research: Construction, Administration and Processing. *TESL-EJ*, vol.6.No3.

ALTERNATIVE ASSESSMENT OF FOREIGN LANGUAGE ASSIGNMENTS

Aušra Stepanovienė

Mykolas Romeris university

SUMMARY

The paper deals with the students' assessment of utility of various assignments for their linguistic development in foreign language classes. The success of alternative assessment in language teaching is predetermined by students' performance in it. The paper investigates the usefulness of different assignments and learners' written reflections on various classroom activities, such as vocabulary tests, duty reports on incidents and accidents, discussions, summaries of professional texts, creative tasks, oral presentations, listening practice, etc. The key features of alternative assessment are an alternative to traditional assessment skills and progress in learning and active participation of learners in the evaluation and development of reflective and critical thinking. Success in foreign language learning depends on learners' interest and motivation to study.

The respondents in the research were 48 second-year students from Mykolas Romeris university Public Security faculty studying English for Specific Purposes. They were students at the intermediate and upper-intermediate levels.

It can be stated that the assessment of tasks is closely linked to instruction because it reveals weaknesses in instructional processes and allows the teacher to individualize instruction for the student. In this research a brief survey was administered which was designed according to the scientific standards. The written self-reflections on the performance and achievements were analyzed. A few excerpts from students' reflections are reproduced.

The results of the research show that the most useful activities for students are oral tasks such as discussions, dialogues and presentations. The majority of students enjoys doing them and assesses them as most important for their future profession and beneficial for developing speaking skills.

In teaching foreign languages teachers need to examine learners' attitudes on assignments which can help teachers cater to changing students' needs. Students' individual written reflections might serve best due to opportunity to analyze student's individual difficulties and dislikes, i.e. attitudes to grammar, writing duty reports, writing summaries of professional texts or listening to long passages. Individualized approach allows teachers to gain each learner's trust and think of the ways of fostering their linguistic development.

CLIL METODO TAIKYMAS STUDIJŲ PROCESĖ: STUDENTŲ NUOMONĖS TYRIMAS

Giedrė Paurienė

Mykolo Romerio universitetas
Viešojo saugumo fakultetas
Putvinskio 70
LT-44211, Kaunas
giedre@pauriene.net

Pagrindinės sąvokos: CLIL metodas, integruotas dalyko ir užsienio kalbos mokymas, dalyko turinio žinios, kalbiniai gebėjimai.

Keywords: CLIL method, content and language integrated learning, knowledge of content, language skills.

SANTRAUKA

Viena iš mūsų šalies užsienio kalbų mokymo politikos strateginių kryptių 2004-2012 metams – Užsienio kalbos ir dalyko integruoto mokymo (CLIL metodas) programos įgyvendinimas. Tai ypač aktualu tobulinant pasirinkto profilio profesinės kalbos gebėjimus. Šiame straipsnyje analizuojama CLIL metodo samprata, aptariami šio metodo taikymo studijų procese privalumai bei trūkumai.

Prieš pradėdant taikyti integruotą dalyko ir užsienio kalbos mokymą yra svarbu išsiaiškinti pačių studentų norą dalyvauti integruotose dalyko ir užsienio kalbos užsiėmimuose. Mykolo Romerio universiteto Viešojo saugumo fakultete atlikto tyrimo rezultatų analizė leido nustatyti probleminius CLIL metodo taikymo studijų procese aspektus bei daryti prielaidą, kad šis metodas skatina bei palaiko studentų motyvaciją studijų procese.

Mykolo Romerio universiteto Viešojo saugumo fakulteto studentai, būsimi pareigūnai mokosi vartoti užsienio kalbą kaip komunikacijos priemonę savo darbinėje aplinkoje. Ši tikslą pasiekti gali padėti CLIL (content and language integrated learning) metodo taikymas studijų procese, nes integruotas dalyko ir užsienio kalbos mokymas gerina studentų kalbines kompetencijas. Studentai įgytus kalbinius įgūdžius gali praktiškai pritaikyti profesiniams poreikiams, todėl teiktina, kad atsiranda didesnė motyvacija mokytis užsienio kalbos. Žinoma, yra ir keblumų: neaiškūs vertinimo kriterijai, dėstytojų pasirengimas vesti integruotas paskaitas, sunkumai derinant specialybės dalyko ir užsienio kalbos dalyko programas bei organizuojant visą studijų procesą.

Šiame straipsnyje norima apibendrinti atlikto tyrimo rezultatus, kurio tikslas buvo ištirti studentų požiūrį į CLIL metodo taikymą studijų procese. Iki šiol studentų požiūris į CLIL metodą nėra žinomas, nes anksčiau panašus tyrimas atliktas nebuvo.

Tyrimo objektas: CLIL metodo taikymas studijų procese MRU Viešojo saugumo fakultete.

Tyrimo hipotezė: Studentai nori dalyvauti integruotose dalyko ir užsienio kalbos paskaitose, suvokia CLIL metodo privalumus.

Tyrimo uždaviniai:

1. Pateikti CLIL metodo sampratą.
2. Aptarti CLIL metodo taikymo studijų procese privalumus bei trūkumus.
3. Išsiaiškinti studentų požiūrį į CLIL metodo taikymą studijų procese.

Tyrimo metodai: mokslinės literatūros analizavimas, anketinė apklausa, duomenų analizė.

CLIL metodo samprata

Integruotą turinio ir užsienio kalbos mokymą aptinkame jau senovėje. Juk lotynų kalba buvo naudojama kaip priemonė mokomojo dalyko turiniui perteikti. Ši pedagoginė koncepcija ilgą laiką neturėjo stabilaus pavadinimo, tik XX amžiaus 70-80 metais pradėtas naudoti angliškas variantas „Content and Language Integrated Learning“ (CLIL). Ši sąvoka naudojama apibrėžti dėstymo metodą, kurio metu užsienio kalba naudojama kaip komunikacijos priemonė dėstant kitus studijų plano dalykus. Tačiau dėmesys skiriamas tiek dalyko turiniui, tiek ir užsienio kalbai, kuria dėstomas dalyko turinys. Taigi siekiama tikslo „ne tik išdėstyti dalyko turinį užsienio kalba, bet ir ugdyti užsienio kalbos gebėjimus“ (Eurydice, 2006).

CLIL metodo apibrėžimai ES šalyse skiriasi: vienur tai vadinama dalyko turinio mokymu per užsienio kalbą, kitur – dvikalbiu turinio mokymu, dar kiti vadina ir turinio, ir kalbos mokymu. Vis tik daugelyje Europos valstybių CLIL metodas apibrėžia dvikalbio (bilingualinio) užsiėmimo koncepcija ir visų pirma suprantamas ne vien kaip užsienio kalbos užsiėmimas, bet kaip integruotas dalyko ir užsienio kalbos mokymas.

Tradicinis užsienio kalbos užsiėmimas skirtas ugdyti pagrindinius kalbinius gebėjimus. Anot ZydatiŃ (2000), Wolff (2002), integruoto dalyko ir užsienio kalbos mokymo metu pagrindiniai kalbiniai gebėjimai taip pat yra ugdomi, tačiau tai vyksta integruojant su dalyko turiniu. Užsienio kalba yra mokomasi per atitinkamo dalyko turinį, o ne per žodžių ir gramatikos

mokymąsi. Abuja (1998) pateikia šiuos skirtumus tarp užsienio kalbos užsiėmimo ir užsiėmimo pagal CLIL, kur užsienio kalba naudojama kaip komunikacijos priemonė ir vadinama darbine kalba.

Užsienio kalbos užsiėmimas	Užsiėmimas taikant CLIL metodą
Sudaro užsienio kalbos mokymo bazę ir gali veiksmingai paremti užsienio kalbos kaip darbinės kalbos funkciją.	Remiasi užsienio kalbos užsiėmimų baze; pagilina tam tikrus kalbinius gebėjimus (pvz., leksika) ir įgūdžius.
Pabrėžia formalų kalbos mokymosi aspektą.	Pabrėžia dalyko turinio mokymosi aspektą.
Į mokymo(-si) procesą įtraukiami įvairūs mokymo(-si) turiniai bei užduotys, kurie orientuojami ne į tam tikrą dalyką, bet tiesiogiai į besimokančiuosius supantį pasaulį.	Stipriai fokusuotas į tam tikras temas užsiėmimas užsienio kalba; orientuojamasi į specialų turinį ir besimokančiųjų kalbinius poreikius, gilinama dalykinė kalba.
Lavinamos visos kalbinės kompetencijos.	Nors yra siekiama lavinti visas kalbines kompetencijas, tačiau pirmiausia dėmesys skiriamas dalyko turiniui.
Mokymo plane pastoviai skiriama nemažai valandų užsienio kalbos užsiėmimams. Jie yra įteisinti.	Paprastai skiriamas labai ribotas valandų skaičius. Tai nėra įteisinta mokymo planuose.
Kartais ribos tarp užsienio kalbos užsiėmimo ir užsiėmimo, kur užsienio kalba naudojama tik kaip darbinė kalba (CLIL metodas), yra labai neaiškios. Pavyzdžiui, esant laisvam temų pasirinkimui mokant pažengusiuosius užsienio kalbos, dirbant projektiniame užsiėmime, naudojant užsienio kalbą užsiėmimų metu viešinti užsienyje – visa tai yra sritys, kur negalime tiksliai apibrėžti ribas.	

1 lentelė. Skirtumai tarp užsienio kalbos užsiėmimo ir užsiėmimo taikant CLIL (pgl. Abuja, 1998).

CLIL metodo taikymo studijų procese privalumai bei trūkumai

Integruoto dalyko ir užsienio kalbos mokymosi kokybė ir efektyvumas yra įrodyti tyrimais ir pripažinti (plačiau skaityti Vollmer, 2006, p. 201-244). Kalbinių įgūdžių įgijimas priklauso nuo situacijos, kurios metu jie ugdomi. Užsienio kalbos užsiėmimas yra svarbus mokantis naujų kalbos struktūrų ir taisyklių. Jo pagalba suformuojamas tam tikras „kalbos karkasas“. Tačiau dėstytojui tokio užsiėmimo metu paprastai mažai lieka laiko tą „kalbinį karkasą“ pritaikyti konkrečiai situacijai. Besimokančiajam taip pat prireikia daug laiko tam, kad jam suteiktą „kalbinį karkasą“ pritaikytų praktikoje. Šioje situacijoje padeda CLIL metodas, kuris suprantamas kaip tam tikras natūralus kalbos įgūdžių ugdymo būdas. Būtent natūralumas yra esminė CLIL metodo sėkmės sąlyga. Susikoncentruojant į tam tikro dalyko turinį, pamirštama, kad mokomasi ir užsienio kalbos. Naudojant CLIL metodą užsienio kalba, kuria vedamas užsiėmimas, tarnauja tarsi instrumentas, komunikacinė priemonė autentiškame ir motyvuotame

realaus pritaikymo kontekste (pvz. grafikų analizė, bandymų eiga ir t.t.), kas nėra būdinga tipiškame užsienio kalbos užsiėmime. Taip įgytos kompetencijos yra papildomai sustiprinamos tam tikromis darbo formomis, kurios skatina savarankišką mokymąsi (pvz., projektai) ir tokiu būdu besimokantieji įgyja daugiau gebėjimų, reikalingų profesinėje aplinkoje.

Rengiant specialistus profesinei aplinkai, CLIL metodas siūlo visą eilę privalumų (pgl. Schröder, 2006):

- Ekonomiškas užsienio kalbos mokymosi metodas, leidžiantis praplėsti užsienio kalbos kompetenciją nepadidinant užsiėmimų valandų skaičiaus studijų plane.
- Kalbų mokymosi motyvacija padidėja dėl dalyko turinio.
- Naudojant CLIL metodą, pasiekiamos labai skirtingos tikslinės grupės, t.y. tiek gabūs kalboms, tiek ir labiau orientuoti į dalyką.
- Daugelyje studijų programų yra dalykų, kuriuos galima parengti kaip „dvikalbius modulius“ CLIL metodu.
- Įgytos kalbinės kompetencijos turi tiesioginį ryšį su besimokančiojo profesine aplinka.

Tačiau ruošiantis taikyti CLIL metodą studijų procese, reikia atsižvelgti ir į keletą jo trūkumų. Dirbant CLIL metodu užsienio kalba nelaikoma vien tik dalyko turinio perdavimo priemone, o kalbiniai įgūdžiai turi vystytis kartu su dalyko turinio žiniomis. Tuomet darytina prielaida, kad dalyko turinio perteikimui reikia daugiau laiko. Juk reikia įsitikinti, ar teisingai suprastos dalyko sąvokos bei terminai, ar besimokantysis geba juos pavartoti kalboje. Taigi užsienio kalbos dėstymo metodika integruojasi į dalykinį užsiėmimą ir jį sulėtina. Be to, ne tik dalykinių tekstų turinį, bet ir jų kalbinę pusę reikia didaktizuoti. Mokymo(-si) medžiaga, kurią reikia parengti pačiam dėstytojui, turi pateikti studentams naują žodyną bei padėti jį įsisavinti.

Atitinkamo dalyko parengimas dvikalbiam užsiėmimui iš kalbinės ir dalykinės pusės reikalauja ir iš dėstytojų atitinkamai dvigubos kompetencijos. „Didžiausia problema, tai dėstytojų rengimas dirbti pagal CLIL metodiką, kurie neturi užsienio kalbos pedagogo išsilavinimo nei pačios užsienio kalbos, nei didaktiniu aspektu. Taip pat kyla pavojus užsiėmimą perkrauti „kalbiniu“ aspektu, kai tam tikrą dalyką dėsto užsienio kalbos specialistas, neturintis išsilavinimo atitinkamo dalyko srityje.“ (Le Pape Racine, 2004). Paprastai pagal CLIL metodą dirba tie dėstytojai, kurie gali dėstyti tiek užsienio kalbą, tiek ir tam tikrą dalyką, t.y. turi dvipusį išsilavinimą.

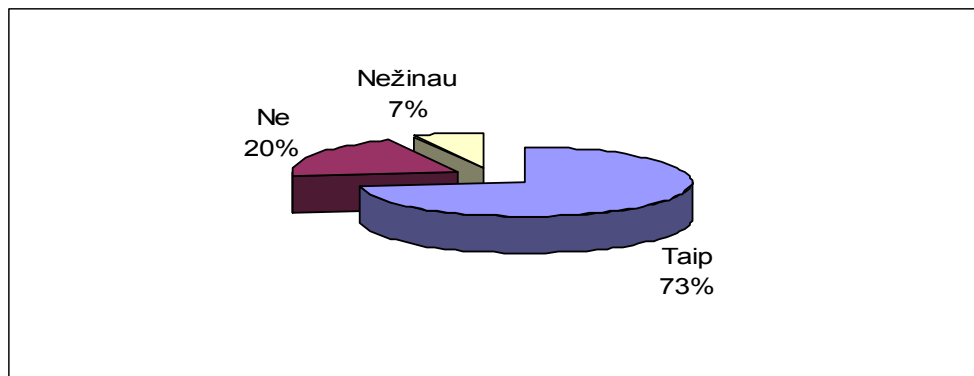
Tyrimo organizavimas

Tyrimas buvo atliktas MRU Viešojo saugumo fakultete. Jame dalyvavo 76 respondentai: 24 teisės ir sienos apsaugos, 52 teisės ir policijos veiklos studentai. Tiriamieji parinkti remiantis atsitiktine atranka. Tyrimui atlikti pasirinktas anketinės apklausos metodas. Anketa sudaryta atsižvelgus į iškeltą tyrimo tikslą bei uždavinius. Pirmiausia respondentai buvo trumpai supažindinami su CLIL metodu. Tuomet buvo prašoma tyrimo dalyvių užpildyti anketą.

Tyrimo rezultatai ir analizė

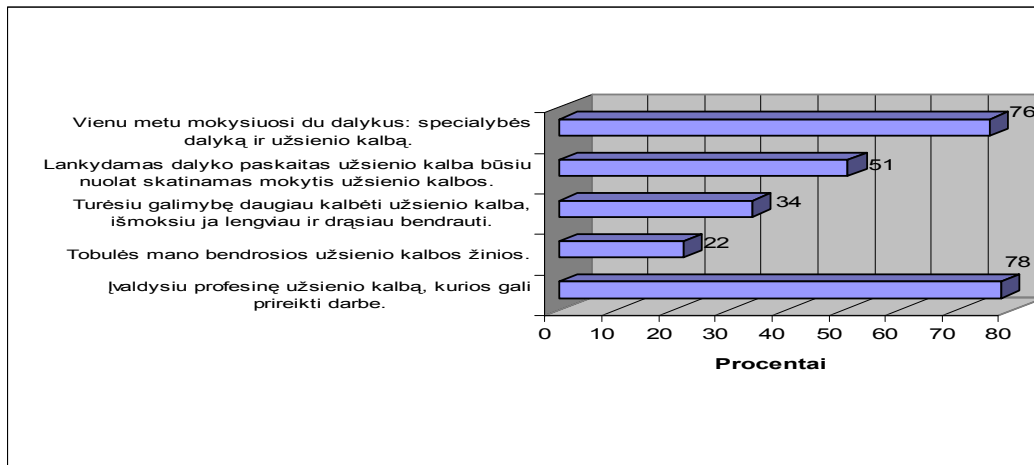
Pirmiausia buvo siekiama sužinoti, ar studentai yra girdėję apie CLIL metodą, o galbūt kažkas jau yra lankęs integruotas dalyko ir užsienio kalbos paskaitas. Paaiškėjo, jog 85 % respondentų apie CLIL metodą nieko nėra girdėję ir nėra lankę integruotų dalyko ir užsienio kalbos paskaitų.

73% respondentų norėtų lankyti integruotas dalyko ir užsienio kalbos paskaitas. 20% respondentų tokių paskaitų lankyti nenorėtų, o likusieji (7%) nežino, ar jie pasirinktų integruotas paskaitas, ar ne.

1 pav. Požiūris į integruotų dalyko ir užsienio kalbos paskaitų lankymą.

Siekiant sužinoti, kodėl respondentai norėtų lankyti integruotas dalyko ir užsienio kalbos paskaitas, buvo prašoma pasirinkti iš pateiktų teiginių vieną arba kelias priežastis. Paaiškėjo, kad dauguma apklaustųjų (78%) norėtų lankyti integruotas dalyko ir užsienio kalbos paskaitas, nes per tokias paskaitas geriau įvaldys profesinę užsienio kalbą, kurios gali prireikti darbe. 76% apklaustųjų yra svarbu mokytis vienu metu du dalykus: specialybės dalyką ir užsienio kalbą. Tokiu būdu sumažėja paskaitų krūvis.

2 pav. Teigiamo požiūrio į integruotas dalyko ir užsienio kalbos paskaitas priežastys.

Iš nenorinčių lankyti integruotų dalyko ir užsienio kalbos paskaitų dauguma (78%) mano, kad pasiruošti tokioms paskaitoms reikės daug laiko ir pastangų. Kita priežastis (44%) respondentų yra ta, kad per integruotas paskaitas bus sunku diskutuoti užsienio kalba profesine tematika. 47% apklaustųjų svarbu tai, kad dalyko turinį užsienio kalba gali suprasti paviršutiniškai.

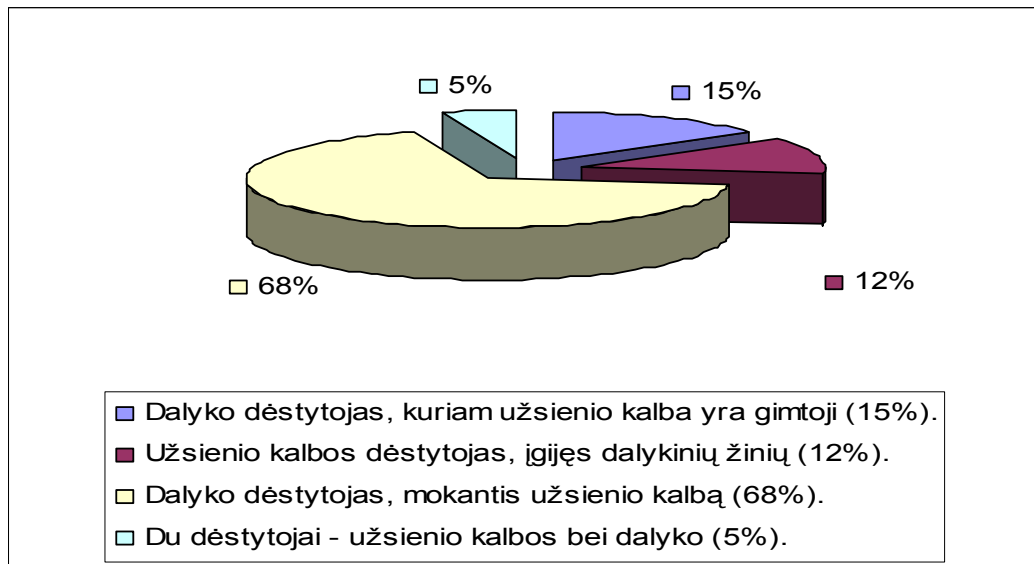
27% respondentų, kurie norėtų lankyti integruotas dalyko ir užsienio kalbos paskaitas, nurodė, kad mielai lankytų tokio tipo psichologijos, 22% respondentų – teisės teorijos, 10% respondentų – etikos, 17% respondentų – užsienio šalių policijos organizacijos, 13% respondentų – užsienio šalių SA institucijos paskaitas.

Šiek tiek daugiau kaip pusę studentų (53%) mano, kad jų užsienio kalbos mokėjimo lygis leidžia jiems dalyvauti dalyko paskaitose, kuriose dėstoma, bendraujama ir atsiskaitoma užsienio kalba. Tačiau 28% studentų galvoja, kad dėl nepakankamų užsienio kalbos žinių negalėtų dalyvauti tokiose paskaitose, o likusieji (19%) nežino, ar jų užsienio kalbos mokėjimo lygis leistų lankyti integruotas paskaitas.

82% respondentų mano, jog per integruotas dalyko ir užsienio kalbos paskaitas turi būti vertinamos tik dalyko turinio žinios. Likusieji (18%) galvoja, kad turi būti vertinamos dalyko turinio ir užsienio kalbos žinios.

Dalyką ir užsienio kalbą integruotai mokyti ir vertinti turėtų dalyko dėstytojas, mokantis užsienio kalbą. Taip mano 68% respondentų. 12% respondentų mano, jog tai daryti turėtų užsienio kalbos dėstytojas, įgijęs dalykinių žinių. 15% respondentų galvoja, kad dalyką ir

užsienio kalbą turėtų mokyti bei vertinti dėstytojas, kuriam užsienio kalba yra gimtoji. Likusiųjų (5%) nuomone, tai turėtų daryti du dėstytojai- dalyko ir užsienio kalbos.

3 pav. Kas turėtų vesti integruotas dalyko ir užsienio kalbos paskaitas.

94% apklaustųjų mano, kad integruotos dalyko ir užsienio kalbos paskaitos turi būti pasirenkamas dalykas. Likusieji (6%) norėtų, kad tokios paskaitos būtų privalomas dalykas.

Apibendrinant gautus duomenis, galima daryti tokias išvadas:

1. Užsiėmimas pagal CLIL metodą neturint tam pritaiktų mokymo priemonių, net ir iš turinčių didelę pedagoginę patirtį bei solidžias užsienio kalbos žinias pedagogų pareikalautų didžiulių pastangų.
2. Studentų požiūris į CLIL metodą teigiamas. Jie supranta, kad šio metodo pagalba tobulėja užsienio kalbos žinios. Dauguma (73%) studentų norėtų lankyti integruotas dalyko ir užsienio kalbos paskaitas. Nors 53% studentų mano, kad jų kalbinė kompetencija atitinka profesinės aplinkos poreikius, tačiau jie, išvelgdami CLIL metodo privalumus, norėtų dar patobulinti savo kalbinius gebėjimus.
3. Didžioji dalis (85%) studentai nėra girdėję apie CLIL metodą ir nėra lankę integruotų dalyko ir užsienio kalbos paskaitų. Tai rodo, jog CLIL metodas yra naujas reiškinys Lietuvos švietimo sistemoje. Todėl mokymo/si procese jį reiktų pradėti taikyti palaipsniui.
4. Daugiau kaip pusę studentų (53%) mano, kad jų užsienio kalbos mokėjimo lygis leidžia jiems dalyvauti dalyko paskaitose, kuriose dėstoma, bendraujama ir atsiskaitoma užsienio

kalba. Tačiau net 46% studentų galvoja, kad dėl nepakankamų užsienio kalbos žinių negalėtų dalyvauti tokiose paskaitose arba nežino, ar jų užsienio kalbos mokėjimo lygis leistų lankyti integruotas paskaitas.

5. Dauguma (82%) apklaustųjų mano, kad per integruotas dalyko ir užsienio kalbos paskaitas turi būti vertinamos tik dalyko turinio žinios, o 68% apklaustųjų teigia, kad dalyką ir užsienio kalbą integruotai mokyti ir vertinti turėtų dalyko dėstytojas, mokantis užsienio kalbą. Taigi CLIL metodas suvokiamas kaip dalyko turinio mokymas per užsienio kalbą.

LITERATŪRA

1. Eurydice, the information network on education in Europe (2006). <http://www.eurydice.org/ressources/eurydice/pdf/commonpressdos/PR071DE.pdf> (2008 09 06)
2. Zydatiņ, W. *Bilingualer Unterricht in der Grundschule. Entwurf eines Spracherwerbskonzepts für zweisprachige Immersionsprogramme*. Ismaningen: Hueber. 2000
3. Wolff, D. „Möglichkeiten zur Entwicklung von Mehrsprachigkeit in Europa“, *Bilingualer Unterricht. Grundlagen, Methoden, Praxis, Perspektiven*. Straipsnių rinkinys (parengė Gerhard Bach & Susanne Niemeier). Peter Lang-Verlag. 2002. p. 159 – 172.
4. Abuja, G. (1999). Die Verwendung einer Fremdsprache als Arbeitssprache: Charakteristika 'bilingualen Lernens in Österreich. *Zeitschrift für Interkulturellen Fremdsprachenunterricht*. http://www.spz.tu-darmstadt.de/projekt_ejournal/jg-04-2/beitrag/abuja2.htm (2008 09 06)
5. Vollmer, H. J. Fachlichkeit und Sprachlichkeit: Zwischenbilanz eines DFG-Projekts. *Zeitschrift für Fremdsprachenforschung* 17(2). 2006. p. 201- 244.
6. Schröder U. (2006). Türöffner für den Spracherwerb in der beruflichen Bildung. *Bildung für Europa - Journal der Nationalen Agentur beim BIBB in Zusammenarbeit mit DAAD und InWEnt*. www.na-bibb.de/uploads/publikationen_programm_lebenslanges_lernen/bildung_fuer_europa_2006_10.pdf (2008 09 06)

7. Le Pape Racine, Ch. (2004). Situationsbeschreibung für die Schweiz. *CLILiG - Content and Language Integrated Learning in German*. www.opeko.fi/clilig/pdf/CLILiG-Situationsbeschreibung_Schweiz.pdf (2008 09 06)

APPLICATION OF CLIL METHOD IN THE PROCESS OF STUDIES: INVESTIGATION OF STUDENTS' OPINION

Giedrė Paurienė

Mykolas Romeris university

SUMMARY

The article deals with the conception, as well as benefits and drawbacks of the method of Content and Language Integrated Learning (further-CLIL), and possibilities to apply the method in the process of studies. The results of investigation on the application of CLIL method in the process of studies, that have been carried out by the students of the Faculty of Public Security of Mykolas Romeris University are presented in the article. The analysis of the results allows establishing problematic aspects of the application of CLIL method in the process of studies and makes a suggestion that this method stimulates and supports students' motivation in the process of studies.

One of the tasks given to the students – the future officers - of the Faculty of Public Security of Mykolas Romeris University is teaching/learning a foreign language as a mean of communication in their working surroundings. This aim can be reached applying the method of CLIL in the process of studies, because the quality and effectiveness of integrated teaching of a subject and a foreign language have been proved and accepted. Students apply obtained linguistic capabilities practically for professional requirements and skills. Before applying integrated teaching of a subject and a foreign language it is very important to ascertain students' intention to participate in integrated lectures of a subject and a foreign language, because it takes more time and attempts to prepare for such lectures.

Summing everything up, it can be stated that the hypothesis of the investigation has been proved: students want to participate in integrated lectures of a subject and a foreign language and perceive the advantages of CLIL method. Language learners appreciate bilingual studies as a perfect opportunity to deepen communicative and intercultural competency in the background of conglobulation and European integration processes. They realize that using this method their knowledge in foreign languages is being constantly deepened. Although 53% of students think that their lingual competency corresponds to the requirements of professional surroundings, this notwithstanding, they, appreciating the advantages of CLIL method, would like to perfect their lingual capabilities.

The majority of students (85%) have not heard about CLIL method, and they have not attended lectures on integrated subject and foreign languages. It proves that CLIL method is a new phenomenon in Lithuanian educational system. Therefore it has to be applied in teaching/learning process gradually.

Most of the questioned (82%) think that during integrated lectures of a subject and a foreign language knowledge has to be assessed according to the contents of a subject, therefore 64% of the questioned state that a subject and a foreign language has to be taught integrated by a subject teacher who knows a foreign language well. Consequently, CLIL method is being conceptualized as the teaching of subject content via a foreign language.

AUTOMOBILIO STABDYMAS: TAKTINĖS PROCEDŪROS IR SAUGUMO STRATEGIJOS

Virgilijus Valeckas

Mykolo Romerio universiteto Viešojo saugumo fakulteto Policijos veiklos katedra
V.Putvinskio g. 70, LT-44211 Kaunas
Telefonai 30 36 59
Elektroninis paštas: wirgill@gmail.com

Pagrindinės sąvokos: rizika, taktika, policijos veiklos taktika, transporto priemonių stabdymas, saugumo strategijos.

Keywords: risk, tactics, police activities tactics, vehicle stops, tactical procedures and safety strategies.

Theme: Vehicle stops: tactical procedures and safety strategies.

SANTRAUKA

Policijos darbo specifika nulemia tai, kad dažnai tenka tikrinti vairuotojų dokumentus, surašyti procesinius dokumentus, o esant būtinumui ir sulaukyti pažeidėją ar nusikaltėlį. Atliekant visus šiuos veiksmus veikla vykdoma intensyvaus eismo dalyvių apsuptyje, būtent tai įpareigoja pareigūnus laikytis atsargumo stabdant transporto priemones ir taikyti teisingą taktiką.

Straipsnyje nagrinėjamas policijos patrulių veiklos organizavimas saugaus eismo užtikrinimo srityje, pareigūnų veiklos taktiniai aspektai stabdant transporto priemones. Suprantama, kad ne visos situacijos kelyje gali būti visiškai nuspėjamos, tačiau standartinių automobilių stabdymo situacijų ir veiksmų tipiškumas leidžia apibrėžti galimas bendrąsias automobilių stabdymo procedūras. Išanalizavus praktikoje darytas klaidas būdingas atliekant šiuos veiksmus pateikiamos rekomendacijos, kurios leistu pareigūnams veikti pirmiausia saugiai ne tik savęs atžvilgiu, bet ir stabdymo veiksmus atlikti taktiškai teisingai, leistų išvengti galimų skaudžių įvykių ateityje. Straipsnyje analizuojama užsienio šalių pareigūnų rengimo patirtis ir mokomosios metodinės priemonės automobilių stabdymo klausimais, kai užduotys vykdomos įprastomis darbo ir padidinto pavojaus sąlygomis. Straipsnyje susistemintai pateikiami tipinių situacijų pavyzdžiai, kurie palengvintu pareigūnams atlikti būtinas šioje veikloje procedūras.

IVADAS

Dirbdami sudėtingą ir įvairiapusišką viešosios tvarkos apsaugos darbą, rūpindamiesi eismo saugumu bei siekdami mažinti eismo pažeidimų skaičių, pareigūnai dažnai atsiduria ekstremaliose situacijose. Kiekvienoje situacijoje, policijos pareigūnas privalo veikti kvalifikuotai, tiksliai ir ryžtingai. Nuo pareigūnų veiksmų dažnai priklauso tolimesnė situacijos vystimosi kryptis, o neretai ir žmonių sveikata ir gyvybė. Aiškindamiesi įvykių priežastis, bendraudami su pažeidėjais, sulaikydami nusikaltėlius, jie turi griežtai laikytis teisėtumo. Pareigūnų sprendimo ir veiksmų efektyvumas priklauso nuo mokėjimo teisingai organizuoti sąveiką su piliečiais, tikslaus ir griežto įstatymų, norminių aktų, taktikos principų laikymosi.

Policijos veiklos universalumas įpareigoja ne tik eismo priežiūros pareigūnus, bet ir kitų veiklos sričių teisėsaugos pareigūnus sugebėti sukcentruoti savo sugebėjimus darbui keliose ir veikti suvokiant galimos rizikos tikimybę. Pareigūnai turi suprasti poreikį nuolat žinoti būdingų pavojų rūšis savo darbe ir nuolatos tobulinti įgūdžius pratybose taikant priimtinas ir efektyvias alternatyvas. Pareigūnai turi išmanyti ne tik automobilio stabdymo veiksmus, persekiojimo taktiką, bet visą taktikos elementų kompleksą nuo informacijos gavimo arba pranešimo apie eismo įvykius, automobilio stabdymo, automobilio persekiojimo, sąveikos su kitais pareigūnais, priverstinio stabdymo, išsidėstymo jį sustabdžius, vairuotojo ir keleivių sulaikymo ir saugaus jų pristatymo į policijos įstaigą atvejais.

Eismo įvykių dinamika ir situacijų kelyje pavojingumas įpareigoja ne tik pareigūnus bet ir visus eismo dalyvius stengtis būti atidesniais ir elgtis laikantis eismo taisyklių reikalavimų, kelyje važiuoti saugiai ir nuspėjamai siekiant išvengti pavojingų situacijų ir sunkių pasekmių.

Straipsnio tikslas: pirma, atskleisti saugaus eismo tarnybos pareigūnų veiklą reglamentuojančių norminių aktų pakankumą ir efektyvumą užtikrinant pastarųjų saugų pareigų vykdymą, antra sisteminės, lyginamosios analizės metodais pateikti konstruktyvią policijos pareigūnų veiksmų seką atliekant transporto priemonių stabdymą;

Tyrimo objektas: Lietuvos respublikos policijos patrulių vykdomas transporto priemonių stabdymas.

Tyrimo metodai: teoriniai, lyginamasis metodas, analizuojant policijos darbą eismo saugumo užtikrinimo srityje teisės aktus bei sisteminis analizės metodas nagrinėjant skirtingų autorių gvildenamas problemas. Naudotas ir matematinis metodas, tiriant astkiras prielaidas, priežastis ir siūlant pareigūnų rengimo metodikos tobulinimo kryptis.

Eismo dalyvių padėtis saugaus eismo sistemoje

Eismo dalyviai – tai beveik visi šalies gyventojai. Tas pats asmuo gali būti ir pėsčiuoju, ir vairuotoju, ir keleiviu. Toks socialinių vaidmenų kitimas įpareigoja asmenį įsisąmoninti elgsenos ypatumus. Modeliuojant eismo dalyvio ugdymui skirtą prevencinio darbo formas ir metodus, pravartu tirti eismo dalyvių grupių (pėsčiųjų, vairuotojų, keleivių, dviratininkų, vaikų ir suaugusiųjų) elgesio bruožus tam tikroje eismo aplinkoje¹. 2007 metų pabaigoje Lietuvoje buvo registruota daugiau kaip 1,97 mln. kelių transporto priemonių. Nuo Nepriklausomybės atkūrimo kelių transporto priemonių parkas išaugo beveik 2,4 karto. Lengvųjų automobilių skaičius 1000-iui gyventojų sudaro 81,4 proc. ES vidurkio. 2007 m. eismo intensyvumas atskiruose kelio Vilnius–Kaunas ruožuose buvo didesnis kaip 30 tūkst. transporto priemonių per parą. Padidėjo automobilių važiavimo greičiai, pasikeitė eismo sudėtis, padidėjo automobilių svoris ir ašies apkrovos. Daugelyje magistralinių ir krašto kelių dangos neatlaiko padidėjusių apkrovų. Dėl eismo intensyvumo augimo magistraliniuose ir krašto keliuose, automobilių skaičiaus padidėjimo, augančio tarptautinio tranzito daugėja transporto spūsčių didžiuosiuose miestuose ir jų prieigose. Skubiai spręstinos eismo saugos ir transporto neigiamo poveikio aplinkai problemos.

Kiekvienais metais užregistruojama daugiau kaip 6 tūkst. eismo įvykių, kuriuose žuvo ar buvo sužaloti žmonės. Dar daugiau eismo įvykių įvyksta, kai žmonės nenukenčia, bet apgadinamos kelių transporto priemonės, transporto infrastruktūros objektai, padaroma žalos aplinkai. Metiniai eismo įvykių nuostoliai šalies ūkiui sudaro apie 1,5 milijardo litų, t. y. apie 3% bendrojo vidaus produkto (kitų Europos šalių nuostoliai dėl eismo įvykių siekia 1–2% bendrojo vidaus produkto).

Siekiant sumažinti aukų skaičių Lietuvos keliuose bei sumažinti patiriamus nuostolius įgyvendinama Valstybinė saugaus eismo automobilių keliais 2005–2010 metų programa, kuria siekiama sudaryti sąlygas kryptingam ir ilgalaikiam eismo saugos gerinimui, numatant, kad eismo sauga keliuose būtų pasiekta ne mažinant žmonių judėjimo laisvę, bet padarant ją saugesnę².

Eismo dalyvių – vairuotojų, pėsčiųjų ir dviratininkų – padėtis ir rizikos laipsnis eismo saugumo sistemoje nėra vienoda: dėl vairuotojų kaltės įvyksta daugiau autoavarijų, tačiau jose

---

¹ Kelių policijos vykdymo prevencinio darbo poveikis eismo saugumui. Jurisprudencija, Vilnius 2002

² Susisiekimo ministerijos 2008-2010 m. strateginis planas. Lietuvos Respublikos susisiekimo ministro 2008 m. kovo 7 d. įsakymas Nr. 3-77

labiau nukenčia pėstieji ir dviratininkai³. 2007 metais Lietuvoje užregistruota 6600 eismo įvykių. Juose 739 žmonės žuvo, 8234 sužeisti. Palyginti su 2006 metais, eismo įvykių skaičius padidėjo 21 įvykiu, arba 0,3 proc. Sužeistųjų skaičius sumažėjo 10, žuvo 20 žmonių mažiau, arba 2,6 proc. 1 lentelė. Eismo įvykių Lietuvoje statistika 2007 metai⁴

Iš viso		
Eismo įvykių	6600	100%
Žuvusiųjų	739	100%
Sužeistųjų	8234	100%

Iš jų šviesiu paros metu		
Eismo įvykių	4559	69,1%
Žuvusiųjų	401	54,3%
Sužeistųjų	5812	70,6%

Iš jų tamsiu paros metu		
Eismo įvykių	2041	30,9%
Žuvusiųjų	338	45,7%
Sužeistųjų	2422	29,4%

Žuvo		
Pėsčiųjų	69	9,3%
Vairuotojų	171	23,1%
Keleivių	126	17,1%
Dviratininkų	35	4,7%
Kitų	0	0,0%

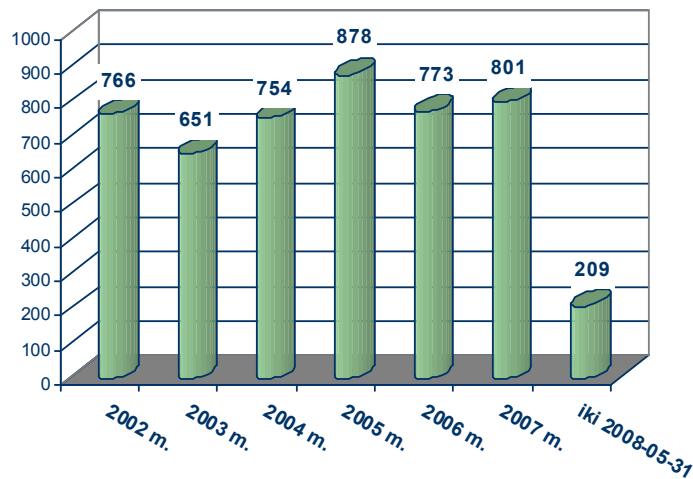
Sužeista		
Pėsčiųjų	1344	16,3%
Vairuotojų	1817	22,1%
Keleivių	2165	26,3%
Dviratininkų	469	5,7%
Kitų	17	0,2%

Žuvo		
Pėsčiųjų	165	22,3%
Vairuotojų	80	10,8%
Keleivių	50	6,8%
Dviratininkų	38	5,1%
Kitų	5	0,7%

Sužeista		
Pėsčiųjų	785	9,5%
Vairuotojų	704	8,5%
Keleivių	825	10,0%
Dviratininkų	100	1,2%
Kitų	8	0,1%

2 lentelė. Eismo įvykiai, kuriuose nukentėjo (žuvo ar buvo sužaloti) žmonės dėl neblaivių vairuotojų kaltės⁵

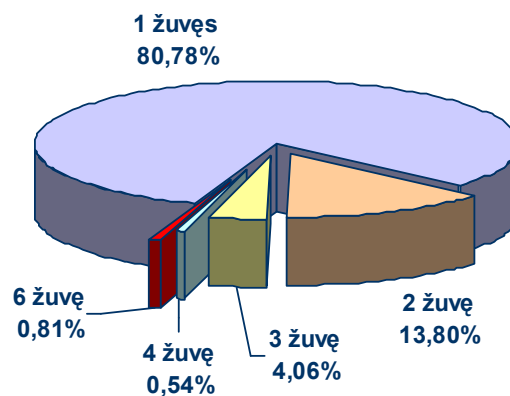
³ Kelių policijos vykdymo prevencinio darbo poveikis eismo saugumui. Jurisprudencija, Vilnius 2002

⁴ Konferencijos medžiaga tema „Saugaus eismo kultūros ugdymas šalyje“, Lietuvos eismo priežiūros tarnyba, Vilnius 2008

⁵ Ten pat.

- 2007 metais Lietuvoje per parą iš viso buvo užregistruojamas 281 eismo įvykis. Per valandą įvykdavo 12 eismo įvykių.
- Per parą buvo užregistruojama 18 eismo įvykių, kuriuose nukentėjo žmonės.
- Per parą vidutiniškai žuvo 2 žmonės.
- Per parą buvo sužeidžiami 23 žmonės.
- Per parą eismo įvykiuose nukentėdavo 25 žmonės.
- Kas valandą eismo įvykyje buvo sužeistas 1 žmogus.

3 lentelė. Žuvusių žmonių skaičius eismo įvykiuose 2007 metais⁶

Pavojaus suvokimas

Transportinio traumatizmo ir avaringumo statistika nerodo ryškių teigiamų poslinkių saugaus eismo užtikrinimo srityje. Koks yra policijos pareigūnų atliekamo prevencinio darbo poveikis saugiam eismui užtikrinti? Kokia įtaką veiklos rezultatams turi pareigūno asmuo? Šie ir panašūs neatsakyti klausimai išlieka ankstesnių mokslininkų darbuose ir šiandien analizuojant šias problemas⁷.

Šiuolaikinio viešosios policijos pareigūno tarnybos aplinka ir pavojai gatvėje priklauso nuo jo sugebėjimo suvokti, įvertinti, ir reaguoti į pavojaus požymius. Nusistovėjusi praktika, pareigūno tarnybos laikas, įvykiai, tipišκών situacijų vertinimas laikui bėgant parodė, kad su patirtimi pareigūno igūdžiai pavojaus suvokime, įvertinime ir reagavime turi tendenciją silpnėti.

⁶ Konferencijos medžiaga tema „Saugaus eismo kultūros ugdymas šalyje“, Lietuvos eismo priežiūros tarnyba, Vilnius 2008

⁷ Kelių policijos vykdymo prevencinio darbo poveikis eismo saugumui. Jurisprudencija, Vilnius 2002

Vertinant policijos įstaigoms duotus nurodymus organizuoti vienasmenį patruliavimą, ši aplinkybė nesuteikia pareigūnui didesnio saugumo jausmo galimų išbandymų aplinkoje. Vienasmenio patruliavimo ypatumai: vienam pareigūnui patruliuoti galima tik šviesiu paros metu, tik centrinėse gatvėse, kur, prireikus, pas patrulį galėtų labai greitai atskubėti pagalba ir t.t. Tokiu būdu siekiama, bent šviesiu paros metu, padengti didesnę miestų ir gyvenviečių plotą⁸. Akcentuojama kad, gyventojams nelabai svarbu koku būdu bus užtikrinta visuomenės rimtis, asmens ir visuomenės saugumas, žmogaus teisių ir teisėtų interesų apsauga. Gyventojai nori matyti kuo daugiau pėsčiųjų patrulių, tikisi jų neatidėliotinos pagalbos ir jaustis saugiai. Toliau dėstomi pagrindiniai kriterijai, kurių turi būti laikomasi vykdant patruliavimą:

- vienasmenis patruliavimas turi būti vykdomas tik šviesiu paros metu;
- vienasmenis patruliavimas turi būti vykdomas tik centrinėse miestų ir gyvenviečių dalyse, jam turi būti garantuota greita pagalba (pastiprinimas);
- vienasmenis patruliavimas efektyvus vietose, kuriose yra didelė žmonių sankaupa, tačiau ji nesiejama vieningų motyvų (pvz. tai ne sporto sirgaliai, ne politinių ar religinių judėjimų nariai ir pan.), taip pat kitose vietose, į kurias gali greitai atvykti pastiprinimas;
- policijos pareigūnas, kuriam pavestas vienasmenis patruliavimas privalo turėti ne mažesnę nei trejų metų darbo patrulinėje tarnyboje stažą;
- vienasmenį patrulį draudžiama siųsti į buitinius konfliktus, jam draudžiama imtis sankcijų prieš daugiau nei du pažeidėjus;
- vienasmenis patrulis tarnybos metu privalo turėti visas specialiąsias priemones, šaunamąjį ginklą, radijo ryšio priemonę bei šviesą atspindinčią liemenę. Rekomenduotina turėti elektros šoko prietaisą, lengvą neperšaunamą liemenę, diktofoną. Siektina, kad kiekvienas policijos patrulis tarnybos metu turėtų GPS įrenginį, kuris patruliuojančiam pareigūnui suteiktų didesnę saugumo jausmą, o pajėgų valdymo prasme operatyvaus valdymo padalinio pareigūnas (budėtojas) turėtų galimybę realiu laiku matyti pajėgų išdėstymą atitinkamuose sektoriuose, bei reaguoti į situacijos pokyčius.

Policijos pareigūno rengimo metodikoje pareigūnams dėstoma policijos veiklos (profesinės taktikos) disciplina, kurioje akcentuojama, kad bet kokioje situacijoje policijos pareigūnas privalo užtikrinti saugumą ne tik pats sau, bet ir savo kolegoms, aplinkiniams žmonėms. Visi veiksmai turi būti teisėti, neviršyti įstatymu leidžiamų normų. Pareigūno

---

⁸ Lietuvos policijos departamento įsakymas Nr. 5-S-6289 „Dėl vienasmenio patruliavimo organizavimo“. Vilnius 2008

uždavinys – apsaugoti piliečius nuo neteisėtų pažeidėjų veiksmų, save ir savo kolegą nuo pavojaus ir tuo pačiu metu neutralizuoti patį pažeidėją bei padaryti jam kuo mažiau žalos. Kaip pasielgs policijos pareigūnas kiekvienoje situacijoje sunku numatyti, tačiau situacijos metu pareigūnai turėtų prisilaikyti tam tikrų taktikos principų, vienas tokių taktikos principų užtikrinančių efektyvų tarnybinių pareigų vykdymą ir reagavimą į galimus ir pastebėtus pažeidimus, patruliavimą vykdyti dviems pareigūnams.

Policijos patrulių veiklos instrukcija (patvirtinta Lietuvos policijos generalinio komisaro 2002 m. gruodžio 24 d. įsakymu Nr. 660 // Žin., 2003, Nr. 23-985, Nr. 23-986), 3 skyrius. Policijos patrulių veiklos organizavimas. <... Patruliui, kurį sudaro du ir daugiau pareigūnų, vadovauja vyresnysis pareigūnas, kurį skiria patrulių pamainos tarnybą organizuojantis pareigūnas. Patrulio vyresnysis atsako už tikslų nustatytos tarnybos tvarkos ir užduočių vykdymą, patiktų priemonių tinkamą naudojimą ...>, <... Tarnybos laikas, vieta ir trukmė nustatomi taip, kad patrulių skaičius būtų didžiausias tuo paros laiku ir tose vietose, kur dažniausiai padaromi teisės pažeidimai ...>, <... Patruliuoti pėsčiomis ar dviračiais nustatytame sektoriuje turi būti skiriami du pareigūnai. Išimtiniais atvejais, kai vykdomos specialios užduotys (eskortavimas, lydėjimas, darbas prie mokyklų, eismo reguliavimas ir pan.), objektų apsauga, patruliuojama su tarnybiniu šunimi ar kitos užduotys, policijos įstaigos vadovo ar jo įgalioto pareigūno sprendimu patruliuoti gali būti skiriamas vienas pareigūnas ...>.

Eismo priežiūros patrulių kvalifikacijos tobulinimo programoje akcentuojama „profesionalios viešosios policijos patrulių tarnybos sistemos sukūrimas ir universalių policijos patrulių parengimas reikalauja policijos pareigūnų profesionalumo. Todėl policijos patruliai turi įgyti kompleksinių žinių apie visų viešosios policijos rūšių, užtikrinančių viešąją tvarką, veiklos darbo organizavimo principus“⁹. Šios mokymo programos tikslas supažindinti ne tik kelių policijos patrulius su prevencijos tarnybos, apsaugos, bet ir viešosios policijos patrulių darbo organizavimu, kad jie galėtų atlikti universalios policijos patrulio funkcijas.

Stebint įvykių ir permainų kontrastą, struktūrinės ir veiklos uždavinių permaitas pareigūnų tarnyboje rizikos veiksniai išlieka nepakitę. Grėsmė vykdant patruliavimą policijos pareigūnui nukentėti išlieka. Ir ne tiek daug pareigūno saugumą užtikrinančių priemonių juose numatyta.

Pareigūno veiksmai stabdant transporto priemones ir pavojaus santykis

---

⁹ Eismo priežiūros patrulių kvalifikacijos tobulinimo programa, Vilnius 2002

Automobilio stabdymas yra vienas iš pavojingiausių veikslių ne tik todėl, kad jame gali būti ginkluotas ir pavojingas asmuo, bet ir todėl, kad gatvėje eismo sąlygos yra pavojingos.

4 lentelė. Eismo įvykiai, kuriuose nukentėjo žmonės 2007 metais*

Eismo įvykių, kuriuose nukentėjo žmonės skaičius Iš viso - 6448	<ul style="list-style-type: none"> • Automagistralėse – 171 • Gyvenvietėse – 3713 • Negyvenamose vietose - 2564
Žuvo Iš viso - 740	<ul style="list-style-type: none"> • Automagistralėse – 51 • Gyvenvietėse – 172 • Negyvenamose vietose - 517
Sužeista Iš viso - 8042	<ul style="list-style-type: none"> • Automagistralėse – 218 • Gyvenvietėse – 4301 • Negyvenamose vietose - 3523

* duomenys teikiami Statistikos departamentui prie Lietuvos Respublikos vyriausybės patikslinta 2008-06-19

Vertinant pateiktus duomenis, tikimybė nukentėti šviesiu paros metu (3 lentelė) ir gyvenvietėse yra pakankamai akivaizdi. Pareigūnams šiuo požiūriu svarbu atitinkamai vertinti padėtį gatvėje, elgtis saugiai ir vadovautis taktinio pobūdžio rekomendacijomis. Svarbu žinoti principinius saugumo ir kontrolės elementus, kurie yra svarbūs atliekant automobilio stabdymą. Teisingai atliekant savo veiksmus, galima išvengti nelaimės sau ir aplinkiniams.

Kelių eismo taisyklių 62 punkte nustatyta, jog tikrinančio uniformuoto policijos pareigūno stabdomas, transporto priemonės vairuotojas privalo ją sustabdyti. Asmeniui policijos pareigūnas privalo prisistatyti t. y. kreipdamasis į asmenį turi pasisveikinti, elgtis pagarbiai, pasakyti policijos įstaigos ir (ar) padalinio pavadinimą, savo pareigas, pavardę, trumpai ir aiškiai išdėstyti kreipimosi priežastį ir tikslą. Tikrinančiam pareigūnui vairuotojas privalo paduoti dokumentus neišlipdamas iš automobilio. Į patrulinį automobilį pažeidėją ir kitus asmenis policijos pareigūnas gali pakviesti kai asmenis reikia nuvežti į sveikatos priežiūros įstaigą ar seniūnijos patalpas; kai reikia įforminti eismo įvykio dokumentus; kai asmenį reikia supažindinti su matavimo prietaiso (-ų) rodmenimis; kai reikia įforminti teisės pažeidimo dokumentus; kai reikia padėti į keblį padėtį patekusiems eismo dalyviams. Asmuo privalo vykdyti teisėtus policijos pareigūno reikalavimus. Taigi, jei vairuotojas kviečiamas į policijos tarnybini automobilį dėl minėtų priežasčių, asmuo privalo į jį eiti.

Kaip tinkamai ir saugiai sustabdyti transporto priemonę? Norint sustabdyti transporto priemonę, pareigūnas turi pasirinkti gerai matomą pakankamai platų kelio ruožą. Vairuotojui neturi būti netikėtas policininko gestas. Patrulinis automobilis turėtų būti pastatytas statmenai važiuojamajai daliai, tačiau už važiuojamosios dalies. Jei negalima pastatyti automobilio statmenai važiuojamajai daliai, galima jį pastatyti transporto priemonių važiavimo kryptimi, kiek galima dešiniau kelkraštyje. Policininkas turi stovėti už patrulinio automobilio tarsi už priedangos¹⁰. Taip apibūdinami bendrieji policijos pareigūno veiksmai stabdant transporto priemones tipinėje situacijoje.

Jei norima sustabdyti pažeidėją važiuojant patruliniu automobiliu, atliekami tokie veiksmai: pažeidėjo automobilis pavejamas, patruliniame automobilyje įjungiami šviesos ir garso signalizacija ir per garsiakalbį vairuotojui liepiama sustabdyti automobilį¹¹.

Stabdyti pažeidėjo automobilį gali ne tik policijos patrulis vykdamas tarnybą su transporto priemone, pastebėjęs įtartinaai važiuojantį automobilį ar automobilį pažeidusį eismo taisyklių reikalavimus gali ir pėsčiasis patrulis, tačiau kaip teisingai turėtų būti atliekamas šis veiksmas nėra detalizuojamas. Taip pat nėra aišku kaip taktiškai teisingai pareigūnui atlikti transporto stabdymą kai eismo dalyviai vyksta skirtingo tipo transportu. Skirtingu metų laiku, esant skirtingomis oro sąlygomis ir transporto priemonių įvairovei (dviratis, motociklas, vadeliotojas, skirtingų modelių ir klasės lengvieji ir krovininiai automobiliai) turi ypatumų, kurie gali turėti įtakos saugiam pareigūnų darbui keliuose. Policijos darbo praktikoje dažnai pasitaiko atvejų, kai stabdomo automobilio techninės charakteristikos yra labai išpūdingos, todėl tokį transportą vienam policijos ekipažui gali būti sudėtinga sustabdyti ar sulaikyti.

Kai vairuotojas mato patrulio reikalavimą sustoti, jis gali sulėtinti greitį, bet tęsti judėjimą ir po kurio laiko sustoti, pažeidėjas gali pravažiuoti nurodytą stabdymo vietą, įsukti į greitkelį, užvažiuoti už pastato, įsukti į kiemą ir pan. Tai gali būti nepatyręs vairuotojas, kuris paprasčiausiai išsigando ir pasimetė, arba tai daroma tiksliai tam, kad suderinti asmenų tarpusavio versijas ir veiksmus, paslėpti įkalčius ir pan.

Dažniausiai taikomas automobilių stabdymo būdas, kai pareigūnas stovėdamas kelkraštyje stabo transporto priemonę. Pareigūno priėjimas - policijos automobilio vairuotojas, priartėdamas prie automobilio, turėtų elgtis taip:

- stebėti pažeidėjus visą laiką,

---

¹⁰ V. Giršvildas, S. Skvernelis "Transporto priemonių stabdymas", mokomasis leidinys, Lietuvos teisės akademija, Vilnius 1998

¹¹ Ten pat.

- artintis iš kairės pusės,
- sustoti prie galinės automobilio dalies, įvertinti bagažinę,
- įvertinti galines sėdimąsias vietas ir salono vidų,
- priėti prie vietos, netoli automobilio vidurio, lygiai už galinio vairuotojo durelių krašto,
- stebėti asmenis tiek automobilio priekyje, tiek esančius galinėje dalyje.

Pareigūnas porininkas, turėtų elgtis taip:

- priartėti iš dešinės pusės,
- sustoti automobilio gale iš dešinės,
- stebėti transporto priemonėje esančius asmenis,
- būti pasirengusiam padėti pirmajam pareigūnui¹².

Daugelyje atveju tai nesukelia didelių pavojų pareigūnų veiksmams, tačiau jei vairuotojas nepaklūsta reikalavimui sustoti, situacija tampa padidinto pavojaus. Tokiose situacijose tikėtina bus vykdomas pažeidėjo persekiojimas ir stabdymas atliekamas iš persekiojimo padėties.

Analizuojant norminius dokumentus reglamentuojančius pareigūnų darbą nėra detalizuotos šios padidinto pavojaus situacijos, todėl tikėtina, jog pareigūnai gali pasielgti netinkamai tampa ir pagrindu jog bus priimami nepatys saugiausi ar taktiškai teisingi sprendimai. Kaip taisyklė pareigūnai savo automobilį kai sustoja persekiota transporto priemonė stato vienodai, neatsižvelgdami į vietovės tipą, aplinką, situaciją, priedangas.

Padidinto pavojaus situacijoje labai svarbu išanksto pasirinkti tinkamą stabdymo ir persekiojimo taktiką, pavyzdžiui jei persekiojamas sunkiasvoris ir didelės masės ar gabaritų automobilis. Jų stabdymas skiriasi nuo stabdomų lengvųjų automobilių. Dėl jų dydžio ir svorio daugiau laiko reikia skirti sustabdymui. Policijos ekipažui reikia parinkti platesnį kelkraštį ar kelio juostą tam, kad saugiai pastatyti automobilį. Kadangi triukšmas ir dideli gabaritai sunkvežimio vairuotojui dažnai neleidžia pastebėti policijos automobilio, todėl ekipažas privalo išvažiuoti į kitą juostą ir su įjungtu garsiniu signalu bei švyturėliais duoti signalą sustoti. Sustabžius tokį automobilį reikia taktiškai teisingai pastatyti policijos automobilį. Jei ekipažas nusprendė automobilį pastatyti priekyje sustojusios transporto priemonės, tai atstumas turėtų būti ne mažiau kaip 10 metrų nuo sunkvežimio kabinos. Jei ekipažas nusprendė sustoti iš galo, tai atstumas turėtų būti ne mažiau kaip 5 metrai¹³.

¹² Greg Connor. Vehicle stops. FBI Academy. 1990

¹³ V. Serapinas, L. Karosas, S. Masiulionis, V. Janonis, A. Kestėnis. Policijos patrulio bendroji taktika, Vilnius 1998

Kai stabdomas ir policijos automobiliai sustojo, policijos pareigūnams reikia žinoti, kad vairuotojo veiksmai neatitiks pareigūno įsivaizduojamus. Reikia pasiruošti „veikti“ pagal situaciją susiklosčiusias aplinkybes. Per labai trumpą laiko tarpą pareigūnams reikia atlikti daug veiksmų, bet pirmiausias veiksmas, tai savo ir kolegų saugumo užtikrinimas, tik po to visi kiti formalumai. Vairuotojas gali tik spėlioti, dėl kokių priežasčių yra sustabdytas, tačiau jeigu jis žino, kad turi daiktų kurie draudžiami, išgėręs, ar sprunka iš įvykio vietos, paieškomas, gali imtis kraštutinių priemonių, kad išvengtų sulaikymo ar baudos ir t.t.

Automobilio persekiojimas ir stabdymas padidintos rizikos situacijoje

Kai yra žinoma, kad stabdomas asmuo yra nusikaltėlis, tai sudėtinga situacija, nes tokie asmenys nenuspėjami dėl savo veiksmų. Jie gali būti ginkluoti ir pradėti šaudyti bet kuriuo momentu. Todėl persekiojimo ir sulaikymo taktika skirsis nuo įprastos situacijos. Jei policijos pareigūnai ruošiasi sulaikyti asmenis važiuojančius automobiliu, tai šį uždavinį turi atlikti ne mažiau kaip du tarnybiniai automobiliai.

Jei automobilį su nusikaltėliais persekioja vienas automobilis, būtina ekipažui iškviešti pastiprinimą .

Jei įmanoma, sekti automobilį reikia ne arčiau kaip 15 metrų atstumu. Stabdymui reikia pasirinkti vietą, kur geras matomumas, netoli priedanga, nedaug pėsčiųjų, nedidelis transporto eismas. Jei įtariamasis nori sustabdyti automobilį vietoje, kuri policijai nepalanki, garsiakalbiu nukreipti jo judėjimą į reikiamą vietą. Neteisinga privažiuoti prie automobilio norint atkreipti vairuotojo dėmesį. Tai suteiks vairuotojui galimybę taikytis į pareigūnus. Jei persekiojamas automobilis staiga sustos, policijos automobilis gali likti priekyje, kas yra labai pavojinga. Jei pareigūnai sustoja, tikslią savo sustojimo vietą būtina pranešti budėtojiui.

Stabdant nusikaltėlį, kai pareigūnų ekipažą pastiprina kitas policijos patrulio ekipažas, pirmą policijos automobilį reikia statyti už persekiojamojo automobilio truputį kairiau, kad būtų sudarytas saugus koridorius, o naktį tai leis apšviesti automobilio saloną, bei apakinti vairuotoją per galinio vaizdo veidrodėlį. Pastiprinimo automobilis sustoja įstrižai ties sustabdytu automobilio šonu iš vairuotojo pusės, blokuoja eismą visoje juostoje, o naktį apšviečia visą vairuotojo pusę. Policijos pareigūnai privalo išlaikyti tokį atstumą, kad būtų galima atidaryti abiejų policijos automobilių dureles taip, kad liktų vietos pareigūnams nurodžius pažeidėjui praeiti tarp automobilių.

Negalima iš karto eiti link sustabdyto automobilio. Sustojus reikia likti savo vietose arba išsidėstyti už automobilio kaip priedangos, duoti komandas per garsiakalbį. Policijos pareigūnai privalo išlaipinti visus automobilyje sedėjusius asmenis. Vienas iš išlaipinimo būdų yra į vairuotojo pusę. Išlipę vairuotojo pusėje, jie turėtų mažiau galimybių pasipriešinti ar pabėgti.

Policijos pareigūnų veiksmai sustabdžius automobilių padidintos rizikos atveju

Neužtenka policijos pareigūnams žinoti taktinius veiksmus persekiojant ar stabdant automobilį. Jie turi mokėti saugiai prieiti prie jo, išlaipinti asmenis, patikrinti automobilį, sulaikytuosius saugiai pristatyti į policijos įstaigas.

Pagrindinio automobilio pareigūnas (automobilis padėtis paskui pažeidėjo automobilį) vairuotojas duoda visas komandas garsiakalbiu, taip pat komandas pašaliniams asmenims smalsuoliams pasitraukti į saugią zoną. Esant reikalui komandas gali pakartoti 1-ojo automobilio pareigūnas porininkas esantis už priedangos, jei asmenys nutaria lipti iš keleivio pusės. Išlipę asmenys turi atsidurti centre trikampio, kurį sudaro trys automobiliai. Vairuotojo reikia paklausti ar automobilyje yra draudžiamų ir pavojingų daiktų.

Jei vis dėl to priverstinį automobilio stabdymą reikia atlikti be pastiprinimo, tokiu atveju blokuojant kelią iš priekio, pareigūnai atsiduria nesaugioje pozicijoje, kurioje automobilyje esantys asmenys pareigūnus puikiai mato. Todėl šioje situacijoje, pareigūnas sėdintis keleivio pusėje greitai užima poziją saugioje zonoje už patrulinio automobilio, stebi ir kontroliuoja vairuotoją ir keleivius, policininkas vairuotojas užima poziciją ties variklio zona, duoda vairuotojui ir keleiviams komandas išlipti, jei nepaklūsta laukiamas pastiprinimas.

Visais pavojingo stabdymo atvejais iš pradžių pareigūnai turi įvertinti situaciją, savo pajėgas, visus pašalinius aplinkos faktorius, stabdomų asmenų veiksmus ir ketinimus, pašalinių žmonių buvimą ir veiksmus, eismo ir kitas sąlygas, lemiančias teisingos persekiojimo ir stabdymo taktikos pasirinkimą.

Persekiojama ir priverstinai stabdoma transporto priemonė gali būti, kai:

- Transporto priemonės vairuotojas nepaklūsta policijos pareigūno reikalavimams sustoti ir bando pabėgti nuo jo;
- Žinoma informacija arba įtariama, kad transporto priemonė ar joje važiuojantys asmenys paieškomi;

- Transporto priemonės vairuotojas sukelia realią grėsmę eismo dalyvių bei kitų žmonių sveikatai ir gyvybei;

Persekiojamai transporto priemonei signalizuojama garso ir šviesos signalais. Persekiojimo metu informaciją nuolat reikia pateikti policijos operatyviniam budėtojui arba artimiausiai policijos įstaigai, postui.

Persekiojimo metu budėtojas, gavęs informaciją, privalo operatyviai organizuoti priverstinio stabdymo policijos užkardas funkcionuojančiuose policijos postuose, nukreipdamas visas įmanomas pajėgas. Tokiu atveju naudojami priverstinio stabdymo įrengimai „ežys“ arba užtvarai, įrengti iš sunkiasvorių transporto priemonių, patrulinių automobilių ir pan.

Policijos ekipažas, matydamas, kad persekiojamos transporto priemonės vairuotojas nereaguoja į teisėtus jų reikalavimus sustoti ir nėra galimybės užkirsti kelią, gali savarankiškai priverstinai stabdyti, apie tai informavęs budėtoją. Neesant ginkluotam ar aktyviam pasipriešinimui, policijos automobilis gali priverstinai stabdyti savo automobiliu, spausdamas persekiojamąjį prie kelkraščio. Praktikoje ši persekiojimo situacija dažna, tačiau aiškaus veiksmu reglamentavimo taip pat pasigendama.

Persekiojant transporto priemones, kurios nepakluso teisėtiems pareigūnų reikalavimams gali būti panaudota griežčiausia priverstinio stabdymo priemonė – šaunamasis ginklas. Policijos pareigūnai turi teisę panaudoti šaunamąjį ginklą, vadovaudamiesi Lietuvos Respublikos policijos veiklos įstatymo 25-uju straipsniu, kuris reglamentuoja šaunamojo ginklo panaudojimą, tačiau jo nedetalizuoja. Galima nurodyti 3 pagrindinius atvejus, kai toks ginklo panaudojimas pateisinamas:

- kai transporto priemonė naudojama pavojingam kėsinimui atlikti ir esant būtinumui atremti tokį kėsinimą;
- ulaikant nusikalstamą veiką padariusį asmenį, kai jis bando pabėgti transporto priemone;
- esant būtinumui sustabdyti transporto priemonę, kai vairuotojas akivaizdžiai nepaklūsta pareigūno reikalavimui sustoti ir tolesnis jo vairavimas kelia grėsmę kitų žmonių saugumui.

Būtina žinoti, kad ginklo panaudojimas prieš transporto priemonę neturi pasireikšti kaip šūvis į transporto priemonėje sėdintį asmenį. Šūvis į asmenį gali būti pateisinamas tik tuo atveju, kurį numato Policijos veiklos įstatymo 2-oji dalis. Todėl ginklo panaudojimas prieš transporto priemonę turi sukelti minimalią riziką asmens gyvybei ir sveikatai. Šauti galima į automobilio padangas ir iš nedidelio atstumo. Be to, kai automobilio greitis labai didelis, kyla pavojus, kad

peršovus padangas jis gali tapti nevaldomas ar apsiversti. Tuomet kyla pavojus ne tik automobilyje sėdintiems asmenims, bet ir kitiems eismo dalyviams. Nepateisinama šauti į automobilį esant intensyviai eismui, kai aplink yra kitų automobilių ir pėsčiųjų, nes tai labai padidina atsitiktinio žalos padarymo riziką. Todėl, kai nėra aplinkybių, suteikiančių teisę panaudoti šaunamąjį ginklą, policijos pareigūnai, nebūdami įsitikinę, kad šaunamuoju ginklu nebus sužaloti asmenys, ginklo naudoti negali ir turi būti pasirengę transporto priemonę stabdyti kitais būdais.

Po įspėjamųjų šūvių gali būti šaudoma ir į transporto priemonę tam, kad padaryti techninių gedimų, priverčiančių ją sustabdyti. Nepaklusimas teisėtiems pareigūno reikalavimams sustoti kvalifikuojamas kaip pasipriešinimas policijos pareigūnui, todėl leidžiama panaudoti specialiąsias priemones ir prieš visus stabdomoje transporto priemonėje važiuojančius asmenis. Priverstinai stabdant, policijai padaryta materialinė žala pateikiama kaip civilinis ieškinyas asmeniui, vairavusiam persekiojamą automobilį.

Šios minėtos situacijos turi teisę būti realizuojamos tačiau praktikoje jos tampa labai komplikotos ir dažnai teisiškai kvalifikuojamos kaip nepagrįstos. Štai šaunamojo ginklo panaudojimo pavyzdys pateiktas knygoje „Lietuvos baudžiamoji teisė. Pirmoji knyga“ Vytautas Piesliakas. - Vilnius : Justitia, 2006. <...2004 m. Šiaulių apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos nuosprendžiu, T.B buvo nuteistas už tai, kad eidamas tarnybos pareigas kaip Šiaulių raj. Policijos Komisarjato Viešosios policijos patrulinės tarnybos būrio kelių patrulis, ir patruliuodamas nustatytu maršrutu kelyje Ryga-Šiauliai-Tauragė-Kaliningradas kartu su vyr. policininku R.K. stabdė automobilį “Mitsubishi Space Vagon”, kuriuo vairuotojas prieš tai buvo pažeidęs Kelių eismo taisyklių reikalavimus. Stabdomam automobiliui nesustojus, iš T.B. savo tarnybinio ginklo pistoleto PM iššovė du šūvius į automobilio, kuriuo važiavo keturi nepilnamečiai J.L., E.M., G.K. ir T.V., galinį dešinį ratą, tačiau pataikė į galvą automobilį vairavusiam nepilnamečiui J.L., kuris nuo padaryto sunkaus pavojingo gyvybei kūno sužalojimo mirė ligoninėje...>. Knyga skiriama teisės specialybę studijuojantiems studentams ir teisininkams praktikams, baudžiamuosius įstatymus taikantiems savo kasdieniame darbe.

Sekantis pavyzdys <... 2008 m. balandžio 10 d. informacinis portalas Alfa.LT. Kauno policija apšaudė sprunkantį automobilį. Kauno policijos pareigūnai apšaudė reikalavimui sustoti nepaklususį ir pasprukti bandžiusį automobilį. Kaip informuoja Policijos departamentas, trečiadienį 19.48 val. Raudondvario pl. policijos pareigūnams nestojo automobilis Subaru Legacy, kurio vairuotojas, padidinęs greitį, nuvažiavo. Persekiojant automobilį, Kauno raj., ties

Šilelio kaimu, Kauno m. VPK vyresnysis patrulis K. P. iššovė iš tarnybinio ginklo „Glock 17“ septynis kartus į automobilio ratus ir peršovė automobilio priekinę padangą.

Automobilį vairavęs G. U. (gim. 1988 m.) ir kartu važiuavęs M. J. (gim. 1988 m.) apklausti ...>.

Persekiojimo metu, esant galimybei, būtina suderinti persekiojimą vykdančio patrulio ir priverstinį stabdymą specialiosiomis priemonėmis organizuojančių pareigūnų bendrus veiksmus.

Atvejai, kada transporto stabdymas pereina į persekiojimą ir priverstinį stabdymą

1. Važiavimo pobūdis kelia abejonių dėl vairuotojo sugebėjimo vairuoti transporto priemonę.

Stebintys eismą pareigūnai privalo atkreipti dėmesį į tuos vairuotojus, kurie vairuoja neatsargiai, savo važiavimo stiliumi išsiskiria iš kitų eismo dalyvių. Labai dažnai nesaugaus ir prasto vairavimo priežastis būna tai, kad vairuotojas neblaivus, apsvaigęs nuo narkotinių medžiagų ar vaistų, neturintis vairuotojo pažymėjimo. Tokie vairuotojai, vengdami atsakomybės, dažnai nepaklūsta policijos patruliui sustoti ir stengiasi pabėgti. Tokie pabėgimai dažnai baigiasi skaudžia nelaimė, nes nuo narkotinių medžiagų ar alkoholio apsvaigusio vairuotojo reakcija sulėtėja, todėl greitai pasikeitus eismo sąlygoms jie neišvengia nelaimės. Ta pati problema su vairuotojais, neturinčiais vairuotojo pažymėjimo.

2. Kyla įtarimas, kad vairuotojas pasišalinęs iš eismo įvykio.

Jei po autoįvykio vairuotojas pasišalina, policijos budėtojas arba patrulis, surinkęs informaciją apie įvykį bei pabėgusį automobilį, apie tai informuoja visus patrulius. Dažnai tokį automobilį policijos patruliai aptinka „karštomis pėdomis“, tuomet prasideda persekiojimas, kuris beveik visuomet baigiasi sulaikymu. Tokiam vairuotojui nėra ką prarasti, todėl tam, kad pabėgti jis imasi kraštutinių priemonių.

3. Kyla įtarimas, kad vairuotojas ar keleiviai dalyvavo darant nusikaltimą.

Dauguma sunkių, iš anksto suplanuotų nusikaltimų padaroma vienaip ar kitaip panaudojant transporto priemonę. Todėl tikimybė, kad maršrute dirbantis patrulis akis į akį susidurs su ginkluotu pasipriešinimu labai didelė. Patruliui, ypač naktį, būtina atkreipti dėmesį į sunkiai pakrautus automobilius, kurie išvažiuoja iš įmonių, ar įtartinai sukiojasi prie kokios nors įstaigos. Patruliai privalo reaguoti ir tuomet, kai mato, kai naktį į automobilį kraunami kokie tai daiktai. Patruliai, dirbantys užmiestyje, privalo atkreipti dėmesį pamiškėse ar arti vandens telkinių besisukiojančius automobilius. Jais gali važinėti vagys arba brakonieriai. Pasitaiko atveju, kai vairuotojai, pamatę patrulinį automobilį, bando apsisukti, pasukti į šoną. Iš tokių veiksmų galima įtarti, kad vairuotojai vengia susitikti su patruliu. Tokiu atveju, patrulis

privalo pasivyti automobilį ir jį patikrinti. Su tokia problema nuolat susiduria muitinės kriminalinės tarnybos pareigūnai, kurie patruliuodami apylinkėse dažnai aptinka kontrabandinius automobilius, kurie vengdami susitikimo arba sulaikymo bando pasprukti miško ar kitokiose vietovėse.

4. Vogtų transporto priemonių persekiojimas

Maršrute dirbantis patrulis, gavęs pranešimą apie vogtą automobilį, privalo stabdyti visas tos markės ir spalvos automobilius neatsižvelgdamas į valstybinius numerius. Sustabdžius tokį automobilį neužtenka patikrinti vairuotojo pažymėjimą bei transporto priemonės registracijos liudijimą. Reikia patikrinti ir sutapatinti automobilio agregatų bei dokumentuose pateiktus numerius. Nors šiais laikais automobilių vagys tapo labai išradingi ir išlūsi, stabdomi jie nesustoja ir stengiasi pasišalinti bet koku būdu, ar su transportu, ar be jo. Kadangi Vilniaus mieste per parą pavogiama nuo 5 iki 10 autotransporto priemonių, policijos patruliui reikia būti visuomet budriems, nes bet kokią minutę gali prasidėti gaudynės po miestą, kur eismas labai didelis, o sulaikymo metu reikia pasirūpinti savo ir pašalinių eismo dalyvių saugumu.

Visuose anksčiau išvardintuose persekiojimo ir stabdymo būduose figūravo vienas automobilis ir du pareigūnai arba du automobiliai ir keturi pareigūnai. Tačiau viename ekipaže gali dirbti trys arba net keturi patruliai.

IŠVADOS

1. Nagrinėtos situacijos ir veiksmai stabdant transporto priemones pateikti daugiau standartiniai (klasikiniai), tačiau leidžiantys suvokti jog taktiniai veiksmai ir procedūros taikant jas atitinkamai transporto priemonių kategorijai, tikėtinai galimų įvykių modeliavimas į ateitį, atitinkamos veiklos pareigūnų darbe organizavimas, saugaus elgesio kaip prioriteto iškelimas į pagrindinius veiklos kriterijus leistu sustiprinti policijos funkcijų vykdymą. Žinant pagrindinius policijos veiklos taktikos principus, pareigūnams privalu juos taikyti visose situacijose, tai leistų jiems veikti taktiškai teisingai, adekvačiai ir tikėtina saugiai aplinkinių ir savo paties atžvilgiu.
2. Pareigūnai nors ir sugeba teisingai vairuoti tarnybos transportą, sėkmingai vykdo transporto priemonių persekiojimą tačiau vairavimas ekstremaliomis situacijomis reikalauja pastovaus žinių ir įgūdžių tobulinimo, būtinas tokio pobūdžio pratybų ir praktinių seminarų sisteminis ir dažnesnis organizavimas. Tokiose pratybose ar seminaruose turi būti plačiau nagrinėjamos šaunamojo ginklo ir prievartos priemonių

panaudojimo situacijos, leidžiančios geriau suvokti šios problemos aspektus, analizuoti galimus teisingus sprendimo būdus, gerinti turimų priemonių taikymo efektyvumą.

3. Šaunamojo ginklo panaudojimo pavyzdžiai liudija jog šaudymas į sprunkančią transporto priemonę yra sudėtingas pareigūno gebėjimų išbandymas. Minėti pavyzdžiai leidžia teigti jog pareigūnai nepakankamai paruošti šaudyti į judančią transporto priemonę. Tai liudija įvykiai, kurių metu sužeidžiami ar mirtinai sužalojami žmonės. Dalis pareigūnų nepakankamai rimtai vertina savo darbą, todėl ekstremalios situacijos metu daro daug klaidų, pasitaiko nesulaiko pažeidėjo, o kartais nukenčia ir patys.

LITERATŪRA

1. Lietuvos Respublikos Policijos veiklos įstatymas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 90-2777.
2. Lietuvos Respublikos Valstybės sienos apsaugos tarnybos įstatymas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 92-2848.
3. Lietuvos Respublikos Valstybės sienos ir jos apsaugos įstatymas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 42-1192.
4. Lietuvos Respublikos Nacionalinio saugumo pagrindų įstatymas // Valstybės žinios. 1997, Nr. 2-16.
5. Lietuvos Respublikos Administracinių teisės pažeidimų kodeksas // Valstybės žinios. 1985, Nr. 1-1.
6. Lietuvos Respublikos saugaus eismo automobilių keliais įstatymas // Valstybės žinios. 2000. Nr.92-2883.
7. Susisiekimo ministerijos 2008-2010 m. strateginis planas. Lietuvos Respublikos susisiekimo ministro 2008 m. kovo 7 d. įsakymas Nr. 3-77.
8. LR policijos Generalinio komisaro įsakymas „Dėl specialiųjų šviesos ir garso signalų įrengimo bei naudojimo kelių transporto priemonėse instrukcijos patvirtinimo“ pakeitimo, 2005. Nr. 5-V-580 Vilnius.
9. Lietuvos policijos Generalinio komisaro 2002 m. gruodžio 24 d. įsakymu Nr. 660 „Dėl Policijos patrulių veiklos instrukcijos patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2003, Nr. 23-985, Nr. 23-986.
10. Kelių policijos vykdymo prevencinio darbo poveikis eismo saugumui. Jurisprudencija, Vilnius 2002.

11. Prievarotos priemonių panaudojimo policijos veikloje teisinis vertinimas. Lietuvos policijos mokymo centras, Vilnius 2001.
12. Lietuvos policijos departamento įsakymas Nr. 5-S-6289 „Dėl vienasmenio patruliavimo organizavimo“. Vilnius 2008.
13. A. Maulius. Eismo kontrolės pagrindai, Vilnius 1996.
14. V. Giršvildas, S. Skvernelis. Transporto priemonių stabdymas, Vilnius 1998.
15. V. Serapinas, L. Karosas, S. Masiulionis, V. Janonis, A. Kestėnis. Policijos patrulio bendroji taktika, Vilnius 1998.
16. Eismo priežiūros patrulių kvalifikacijos tobulinimo programa, Vilnius 2002.
17. Greg Connor. Vehicle stops. FBI Academy. 1990.
18. Military police traffic operations. An Army training literature production. By the U.S. Army Police School. Fort Mc Clellan, Alabama. 1977.
19. Konferencijos medžiaga tema „Saugaus eismo kultūros ugdymas šalyje“, Lietuvos eismo priežiūros tarnyba, Vilnius 2008.

VEHICLE STOPS: TACTICAL PROCEDURES AND SAFETY STRATEGIES

Virgilijus Valeckas

Mykolas Romeris University

S U M M A R Y

Keywords: risk, tactics, police activities tactics, vehicle stops, tactical procedures and safety strategies.

Police daily activities are to stop vehicle and to check drivers documents, write procedural documents, and if needed apprehend transgressors. However, officers must nonetheless be prepared to apply one or more of the techniques when provided with the proper environmental conditions and sufficient legal and moral justification.

This article analyses officers work when organizing non-hazardous stopping of vehicle. Of course the use of any of the forcible stop techniques obviously can increase the hazard level to the fleeing driver, the public, and the officers involved, but standard vehicle forcible stops allow determining common forcible stop procedures. After analyzing mistakes made in practice, guidelines are given for the officers to act safely for the sake of himself and the others. This

article contains officers preparation experience and educational methodical means concerning vehicle stopping when tasks are done in different conditions. In this article you'll find typical examples which will ease the procedures done by officers.

ATRANKOS Į VIEŠOJO SAUGUMO FAKULTETĄ PROBLEMATIKA

Ingrida Kairienė

Mykolo Romerio universiteto Viešojo saugumo fakulteto Policijos veiklos katedra
V. Putvinskio g. 70, LT- 44211, Kaunas
Telefonas 8 (37) 30 36 63
Elektroninis paštas ingrida.kairiene@mruni.eu

Pagrindiniai sąvokos: Centrinė medicinos ekspertizės komisija, tinkamumas vidaus tarnybai.

S A N T R A U K A

Straipsnyje analizuojamas vienas iš reikalavimų, t.y., sveikatos ir psichologinis tinkamumas, keliamas asmenims, norintiems studijuoti M. Romerio universiteto Viešojo saugumo fakultete, kurį reglamentuoja Lietuvos Respublikos vidaus tarnybos statutas ir Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro 2003 m. Rugpjūčio 28 d. įsakymas Nr. IV-321 „Dėl asmenų, kuriems gali būti išduodami siuntimai į įvadinio mokymo kursus vidaus reikalų profesinio mokymo įstaigoje ar į kitą mokymo įstaigą, atrankų atlikimo, siuntimų į vidaus reikalų profesinio mokymo įstaigas bei kitas mokymo įstaigas išdavimo ir asmenų priėmimo į vidaus reikalų profesinio mokymo įstaigas taisyklių patvirtinimo“ dėl kurio didelė dauguma asmenų yra netinkami vidaus tarnybai.

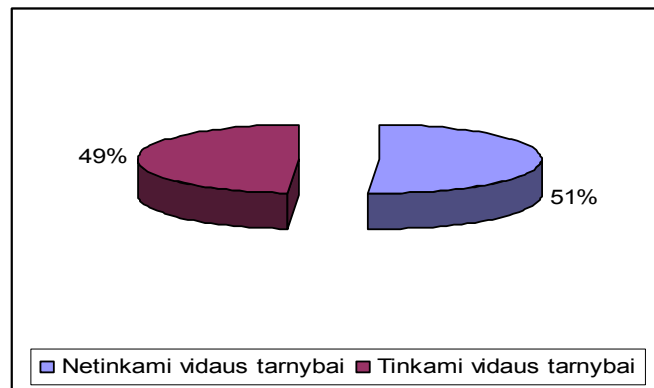
ĮVADAS

Kiekvienais metais į M. Romerio universiteto Viešojo saugumo fakulteto Tiesės ir policijos veiklos, Policijos veiklos ir Valstybės sienos apsaugos programų studijas priimami studentai. Kaip ir kiekvienoje mokymo įstaigoje asmenims, norintiems studijuoti Viešojo saugumo fakultete keliami tam tikri reikalavimai. Stojimo tvarką į Viešojo saugumo fakultetą, reglamentuoja Lietuvos Respublikos vidaus tarnybos statutas ir Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro 2003 m. Rugpjūčio 28 d. įsakymas Nr. IV-321 „Dėl asmenų, kuriems gali būti išduodami siuntimai į įvadinio mokymo kursus vidaus reikalų profesinio mokymo įstaigoje ar į kitą mokymo įstaigą, atrankų atlikimo, siuntimų į vidaus reikalų profesinio mokymo įstaigas bei kitas mokymo įstaigas išdavimo ir asmenų priėmimo į vidaus reikalų profesinio mokymo įstaigas taisyklių patvirtinimo“. Minėtuose teisės aktuose yra numatyti reikalavimai, asmenims, norintiems studijuoti Viešojo saugumo fakultete. Mano pranešimo tikslas aptarti vieną iš keliamų reikalavimų norintiems studijuoti Viešojo saugumo fakultete (toliau – VSF), t.y., Centrinės

medicinos ekspertizės komisija (toliau –CMEK) patikrina sveikatą ir pateikia išvadą dėl asmens sveikatos ir psichologinio tinkamumo vidaus tarnybai.

Asmenų, norėjusių studijuoti VSF kreipimosi dėl siuntimo į Lietuvos policijos komisariatų, analizė

Atlikus asmenų, norėjusių 2008 metais studijuoti Viešojo saugumo fakultete, kreipimosi į Lietuvos policijos komisariatų (toliau – PK) dėl siuntimo išdavimo į CMEK ir sveikatos patikrinimo išvadų analizę, paaiškėjo, kad daugiau nei pusė asmenų gavo neigiamą CMEK išvadą dėl tinkamumo vidaus tarnybai. Todėl būtina plačiau analizuoti šią problemą.

1 pav. Asmenys, kreipiasi į CMEK dėl tinkamumo vidaus tarnybai
*Šaltinis: sudaryta autorės

Pagal pateiktą diagramą matyti, kad iš 239 asmenų, tikrinusių sveikatą CMEK vidaus tarnybai tinkami tik 49%, o net 51% vidaus tarnybai netinkami dėl sveikatos ar psichologinių problemų. Viso besikreipusių asmenų, norinčių studijuoti VSF, į Lietuvos policijos komisariatų dėl siuntimo išdavimo į CMEK buvo 432. Kitų likusių asmenų, t.y., 193 (45%) nenuvykimo priežastys į CMEK yra įvairios: atsisakymas studijuoti, nespėjimas pasitikrinti sveikatos, neigiama informacija, CMEK nebaigimas, fizinių normatyvų neišlaikymas.

1 lentelė. Duomenys apie asmenų skaičių, kurie kreipėsi į Lietuvos PK dėl siuntimų išdavimo į CMEK

Policijos įstaigos	Kreipėsi į PK dėl siuntimo į CMEK	Netinkami vidaus tarnybai	Kitos priežastys	Tinkami vidaus tarnybai
Vilniaus m. VPK	18	3	12	3
Kauno m. VPK	107	24	55	28

Klaipėdos m. VPK	2	1		1
Šiaulių m. VPK	6	3	2	1
Panevėžio m. VPK	9	4	2	3
Alytaus m. ir r. PK	19	7	5	7
Marijampolės PK	13	5	4	4
Birštono PK	1	-	-	1
Druskininkų PK	5	2	1	2
Neringos PK	nesikreipė	-	-	-
Palangos m. PK	nesikreipė	-	-	-
Visagino PK	2	-	-	2
Akmenės r. PK	1	1	-	-
Anykščių r. PK	4	2	-	2
Biržų r. PK	4	-	3	1
Elektrėnų PK	4	-	4	-
Ignalinos r. PK	6	2	2	2
Jonavos r. PK	6	1	2	3
Joniškio r. PK	3	1	-	2
Jurbarko r. PK	7	1	6	
Kaišiadorių r. PK	5	4	-	1
Kalvarijos PK	4	1	2	1
Kauno r. PK	16	6	7	3
Kazlų Rūdos PK	1	-	-	1
Kelmės r. PK	5	1	2	2
Kėdainių r. PK	17	4	12	1
Klaipėdos r. PK	nesikreipė	-	-	-
Kretingos r. PK	nesikreipė	-	-	-
Kupiškio r. PK	4	3	-	1
Lazdijų r. PK	7	3	3	1
Mažeikių r. PK	7	3	1	3
Molėtų r. PK	1	-	1	
Pagėgių PK	1	-	-	1
Pakruojo r. PK	1	-	1	-
Panevėžio r. PK	7	4	1	2
Pasvalio r. PK	nesikreipė	-	-	-
Plungės r. PK	4	2	1	1
Prienų r. PK	5	1	3	1
Radviliškio r. PK	5	2	2	1
Raseinių r. PK	2	-	1	1
Rietavo PK	2	1	1	-
Rokiškio r. PK	1	-	1	-
Skuodo r. PK	nesikreipė	-	-	-

Šakių r. PK	8	2	3	3
Šalčininkų r. PK	7		5	2
Šiaulių r. PK	5	2	1	2
Šilalės r. PK	4	1	3	-
Šilutės r. PK	4	4	-	-
Širvintų r. PK	1	1	-	-
Švenčionių r. PK	5	2	3	-
Tauragės r. PK	9	1	-	8
Telšių r. PK	2	1	1	-
Trakų r. PK	5	2	2	1
Ukmergės r. PK	19	4	11	4
Utenos r. PK	6	1	5	-
Varėnos r. PK	6	-	2	4
Vilkaviškio r. PK	18	4	7	7
Vilniaus r. PK	16	1	13	2
Zarasų r. PK	5	4	-	1
VISO:	432	122	193	117

Viena iš pagrindinių priežasčių, įtakojusių asmenų negalėjimą studijuoti VSF yra sveikatos ir psichologinis netinkamumas. CMEK yra keliami aukšti reikalavimai asmenims, norintiems studijuoti vidaus reikalų mokymo įstaigoje. Visiems asmenims keliami vienodi reikalavimai, neatsižvelgiant į jų tolimesnes darbo perspektyvas, t.y., nežiūrima ir nedaromas prieraišas, kad asmuo tinkamas tik tam tikram darbui. Jeigu sveikatos tikrinimo metu CMEK paaikškėja, kad asmuo serga tam tikra liga, kuri nors ir tiesiogiai neturės įtakos jo atliekamam darbui, tuomet rašoma, kad jis netinkamas vidaus tarnybai. PVZ.,

Visi pareigūnai yra suskirstyti į tris pagrindines skiltis, nurodančias kurias pareigas pagal sveikatos būklę gali pareigūnai eiti ir kurių ne vidaus tarnyboje, o tai reglamentuoja Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro ir Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2003 m. spalio 21 d. įsakymas Nr. 1V-380/V-618 „Dėl sveikatos būklės reikalavimų asmenims, pretenduojantiems į vidaus tarnybą, pageidaujantiems mokytis vidaus reikalų profesinio mokymo įstaigose, kitose švietimo įstaigose Vidaus reikalų ministerijos siuntimu, bei vidaus tarnybos sistemos pareigūnams sąvado patvirtinimo“. Tačiau visų asmenų, norinčių studijuoti Viešojo saugumo fakultete, sveikatai keliami reikalavimai pagal pirmąją skiltį (žemiausioji grandis), o tai yra aukščiausi reikalavimai. Dėl šios priežasties didelė dalis asmenų yra netinkami vidaus tarnybai, nors asmenys baigę studijas VSF pagal Teisės ir policijos ar Policijos veiklos programą priimami dirbti vidurinėsios grandies pareigūnais ir siunčiami tikrinti

sveikatą į CMEK pagal antrajai skilčiai keliamus reikalavimus, t.y., daug paprastesnius nei pirmajai skilčiai.

Norint padidinti stojančiųjų asmenų skaičių į VSF, pirmiausia turėtų būti tikrinama asmenims sveikata pagal visoms trims skiltims keliamus reikalavimus ir išvadoje turėtų būti įrašas pagal kurią skiltį asmuo galės dirbti. Asmuo gavęs CMEK išvadą apie sveikatos tinkamumą mokytis vidaus tarnyboje ir vėliau užimti pareigas pagal atitinkamą skiltį į kurias jis tinkamas dėl sveikatos būklės, pvz. dirbti tik kabinetinį darbą, galėtų pats priimti sprendimą dėl studijų pradėjimo VSF.

Dar viena priežastis įtakojanti mažą stojančiųjų skaičių į VSF yra informacijos trūkumas apie stojančiųjų sveikatos patikrinimui keliamus reikalavimus. Lietuvos vidaus reikalų ministro 2008 m. Rugpjūčio 5 d. įsakymu Nr. 1V-299 patvirtintame Specializuotosios medicininės ekspertizės organizavimo ir atlikimo tvarkos apraše numatyta, kad siuntimas ekspertizei išduotas naujam priimamajam, t.y, asmeniui pageidaujančiam mokintis vidaus reikalų švietimo įstaigoje, galioja 90 kalendorinių dienų skaičiuojant nuo siuntimo išdavimo dienos. Norinti suspėti laiku pasitikrinti sveikatą CMEK ir suspėti priduoti nustatytu laiku dokumentus VSF priėmimo komisijai, reikia dėl siuntimo išdavimo kreiptis į PK jau kovo mėnesį. Dėl informacijos trūkumo nevisi stojantieji pradeda laiku rūpintis sveikatos patikrinimu, todėl nespėja susitvarkyti visų reikiamų dokumentų. Dėl šios priežasties būtinas glaudus VSF ir PK bendradarbiavimas dėl informacijos apie stojimo tvarką į VSF skleidimo, t.y., informacijos patalpinimo tiek komisariatų, tiek M. Romerio universiteto internetiniuose tinklalapiuose, informacijos išsiuntinėjimo į mokyklas.

IŠVADOS

Straipsnyje apžvelgtos kelios priežastys, įtakojančios norinčiųjų studijuoti VSF nedidelį skaičių. Pirma, keliami dideli sveikatos reikalavimai, asmenims norintiems studijuoti VSF. Asmenų, norinčių studijuoti VSF, sveikata turėtų būti tikrinama ne pagal pirmajai pareigūnų skilčiai keliamus reikalavimus, o pagal visas tris skiltis. Išvadoje apie asmenų tinkamumą dirbti vidaus tarnyboje turėtų būti daromas priedas, kurios skilties keliamus reikalavimus atitinka asmenų sveikata.

Antra, turi būti glaudus bendradarbiavimas tarp VSF ir PK skleidžiant informaciją apie galimybę studijuoti VSF ir norintiems studijuoti keliamus reikalavimus.

LITERATŪRA

1. Lietuvos Respublikos vidaus tarnybos statutas, ŽIN., 2003, NR. 42-1927; 2006, NR. 82 – 3255.
2. Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro ir Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2003 m. spalio 21 d. įsakymas Nr. 1V-380/V-618 „Dėl sveikatos būklės reikalavimų asmenims, pretenduojantiems į vidaus tarnybą, pageidaujantiems mokytis vidaus reikalų profesinio mokymo įstaigose, kitose mokymo įstaigose vidaus reikalų ministerijos siuntimu, bei vidaus tarnybos sistemos pareigūnams sąvado patvirtinimo" pakeitimo.
3. Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro 2003 m. rugpjūčio 28 d. įsakymas Nr. 1V-321 „Dėl asmenų, kuriems gali būti išduodami siuntimai į įvadinio mokymo kursus vidaus reikalų profesinio mokymo įstaigoje ar į kitą mokymo įstaigą, atrankų atlikimo, siuntimų į vidaus reikalų profesinio mokymo įstaigas bei kitas mokymo įstaigas išdavimo ir asmenų priėmimo į vidaus reikalų profesinio mokymo įstaigas taisyklių patvirtinimo“.

TOPIC OF SELECTION TO PUBLIC SECURITY FACULTY

Ingrida Kairiene

Mykolas Romeris University

S U M M A R Y

People want to enter to study to M. Romeris University to Public Security Faculty yearly. Students must meet requirements of Public Security Faculty. Faculty entrance requirements are regulated by Statute of Interior Service and other legislation. The main point of my topic is to analyze one of requirement of selection to Public security faculty perfect health. For that reason big part of students are not suited to work in interior service.

NEPILNAMEČIŲ NUSIKALSTAMUMO ASPEKTAI LIETUVOJE

Egidijus Nedzinskas¹
Dr. Antanas Janušauskas²
Povilas Vepšta³
Vilius Velička⁴
Darius Joneikis⁵
Arvydas Uleckas⁶

^{1,2,3,4,5,6}Mykolo Romerio universiteto Viešojo saugumo fakulteto Policijos veiklos katedra
V.Putvinskio g. 70, LT-44211 Kaunas
Telefonai 30 36 59; 30 36 68
Elektroninis paštas: e.nedzinskas@mruni.eu; antanasjanusauskas@mruni.eu;
povilas.vepsta@mruni.eu;
vilius.velicka@mruni.eu; darius.joneikis@mruni.eu; arvydas.uleckas@mruni.eu

Pagrindinės sąvokos: nepilnametis, nusikalstama veika, neformalios grupės, nusikalstamumas.
Keywords: juvenile, criminal activity, informal groups and criminality.

S A N T R A U K A

Nepilnamečių nusikalstamumas Lietuvoje, nors ir lėtesniais tempais, bet visgi auga. Didelį nerimą kelia vis jaunėjantis nusikaltėlių amžius bei žiaurėjantis jų daromų nusikaltimų pobūdis. Vaikai padaro nusikaltimus dėl pačių įvairiausių priežasčių (objektyvių ir subjektyvių). Teisininkų ir sociologų nuomone, mūsų visuomenėje yra pakankamai daug veiksnių, galinčių įtakoti nepilnamečių nusikalstamą elgesį. Tai vaikų ir paauglių neužimtumas ir kontrolės nebuvimas iš šeimos ar ugdymo įstaigos pozicijų, vaiko teisių pažeidimai, ryški šeimų turtinė ir socialinė diferenciacija, žiniasklaidos formuojama pasaulėžiūra, neformalių grupių įtaką, smurtas šeimoje, skurdas, vyraujanti nebaudžiamumo iliuzija, alkoholizmas ir pan. Kaip žinia, šeimų nedarnumas bei nestabilumas arba visiškai nesirūpinimas savo vaikų auklėjimu – tai pagrindinės priežastys, skatinančios nepilnamečių nusikalstamumą. Įtakos turi ir aplinka, kurioje vaikas auga, ir tai, su kuo bendrauja, kaip praleidžia laisvalaikį.

Straipsnio tikslas - apžvelgti nepilnamečių nusikalstamumą, jo priežastis šalyje bei pradėtą taikyti prevencinę sistemą.

IVADAS

Vaikų elgesys daugiausiai priklauso nuo socializacijos proceso sėkmės. Socializacija – tai procesas, kurio metu individai išmoksta ir pripažįsta tam tikros kultūros tinkamus požiūrius, vertybes, įsitikinimus ir elgesio būdus. Šis procesas vyksta visą gyvenimą. Individą veikia iš esmės visi veiksniai, tačiau sociologai labiau linkę akcentuoti tik tam tikrus socializacijos institutus, turinčius ypač didelę reikšmę individo formavimuisi – tai šeima, mokykla, žiniasklaida, draugai. Sociologai diskutuoja, kuris iš šių socializacijos faktorių yra reikšmingiausias, tačiau tikriausiai nekyla abejonių, kad šeima yra pirmoji socialinė struktūra, perteikianti tam tikrus elgesio modelius. Todėl reikia atkreipti dėmesį į šeimos įtaką atliekant nepilnamečių nusikaltimų prevenciją ar, atvirkščiai, paskatą nusikalsti. Nė vienas gimęs vaikas negali būti pavadintas nusikaltėliu ir tik šeima yra pirmasis institutas, galintis paskatinti kriminalines elgesio užuomazgas. Tikriausiai dėl šios priežasties buvo atlikta daugelis kriminologinių tyrimų, kurių objektas – nepilnamečių nusikalstamumo, namų aplinkos ir vaikų auginimo praktikų sąveika [1, 2, 3].

Paaugliai vis dažniau ima vartoti alkoholį ir narkotikus. Vidutiniškai per metus šalyje nusikalsta apie 3 tūkstančius nepilnamečių [4]. Kalbant apie šeimą, galima paminėti ir tai, kad siekti tikslo visuomenei nepriimtinais būdais nepilnametis gali pradėti ir dėl šeimos kontrolės, apsaugos, auklėjimo funkcijų susilpnėjimo jo atžvilgiu, t.y., kai tėvai neskiria pakankamai dėmesio savo vaikams, o kartais net nežino, ką jie veikia, kur būna, kaip elgiasi, su kuo bendrauja ir pan. Prie vaikų auklėjimo sutrikimo galima priskirti tokį tėvų elgesį, kaip jėgos naudojimas šeimoje (tai matydamas vaikas gali imti manyti, kad teusus tik stipresnis), tikslo siekimo bet kokiomis priemonėmis pateisinimas ir pan. Tokiose šeimose nepilnamečiui neužtikrinamos sąlygos normaliam vystymuisi, vaikai gali nelankyti mokyklų, atsilikti nuo savo bendraamžių, ieškoti į save panašių draugų ir pan. [5, 6].

Mokykla - tai antras svarbus veiksnys nepilnamečio socializacijos procesui. Tačiau pasitaiko atvejų, kad ir mokykla gali lemti, kad nepilnametis pakryps į nusikalstamą kelią. Tokio elgesio tikimybė padidėja, kai tiek mokykla, tiek ir šeima nesugeba suteikti nepilnamečiams žinių, įgūdžių, nesuformuoja įsitikinimų, kurie pakreiptų vaiką visuomenei priimtina kryptimi. Mokykloje svarbus yra ir jos darbo organizavimas, mokytojų požiūris į mokinius (ypač į nepažangius). Jei mokinyms patiria pažeminimą, pedagogų priekaištus, jis ir pats save gali pradėti blogiau vertinti. Maža to, gali susiformuoti priešiškas mokyklai ir jos aplinkai,

antivisuomeniško elgesio pakraipos. Problema iškyla ir tada, kai mokinys yra pašalinamas iš mokyklos už nusižengimus, ir jis paprasčiausiai neturi kur dėtis [7, 8].

Problematiška ir tai, kad ne visi turi galimybę įgyti aukštesnį išsilavinimą, o visuomenėje pastaruoju metu vis labiau vertinamas mokslas. Gali kilti konfliktas tarp to, kas yra vertinama visuomenės ir realių galimybių tam pasiekti. Todėl pripažinimo visuomenėje gali būti bandoma siekti kitais – neteisėtais būdais.

Šio straipsnio **tikslas** - apžvelgti nepilnamečių nusikalstamumą, jo priežastis bei pradėtą taikyti prevencinę sistemą šalyje.

Nepilnamečių nusikalstamumas: pobūdis, paplitimo priežastys ir prevencinė sistema

Neabejotina, kad nepilnamečių nusikalstamumas, kaip reiškiny, yra svarbi problema bendrame šalies kontekste. Ir ypač šiuo metu, kai stebima akivaizdžiai bauginanti nepilnamečių nusikalstamumo šalyje tendencija – jaunėjantis nusikaltėlio amžius. Vis dažniau įstatymus pažeidžia jaunesni nei 14 metų asmenys. Be to, sunkėja nepilnamečių padarytų nusikaltimų pobūdis, dažnėja ir šių asmenų pakartotinai padarytų teisės pažeidimų skaičius - arti trečdalis visų ištirtų nepilnamečių padarytų nusikaltimų – recidyviniai. Iš visų nusikaltusių nepilnamečių apie 19 proc. kasmet padaro jau anksčiau teisti asmenys [4]. Nepilnamečių nusikalstamumas yra sudėtinė bendro nusikalstamumo šalyje dalis. Statistikos duomenimis, vaikai padaro apie penktadalį visų nusikalstamų veikų, o jaunuoliai ir asmenis nuo 14 iki 18 metų sudaro apie 60 proc. visų nusikaltusių asmenų, todėl vaikų ir jaunimo nusikalstamumo prevencija ir kontrolė yra esminė bei prioritetinga visos nusikaltimų prevencijos ir kontrolės šalyje sistemos dalis [4].

Ypatinga nepilnamečių nusikalstamumo apskaitos problema yra jo latentiskumas, nes nusikalstamų veikų tyrimai, dėl įvairių priežasčių, dažnai tęsiasi ilgai, todėl reali nepilnamečių nusikalstamumo būklė šalyje, deja, nėra gerai žinoma.

Ne tik šalies teisėtvarkos institucijoms, bet ir visuomenei daugiausiai nerimo kelia vaikų padarytų sunkių ir labai sunkių nusikaltimų skaičius. Tarp nepilnamečių vis dažniau pasitaiko nepaaiškinamos agresijos ir nežaboto žiaurumo protrūkių. Į klausimą, kas verčia paauglius taip sužiaurėti, vienareikšmiško atsakymo nėra. Ir priežasčių tam yra pakankamai daug. Sutikime su tuo, kad jaunas žmogus, kaip ir suaugusieji, šiandien yra praradęs ankstesnes moralinių vertybių kategorijas, o naujų neįsigijo. Jam atrodo, kad viskas yra leidžiama, svarbu, kad nepagautų darant bloga. Tai įtakoja ir šiuo metu plačiai akcentuojamos ir ginamos įvairios vaikų ir paauglių „teisės“ ar „teisių“ sampratos, kartu ignoruojant pastarųjų „pareigos“ ar „pareigų“ visuomenei

sampratas. Egzistuojanti šių sampratų disproporcija visuomenėje nepilnamečiams sudaro kaip ir jų nebaudžiamumo iliuziją.

Nepilnamečių padaromos nusikalstamos veikos tampa vis svarbesne visuomenės problema, todėl būtina žinoti veiksnius dėl kurių nepilnamečiai nusikalsta. Siekdami įvardinti nepilnamečių nusikalstamumo priežastis, pastebėtume, kad kiekvieną nusikaltimą sąlygojo saviti dėsniai, laikas ir vieta. Visuotinai pripažįstama, kad pagrindiniai socialiniai faktoriai lemiantys nepilnamečių nusikalstamumą yra šie:

- šeima – pirmasis vaiko socializacijos institutas, lemiantis asmenybės formavimąsi. Būtent auklėjimo klaidos šeimoje, šiltų emocinių santykių stoka, vaiko elgesio kontrolės trūkumas ir prieštaringi reikalavimai gali lemti, kad nepilnametis padarys nusižengimą.

- mokykla – antras svarbus socializacijos elementas. Pasitaiko atvejų, kai mokykla nesugeba suteikti nepilnamečiui žinių, įgūdžių bei nesuformuoja pozityvių įsitikinimų ir tai gali lemti, kad nepilnametis padarys teisės pažeidimą.

Teisininkų ir sociologų nuomone, mūsų visuomenėje yra pakankamai daug ir kitų veiksnių, galinčių įtakoti nepilnamečių nusikalstamą elgesį. Tai vaikų ir paauglių neužimtumas ir kontrolės nebuvimas iš šeimos ar mokyklos pozicijų, vaiko teisių pažeidimai, ryški šeimų turtinė ir socialinė diferenciacija, žiniasklaidos formuojama pasaulėžiūra, neformalių grupių įtaką, smurtas šeimoje, skurdas, vyraujanti nebaudžiamumo iliuzija, alkoholizmas ir kt. [1, 5, 6].

Jaunuolių neužimtumas šiuo metu ypač dažnai socialinėje aplinkoje pasitaikantis reiškinys. Tai ir paauglių įdarbinimo, ir laisvo laiko organizavimo problema. Yra manoma, kad nusikaltimai padaromi tada, kai turima laiko. Bet ar bus padarytas nusikaltimas ar ne, priklauso ne vien nuo laisvo laiko turėjimo. Čia reikšmės turi dar ir tai, kur, su kuo, kokioje aplinkoje yra praleidžiamas laisvalaikis. Nepilnamečiai dažnai nesistengia, nenori, o kai kada net neturi galimybių pasireikšti kokioje nors srityje, o jau teistiems asmenims tai ypač sunku padaryti, nes susiaurėja ir taip menkos jų galimybės susirasti darbą arba įsitraukti į kažkokią veiklą, jei sužinoma apie jo teistumą.

Neabejotinai nepilnamečių nusikalstamą elgesį skatina ir žemo lygio agresyvios, neigiamos kultūros protrūkis per masines informavimo priemones, internetą. Neretai smurtas per viešiasias informavimo priemones pateikiamas kaip pagrindinis problemų sprendimo būdas. Tai nors ir netiesiogiai, tačiau formuoja paauglių supratimą, kaip greitai įgyti kitų bendraamžių pagarbą, valdyti juos, kaip kai kuriais atvejais netgi praturtėti. Smurtas dominuoja ir šiuolaikinėje multiplikacijos produkcijoje, kurią žiūri ir maži vaikai. Jaunosios kartos pasaulėžiūrą formuoja ne

senosios gražiosios lietuviškos pasakos, kurios vyresnei kartai skiepijo gėrio, grožio, meilės artimui daigus, bet įvairūs transformeriai, fantastinės kosmoso pabaisos, aukštinančios tik grubios jėgos kultą. Tai tikrai negali nepaveikti jauno žmogaus psichiką [2, 5, 7, 11]. Be to, pastaruoju metu pastebima, kad komercializuota žiniasklaida perima vaidmenį, anksčiau priklausiusį šeimoms ir mokykloms – ji primestina formuoja visuomenei tariamai priimtinas vertybes, jos veiklos tikslus bei atskirų individų elgesio tipus, prasilenkdama su dora ir tradiciškai susiformavusia pasaulėžiūra. Todėl labai svarbu, kaip žiniasklaida, turėdama labai plačią auditoriją, pateikia informaciją apie nusikaltimus bei juos įvykdžiusius asmenis, nes taip ji kartu ir formuoja visuomenės nuomonę apie tuos žmones. Paviešintiems asmenims ypač sunku pritapti visuomenėje, o nesugebėdamas pritapti, nepilnametis gali nusikalsti dar kartą. Tačiau apie žiniasklaidos įtaką yra mažai mokslinių tyrimų, ir jie neduoda vienareikšmio atsakymo apie jos įtaką nusikalstamam elgesiui.

Analitikai konstatuoja, kad vidutiniškai pusę visų nusikaltimų paaugliai padaro susivieniję į neformalias grupės, bei vis daugiau nusikalstamų veikų jie padaro kartu su suaugusiais. Atlikus nusikalstamų veikų analizę Kauno mieste nustatyta, kad per 2008 m. pirmą pusmetį nepilnamečiai padarė 247 nusikalstamas veikas (skaičiuota pagal užbaigtus ikiteisminius tyrimus). Palyginus su 2007 metų tuo pačiu laikotarpiu vaikų padarytų nusikaltimų skaičius padidėjo 40 atvejų arba 19,3 procento. Iš vaikų nusikalstamumo analizės matyti, kad 90 nusikalstamų veikų padarytos veikiant grupėje su kitais asmenimis. Analizuojant nusikaltusių vaikų grupes pagal amžių, pastebima, kad žymiai daugiau nusikalstamų veikų padarė vaikai, veikdami kartu su bendraamžiais. 53 nusikalstamos veikos padarytos veikiant tik nepilnamečių grupėse, 34 – kartu su suaugusiais asmenimis. Lyginant su praėjusių metų tuo pačiu laikotarpiu grupinis nusikalstamumas išliko didelis ir stabilus (2007 m. pirmas pusmetis – 91 grupinis nusikalstamumas [13]).

Pažymėtinos ir nerimą keliančios negatyvios neformalių nepilnamečių grupuočių nusikalstamumo tendencijos. Neformalios grupės - tai nepilnamečių, kartais ir vienmečių, kompanijos, kurios gali nepilnamečiui turėti didelę reikšmę, ypač kai jis turi problemų namuose ar mokykloje. Tokiose grupėse bendravimas vyksta tarp sau lygių, požiūris į daugelį dalykų yra panašus, jos tenkina daugelį nepilnamečių poreikių, o ir patys nepilnamečiai čia jaučiasi laisviau, gali daryti tai, ką namie draudžia tėvai. Ar bus daromi nusikaltimai ar ne, priklauso nuo grupės kryptingumo. Tokios grupės gali būti orientuotos į nusikaltimus ir, nepilnametis čia radęs šeimos ar mokyklos „pakaitalą“, pasilieka joje. Kai nusikaltimas yra įvykdomas, tokią grupę sujungia ne

tik bendri interesai, bet ir bendra paslaptis. Grupė gali ir nebūti tiesiogiai orientuota į nusikalstamą elgesį, tačiau jos nariai nusikalsta, pavyzdžiui, neturėdami ką veikti. Padaryti nusikaltimą nepilnametį gali paskatinti ir noras įsitvirtinti neformalioje grupėje, o kai kuriose grupėse tai gali būti savo autoriteto (valdžios) įtvirtinimo priemonė.

Reikia atkreipti dėmesį ir į tai, kad nepilnamečiai gali būti įtraukiami į neformalias grupes ir suaugusiųjų, kadangi nepilnametis dar neturi baudžiamajai atsakomybei atsirasti reikalingo amžiaus. Šia priežastimi gali pasinaudoti suaugusieji, paskatindami nepilnametį antisocialiems veiksams, žinodami, kad už tai jis nebus nubaustas.

2004 metais buvo atlikta 83 šalies teritorinių policijos įstaigų pareigūnų apklausa tikslu nustatyti šalyje veikiančias nepilnamečių nusikalstamas grupuotes (dar vadinamomis neformaliais nusikalstamais susivienijimais, arba gaujomis). Apibendrintais atliktos pareigūnų apklausos duomenimis, šiuo metu Lietuvoje yra nuo 236 iki 242 jaunimo (nepilnamečių) grupuočių, priskirtinų jaunimo gaujoms [4]. Pareigūnai išskyrė šiuos pagrindinius tokių grupuočių formavimosi požymius: polinkis daryti teisės pažeidimus, polinkis vartoti alkoholinius gėrimus bei sekti organizuotų nusikalstamų grupuočių pavyzdžiu (pastarąjį požymį ypač akcentavo Kauno, Šiaulių ir Panevėžio policijos pareigūnai). Taip pat tokių gaujų formavimosi pagrindu laikoma bendra teritorija. Šiuo metu vėl bandoma suskaičiuoti visas nepilnamečių linkusių nusikalsti grupes.

Ir dar viena labai aktuali šiuolaikinės visuomenės problema - kasmet nepilnamečiai vis daugiau padaro nusikaltimų, susijusių su neteisėta narkotinių ar psichotropinių medžiagų apyvarta. Susirūpinimą kelia tai, kad vaikai ne tik svaiginosi narkotinėmis ar psichotropinėmis medžiagomis, bet ir jomis neteisėtai disponuoja bei platina. Kauno mieste per šių metų pirmą pusmetį baigti 5 ikiteisminiai tyrimai dėl neteisėto disponavimo narkotinėmis ar psichotropinėmis medžiagomis turint tikslą jas platinti (2007 m. pirmas pusmetis -1). 2 ikiteisminiai tyrimai baigti dėl neteisėto disponavimo narkotinėmis ar psichotropinėmis medžiagomis be tikslo jas platinti (2007 m. pirmas pusmetis -1) [13].

Narkomanija – labai latentinis, grėsmingai plintantis, ir ypač tarp nepilnamečių, reiškinys. Kaip rodo pasaulinė praktika – narkomanija tiesiogiai ar netiesiogiai labai įtakoja nusikalstamumo lygį ir jo specifinius bruožus šalyje su kuriais kovoti ypač sudėtinga. Šiuo atveju geresnių rezultatų galima tikėtis tik aktyviai dalyvaujant tarptautiniuose kovos su narkotikais projektuose.

Žinoma, gyvenimas yra tiek sudėtingas, kad jo neįmanoma sutalpinti į jokią schemą. Galima diskutuoti, kurios iš minėtų bei nepaminėtų priežasčių turi didesnę ar mažesnę reikšmę ir įtaką nusikalstamumui. Tačiau neturėtų kelti abejonių tai, jog kuo ankstyvesnėje stadijoje visuomenei pavyktų pastebėti nusikalstamą elgesį sąlygojančias priežastis bei jas nutraukti, tuo daugiau problemų ji galėtų išvengti ir užsitikrinti saugesnę ateitį. Vaikai ir paaugliai negali būti vertinami kaip atskira visuomenės dalis, o nepilnamečių nusikalstamumas – kaip atskira problema [2, 6]. Ta visuomenė, kurioje vaikams neskiriamas tinkamas dėmesys, visada turės didelį nepilnamečių nusikalstamumą. Sakoma, kokia visuomenė, tokie ir vaikai. Tik kraštutiniais atvejais morališkai ir teisiškai netoleruojama veikla turi vesti prie nepilnamečių izoliavimo nuo normalaus visuomenės gyvenimo. Nusikaltusius nepilnamečius turi lydėti sustiprintas asmens socializacijos procesas. Turi būti išnaudojamas visas nustatytų alternatyvių poveikio priemonių diapazonas, maksimaliai plačiai taikoma probacijos sistema. Šiuo klausimu ne tik plačiai diskutuojama, bet jau pradėta įgyvendinti prevencinė sistema. Nuo 2008 m. sausio 1 d. įsigaliojo vaiko minimalios ir vidutinės priežiūros įstatymas. [12]. Šios sistemos veikimas turėtų remtis tokiais pagrindiniais principais: nepilnamečių interesų ir gerovės prioritetas, nepilnamečio dalyvavimas priimant su juo susijusius sprendimus, jo atskyrimas nuo šeimos, taip pat stacionarios institucinės priežiūros skyrimas – tik kraštutiniu atveju, priežiūros vykdymas kuo arčiau nepilnamečio gyvenamosios vietos, vietos bendruomenės įtraukimas į nepilnamečių priežiūros ir socialinės integracijos procesą bei kt.

Pagrindinis šios sistemos veikimo tikslas – ugdyti nepilnametį, o ne jį bausti, stengtis integruoti į visuomenę, suteikiant ir skatinant tam būtinus asmeninius ir socialinius gebėjimus. Į šią sistemą patektų nepilnamečiai:

- 1) kurie padarė nusikaltimo ar baudžiamojo nusižengimo požymių turinčią veiką, tačiau nebuvo sulaukę Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse numatyto baudžiamosios atsakomybės amžiaus;
- 2) kuriems taikomos auklėjamosios priemonės pagal Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 82 straipsnį;
- 3) kurie sistemingai daro administracinius teisės pažeidimus;
- 4) kurių elgesys daro žalą, o jų tėvų, globėjų (rūpintojų) bei vietos bendruomenės pastangų nepakanka pasiekti pozityvių nepilnamečio elgesio pokyčių ir jų elgesys kelia grėsmę kitiems;

5) lygtinai iš laisvės atėmimo vietų paleidžiami nepilnamečiai, kuriems būtina socialinė pagalba ir priežiūra.

Minimalios (asmeninės ir nestacionarios institucinės) priežiūros tikslas – neatskiriant nepilnamečio nuo jo gyvenamosios aplinkos siekti, kad jo elgesys pozityviai keistųsi. Ši priežiūra orientuota į formalią nepilnamečio elgesio kontrolę bei socialinę pagalbą jam pačiam bei jo tėvams (globėjams, rūpintojams). Ši priežiūra turėtų būti vykdoma glaudžiai bendradarbiaujant su nevyriausybinėmis organizacijomis.

Nepilnamečių vidutinės (stacionarios institucinės) priežiūros įstaigos steigiamos siekiant efektyvinti rizikos grupės nepilnamečių ugdymą ir socialinę pagalbą jiems, kuri atitiktų ir visuomenės saugumo poreikius. Ši priežiūros forma būtų taikoma tik tuomet, kai švelnesnės nepakanka. Tokios įstaigos turėtų padėti nepilnamečius, turinčius socialaus elgesio sutrikimų, linkusius pažeidinėti teisėtvarą ir/ar padariusius teisės pažeidimus ar nusikaltimus, prižiūrėti bei teikti socialinę, psichologinę, pedagoginę ir kitą pagalbą jiems. Šiose įstaigose rizikos grupės nepilnamečiams turėtų būti kvalifikuotai suteikiama kompleksinė pagalba, atsižvelgiant į kiekvieno nepilnamečio individualias asmenines savybes, turimą socialinę patirtį bei elgesį.

Apibendrinant galima teigti, jog nepilnamečiai jautrūs socialinei aplinkai, jos pokyčiams ir jiems dažnai sunku orientotis joje, priimti teisingus sprendimus, ypač kai atsiduriama dviprasmiškoje situacijoje: pavyzdžiui, kai šeima reikalauja elgtis vienaip, o neformali grupė – kitaip. Tokie prieštaravimai gali skatinti nusikalsti, vartoti narkotikus ir pan. Todėl labai svarbu, kad nepilnamečiai būtų teisingai orientuoti gyvenime ir kiek galima mažiau patirtų veiksnių, galinčių lemti apsisprendimą imtis neteisėtų priemonių, įtaką.

IŠVADOS

1. Nusikalstamumas – socialinis reiškinys, kurio nepavyksta išvengti nei vienai valstybei, tačiau jo būklė ir prevencijos metodai atskirose šalyse yra skirtingi ir tai priklauso nuo įvairiausių socialinių, ekonominių, teisinių, religinių ir kitokių priežasčių. Nepilnamečių nusikalstamumas Lietuvoje, nors ir lėtesniais tempais, bet vis auga ir didžiausią nerimą mūsų šalies specialistams kelia vis sunkėjantis nepilnamečių daromų nusikaltimų pobūdis.
2. Pagrindiniai socialiniai faktoriai įtakojantys ar lemiantys nepilnamečių nusikalstamumą yra šie: auklėjimo klaidos šeimoje, šiltų emocinių santykių stoka, vaiko elgesio kontrolės trūkumas, ugdymo įstaigų nesugebėjimas suteikti nepilnamečiui žinių, įgūdžių bei nesuformavimas pozityvių įsitikinimų, taip pat vaikų ir paauglių neužimtumas ir kontrolės

nebuvimas iš šeimos ar mokyklos pozicijų, vaiko teisių pažeidimai, ryški šeimų turtinė ir socialinė diferenciacija, žiniasklaidos formuojama pasaulėžiūra, neformalių grupių įtaka, vyraujanti nebaudžiamumo iliuzija, plintanti narkomanija bei alkoholizmas ir kt.

3. Būtina įgyvendinti prevencinę nusikalstamų veikų sistemą, kurios tikslas būtų ugdyti nepilnametį, o ne vien tik jį bausti, stengtis jį integruoti į visuomenę, suteikiant ir skatinant tam būtinus asmeninius ir socialinius gebėjimus.

LITERATŪRA

1. Blackburn R. The Psychology of Criminal Conduct: Theory, research and practice. - Chichester, 1998.
2. Justickis V. Akcentuotas nepilnametis nusikaltėlis. V., 1993.
3. Антонян Ю.М., Еникеев М.И., Эминов В.Е. Психология преступника и расследования преступлений. Москва, 1996
4. <http://viesoji.policija.lt/>, Žiūrėta 2008-09-03, 16.36 val.
5. Myers D.G. Psichologija. Vilnius, 2000.
6. Valickas G. Psichologinės asocialaus elgesio ištakos. V., 1997.
7. Ainsworth P. Psychology and Police Investigation // Behaviour, Crime and Legal Processes. A Guide for Forensic Practitioners / Ed. by McGuire J., Mason T., O'Kane A. 2000.
8. Dapšys A. Nepilnamečių nusikalstamumas: situacija ir prevencijos aktualijos. // Teisės problemos. 1993, Nr. 1, p. 42.
9. [Suslavičius A., Valickas G. Socialinė psichologija teisėtvarkos darbuotojams. Vilnius, 1999.](#)
10. Dapšys A. Nepilnamečių nusikalstamumo prevencijos sistemos esmė ir jos kūrimo kryptys. // Teisės problemos 1994, Nr. 3, p. 34.
11. Шарапов. Р. Физическое насилие в уголовном праве. – Санкт Петербург, 2001. - С. 3.
12. Lietuvos Respublikos vaiko minimalios ir vidutinės priežiūros įstatymas//Valstybės žinios. 2007, Nr. 80-3214
13. Kauno miesto vyriausiojo policijos komisariato statistiniai duomenys 2007, 2008 metai.

ASPECTS OF JUVENILE CRIMINALITY IN LITHUANIA

Egidijus Nedzinskas¹
Dr. Antanas Janušauskas²
Povilas Vepšta³
Vilius Velička⁴
Darius Joneikis⁵
Arvydas Uleckas⁶

^{1,2,3,4,5,6}Mykolas Romeris University

S U M M A R Y

Juvenile criminality in Lithuania is still increasing though not so rapidly. Society is troubled by the decreasing age of criminals and brutalization of the nature of crimes. Children commit crimes for various reasons (objective and subjective). Lawyers and sociologists are of the opinion that there are plenty enough of factors which can influence criminal behaviour. The factors are following: disengagement of children and teenagers; insufficient control of a family and upbringing institutions; infringement of children rights; considerable property and social differentiation of a family; world-view formed by the media; influence of informal groups; violence in a family; poverty; prevailing illusion of impunity; alcoholism, etc. Therefore disharmony and instability in families and total neglect of their children upbringing are the main reasons stimulating juvenile crime. Environment where children grow and people who communicate and spend leisure time with them have great influence too.

*The **aim** of the article is to review juvenile criminality and its reasons in Lithuania.*

VISUOMENĖS PASIRENGIMO CIVILINEI SAUGAI TYRIMAS

Rolandas Nagrockas

Mykolo Romerio universiteto Viešojo saugumo fakulteto Valstybės sienos apsaugos katedra
V. Putvinskio g. 70, LT– 44211 Kaunas
Telefonas (8~37) 30 36 69
Elektroninis paštas r.nagrockas@mruni.eu

Pagrindinės sąvokos: Civilinė sauga, ekstremalūs įvykiai, gyventojų mokymas.

Keywords: civil security, extremal events, preparation of inhabitants

S A N T R A U K A

Lietuvoje yra daug pavojingų strateginių objektų, kuriuose gali susidaryti ekstremali situacija ar įvykti ekstremalus įvykis (Ignalinos atominė elektrinė, Jonavos „Achema“, „Mažeikių nafta“ ir kt.). Yra nemažai ir kitokių objektų (pvz. sandėliai su užsilikusiais, pasenusiais pesticidais), kuriuose, įvykus avarijai, kiltų grėsmė tūkstančiams žmonių, būtų padaryta didžiulė žala šalies ūkiui ir gamtai. Pavojingos ir geležinkelio transporto avarijos, gaisrai miškuose ir durpynuose. Įvykus nelaimėi, kiekviena uždelsta valanda labai padidina galimų aukų skaičių bei materialinius nuostolius. Todėl būtina turėti nepriekaištingai ir greitai veikiančią skubaus informavimo ir perspėjimo sistemą, kuri galėtų aprėpti kuo daugiau respublikos gyventojų. Tačiau neužtenka vien tik perspėti gyventojus apie nelaimę. Reikia kad kiekvienas žmogus žinotų kaip elgtis, kad apsaugotų save, jei šalia nėra profesionalios pagalbos.

IVADAS

Prieš 55 metus Baltijos jūroje nuskandinta beveik 40 tūkstančių tonų cheminių ginklų, atitekusių Antrojo pasaulinio karo nugalėtojams. Tai aviacinės bombos, sviediniai su ipritu, liuizitu, tabūnu, fosgenu. Per pusę amžiaus konteineriai su mirtiniais ginklais baigia surūdyti ir jau artimiausiais metais galima laukti masinio mirtinų nuodų išsiveržimo. Visai realu sulaukti dienos, kai Baltija bus mirusi jūra, užgrius masiniai žmonių apsinuodijimai, susirgimai. Nemaža dalis cheminių ginklų paskandinta netoli Lietuvos.

Didžiulis pavojus gresia ir kitoms Baltijos jūros regiono šalims. Iki šiol ši baisi problema daugelio šalių buvo nutylima. Švedijos ekspertai perspėja, jog padėtis blogėja. Netrukus Baltijos dugnu bus pradėtas tiesti Šiaurės – Baltijos dujotiekis, sujungsiąs Rusiją su Vokietija. Inžinieriniai darbai gali išjudinti daugelį sprogmenų, jeigu jų nepavyks laiku aptikti ir

sunaikinti. Susidūrus minai su laivais, o dar blogiau naftos tanklaiviu, įvyktų didžiulė ekologinė katastrofa Baltijoje, kuri sukeltų ekstremalią situaciją visoms Baltijos šalims.

Tobulinant Lietuvos Respublikos viešojo saugumo institucijų veiklą ir krizių valdymo sistemą, sujungtos Priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo bei Civilinės saugos departamentų funkcijos. Tai leis sudaryti teises ir organizacines sąlygas išvengti sprendimų priėmimo dubliavimo, supaprastinti krizių situacijų prognozavimą, ekstremalių ir krizinių situacijų valdymą.

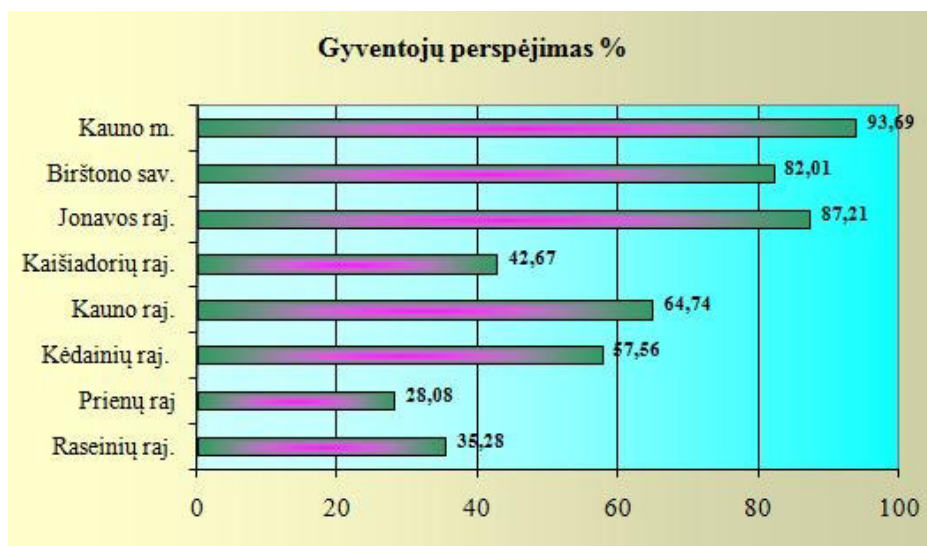
Civilinės saugos ir gelbėjimo sistemos tikslai:

- užtikrinti optimalų valstybės išteklių panaudojimą gyventojų saugumui užtikrinti, šalies ūkio gyvybingumui palaikyti, ekstremalių situacijų židiniams lokalizuoti, bei jų padariniams šalinti;

- ruošti visuomenę praktiniams veiksams ekstremalių situacijų atvejais, skatinti visuomenės iniciatyvą šiose srityse ir stiprinti pasitikėjimą civilinės saugos ir gelbėjimo sistemos veikla.

Kitaip tariant, įvykus ekstremaliai situacijai, likviduojant padarinius, gelbstint žmones ir turtą, labai svarbu ne tik specialiųjų tarnybų darbas, jų suderinti veiksmai, tarpusavio sąveika, bet ir pačių gyventojų teisingi veiksmai.

Įvykus nelaimėi, kiekviena uždelsta valanda labai padidina galimų aukų skaičių bei materialinius nuostolius. Todėl būtina turėti nepriekaištingai ir greitai veikiančią skubaus informavimo ir perspėjimo sistemą, kuri galėtų aprėpti kuo daugiau respublikos gyventojų (1 pav.).

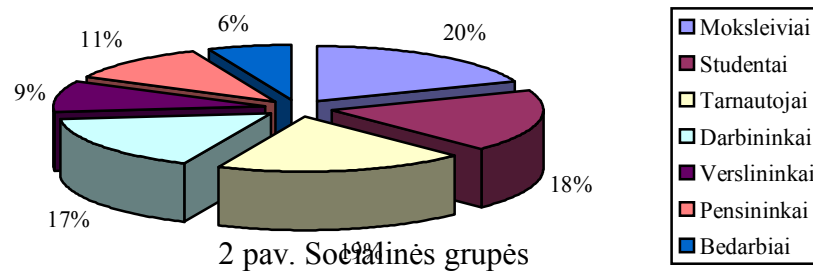

1 pav. Kauno apskrities informavimo ir perspėjimo sistema

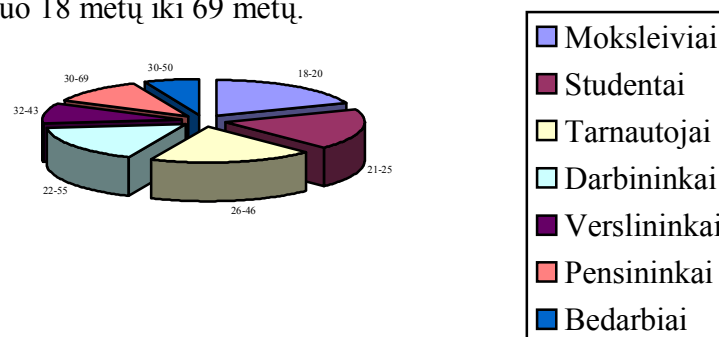
Kol kas ši sistema veikia ne visoje Lietuvos teritorijoje. Per radiją, televiziją galima perduoti įvairius pranešimus apie susidariusias ekstremalias situacijas, pateikti gyventojams nurodymus, kaip elgtis. Tačiau neužtenka vien tik perspėti apie nelaimę, reikia, kad kiekvienas žmogus, specialiųjų tarnybų pajėgų pareigūnas žinotų ką ir kaip reikia daryti gelbstint žmones ir save.

TYRIMŲ REZULTATAI IR JŲ APTARIMAS

Naudojant anketavimo metodą apklausti 187 gyventojai, priklausantys skirtingoms socialinėms grupėms: 36 moksleiviai, 34 studentai, 36 tarnautojai, 31 darbininkas, 17 verslininkų, 21 pensininkas, 12 bedarbių (2 pav.).

Apklausoje dalyvavo skirtingo amžiaus respondentai (3 pav.). Kaip matome šiame paveikslėlyje, jų amžius - nuo 18 metų iki 69 metų.

3 pav. Respondentų amžius

Civilinės saugos pagrindų mokymas organizuojamas bendrojo lavinimo, profesinėse mokyklose ir aukštosiose neuniversitetinėse mokyklose-kolegijose pagal Priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo departamento parengtas civilinės saugos mokymo programas, patvirtintas Švietimo ir mokslo ministerijos.

Ūkio subjektuose ir įstaigose civilinės saugos pagrindų mokoma remiantis tipinėmis Priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo departamento parengtomis ir patvirtintomis civilinės saugos mokymo programomis. Ūkio subjektų, įstaigų vadovai nustato darbuotojų mokymo ir praktinių įgūdžių patikrinimo tvarką.

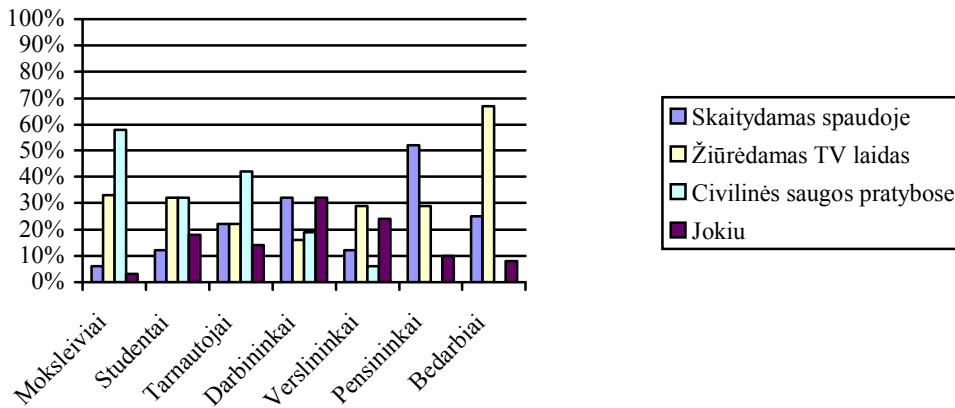
Nedirbantys gyventojai civilinės saugos pagrindų mokosi savarankiškai pagal savivaldybių civilinės saugos pareigūnų parengtas atmintines, o jų praktiniai įgūdžiai tikrinami savivaldybės civilinės saugos pratybų metu.

Ūkio subjektų ekstremalių situacijų valdymo centrų, Priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo departamento ir jam pavaldžių įstaigų, savivaldybių priešgaisrinių tarnybų pareigūnai, taip pat bendrosios ir specialiosios paskirties formuočių vadai bei jų nariai, etatiniai civilinės saugos darbuotojai mokomi pagal Priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo departamento parengtas civilinės saugos mokymo programas.

Civilinės saugos etatiniai darbuotojai, visų lygių ekstremalių situacijų valdymo centrų pareigūnai, Priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo departamento ir jam pavaldžių įstaigų, savivaldybių priešgaisrinių tarnybų ir jų padalinių vadovai, bendrosios ir specialiosios paskirties formuočių vadai, visų ūkio subjektų vadovai ir jų pavaduotojai turi baigti Priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo departamento nustatytos civilinės saugos mokymo programos kursą. Šie darbuotojai mokomi ir jų kvalifikacija civilinės saugos srityje keliama Priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo departamento nustatyta tvarka.

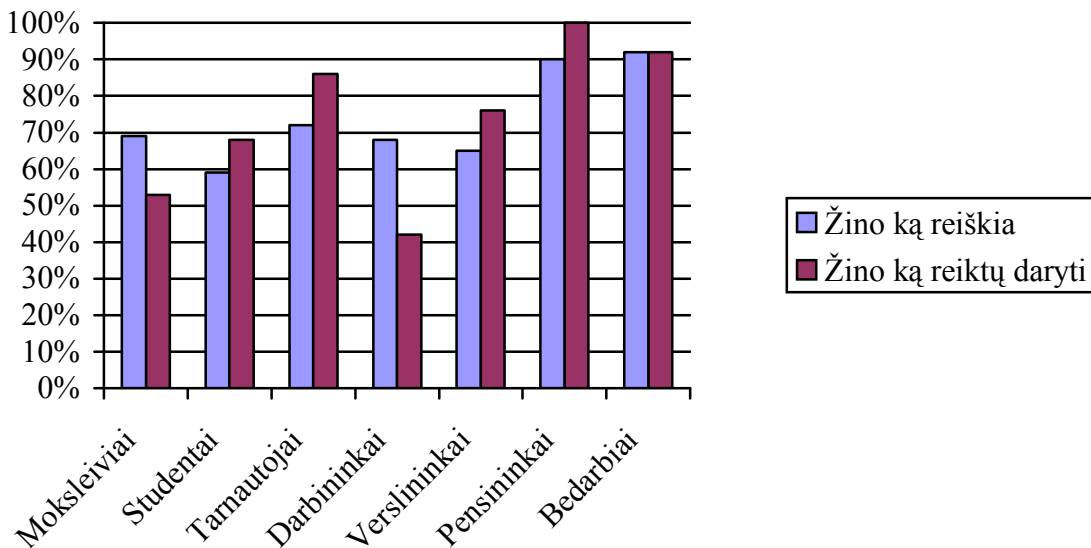
Įgyvendinant šį uždavinį, ypatingai svarbus informacinių priemonių vaidmuo. Informaciją apie civilinę saugą 33% moksleivių, 32% studentų, 22% tarnautojai, 16% darbininkų, 29% verslininkų, 29% pensininkų ir net 67% bedarbių gauna žiūrėdami TV laidas, o 6% moksleivių, 12% studentų, 22% tarnautojų, 32% darbininkų, 12% verslininkų, 25% bedarbių ir net 52% pensininkų - skaitydami spaudą.

Nors ūkio subjektų, įmonių ir įstaigų vadovai yra atsakingi už savo bendruomenės civilinės saugos pagrindų mokymą ir praktinių įgūdžių formavimą, bet 58% moksleivių ir tik 32% studentų teigė, jog buvo mokomi savo mokymo įstaigose, o 42% tarnautojų, 19% darbininkų ir tik 6% verslininkų -, jog buvo mokomi savo darbovietėse. Su pensininkais ir bedarbiais jokios pratybos nevykdomos kaip ir numatyta Civilinės saugos įstatyme (4 pav.)

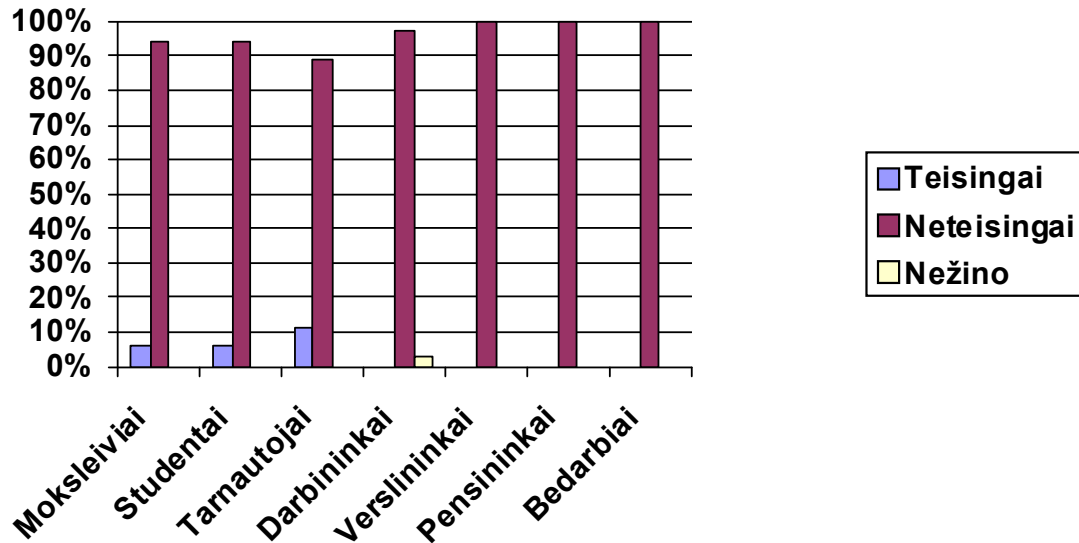
4 pav. Civilinės saugos žinių įgijimo būdai

Į klausimus, ar žino ką reiškia elektros sirenos gausmas, teisingai atsakė 73,5% respondentų, ir, ką reiktų daryti išgirdus jį, teisingai atsakė 73,8% respondentų. Įdomu, jog visi pensininkai žinotų, ką darytų išgirdus elektros sirenos gausmą (5 pav.). Tai, kad dauguma respondentų atsakė teisingai, paaiškinama tuo, kad elektros sirenos gausmą jie girdi gan dažnai, nes jos profilaktiškai tikrinamos vieną kartą per ketvirtį jas įjungus.

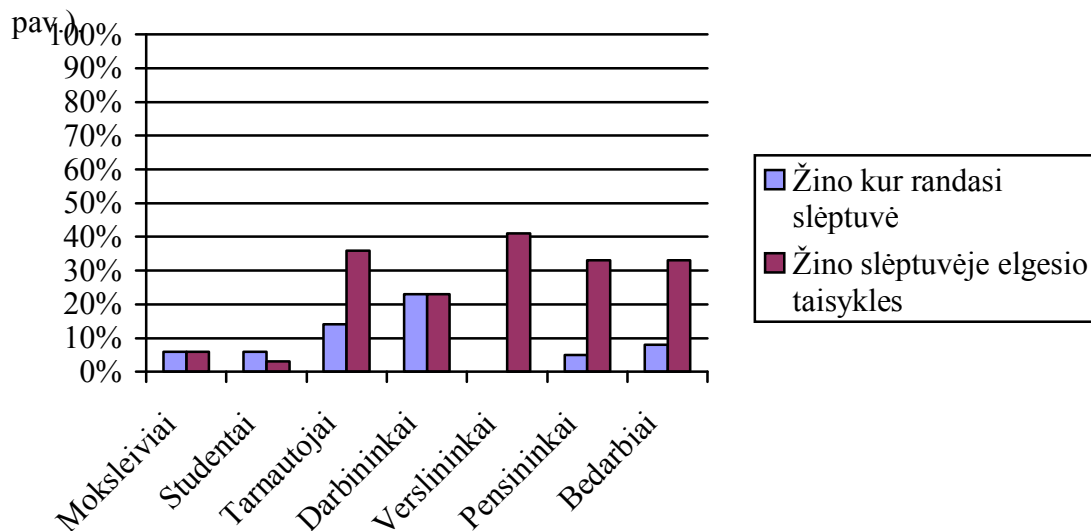
5 pav. Veiksmai po perspėjamojo garsinio signalo

Lietuva yra branduolinė valstybė, nes turi Ignalinos atominę elektrinę. Į klausimą, ką reiktų pirmomis dienomis daryti įvykus avarijai, virš 90% moksleivių, studentų, tarnautojų ir darbininkų atsakė neteisingai. Visi verslininkai, pensininkai ir bedarbiai atsakė neteisingai (6 pav.).

6 pav. Jodo profilaktikos taikymas

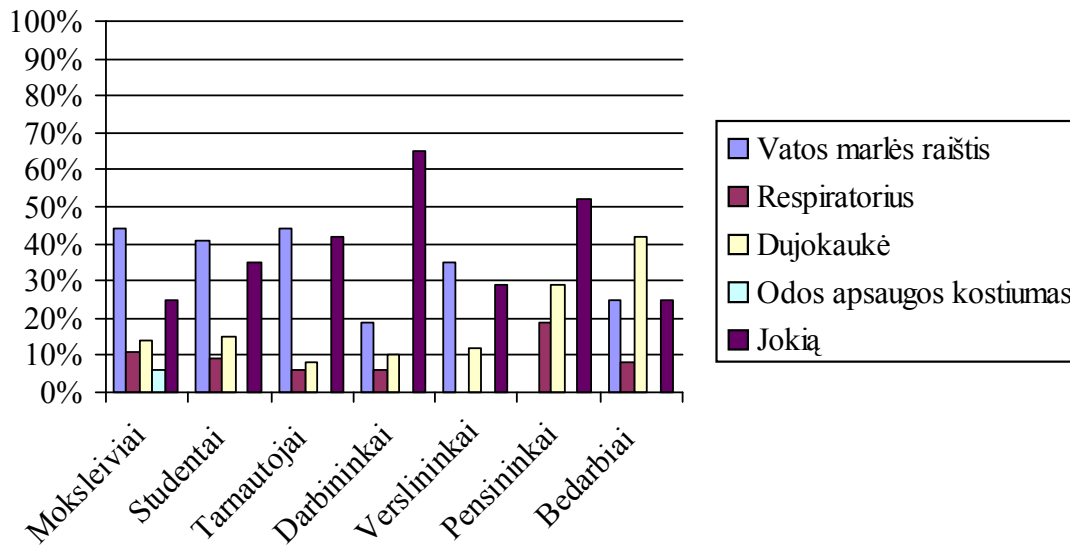
Nors Kauno mieste yra daugiau kaip 200 civilinės saugos slėptuvių, tik 9% gyventojų žino, kur yra artimiausia slėptuvė. Iš jų, 25% žinotų, kaip derėtų elgtis būnant slėptuvėje (7

7 pav. Inžinierinė gyventojų apsauga

Apklausa parodė, jog gyventojai mano, kad ekstremalių įvykių tikimybė yra nedidelė ir maži skiria dėmesio apsisaugojimui nuo galimų pavojų. Tik 14% moksleivių, 15% studentų, 8% tarnautojų, 10% darbininkų, 12% verslininkų ir 29% bedarbių turi namuose dujokaukes. Tačiau net 52% pensininkų teigė, jog yra apsirūpinę šiomis apsaugos priemonėmis (8 pav.).

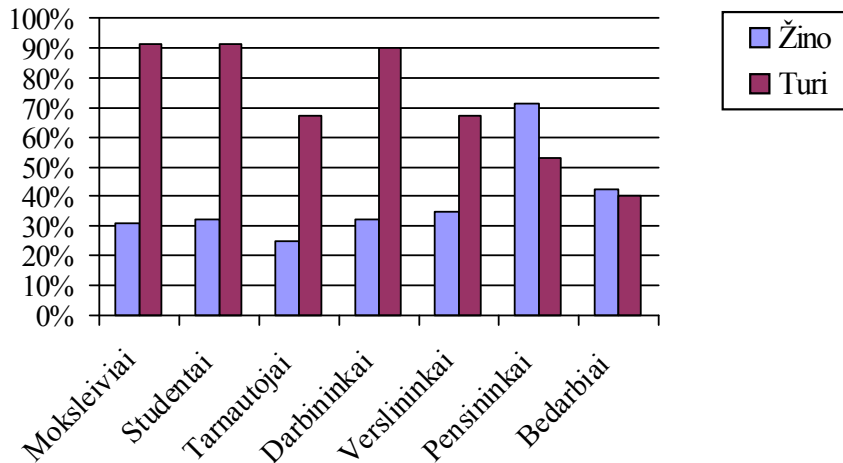
8 pav. Turimos namuose individualios apsaugos priemonės

Atsižvelgiant į ekstremalios situacijos mastą ir pavojų gyventojams, sprendimus dėl gyventojų evakavimo priima apskričių viršininkai, savivaldybių administracijų direktoriai, ūkio subjektų ir įstaigų vadovai, o atskirais atvejais sprendimą dėl skubaus žmonių iškeldinimo iš ekstremalaus įvykio židinio priima Priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo departamento ir jam pavaldžių įstaigų, savivaldybės priešgaisrinės tarnybos ir policijos pareigūnai. Gyventojai evakuojami teritoriniu principu. Įvykus radiacinei avarijai Ignalinos atominėje elektrinėje, gyventojai evakuojami pagal Priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo departamento parengtą Lietuvos Respublikos gyventojų apsaugos radiacinės avarijos Ignalinos atominėje elektrinėje atveju planą.

Gyventojų evakavimą ir priėmimą organizuoja prie savivaldybių ekstremalių situacijų valdymo centrų sudarytos gyventojų evakavimo ir priėmimo komisijos, joms vadovauja savivaldybės administracijos direktoriaus paskirti vadovai.

Gyventojų evakavimo organizavimo tvarką nustato Vyriausybė.

Į klausimą, ar žino kokius būtiniausius daiktus reikia pasiimti evakuojantis neturint tam laiko, 31% moksleivių, 32% studentų, 25% tarnautojų, 32% darbininkų, 12% verslininkų, 42% bedarbių ir net 71% pensininkų atsakė teisingai. Į klausimą, ar šių daiktų turi namuose, teisingų atsakymų buvo žymiai daugiau - 40% bedarbių, 53% pensininkų, 67% verslininkų ir tarnautojų, ir net 90% darbininkų, moksleivių ir studentų (9 pav.).

9 pav. Evakavimosi būtiniausi daiktai

Apklausoje rezultatai analizė leidžia teigti, kad gyventojams trūksta informacijos apie galimus ekstremalius įvykius ir veiksmus tokių įvykių metu. Net 81% pensininkų ir 92% bedarbių tikisi ekstremalių įvykių metu būtiną informaciją sužinoti per televiziją ar perskaičius spaudą.

Moksleiviai, studentai, tarnautojai, darbininkai ir verslininkai tikisi būtiną informaciją sužinoti per televiziją ar perskaičius spaudą atitinkamai 39%, 44%, 44 %, 48%, 41% (4 pav.). Tačiau dažnai įvykus avarijos ar teroristų išpuoliams reikia skubiai imtis gelbėjimo ar apsisaugojimo veiksmų, o tam visuomenė nėra tinkamai pasiruošusi.

IŠVADOS

1. Civilinės saugos veikla yra reglamentuota Lietuvos Respublikos Konstitucija, įstatymais ir kitais Seimo priimtais teisės aktais, Respublikos Prezidento dekretais, Vyriausybės nutarimais, Ministro Pirmininko potvarkiais, Vidaus reikalų ministro įsakymais ir Lietuvos Respublikos tarptautinėmis sutartimis;

2. Valstybės, apskrities ir savivaldybės institucijose bei ūkio subjektuose yra paskirti už civilinę saugą atsakingi darbuotojai, o jos plėtrai sudaryta pakankamai teisinių prielaidų, tačiau, šiai veiklos sričiai praktiškai neskiriama dėmesio, dėl ko, įvykus stambesnei ekstremaliai situacijai, pasekmės gali būti neprognozuojamos;

3. Visuomenės pasirengimą civilinei saugai lygį lemia tiek objektyvūs (individualių apsaugos priemonių, mokslinės-metodinės literatūros trūkumas, slėptuvių nebuvimas arba jos toli), tiek ir subjektyvūs faktoriai (pratybų, stažuočių, kompleksinių mokymų trūkumas) faktoriai;

4. Nustatyta, kad visuomenės pasirengimas veikti ekstremalioje situacijoje nepakankamas ir neefektyvus.

LITERATŪRA

1. LR civilinės saugos įstatymas. 1998 m. gruodžio 15 d. Nr. VIII - 971.
2. LR Vyriausybės 1992 m. liepos 30d. potvarkis Nr. 766P "[Dėl informacijos apie gaivalines nelaimės operatyvaus perdavimo](#)".
3. LR Vyriausybės 1992 m. liepos 17 d. potvarkis Nr. 727 p „Dėl civilinės saugos departamento naudojimosi radiju ir televizija“.
4. LR vyriausybės 1999 m. gegužės 14 d. nutarimas Nr. 590 „Dėl Lietuvos Respublikos civilinės saugos parengties lygių patvirtinimo“.
5. LR vyriausybės 2000 m. vasario 1 d. nutarimas Nr. 112 „Dėl gyventojų evakavimo organizavimo tvarkos patvirtinimo“.
6. Silke A. Terrorist atrocity and search for understanding // Studies in Conflict. – ISSN 1057 – 610X, Vol. 26, 2003
7. Petras Čyras, Romualdas Dubonis, Ritoldas Šukys. Civilinė sauga. Mokomoji knyga. Vilnius: Technika, 2003. 157 p.
8. A.Milašauskas. Civilinės saugos pagrindai. - V.: Meralas, 1996.

THE RESEARCH OF THE INHABITANTS' PREPARATION FOR EXTREMAL EVENTS

Rolandas Nagrockas

Mykolas Romeris University

SUMMARY

There are many dangerous strategic objects in Lithuania where extremal situation might arise or extremal event might occur (Ignalina Electric Power Station, "Achema" in Jonava, "Mazeikiu nafta" and others). There are also many other objects (for ex. Warehouses

with left old pesticides) where, in the case of an accident, threat for the thousands of people would arise, big damages for the country's economy and nature would be done. Railroad accidents, fires in forests and in peat-bogs are also dangerous. When the accident occurs, every delayed hour increases the possible number of victims and material damages. That's why it very important to have perfectly and quickly operating informing and warning system, which could cover as many population of the Republic as it, can. But it's not enough only to warn inhabitants about the accident. Every person must know what and how he has to act in order to protect himself in case there is no professional help near.

OPERATYVINĖS VEIKLOS SPECIALISTŲ RENGIMO ASPEKTAI VIEŠOJO SAUGUMO FAKULTETE

Vladimiras Andrejevas

Mykolo Romerio universiteto Viešojo saugumo fakulteto Valstybės sienos apsaugos katedra
V. Putvinskio g. 70, LT-44211 Kaunas
Telefonas (8-37) 303666
Elektroninis paštas: vladimiras@mruni.eu

Pagrindinės sąvokos: absolventai, pasienio tarnyba, operatyviniai padaliniai, operatyvinės veiklos dalykas, įsidarbinimas,

Keywords: graduates, border service, operative units, operative activity subject, employment.

SANTRAUKA

Didėjantis nusikalstamumas, nusikaltelių išradingumas ir žiaurumas verčia susimastyti kaip parengti tokį pareigūną, kuris galėtų, baigus mokymo įstaigą, integruotis į praktinį darbą ir sėkmingai dirbti gindamas valstybės bei žmonių interesus.

Straipsnyje siekiama ištirti pareigūnų, atliekančių operatyvinės veiklos funkcijas, rengimo problemas ir galimybes.

Straipsnio tikslas – įrodyti operatyvinės veiklos dalyko reikalingumą ir parodyti, kad nemažai Teisės ir valstybės sienos apsaugos studijų programos absolventų darbinasi padaliniuose, atliekančiuose operatyvinę veiklą.

Mokslinio tyrimo tikslas - operatyvinės veiklos studijų dalyko dėstymo problematika ir jos įtaka formuojant būsimų pareigūnų požiūrį į darbą padaliniuose, vykdančiuose operatyvinę veiklą.

Tyrimo objektas - pateikti operatyvinės veiklos studijų dalyko dėstymo metodiką bei parengti išvadas ir pasiūlymus šiuo klausimu.

Tyrimo metodas - buvusių studentų, kurie šiuo metu dirba padaliniuose, vykdančiuose operatyvinę veiklą, anketavimas.

IVADAS

Teisės ir valstybės sienos apsaugos studijų programa – tai integruotas, atitinkamai akcentuojantis fundamentaliuosius bei taikomojo pobūdžio specialiuosius mokslus, nuoseklias edukacinės veiklos planas. Pagrindinis programos tikslas – rengti kvalifikuotus teisės bakalaurus,

kurie vykdydami VSAT pareigūnų funkcijas sugebėtų įgyvendinti ES ir Šengeno teisinės bazės normas bei jas atitinkančius veiklos metodus, remtūsi naujausiomis mokslinėmis, teisinėmis žiniomis, užsienio valstybių bei mūsų šalies sukaupta istorine ir pozityviaja profesine patirtimi, pajėgtų suvokti ir taikyti mokslo naujoves profesinėje veikloje, tobulinant VSAT struktūrinių padalinių valdymą ir organizuojant pasieniečių darbą. Teisės ir valstybės sienos apsaugos studijų programai jau septyneri metai. Tai nėra daug, tačiau programa pasiteisino. Glaudūs bendradarbiavimo ryšiai su VSAT operatyviniais padaliniais, didėjanti specialistų, galinčių dirbti minėtuose padaliniuose, paklausa ir kitos problemos privertė išanalizuoti operatyvinės veiklos studijų dalyko dėstymo, rengiant minėtus specialistus, problematiką. Straipsnyje pristatoma šios programos istorija, dabartis, perspektyvos.

1. Istorijos faktai

Prieš nagrinėjant operatyvinės veiklos specialistų Valstybės sienos apsaugos tarnybai rengimo aspektus Viešojo saugumo fakultete, norėčiau pateikti Teisės ir valstybės sienos apsaugos studijų programos, bei pačios Valstybės sienos apsaugos katedros atsiradimo istorijos faktus.

Lietuvos teisės universiteto (dabar Mykolo Romerio universitetas) Kauno policijos fakultete (dabar Viešojo saugumo fakultetas) Senato nutarimu 2000 m. gruodį įsteigta Valstybės sienos apsaugos katedra. Katedros vedėju buvo paskirtas ilgametis, patyręs policijos pareigūnas Aleksandras Markevičius.

Iš pradžių katedros dėstytojų branduolį sudarė kitų fakulteto katedrų dėstytojai – policijos pareigūnai. 2001 m. gegužės 24 d. švietimo ir mokslo ministro įsakymu buvo įregistruota Teisės ir valstybės sienos apsaugos studijų programa (toliau programa). Prieš pradėdant įgyvendinti programą dėstytojams teko patiems susipažinti su pasieniečių darbu, surinkti informacijos, medžiagos ir pavyzdžius. 2001 m. birželio 19 d. VSAT Štabe Vilniuje tuometinis pasieniečių vadas Algimantas Songaila ir ilgametis LTU Kauno policijos fakulteto dekanas Antanas Butavičius pasirašė VSAT ir Lietuvos teisės universiteto Kauno policijos fakulteto bendradarbiavimo sutartį.

2001 m. rugsėjo 1 d. studijas pradėjo 30 dieninių ir 31 neakivaizdinių studijų studentas. Pradžia buvo gana sunki: daug klausimų, neaiškumų, naujų dalykų. Teko mokyti studentus bei mokytis patiems. Nuo pat pirmų dienų buvome palaikomi VSAT vadovybės. Dalį užsiėmimų studentams dėstė patyrę tarnybos pareigūnai: Antanas Dubikaitis, Rustamas Liubajėvas, Janas

Baranovskis, Sigitas Ratkevičius. Šiuo metu dėsto Zenonas Žymančius, Pavelas Staškevičius, Artūras Čeida.

2002 m. rugsėjo 4 d. katedros vedėju buvo paskiriamas dr. Saulius Greičius. Tuo laiku katedroje jau buvo suformuotas geras, profesionalus dėstytojų kolektyvas: Viačeslav Čigrin, Danguolė Seniutienė, Rolandas Nagrockas ir šio straipsnio autorius Vladimiras Andrejevas 2004 m. lapkritį programa buvo vertinama tarptautinio audito ir gavo teigiamą įvertinimą.

2005 m. liepos 5 d. švietimo ir mokslo ministro įsakymu, programa buvo akredituota.

2005 m. birželį programą baigė pirmoji absolventų laida, o šiuo metu išleistos jau keturios absolventų laidos. Tarp absolventų, kurie programą baigė neakivaizdiniu būdu ir gavo teisės bakalauro diplomus, yra tokie pareigūnai kaip Operatyvinės veiklos valdybos (OVV) viršininko pavaduotojas Rimgaudas Pilka, Viešųjų ryšių skyriaus viršininkas Giedrius Mišutis, Varėnos rinktinės sienos apsaugos skyriaus viršininko pavaduotojas Andrius Beloručkinas, Lazdijų rinktinės Kybartų užkardos vadas Audrius Šantaras, Šiaulių rinktinės Jonišio užkardos vado pavaduotojas Stasys Kurtkus, nacionalinis deleguotas ekspertas Europos operatyvaus bendradarbiavimo prie ES valstybių narių išorės sienų valdymo agentūroje (FRONTEX) Vytautas Lukas ir kt.

2007 m. spalio 10 d. M. Romerio universiteto Senato nutarimu buvo panaikinamas Kauno policijos fakultetas ir įsteigiamas Viešojo saugumo fakultetas. Fakulteto dekanu paskiriamas Valstybės sienos apsaugos katedros vedėjas doc. dr. Saulius Greičius.

2007 m. lapkritį rektoriaus įsakymu katedros vedėja paskirta lektorė Danguolė Seniutienė.

Nagrinėjant operatyvinės veiklos dalyko dėstymo istoriją, galima pažymėti, kad pagal teisės ir valstybės sienos apsaugos programos studijų planą, vienas iš dėstomų dalykų buvo numatytas operatyvinės veiklos dalykas. Ruošdamasis operatyvinės veiklos studijų dalyko dėstymui, valstybės sienos apsaugos katedros lektorius parengė dalyko programą ir ją suderino su VSAT prie LR VRM Operatyvinės veiklos valdyba. Po suderinimo programą buvo patvirtinta fakulteto tarybos nutarimu.

Pirmajame studijų plano variante buvo numatyta operatyvinę veiklą dėstyti 3 kurse 6 semestire ir po operatyvinės stažuotės rinktinių OVS bei atostogų 4 kurse 7 semestire pratęsti. Pagal studijų planą dalykui buvo skiriami 6 kreditai ir numatytas egzaminas.

2003/2004 mokslo metais vasario mėnesį 6 semestire pirmą kartą buvo pradėtas operatyvinės veiklos studijų dalyko dėstymas. Bet tokia padėtis, kai nebaigus dėstomo dalyko,

studentai vyksta į operatyvinę stažuotę, po to atostogauja ir 7 semestru tęsia dalyko nagrinėjimą, netenkino nei praktinių darbuotojų, nei studentų, nei dėstytojų, todėl 2004 m. studijų planas pakoreguojamas ir jau 2004/2005 mokslo metais naujam 3 kursui operatyvinės veiklos studijų dalykas pradėtas dėstyti 5 semestru nuo rugsėjo mėnesio t. y. nuo mokslo metų pradžios. Dalyko paskaitoms, seminarams, pratyboms bei savarankiškam darbui buvo numatyta pakankamai valandų. Dalykas dėstomas 5 bei 6 semestruose, po to studentai laiko egzaminą ir pasibaigus sesijai vyksta į operatyvinę stažuotę. Pataisyta operatyvinės veiklos programa kokybiškiau atitiko studijų procesą.

2. Dabarties aktualijos

Kiekvienais metais pavasarį gauname vidaus reikalų ministro įsakymą, kuriame būna nurodytas būsimų studentų skaičius, taip pat ir Teisės ir valstybės sienos apsaugos studijų programos. Jau keletą metų į dienas ir neakivaizdines studijas yra priimama po 25 studentus, o į neakivaizdinių studijų antrąjį kursą 10 studentų, dirbančių VSAT padaliniuose, sėkmingai baigusių Pasieniečių mokyklą.

Įstoję į šią programą studentai mokosi 4 metus ir gauna teisės bakalauro diplomą. Jiems yra dėstomi bendrieji ir specialieji dalykai, nemažai valandų skiriama tokiems dalykams kaip, sienos apsaugos teisinis reguliavimas, profesinė taktika, šaudyba, karinis rengimas, sienos apsaugos taktika, operatyvinė veikla, valdymo taktika ir kt. Dieninių studijų studentai, po kiekvieno kurso atlieka praktiką, kuri trunka nuo 4 iki 6 savaičių. Praktika apima tarnybą „žalioje juostoje“, pasienio kontrolės punkte (PKP), rinktinės Operatyvinės veiklos skyriuje, užkardoje.

Dieninių studijų studentams pratybos vedamos ir VSAT padaliniuose, pvz. „Autotransporto priemonių stabdymas ir vairuotojų bei keleivių dokumentų tikrinimas“ - Varėnos rinktinės Purvėnų ar Tribonių užkardos veikimo teritorijoje, „Operatyvinės veiklos metodai“ - Kauno apskrities Vyriausiojo policijos komisariato Kauno miesto policijos komisariatuose.

Pratybų metu studentai dalyvauja konkrečiose operacijose: 2006 m. lapkritį studentų pagalba ir panaudojant operatyvinės veiklos metodus padėta atskleisti vagystę iš buto, 2007 m. spalį studentai padėjo sulaikyti kompiuterinės technikos ir vaizdo aparatūros plėšikų grupę ir už tai buvo apdovanoti Kauno m. VPK Santakos PK (dabar Kauno apskrities VPK Kauno m. Santakos PK) viršininko padėkos raštais, 2008 m. lapkritį Varėnos rinktinės Tribonių užkardos

veikimo teritorijoje pratybų metų studentai patys padėjo išaiškinti du kelių eismo taisyklių pažeidėjus.

Ateityje planuojama tokias pratybas rengti kartu su rinktinių Operatyvinės veiklos skyriais.

Dieninių studijų studentai vyksta į pažintines išvykas: pirmojo kurso studentai apsilanko Lazdijų rinktinės Kybartų ir Lieponų užkardose, Pagėgių rinktinės Kudirkos Naumiesčio užkardoje, Pakrančių apsaugos rinktinės Uosto ir Neringos užkardose; antrojo kurso studentai apsilanko Vilniaus rinktinės Lavoriškių užkardos Lavoriškių PKP, Kenos užkardoje, Vilniaus ir Kauno oro uosto užkardose, Kinologijos centre Mickūnuose; trečio kurso studentai apsilanko Užsieniečių registracijos centre (URC), Kauno apskrities VPK areštinėje, Kauno tardymo izoliatoriuje ir Kauno nepilnamečių pataisos namuose.

Organizuojant visas minėtas pažintines išvykas daug padeda VSAT įvairių lygių vadovai: Vilniaus rinktinės vadas Vytautas Ižganaitis, Pasieniečių mokyklos Kinologijos veiklos valdybos viršininkas Žydrūnas Karčiauskas, VSAT Štabo Veiklos organizavimo valdybos viršininko pavaduotojas Darius Semėnas, Kauno oro uosto užkardos vado pavaduotojas Saulius Titas, Pakrančių apsaugos rinktinės Nacionalinio jūros sienos apsaugos koordinavimo centro viršininkas Sigitas Duoba, Varėnos rinktinės sienos apsaugos skyriaus viršininko pavaduotojas Andrius Beloručkinas, Lazdijų rinktinės Kybartų užkardos vadas Audrius Šantaras, URC viršininkas Robertas Petraitis ir kt.. Tarnybos vado pavaduotojas Sigitas Virketis, OVV viršininkas Antanas Montvydas, jo pavaduotojas Rimgaudas Pilka, Darius ir Donatas Škarnuliai ir kiti teikia konkrečią pagalbą dėstant įvairias disciplinas, tarp jų - ir operatyvinę veiklą.

Valstybės sienos apsaugos katedra kartu su VSAT pareigūnais organizuoja specialistų kvalifikacijos tobulinimo kursus. Organizuoti kursai tokiomis temomis kaip: „Teisės pažeidimų, susijusių su korupcija, tyrimas“, „Valdymas ir vadyba VSAT“, „Operatyvinės veiklos panaudojimo galimybės VSAT“, „Neteisėtų narkotinių medžiagų gabenimo per valstybės sieną bei nusikaltimų, susijusių su nelegalia narkotinių medžiagų apyvarta, operatyvinis tyrimas“, „Nelegalios migracijos ir neteisėto žmonių gabenimo per valstybės sieną užkardymas“, „Asmenų sulaikymo taktika“ ir kt.

3. Absolventai ir jų įdarbinimas

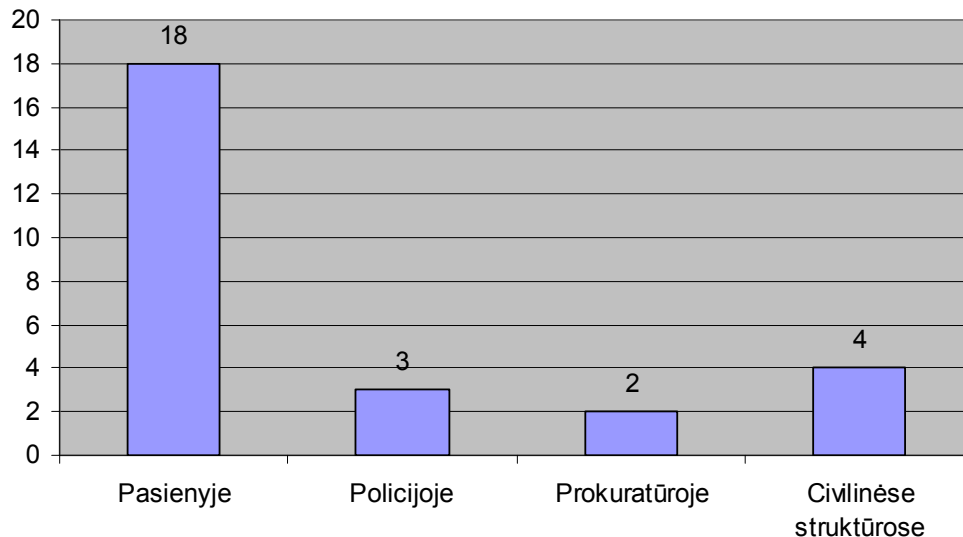
Teisės ir valstybės sienos apsaugos studijų programą baigė keturios laidos: 111 dieninių studijų studentų ir 114 neakivaizdinių studijų studentų.

Straipsnio autorius išanalizavo absolventų įsidarbinimo problemą. Iš anksto galima teigti, kad didžioji jų dalis įsidarbino vidaus reikalų sistemoje, tame tarpe ir valstybės sienos apsaugos tarnyboje. Dalis jų įsidarbino kitose statutinėse struktūrose. Nemažai jų dirba padaliniuose, vykdančiuose operatyvinę veiklą.

Buvusių absolventų darbo stažas tikrai trys metai, bet jų pasirengimą darbui vadovai vertina teigiamai.

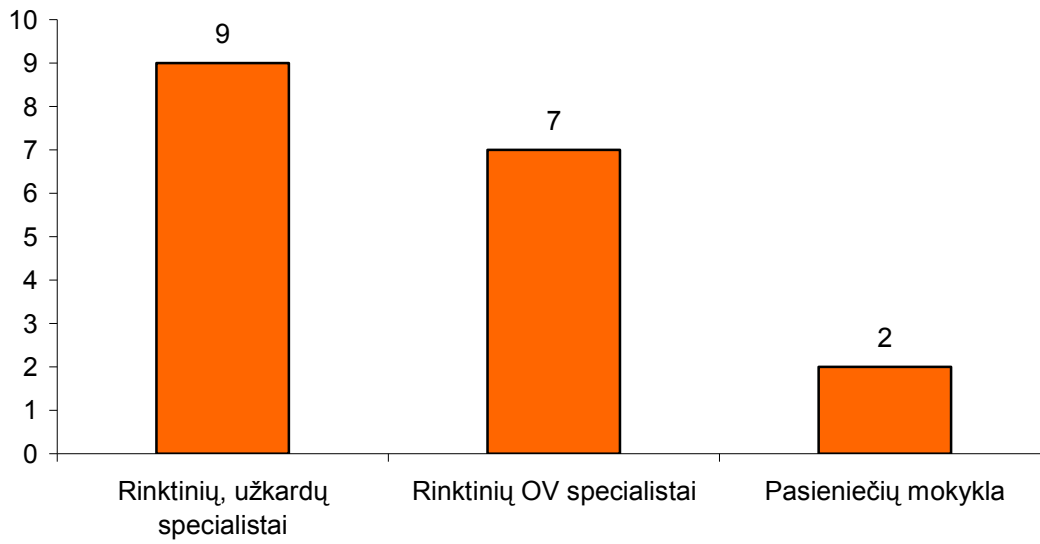
Toliau pateikiami absolventų įsidarbinimo skaičiai ir procentai pagal metus ir bendroje sumoje.

2005 m. Teisės ir valstybės sienos apsaugos studijų programą baigė 27 absolventai, iš kurių 18 įsidarbino pasienyje (66,66%), 3 – policijoje (vienas iš jų LKPB) (11,11%), 2 – prokuratūroje (7,41%) ir 4 - civilinėse struktūrose (14,82%).

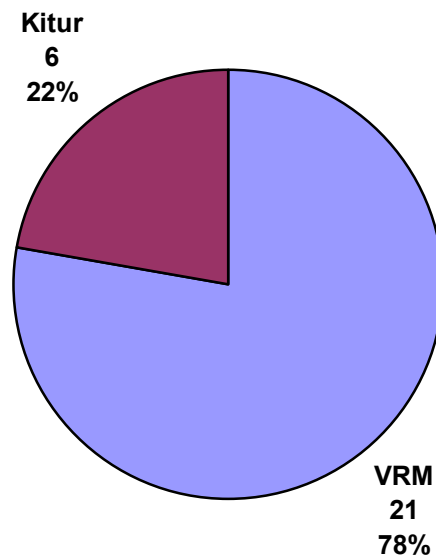

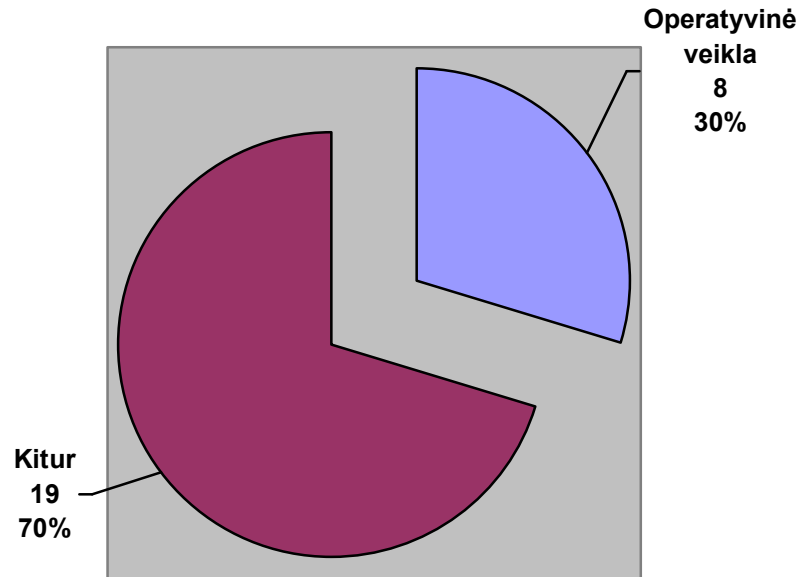
Įsidarbinusieji pasienyje pasiskirstė taip:

- Rinktinių, užkardų specialistai – 9
- Rinktinių OV specialistai – 7
- Pasieniečių mokykla – 2

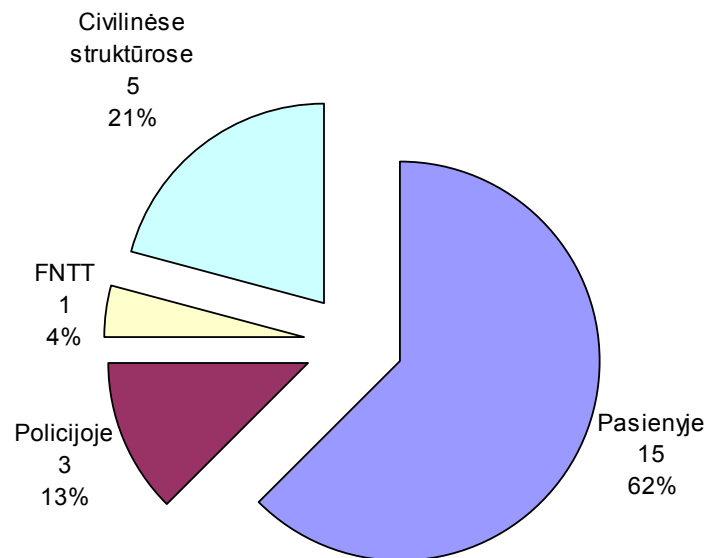

Kaip matome, vidaus reikalų sistemoje įsidarbino 21 absolventas. Tai sudaro 77,77%, iš jų padaliniuose, vykdančiuose operatyvinę veiklą, įsidarbino 8. Tai sudaro 29,62%.

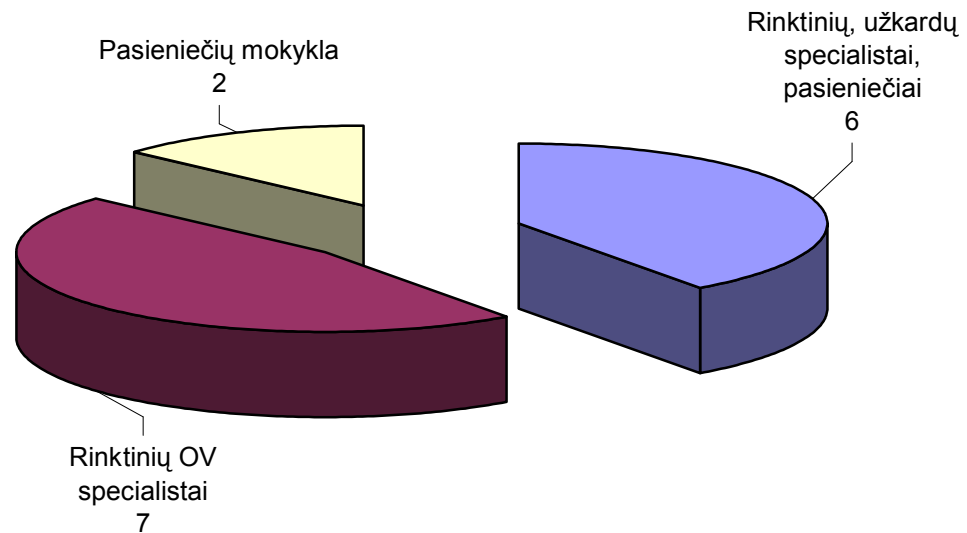

2006 m. baigė 24 absolventai, iš kurių 15 įsidarbino pasienyje (62,5%), 3 - policijoje (vienas iš jų kriminalinėje) (12,5%), 1 – FNTT (4,17%), 5 - civilinėse struktūrose (20,83%).

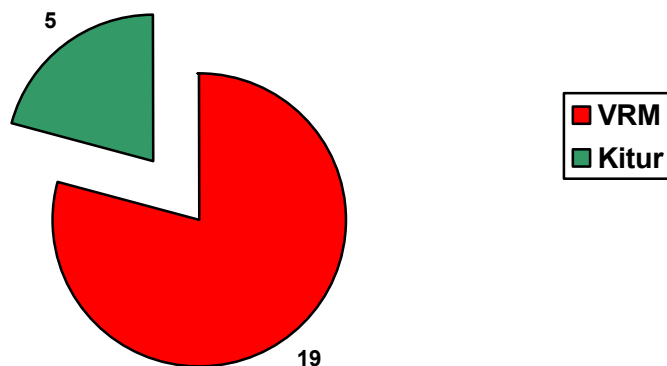

Įsidarbinusieji pasienyje pasiskirstė taip:

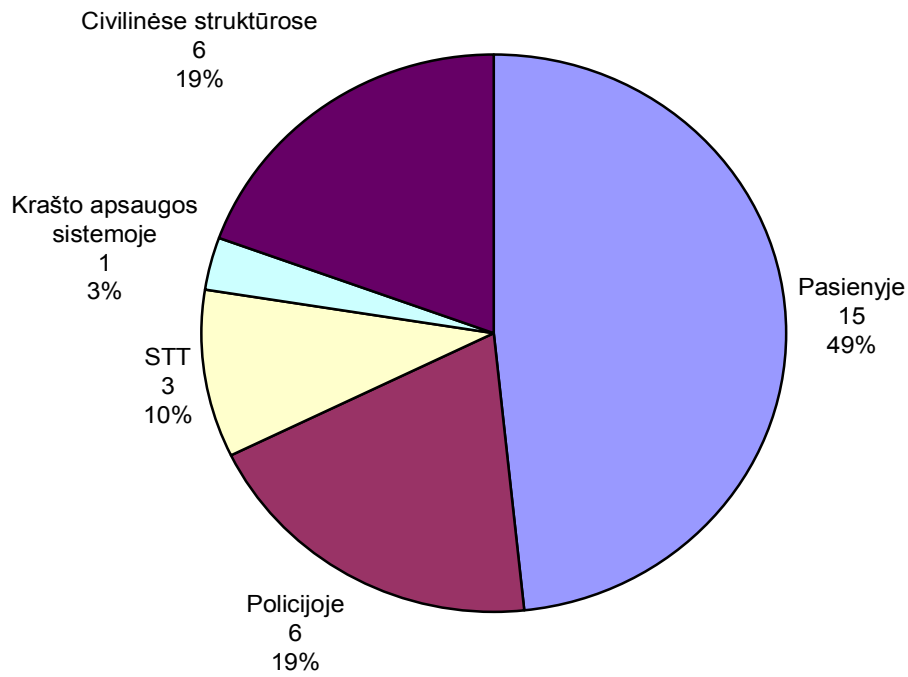
- Rinktinių, užkardų specialistai, pasieniečiai – 6
- Rinktinių OV specialistai – 7
- Pasieniečių mokykla – 2

Kaip matome, vidaus reikalų sistemoje įsidarbino 19 absolventų. Tai sudaro 79,16%, iš jų padaliniuose, vykdančiuose operatyvinę veiklą, įsidarbino 9. Tai sudaro 37,5%.

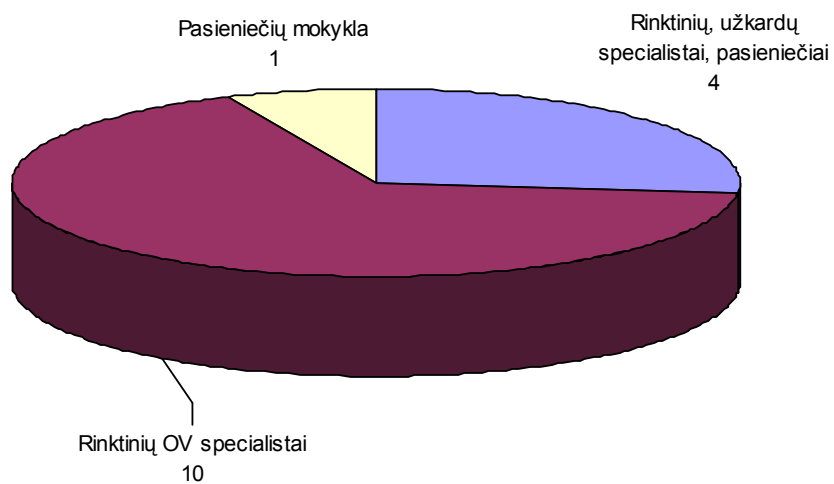

2007 m. programą baigė 31 absolventas, iš kurių 15 įsidarbino pasienyje (48,38%), 6 - policijoje (vienas iš jų kriminalinėje) (19,36%), 3 - specialiųjų tyrimų tarnyboje (9,68%), 1 - krašto apsaugos sistemoje (3,22%) ir 6 - civilinėse struktūrose (19,36%).

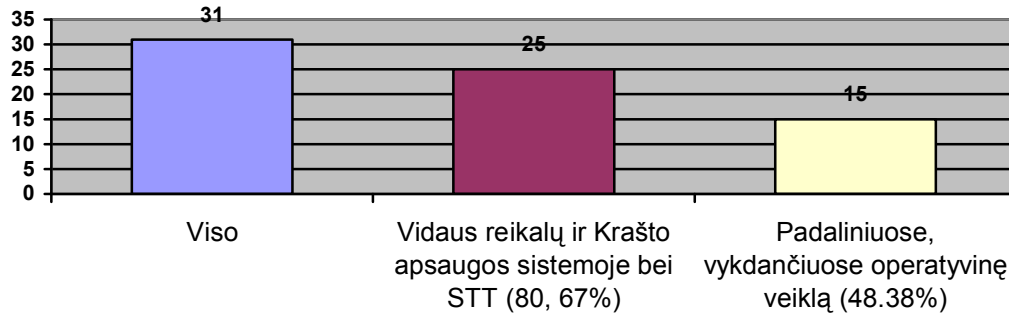

Įsidarbinusieji pasienyje pasiskirstė taip:

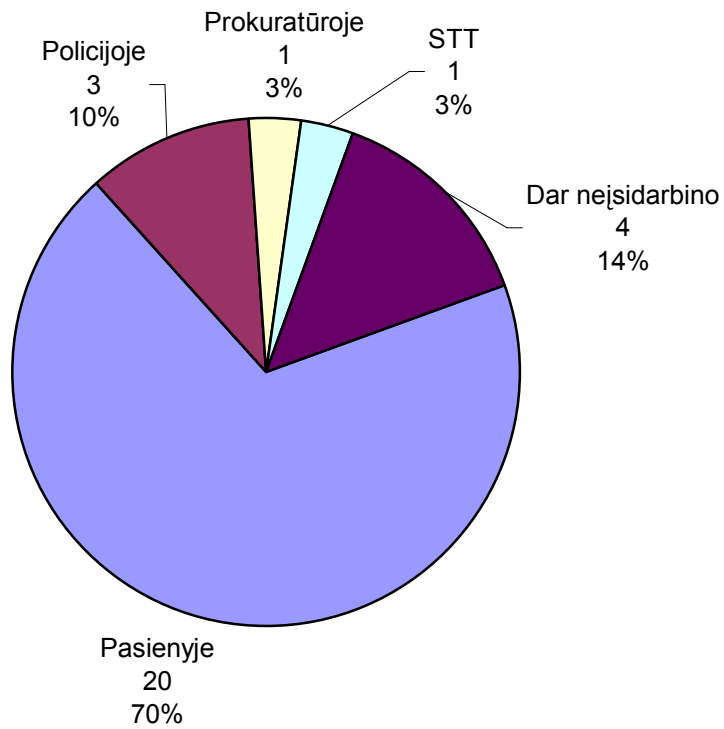
- Rinktinių, užkardų specialistai, pasieniečiai – 4
- Rinktinių OV specialistai – 10
- Pasieniečių mokykla – 1

Kaip matome, vidaus reikalų ir krašto apsaugos sistemoje bei STT įsidarbino 25 absolventai. Tai sudaro 80,67%, iš jų padaliniuose, vykdančiuose operatyvinę veiklą, įsidarbino 15. Tai sudaro 48,38%.

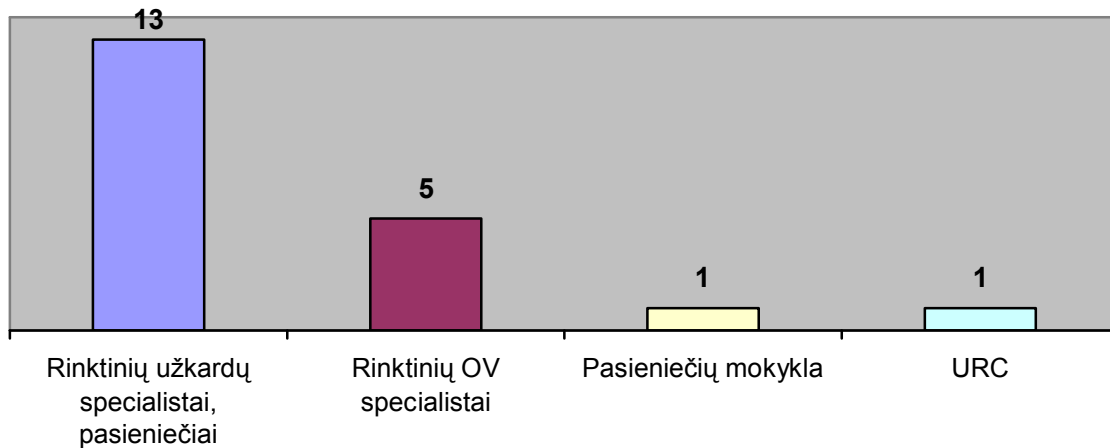
2008 m. programą baigė 29 absolventai, iš kurių 20 įsidarbino pasienyje (62,06%), 3 - policijoje (vienas iš jų kriminalinėje) (10,34%), 1- prokuratūroje (3,44%), 1 - specialiųjų tyrimų tarnyboje (3,44%). Kiti dar ieško darbo arba vykdo įsidarbinimo procedūrą.

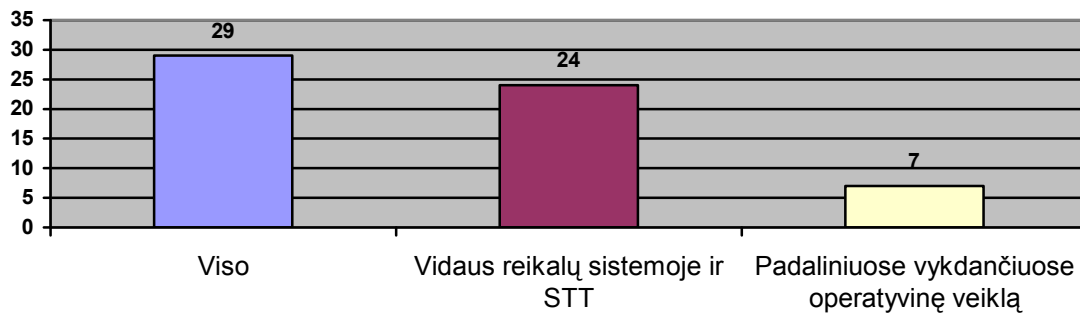
Įsidarbinusieji pasienyje pasiskirstė taip:

- Rinktinių, užkardų specialistai, pasieniečiai – 13
- Rinktinių OV specialistai – 5
- Pasieniečių mokykla – 1
- URC – 1

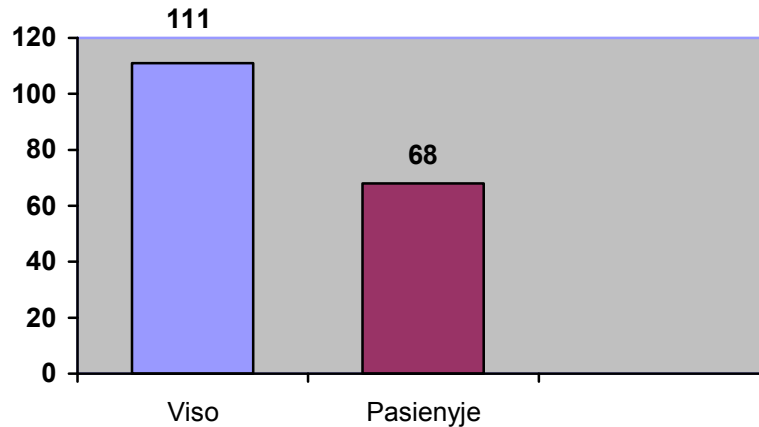

Kaip matome, vidaus reikalų sistemoje bei specialiųjų tyrimų tarnyboje įsidarbino 24 absolventai. Tai sudaro 82,75%; iš jų padaliniuose, vykdančiuose operatyvinę veiklą, įsidarbino 7. Tai sudaro 24,13%.

Per keturias teisės ir valstybės sienos apsaugos dieninių studijų programų laidas absolventų skaičius sudaro 111, vidaus reikalų ir kitose statutinėse struktūruose įsidarbino 89 absolventai. Tai sudaro 80,18 % iš jų pasienyje įsidarbino 68 absolventai. Tai sudaro 61,26 %.

Vidaus reikalų ir kitų struktūrų padaliniuose, vykdančiuose operatyvinę veiklą, įsidarbino 39 absolventai (35,13%), iš jų pasienyje rinktinių OV specialistais įsidarbino 29 absolventai (26,12%).

Paėmus kartu su kitomis tarnybomis, bei atmetus tuos, kurie patys išėjo iš vidaus reikalų sistemos, buvo atleisti, arba perėjo į kitas pareigas, nesusijusias su operatyvine veikla, operatyvinės veiklos specialistais šiai dienai dirba 33 absolventai. Tai sudaro 29,72%.

4. Operatyvinės veiklos dalyko dėstymo problematika

Jau penkis metus būsimiems pasienio pareigūnams dėstomas operatyvinės veiklos dalykas. Tai buvo išbandymų, dėstymo metodikos tobulėjimo bei sprendimų priėmimo metai. Per tuos metus susiformavo požiūris į dalyko dėstymą. Akcentuojamas praktinių situacijų nagrinėjimas, rinktinių OVS atskleistų nusikaltimų analizė, mokėjimas bendrauti su įvairiais asmenimis, tarnybinių dokumentų forminimas. Taip pat siekiama vystyti studentų loginį mąstymą.

Straipsnyje paminėta, kad operatyvinės veiklos studijų dalykui nuo pat dėstymo pradžios buvo skiriami 6 kreditai kurių užteko rengiant teisės bakalaurą. Atsižvelgiant į tai, kad ne visi absolventai įsidarbina į pareigas susijusias su operatyvinės veiklos vykdymu, toks valandų skaičius pakankamas. Įsidarbinus į tokias pareigas jie pusmetį mokosi kaip praktiškai įgyvendinti gautas operatyvinės veiklos dalyko žinias, išlaiko įskaitą ir tik po to pilna apimtimi vykdo operatyvinę veiklą.

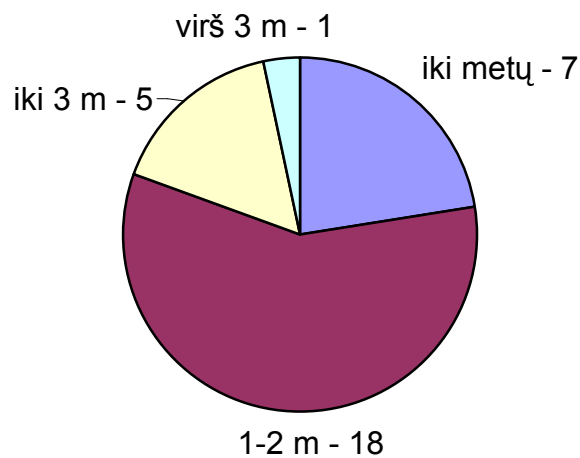
Nuo šių mokslo metų studijų plane visiems dalykamas, susijusiems su pareigūnų rengimu, o taip pat ir operatyvinės veiklos dalykui, sumažintas kreditų skaičius iki keturių. Tai tikrai neigiamai atsilies pareigūnų rengimui.

Kaip jau buvo rašyta operatyvinės veiklos specialistais dirba 33 absolventai. Siekiant sužinoti jų nuomonę apie operatyvinės veiklos dalyko dėstymą, buvo parengta ir jiems išsiūsta anketa su tam tikrais klausimais. Anketą užpildė 31 absolventas. Remiantis jų atsakymais ir buvo atlikta analizė.

Atsakymai į anketos klausimus pateikiami chronologine tvarka

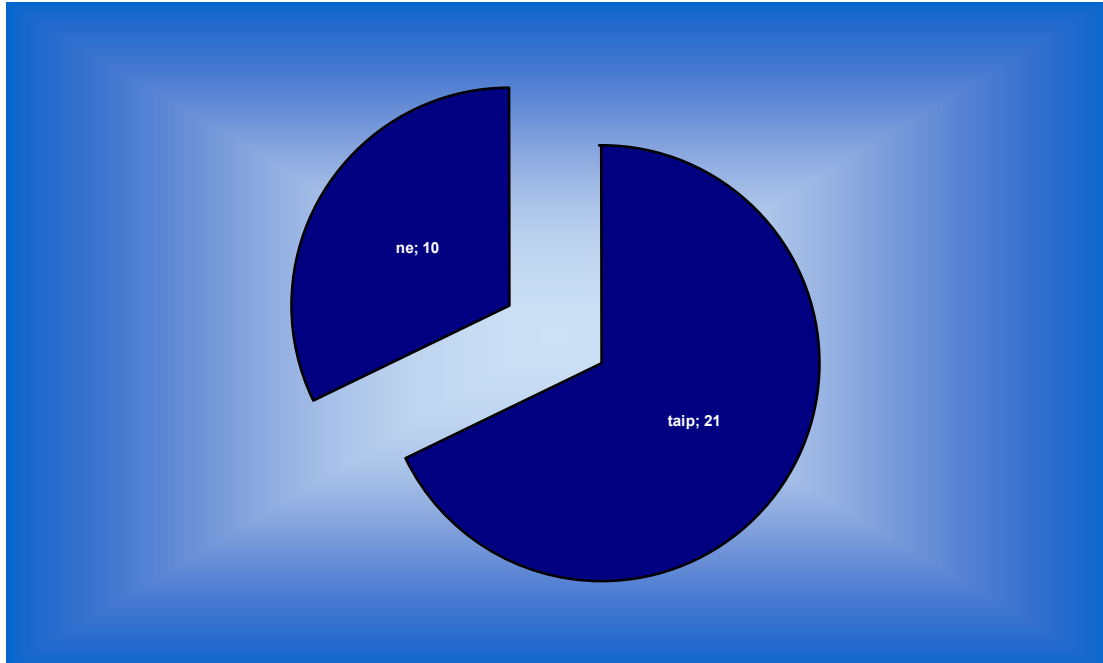
Į klausimą: „Jūsų darbo stažas padaliniuose, vykdančiuose operatyvinę veiklą?“- atsakymai pasiskirstė taip:

- a) mažiau nei metai – 7
- b) 1-2 metai – 18
- c) iki 3 metų – 5
- d) virš 3 m. - 1

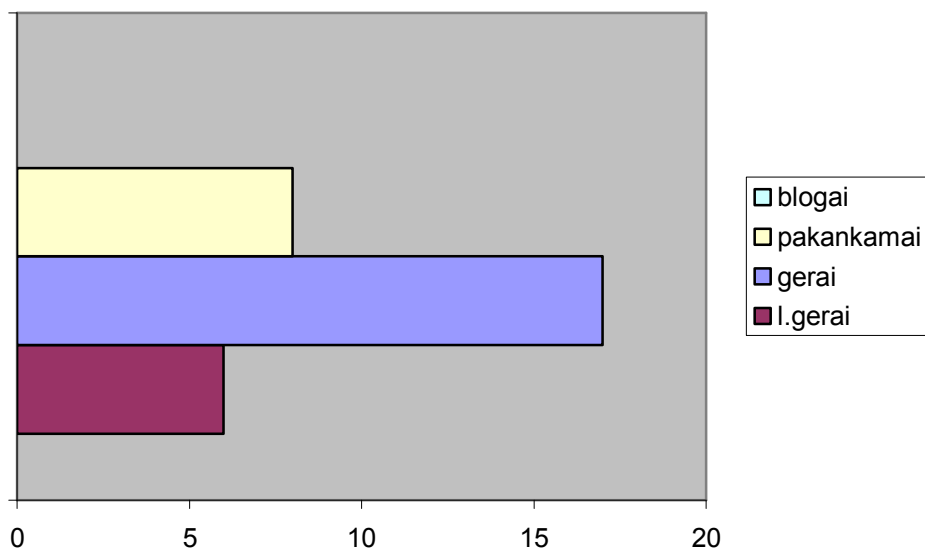
Į klausimą: „Ar pakankamas operatyvinės veiklos dalyko valandų skaičius?“- atsakymai pasiskirstė taip:

- a) taip - 21
- b) ne - 10

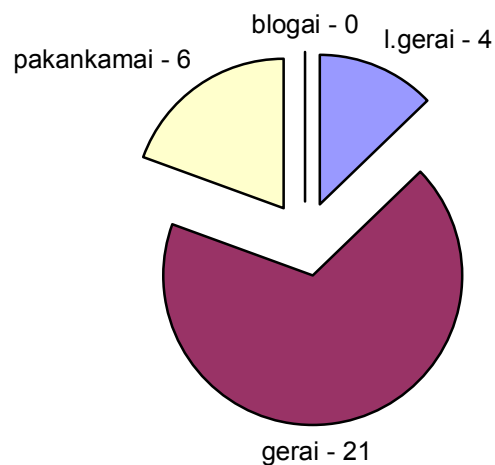
Į klausimą: „Kaip vertinate gautų operatyvinės veiklos teorinių žinių lygį?“- atsakymai pasiskirstė taip:

- a) labai gerai - 6
- b) gerai - 17
- c) pakankamai - 8

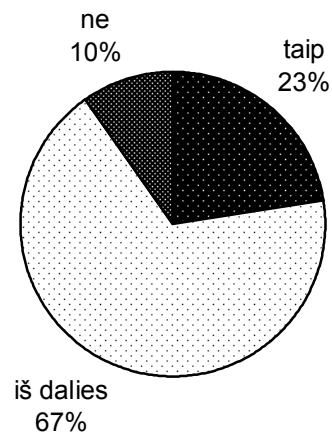
Į klausimą: „Kaip vertinate operatyvinės veiklos dalyko dėstymo metodiką (paskaitų, seminarų, pratybų ir kitų užsiėmimų pateikimo forma)?“ - atsakymai pasiskirstė taip:

- a) labai gerai - 4
- b) gerai - 21
- c) pakankamai - 6
- d) blogai

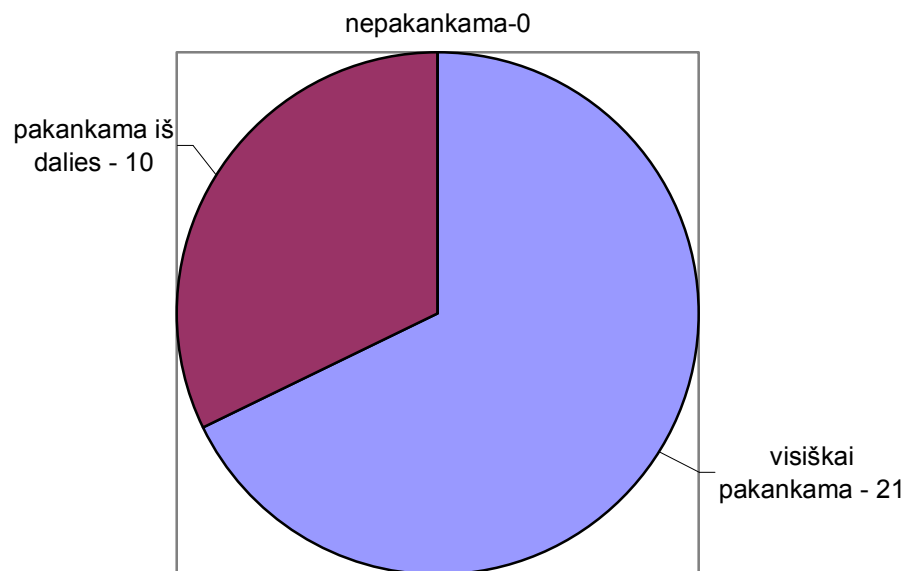
Į klausimą: „Ar gautos pratybų metu žinios, formuojant tam tikrus operatyvinės veiklos dokumentus, padėjo praktikoje?“ - atsakymai pasiskirstė taip:

- a) taip - 7
- b) iš dalies - 21
- c) ne - 3

I klausimą: „Ar pakankama operatyvinės veiklos dalyko dėstytojo kompetencija perteikiant žinias?“ atsakymai pasiskirstė taip:

- a) visiškai pakankama - 21
- b) pakankama iš dalies - 10
- c) nepakankama - 0

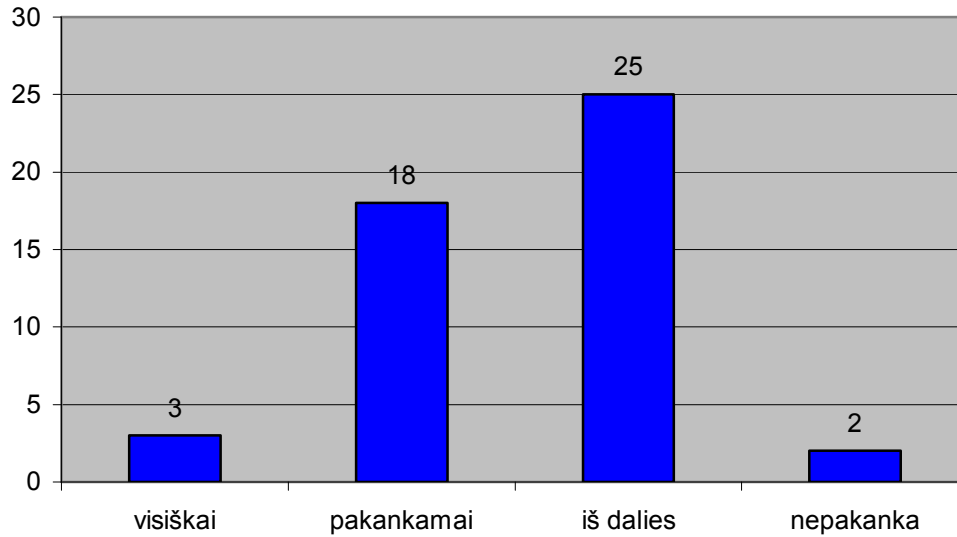
I klausimą: „Ar užtenka gautų operatyvinės veiklos dalyko žinių pradedant darbą?“ atsakymai pasiskirstė taip:

- a) visiškai - 3

b) pakankamai - 18

c) iš dalies - 8

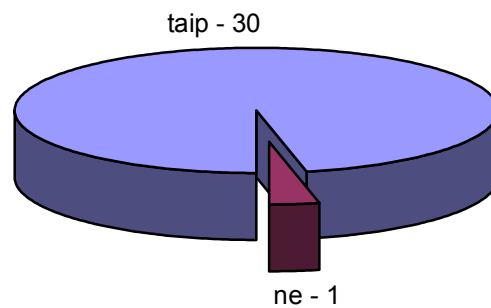
d) neužtenka - 2

Į klausimą: „Ar pavyko integruoti įgytas operatyvinės veiklos žinias į praktinę veiklą?“
atsakymai pasiskirstė taip:

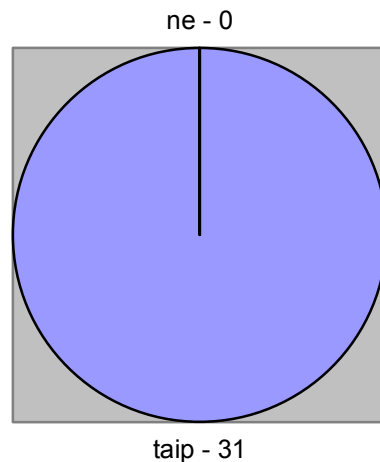
a) taip - 30

b) ne - 1

Į klausimą: „Ar sulaukėte pagalbos iš praktinių darbuotojų pradėję praktinę veiklą?“
atsakymai pasiskirstė taip:

- a) taip - 31
- b) ne - 0

Anketų analizė parodė, kad daugioji absolventų dauguma operatyvinės veiklos studijų dalyko dėstymą vertina teigiamai. Dalis iš jų nurodė tobulinimo kryptis. Todėl remiantis atsakymais galima padaryti išvadas.

IŠVADOS

1. Tobulinti operatyvinės veiklos dalyko dėstymo metodiką, atsižvelgiant į padalinių, atliekančių operatyvinę veiklą, reikalavimus ir prašymus bei gerinti su jais ryšį.
2. Peržiūrėti privalomų užpildyti pratybų metu operatyvinių dokumentų sąrašą.
3. Siekti atstatyti operatyvinės veiklos dalyko kreditų skaičių.
4. Atsižvelgiant į absolventų atsakymus :
  - a) pakoreguoti dalyko teminį planą.
  - b) skirti didesnę dėmesį tokioms temoms, kaip bendravimas su įvairiais asmenimis, specialių bylų vedimo nuo pradžios iki pabaigos ypatumai bei planavimas jose, atskirų operatyvinės veiklos metodų atlikimo taktika, operatyvinių dokumentų įforminimas.
5. Peržiūrėti operatyvinės praktikos programą siekiant padidinti praktikos trukmę, kokybę ir atlikimo tvarką.

6. Atsižvelgiant į pažangią VSAT operatyvinių padalinių patirtį nusikaltimų tyrimo srityje, diegti ją studijų procese.

LITERATŪRA

1. Lietuvos Respublikos operatyvinės veiklos įstatymas. Valstybės žinios. 2002 m. Nr. 65-2633.
2. VSAT prie LR VRM vado 2006 m. vasario 20 d. įsakymas Nr. 4-117 „Dėl VSAT prie LR VRM OVV ir jos vidinių struktūrinių vienetų nuostatų patvirtinimo“.
3. Andrejevas, V. M. Romerio universiteto viešojo saugumo fakultetas – profesionalių pasieniečių kalvė. VSAT pažangios patirties biuletenis 2008 m. Nr. 5 (5) sausis – kovas.

TRAINING ASPECTS OF OPERATIVE ACTIVITY SPECIALISTS

Vladimiras Andrejevas

SUMMARY

Keywords: graduates, border service, operative units, operative activity subject, employment.

The article deals with training problems and opportunities of the officers who carry out operative activity functions.

Law and State Border Guard (SBG) study program is an integral plan of educational activity, built on fundamental and applied, task-oriented subjects. The main aim of the program is to prepare qualified Bachelors of Law, who, while performing their functions as officers of State Border Guard Service (SBGS), would be able to implement the EU and the Schengen laws and regulations, as well as would use adequate and efficient methods, built on academic and legal knowledge; who would exercise the positive professional experience accumulated in the course of history of Lithuania and foreign countries and would apply their academic experience in professional activities with the objective of optimizing the management of structural units of the SBGS and maintenance of frontier officers' operations.

The article presents history, the present and perspectives of Law and State Border Guard program. It analyses the problems of graduates' employment. The majority of graduates work in

the system of the interior and border control. A lot of them work in the units which are responsible for operative activities.

Operative activity is a compulsory subject and it has been taught for five years. Students are trained to think about, to act in different situations in an independent and secure way to take correct solutions and fulfill the functions of the border guards. When training a special attention is paid to tactics of the civilized dealing with the citizens and completion of duty documents.

Thirty-one graduate took part in the research aiming to elucidate their attitudes towards teaching operative activity. The obtained results reveal that the majority of students have positive attitudes. The research findings show that it is necessary:

1. to improve methodical tactics of operative activity keeping in touch with operative activity units;
2. to look through the list of special operative activity documents;
3. to correct the thematic plan of the subject;
4. to pay more attention to such topics as communication with persons, tactics of operative activity, record making in special cases, completion of duty documents, etc.
5. to look through the program of operative practice seeking to prolong and enhance practice;
6. to apply the experience of SBGS operative units during study process.

OPERATYVINIO DARBUOTOJO RENGIMO PROBLEMOS

EDVARDAS ŠILERIS

Mykolo Romerio universiteto Viešojo saugumo fakulteto Policijos veiklos katedra
V. Putvinskio g. 70, LT- 44211, Kaunas
Telefonas 8 (5) 271 99 05
Elektroninis paštas: edvardas.sileris@policija.lt

S A N T R A U K A

Ši tema betarpiškai susijusi su mano tiesioginiu darbu bei dėstomu dalyku M. Riomerio Universitete (toliau- Universitete), todėl norėčiau išdėstyti savo požiūrį į šiuo metu veikiančią operatyvinių darbuotojų rengimo sistemą. Pranešimo metu pirmiausia pabandyčiau panagrinti, ko tikisi operatyvinės veiklos subjektas iš operatyvinio darbuotojo, taip pat apžvelgsiu ir paanalizuosiu problemas, su kuriomis susiduria tokius darbuotojus rengiančios įstaigos.

A N A L I Z Ė

Operatyvinė veikla Lietuvoje dar palyginti labai jaunas mokslas, jos pavadinimas verstas iš rusų kalbos. Vakarų pasaulyje ši veikla tapatinama su kriminaline žvalgyba. Mūsų Operatyvinės veiklos įstatyme apibrėžiama, kad „operatyvinė veikla - tai operatyvinės veiklos subjektų vieša ir slapta žvalgybinio pobūdžio veikla“. Kadangi jau pačiame apibrėžime yra nuoroda į žvalgybinę veiklą, darytina išvada, jog operatyvinis darbuotojas yra minimo subjekto darbuotojas, kuris organizuoja ir vykdo operatyvinę veiklą.

Tame pačiame įstatyme aiškiai apibrėžti operatyvinei veiklai keliami uždaviniai:

- 1) nusikalstamų veikų prevencija.
- 2) nusikalstamų veikų išaiškinimas, taip pat rengiančių, darančių ar padariusių nusikalstamas veikas asmenų nustatymas.
- 3) asmenų apsauga nuo nusikalstamo poveikio.
- 4) asmenų, kurie slapstosi nuo ikiteisminio tyrimo ar teismo, taip pat dingusių be žinios asmenų paieška.
- 5) veikų, keliančių grėsmę valstybės konstitucinei santvarkai, jos nepriklausomybei, ekonominiam saugumui, valstybės gynybinės galios užtikrinimui ar kitiems svarbiems nacionalinio saugumo interesams, prevencija ir išaiškinimas.

- 6) daiktų, pinigų, vertybinių popierių, kito turto, susijusio su nusikalstamų veikų padarymu, paieška.
- 7) valstybės paslapčių apsauga.
- 8) kitų valstybių specialiųjų tarnybų veiklos tyrimas.
- 9) operatyvinės veiklos subjektų saugumo bei imuniteto užtikrinimas.

Taigi, mokymo įstaiga, rengdama operatyvinį darbuotoją, turi paruošti specialistą, gebantį tinkamai spręsti visus šiuos operatyvinei veiklai keliamus uždavinius. Kyla natūralus klausimas, ar šiandien Lietuvoje rengiami specialistai atitinka šiuos reikalavimus? Deja, praktinio darbo patirtis rodo, kad ne.

Mano nuomone, pagrindinės reikalavimų neatitinkančio operatyvinių darbuotojų parengimo priežastys būtų šios:

- Didelis atotrūkis tarp praktikos ir teorijos. Lietuvoje yra nedaug šios srities mokslininkų. Pavyzdžiui, Universitete buvo panaikinta daugelį metų šios srities specialistus rengusi Operatyvinės veiklos katedra; dalis mokslo darbuotojų ir dabar reiškia skeptišką požiūrį į šią problemą. Prieš kelerius metus Lietuvos Respublikos Seime vyko diskusija „Būti ar nebūti“, kurioje buvo diskutuojama, ar apskritai Lietuvai reikalingas operatyvinės veiklos įstatymas, svarstoma, kad gal verta palikti tik Žvalgybos įstatymą.
- 2003 m. Lietuvoje įsigaliojus naujam Baudžiamojo proceso kodeksui ir daliai operatyvinės veiklos metodų tapus procesinės prievartos priemonėmis, susiformavo nuomonė, kad operatyvinė veikla nereikalinga, užtenka taikyti procesinės teisės normas.
- Pats operatyvinės veiklos dėstymo procesas yra pakankamai komplikotas dėl operatyvinei veiklai keliamų specifinių uždavinių, nes sėkmingas jos taikymas sunkiai pamatuojamas konkrečiai išreikštais kokybiniais ar kiekybiniais rodikliais, t.y. vieno ar kito metodo taikymas dar negarantuoja galimos sėkmės. Dažniau tai lemia tinkamai ir laiku suplanuoti ir įvykdyti operatyviniai veiksmai.

Įvertinus visus aspektus, galima daryti išvadą, kad operatyvinio darbo, o tuo pačiu ir operatyvinio darbuotojo vykdomos veiklos esmę sudaro INFORMACIJOS GAVIMAS. Tai aksioma žvalgyboje ir pagrindinis tokios veiklos tikslas. Visi kiti apibrėžti būdai ir metodai tėra įrankiai šiam tikslui pasiekti. Todėl darytina pagrįsta išvada, jog būtina parengti tokį operatyvinį darbuotoją, kuris sugebėtų gauti informaciją, kurios reikalauja valstybė, keldama operatyvinės veiklos uždavinius.

Šiandien drąsiai galima teigti, kad šalies mokymo įstaigos neįstengia parengti reikiamų žinių ir įgūdžių turinčių operatyvinių darbuotojų, todėl operatyvinės veiklos subjektai pradėjo naudotis užsienyje esančių mokymo įstaigų paslaugomis. Tai nėra geras sprendimas, nes šios paslaugos brangiai kainuoja, skiriasi mūsų ir užsienio šalių teisinės sistemos, valstybės keliami uždaviniai mums yra kitokie nei kolegoms užsienyje, be to, tai lemia ir tokios objektyvios priežastys, kaip kriminogeninė situacija, geopolitinė padėtis ir pan.

Manychiau, kad pagrindinės priežastys, dėl ko Lietuvoje susiklostė tokia situacija, yra šios:

- Ne kiekvienas asmuo gali būti operatyviu darbuotoju. Tai lemia asmeninės dalykinės savybės, kurias reikėtų įvertinti dar prieš pradėdant ruošti operatyvinių darbuotojų.
- Teorinio rengimo proceso metu būsimą operatyvinių darbuotojų galima supažindinti tik su dalimi teorijos, nes Operatyvinės veiklos įstatymo normos yra detalizuotos žinybinėse instrukcijose, kurios yra įslaptintos, todėl studentai neturi galimybės su daugeliu jų susipažinti.
- Studentui (dažnai ir Universitetui) nėra žinomos operatyvinės veiklos subjektų techninės galimybės.
- Dėstomas teorinis mokymas visiškai skiriasi nuo praktinio darbo.
- Operatyvinės veiklos finansavimas neaptiriamas mokymo procese.
- Neruošiami skirtingos krypties operatyviniai darbuotojai.
- Neegzistuoja tinkamų asmeninių ir dalykinių savybių įvertinimas.

Mano subjektyvia nuomone, šiandien šalies mokymo įstaigos yra pajėgios supažindinti tik su operatyvinės veiklos teorija, šios veiklos reglamentavimu ir teismų praktika, bet neturi galimybių ir resursų išdėstyti pačios veiklos organizavimą. Norint parengti gerą operatyvinių darbuotojų, mokymo sąlygas reikia maksimaliai priartinti prie praktinių. Studentą derėtų supažindinti su operatyvinio darbo organizavimu bei specifika operatyvinės veiklos subjektuose, daugiau dėmesio skiriant praktinių įgūdžių formavimui.

IŠVADOS

- Operatyvinės veiklos dėstymą maksimaliai priartinti prie realaus darbo.
- Rengti operatyvinius darbuotojus pagal skirtingas darbo kryptis ar metodus, t.y. darbui tam tikruose padaliniuose ar subjektuose.
- Operatyvinę veiklą dėstyti moduliais, kurių metu įgytas žinias taikyti praktikoje.
- Dėstyti tik operatyvinės veiklos bendrąją dalį, t.y. supažindinti su teoriniu operatyvinės

veiklos reglamentavimu, teismų praktika bei metodų ir priemonių, numatytų LR Operatyvinės veiklos įstatyme, taikymu. Detalesnį specifinių operatyvinei veiklai keliamų uždavinių sprendimą bei mokymą, kaip juos spręsti, palikti kvalifikacijos kėlimo kursams bei mokymuisi darbo vietoje.

LITERATŪRA

1. Lietuvos Respublikos operatyvinės veiklos įstatymas (Skelbta: Valstybės Žinios, 2002-06-28, Nr. 65, Publikacijos Nr. 2633)
2. Lietuvos Respublikos žvalgybos įstatymas (Skelbta: Valstybės Žinios, 2000-07-31, Nr. 64, Publikacijos Nr. 1931)
3. Lietuvos Respublikos valstybės ir tarnybos paslapčių įstatymas (Skelbta: Valstybės Žinios, 1999-12-09, Nr. 105, Publikacijos Nr. 3019)
4. LR Vyriausybės nutarimas 2002 m. spalio 3 d., Nr. 1559 “Dėl operatyvinės veiklos subjektų sąrašo patvirtinimo ir jų operatyvinės veiklos masto nustatymo” (Skelbta: Valstybės Žinios 2002, Nr. 97-4279)

TRAINING PROBLEMS OF CRIMINAL INTELLIGENCE OFFICER

Edvardas Šileris

Mykolas Romeris University

S U M M A R Y

The report analyses the training problems of criminal intelligence officer in Lithuania, what is expected from criminal intelligence officer by criminal intelligence activity subject as well as problems that are faced by the agencies responsible for the training of such officers. In addition, the report describes the goals of criminal intelligence activity, their practical implementation aspects and draws inferences how it would be possible to solve the present problems.

Keywords: Criminal intelligence activity, criminal intelligence officer, criminal intelligence subject, training of criminal intelligence officer.

ASMENS LAISVĖ IR VISUOMENĖS SAUGUMAS: FILOSOFINIS ASPEKTAS

Doc. dr. Nijolė Aukštuolytė

Mykolo Romerio universiteto Strateginio valdymo ir politikos fakulteto Filosofijos katedra
Ateities g. 20, LT - 08303 Vilnius
Telefonas: (8 5) 271 46 28
Elektroninis paštas: nijola@mruni.eu

Pagrindinės sąvokos: visuomenės saugumas, asmens laisvė, savivalė.

Keywords: society's security, person's freedom, self-will

S A N T R A U K A

Straipsnyje analizuojama problema – asmens laisvės ir visuomenės saugumo santykis. Pabrėžiant prigimtinių žmogaus saugumo poreikį ir jam užtikrinti reikalingą išorinę žmogaus atžvilgiu jėgą, keliamas klausimas, kiek tai suderinama su žmogaus, kaip laisvo asmens, raiška. Nors laisvė yra būtina žmogaus savasties sąlyga, tačiau asmens autonomijos deklaravimas ir nepriklausomybės suabsoliutinimas šiuolaikinėje visuomenėje kuria beribių žmogaus savirealizacijos galimybių iliuziją, tuo pačiu naikindami ribą tarp laisvės ir savivalės. Asmens laisvė, traktuojama kaip galimybė elgtis „kaip jis pats nori“, daryti ką nors ar nedaryti, gali virsti savivale kito asmens atžvilgiu, kas, savo ruožtu, kelia asmens ir visuomenės saugumo problemą. Atlikta analizė leidžia daryti išvadą, kad žmogus visuomenėje gali būti laisvas tiek, kiek jis pripažįsta kito asmens laisvės teisę, o visuomenė saugi, jei apribojama atskirų asmenų savivalė vardan visų visuomenės narių laisvės.

ĮVADAS

Žmogus gyvena visuomenėje. Jo buvimas pasaulyje yra buvimas kartu su kitais. Vadinasi, jam svarbu prisitaikyti ne tik prie gamtinės aplinkos, bet ir prie visuomeninės sanklodos. Visuomenės gyvenimas ir jo sąranga – papročiai, veiklos būdai ir formos bei juos reglamentuojančios institucijos – susieja žmones vienus su kitais labai tampriais saitais ir nemenkiau už gamtinius veiksnius sąlygoja biologinį žmogaus išlikimą. Visuomeninis gyvenimas ir sugebėjimas efektyviai jį tvarkyti turi laiduoti žmogaus saugumą pasaulyje. Bet ar laiduoja? Ir kokiais būdais bei priemonėmis tai užtikrinama? Kita vertus, ar visuomenės saugumo poreikiai nepažeidžia individualios žmogaus laisvės?

Šie klausimai tapo ypač aktualūs šiuolaikinės globalizacijos sąlygomis, kai nyksta sienos tarp valstybių, visuomenė tampa vis labiau atvira, o žmonių teisė ir galimybės pasirinkti gyvenamąją vietą sąlygoja migracijos procesus. Šiuolaikinio pasaulio virtimas vienu pasauliu skatina žmonių gyvenimo būdo, jų socialinio elgesio ir santykių standartizaciją, tačiau kartu sudaro sąlygas kultūriniais, vertybiniais skirtumams ir prieštaravimams išryškėti. Tokia priešprieša verčia susimąstyti, kokiose ribose galima laisva žmogaus raiška, neprieštaraujanti kitų žmonių laisvės poreikiams. Šio straipsnio tikslas ir būtų teoriškai aptarti žmogaus, kaip asmens, laisvės santykį su visuomenės saugumu.

Tyrimo objektas – žmogaus, kaip asmens, laisvės ir savivalės ribų analizė. Naudojami šie literatūros šaltinių analizės metodai: tekstų interpretacijos, racionalios rekonstrukcijos ir istorinės eksplikacijos. Jais remiantis siekiama atskleisti esmines nagrinėjamos problemos idėjas, argumentus bei prasmes ir jų pokyčius istoriniame kontekste.

XXX

Gyvendami visuomenėje ir siekdami savo saugumo, žmonės kuria institucijas ir veiklos būdus, leidžiančius susieti žmones, įvykius, faktus, daiktus bendros naudos ar bendrų interesų pagrindu. Taip gimsta šeima, valstybė, teisė, kurios sudaro viešumo arba bendrumo sferą, o atskiras individas, kaip save apsprendžiantis asmuo, sudaro privatumo sferą žmogaus gyvenime. Jau naujųjų laikų filosofija individualų žmogų su jo privačiais interesais, iniciatyva, o ypač protu, kuris pripažįstamas įvairių jo sugebėjimų panaudojimo sąlyga, traktavo kaip pamatą, ant kurio turi būti kuriama stabili ir saugi visuomenė. Žmogus imamas suvokti kaip asmuo, o ne kaip pirklys, kareivis ar amatininkas. Žengtas didelis žingsnis nuo antikos laikų požiūrio į žmogų, kaip organizuotos bendruomenės narį, link kantiško žvilgsnio į žmogų, kaip tikslą, o ne priemonę, kas, savo ruožtu, įtvirtino individo pirmenybę visuomenės atžvilgiu. Jei Platonas, kurdamas utopinį idealios valstybės modelį, žmogų pajungė konkrečioms funkcijoms atlikti, kurios turėjo tarnauti bendrai visuomenės gerovei, tai naujųjų laikų filosofija jau deklaruoja, kad visuomenė sukurta žmogui, o ne žmogus visuomenei.

T. Hobbes, naujųjų laikų filosofas, siekdamas nustatyti žmogaus elgesio dėsnį ir suformuluoti sąlygas, kurioms esant būtų galima stabili ir saugi visuomenė, žmogaus elgesį grindė savisaugos principu. Saugumo troškimas yra fundamentalus prigimtinis žmogaus poreikis, tačiau būdai, kuriais bandoma jį įtvirtinti, gali vesti prie „visų karo prieš visus“. Kaip to išvengti? Bandant atsakyti į šį klausimą sukurta ne viena socialinė politinė teorija, kurių, aišku, čia

neanalizuosiu. Bendra joms tai, kad taika ir bendradarbiavimas pripažįstami labiau garantuojančiais asmens ir visuomenės saugumą negu visuotinė konkurencija ir kova už savąją gerovę. Tam reikalingas tarpusavio pasitikėjimas ir tam tikri susitarimai bei jų laikymasis, įtvirtinantys visuotinę gerovę, t.y. leidžiantys visiems visuomenės nariams gerai jaustis, užtikrinantys asmens savirealizacijos galimybę.

Pagrįstai tikėtis, kad bus laikomasi susitarimų, galima tik tuo atveju, jei yra veiksminga jėga, galinti bausti už jų nevykdymą. „Susitarimai be kalavijo yra vien žodžiai, neturintys jokios galios garantuoti žmogui saugumą“... o „žodžių saitai yra pernelyg silpni, kad pažabotų žmonių ambicijas, šykštumą, pyktį ir kitus jausmus bei aistras, jeigu nesibijoma kokios nors prievartą galinčios taikyti valdžios...“ – rašė Th. Hobbes knygoje „Leviatanas“ [6: 179, 148]. Žmogaus ir visuomenės saugumas priklauso nuo to, ar yra valdžia, turinti galią palaikyti taiką ir taikyti sankcijas dėl nesocialių polinkių ir elgesio.

Susiformuoja tam tikra dilema: tam, kad vyrautų taika visuomenėje ir būtų užtikrintas asmens saugumas reikalinga jėga ir tam tikras prievartos aparatas. Tačiau negalima pamiršti, kad žmogus, kaip asmuo, pirmiausia suvokiamas kaip laisva būtybė, t.y. nepriklausomai nuo kitų apsprendžiantis pats save: galintis pasirinkti užsiėmimą, draugus, gyvenimo būdą, paisantis ar nepaisantis visuomenėje priimtų vertybių, viešosios nuomonės, papročių ir t.t. Laisvė yra tai, kas žmogų padaro žmogumi, išskiria jį iš kitų gyvųjų būtybių, priklausančių gamtos pasauliui. Laisvė yra pati žmogaus esmė. Tik būdamas laisvas žmogus disponuoja savo sugebėjimais, talentais, darbo vaisiais, t.y. jis turi ir realizuoja pats save. Priešingu atveju, jei žmogus neturi galimybės valdyti savo kūną ir veiklą, jis negali siekti savo paties tikslų ir realizuoti vertybių, jam iškyla pavojus tapti kito asmens ar visuomenės nuosavybe, paaukoti savuosius tikslus kitų asmenų siekiams ir pan. [4:70]. O kaip yra pastebėjęs žymus XXa. filosofas ir psichologas È. Fromas, šiuolaikiniam vartotojiškos visuomenės žmogui labai artima turėtojiška pozicija gyvenime. Kiekvienas iš mūsų daugiau ar mažiau esame linkę žvelgti į kitus su nuostata „mano“: mano vyras/žmona, mano viršininkas ar pavaldiniai, mano gydytojas ar kirpėjas ir pan., greičiausiai net neįsisąmonindami tokiu būdu verbalizuojamo siekio pratęsti savo asmens ribas ir vienaip ar kitaip įsibrauti į kito asmens privačią apsisprendimo erdvę.

Individo, kaip laisvo asmens, galimybė elgtis „kaip jis pats nori“, daryti ką nors ar nedaryti sąlygoja, kad riba tarp laisvės ir savivalės gali tapti labai problemiška. Būdamas savo minčių ir jausmų šeimininku žmogus laisvę gali tapatinti su visišku beribiškumu ir nesusisaistymu su jokiais normomis, taisyklėmis ar reikalavimais. Šiuolaikinėje visuomenėje

greitai eiga technologinė pažanga, vartotojiškų tendencijų plėtra, įvairių medijų sverbimasis į žmonių asmeninio apsisprendimo sritį kuria beribių žmogaus galimybių iliuziją. Anot A. Šliogerio, pasaulis žmogui iškyla kaip beribių, nesuskaičiuojamų galimybių erdvė, ir jis ima žaisti tomis galimybėmis, kurios iš tikrųjų yra ne realios, o tik projektuojamos [12: 492]. Tokiu būdu reali žmogaus laisvė „čia ir dabar“ pasaulyje keičiama abstrakčių, nevaržomų galimybių virtualiu pasauliu. Tokia laisvės samprata ima pavojingai balansuoti ant savivalės ribos. Tai labai akivaizdžiai demonstruoja situacija šiuolaikinėje mokykloje, kur mokytojai liko be teisių, o mokiniai be pareigų, su tuo susiduria savo darbe policijos pareigūnai ir galiausiai patiriame kiekvienas iš mūsų savo kasdiniame gyvenime, kai pradant smulkmenomis ir baigiant rimtais dalykais kažkas ima „lipti mums ant sprando“. Šiame kontekste prisiminiau diskusiją studentiškoje spaudoje, gvildenusią temą, ar nėra pažeidžiamos studentų laisvės ir teisės ribojant jų grįžimo į bendrabučius laiką. Lyginant įvairių universitetų bendrabučiuose galiojančią tvarką teigiama, kad bet kokie galiojantys ribojimai pažeidžia studento, kaip asmens, teises ir laisvę. Iš pirmo žvilgsnio – tikra tiesa. Juk kiekvienas turime teisę grįžti į savo namus kada panorėję. O bendrabutis tam tikrame gyvenimo etape yra studento namai. Tačiau pabandykime įsivaizduoti situaciją, kai ši studento, kaip laisvo asmens, teisė grįžti kada panorėjus nėra niekaip reglamentuojama. Iki kokio bendro gyvenimo chaoso ir šalia gyvenančių teisių pažeidimų galėtume prieiti, ir ar tai neišvirstų į vieno asmens laisvių įtvirtinimą pažeidžiant kitų, turinčių nė kiek ne mažiau teisių į savąją laisvę. Šis pavyzdys iliustruoja, kad laisvę suprantant kaip galimybę „elgtis taip, kaip aš noriu“, ji gali labai priartėti prie savivalės. Bet juk siekiama laisvė sau neprivalo virsti prievarta kitiems.

Asmens autonomijos deklaravimas ir nepriklausomybės suabsoliutinimas veda prie takoskyros tarp asmens ir visuomenės brėžimo, kas, savo ruožtu, trukdo suvokti, kad visuomenė yra pati svarbiausia asmens laisvės sąlyga. Ji saugo visų savo narių laisvę, apribodama atskirų asmenų savivalę. Kiekvienas žmogus turi principinę laisvės galimybę, bet realizuoja ją savaip. „Žmogus nėra *ab-solutum* tarsi koks krikščioninis rutulys, sklindantis tuščioje erdvėje. Kiekvieną akimirką ir kiekviename žingsnyje jis sukaustytas veiksmų, kuriais negali disponuoti savo nuožiūra...“ [12: 517]. „Nepaisant visų ypatingų aplinkybių, mes norime laisvės laisvei. O atskleisdami laisvę, atskleidžiame, kad ji ištiesai priklauso nuo kitų laisvės ir kad kitų laisvė priklauso nuo mūsų laisvės“ – teigia Ž. –P. Sartras [10: 447].

IŠVADOS

Gyvendamas visuomenėje žmogus laisvas tiek, kiek jis leidžia kitam būti taipogi laisvam, t.y. pripažįsta kito laisvės teisę, įsisąmonindamas savo ribas ir tokiu būdu apribodamas savivalę. Vadinasi, žmogus visuomenėje laisvas tiek, kiek jis atsisako teisės į savivalę, gerbia kito žmogaus teisę į asmeninį apsisprendimą, t.y. jo laisvės teisę. Tik pagarba kitam, atsakomybė už savo priimtus sprendimus ir juos lydinti elgesį daro žmogų laisva asmenybe, kurio raiška neužgniaužia kito asmens laisvės.

LITERATŪRA

1. Anzenbacher A. Filosofijos įvadas. Vilnius: Katalikų pasaulis, 1992.
2. Dahrendorf R. Modernus socialinis konfliktas: esė apie laisvės politiką. Vilnius: Pradai, 1996.
3. Fromas Ė. Turėti ar būti? Vilnius: Mintis, 1990.
4. Gray J. Liberalizmas. Vilnius: Pradai, 1992.
5. Hajekas F. A. Fon Kelias į vergovę. Vilnius: Mintis, 1991.
6. Hobbes Th. Leviatanas. Vilnius: Pradai, 1999.
7. Maceina A. Dievas ir laisvė. // Maceina A. Raštai, t. 7. Vilnius: Mintis, 1994. P. 251-337.
8. Mill J. S. Apie laisvę. Vilnius: Pradai, 1995.
9. Sabine G. H., Thorson Th. L. Politinių teorijų istorija. Vilnius: Pradai, 1995.
10. Sartras Ž.-P. Egzistencializmas yra humanizmas. // Filosofijos istorijos chrestomatija. XIX ir XX amžių vakarų Europos ir Amerikos filosofija. Vilnius: Mintis, 1974. P. 439-450.
11. Šiuolaikinė politinė filosofija. Antologija. Sudarė J. Kis. Vilnius: Pradai, 1998.
12. Šliogeris A. Transcendencijos tyla. Vilnius: Pradai, 1996.

PERSON'S FREEDOM AND SOCIETY'S SECURITY: PHILOSOPHICAL ASPECT

Doc. dr. Nijolė Aukštuolytė

Mykolas Romeris University

SUMMARY

The article deals with the correlation between person's freedom and society's security. Putting emphasis on human's natural demand for security and the outer strength with respect to human, the question is to what extent that goes with the expression of free human. Though freedom is necessary for human's singularity the declaration of personal autonomy and absolute independence in modern society create illusions of boundless possibilities of human's self-expression, eliminating the division between freedom and self-will. If person's freedom is treated as a possibility to behave "as he likes", to do something or not to do it can change into self-will with respect to other person and can cause the problem of person's and society's security. The results of the analysis show that human in society can be free as long as he accepts the right of other person's freedom. Society will be secure if persons self-will is limited in the name of the freedom of all society members.

KREPŠINIS – SUDĖTINĖ BŪSIMŪJŲ STATUTINIŲ PAREIGŪNŲ LOKOMOCIJŲ LAVINIMO DALIS

Jonas Kurševičius¹, doc.dr. Robertas Veršinskas², doc.dr. Algirdas Muliarcikas³

¹Kauno technologijos universiteto Kūno kultūros ir sporto centras,
^{2,3}Mykolo Romerio universiteto Viešojo saugumo fakultetas

V. Putvinskio g. 70, LT– 44211 Kaunas
Telefonas (8 ~37) 30 36 41
Elektroninis paštas a.muliarcikas@mruni.eu

Pagrindinės sąvokos: krepšinis, technikos klaidos, kamuolio gaudymas, varymas, perdavimas, įžaidėjos, gynėjos, puolėjos.

Keywords: basketball, technical mistakes, catching the ball, dribbling, pass, point guard, guard, forward.

S A N T R A U K A

Žaidimas yra sudėtinga, dinamiška, organiškai susijusių, vienas kitą sąlygojančių veiksmų sistema, kiekvieno žaidėjo pastangų bei gebėjimų rezultatas. Aktualu iširti, kokios klaidos dažniausiai pasikartoja rungtynių metu ir kaip jos pasiskirsto įvairių amplitu žaidėjų tarpe. Šie žaidimo rodikliai leidžia tiksliau ir objektyviau įvertinti žaidėjų žaidimo kokybę, koreguoti rengimo programas (Summit, Jenings, 1996; Neumann, 1999; Stonkus, 1985, 1998, 2003).

Darbo tikslas – nustatyti ir įvertinti Mykolo Romerio universiteto (MRU) krepšininkų, būsimųjų statutinių pareigūnių (SP), technikos klaidų skaičių ir pobūdį rungtynių metu.

Tyrimų metodai: 1. Teorinės analizės metodas. 2. Pedagoginis stebėjimas. 3. Matematinės statistikos metodai. Buvo stebimos MRU SP moterų krepšinio komandos rungtynės ($n=10$) 2004 – 2005 m., ir ($n=10$) 2005 – 2006 m. LSKL merginų sezono metu. Jų metu specialiuose protokoluose buvo užrašomi pagrindiniai SP komandos ir jų varžovių technikos klaidų kiekybiniai rodikliai (technikos klaidos išskaidytos į klaidas padaromas varant, gaudant ir perduodant kamuolį), taip pat užrašomas laikas, kurį žaidėjos praleidžia žaisdamos.

Išvados:

1. 2004 – 2005 m. MRU komanda padarė vidutiniškai po 21,7 technikos klaidas, o 2005 – 2006 m. po 20,4, tačiau šis pokytis nėra statistiškai reikšmingas ($t=0,42$; $p>0,05$). 2004 –

2005 m. kitos LSKL komandos padarė vidutiniškai po 12,3 technikos klaidas (ženkliai mažiau nei SP tame pačiame sezone $t=4,74$; $p<0,05$).

2. Visų komandų žaidėjos dažniausiai klydo perduodamos kamuolį, šios klaidos sudaro nuo 46% iki 49% visų klaidų. Rečiausiai klydo gaudant kamuolį, šio rodiklio procentinė sudėtis svyruoja nuo 12% iki 24%.

3. SP moterų krepšinio komandoje per 40 žaidimo minučių daugiausiai technikos klaidų padaro įžaidėjos (2004 – 2005 m. po 5,3; 2005 – 2006 m. po 5,8). Kitose LSKL komandose dažniausiai klydo vidurio puolėjos (3,0).

IVADAS

Žaidimas yra sudėtinga, dinamiška, organiškai susijusių, vienas kitą sąlygojančių veiksmų sistema, kiekvieno žaidėjo pastangų bei gebėjimų rezultatas.

Žaidėjų veiklą per rungtynes apibūdina atliekamų technikos veiksmų kiekis, jų įvairumas ir veiksmingumas, kurie priklauso nuo žaidėjo amplitudos ir funkcijų komandoje, nuo techninio ir taktinio parengtumo, fizinių ir funkcinų galių. Tai ne tik pozityvūs, bet ir negatyvūs žaidėjų veiksmai (Stonkus, 2000, 2003). Vieni svarbiausių tokių veiksmų, turinčių esminės įtakos visos komandos žaidimui, yra technikos klaidos.

Technikos veiksams didelės įtakos turi kiekvieno žaidėjo individualios savybės (įgimtos savybės, įgyti žaidėjo mokėjimai). Gerai įvaldyta žaidimo technika padeda didinti žaidimo pastangų veiksmingumą, judesių greitumą ir tikslumą, keičiantis žaidimo situacijoms, sėkmingai spręsti taktinius uždavinius, blogai – gali tapti klaidų, nesėkmingo žaidimo priežastimi (Wootten, 1992; Stonkus, 2003).

Gerėjant žaidėjų parengtumui, žaidimo įrangai ir inventoriui, keičiantis žaidimo sąlygoms, formuojasi ir tobulėja įvairūs technikos veiksmų atlikimo būdai. Ir nors žaidimui tapus greitesniam ir įvairesniam, komandoms besiidomant adekvačių veiksmingų gynybos sistemų, visiškai išvengti klaidų nepavyksta, reikia stengtis, kad jų būtų kuo mažiau.

Teigiama, kad moterų krepšinis artėja prie vyrų krepšinio. Ir moterų krepšiniui būdinga nepriekaištinga, labai tobula kūno ir kamuolio valdymo technika aktyviai trukdant varžovėms. Nuolat didėja reikalavimai visų krepšininkių parengtumui. Žaidėjos turi sugebėti išpildyti technikos veiksmus tiksliai ir savalaikiai, neretai didžiausiu greičiu, juos taktiškai panaudoti, esant dideliame fiziniame ir psichiniame krūviui.

Aktualu ištirti, kokios klaidos dažniausiai pasikartoja rungtynių metu ir kaip jos pasiskirsto įvairių amplitudų žaidėjų tarpe. Šie žaidimo rodikliai, leidžia tiksliau ir objektyviau įvertinti žaidėjų žaidimo kokybę, koreguoti rengimo programas (Summit, Jenings, 1996; Neumann, 1999; Stonkus, 1985, 1998, 2003).

Darbo tikslas – nustatyti ir įvertinti SP krepšininkų technikos klaidų skaičių ir pobūdį rungtynių metu.

Uždaviniai:

1. Išanalizuoti LSKL rungtynių statistinius protokolus.
2. Nustatyti SP komandos technikos klaidų skaičių ir pobūdį.
3. Nustatyti ir įvertinti SP žaidėjų daromas technikos klaidas.

Mokslinis naujumas ir praktinė reikšmė. Darbe pateikti ir įvertinti Lietuvos studentų krepšinio lygos (toliau LSKL) MRU moterų krepšinio komandos, kurią sudaro Teisė ir policijos veiklą, Teisė ir penitencinę veiklą studijuojančios merginos, technikos klaidų rodikliai 2004 – 2005 m. ir 2005 – 2006 m. sezonų rungtynėse, taip pat ir likusių LSKL merginų komandų technikos klaidų rodikliai 2004 – 2005 metais. Technikos klaidos išskaidytos į klaidas padaromas varant, gaudant, perduodant kamuolį. Atkreiptas dėmesys į tai kaip jos pasiskirsto tarp įvairių amplitudų žaidėjų. Šie žaidimo rodikliai reikšmingi vertinant tiek komandų, tiek atskirų amplitudų žaidėjų techninį parengtumą, leidžia tiksliau nustatyti kokiems technikos elementams tobulinti reikia skirti didesnę dėmesį.

Atsižvelgiant į tai, kad 2004 – 2005 metų sezono moterų komandos žaidė mažesniu (6 dydžio) kamuoliu, įdomu nustatyti, ar kamuolio dydžio pakeitimas turėjo įtakos žaidėjų padaromų technikos klaidų skaičiui.

TYRIMO METODAI IR ORGANIZAVIMAS

Tyrimo metodai:

1. Teorinės analizės metodas.
2. Pedagoginis stebėjimas.
3. Matematinės statistikos metodai.

Literatūros šaltinių analizės pagrindu buvo numatyti tyrimo uždaviniai, metodai, lyginami ir interpretuojami gauti tyrimo duomenys.

Pedagoginio stebėjimo metu specialiame protokole buvo registruojamos pagrindinės technikos klaidos: varant, perduodant, gaudant kamuolį ir žaistas laikas.

Matematinės statistikos metodu buvo apskaičiuoti rezultatų aritmetiniai vidurkiai ($\bar{x}$), jų procentinė išraiška (%), vidurkių skirtumo patikimumui nustatyti buvo naudotas programinis statistinių duomenų paketas SPSS 12.0. (reikšmingumo lygmuo $\alpha=0,05$).

Tyrimo organizavimas. Buvo stebimos SP moterų krepšinio komandos rungtynės (n=10) 2004 – 2005 m., ir (n=10) 2005 – 2006 m. LSKL merginų sezono metu. Jų metu specialiuose protokoluose buvo užrašomi pagrindiniai SP komandos ir jų varžovių technikos klaidų kiekybiniai rodikliai (technikos klaidos išskaidytos į klaidas padaromas varant, gaudant, perduodant kamuolį), taip pat užrašomas laikas, kurį žaidėjos praleidžia žaisdamos.

TYRIMO REZULTATAI IR JŲ APTARIMAS

SP moterų krepšinio komandos technikos klaidų rodikliai. Komandos parengtumą konkrečiose rungtynėse galima nagrinėti ir vertinti pagal objektyvius duomenis (skaitines charakteristikas), užrašytus per rungtynes.

Technikos klaidų skaičius rodo komandos techninį bei taktinį pasirengimo lygį.

Išanalizavus stebėtas rungtynes (n=20) paaiškėjo, kad 2004/2005 metų LSKL sezone SP komanda vidutiniškai per rungtynes padarė po 21,7 technikos klaidas, o 2005/2006 metų sezone vidutiniškai po 20,4 technikos klaidas (1 lentelė). Šių rodiklių vidurkių skirtumas nėra statistiškai reikšmingas ($t=0,42$; $p>0,05$).

Kitos Lietuvos studentų krepšinio lygos komandos (išskyrus SP) 2005/2006 metų sezone vidutiniškai per rungtynes padarydavo po 12,3 technikos klaidas. Palyginus šių komandų technikos klaidų vidurkius su SP komandos 2005/2006 sezone paaiškėja, kad kitos komandos klydo ženkliai rečiau ($t=4,74$; $p<0,05$).

1 lentelė. **SP moterų krepšinio komandos technikos klaidų kiekybiniai rodikliai (vidutiniškai per 1 rungtynes)**

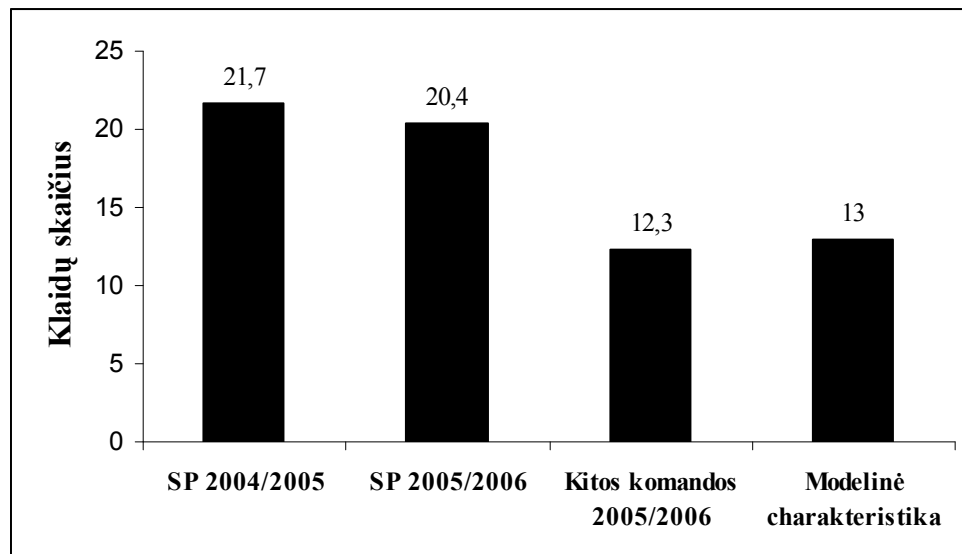
Klaidos per 1 rungtynes	SP 2004–2005 m.	SP 2005–2006 m.	Kitos komandos 2005–2006 m.	Modelinės charakteristikos
Iš viso klaidų	21,7	20,4	12,3	13
Perduodant kamuolį	10,2 (47%)	10,0 (49%)	5,7 (46%)	–
Varant kamuolį	8,8 (41%)	7,5 (37%)	3,7 (30%)	–

Gaudant kamuolį	2,7 (12%)	2,9 (14%)	2,9 (24%)	–
-----------------	--------------	--------------	--------------	---

Nustatę, kad nėra esminių skirtumų tarp skirtingų sezonų SP komandos technikos klaidų kiekybinių rodiklių, galime daryti prielaidą, kad tiek kamuolio dydžio pakeitimas, tiek dalies žaidėjų pasikeitimas tarp sezonų, komandos techniniam ir iš dalies taktiniam parengtumui neturėjo esminės įtakos. Tačiau taip tvirtinti negalime, nes tokius rezultatus galėjo lemti ir nepakankamai aktyvus žaidėjų dalyvavimas puolime.

Palyginus SP komandos ir likusių LSKL merginų komandų technikos klaidų vidurkius su geriausių (n=8) moterų krepšinio komandų dalyvavusių 2000 metų Sidnėjaus olimpinėse žaidynėse technikos klaidų rodikliais (vid. per 1 rungtynes 13 technikos klaidų; min – 10; max – 16) matome, kad kitų komandų rodiklių vidurkiai yra statistiškai panašūs ($t=0,66$; $p>0,05$), tuo tarpu SP komandos abiejų sezonų rodikliai yra ženkliai blogesni (2004 – 2005m. $t=4,70$; $p<0,05$; 2005 – 2006m. $t=5,54$; $p<0,05$) (1 pav.).

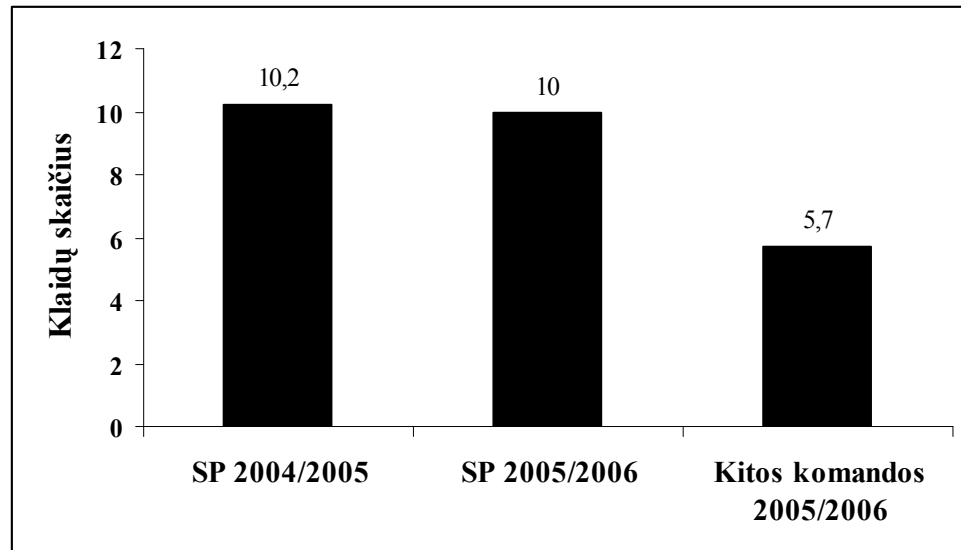

1 pav. LSKL komandų technikos klaidų kiekybiniai rodikliai (vidutiniškai per 1 rungtynes)

Išanalizavus stebėtas rungtynes paaiškėjo, kad tiek SP komandos, tiek kitų LSKL komandų žaidėjos dažniausiai klydavo perduodamos kamuolį. SP komanda 2004 – 2005 m. sezone vidutiniškai per rungtynes padarydavo po 10,2 (47% visų klaidų) klaidas perduodant kamuolį; 2005 – 2006 m. – po 10,0 (49%); kitos komandos – po 5,7 (46%) (2 pav.).

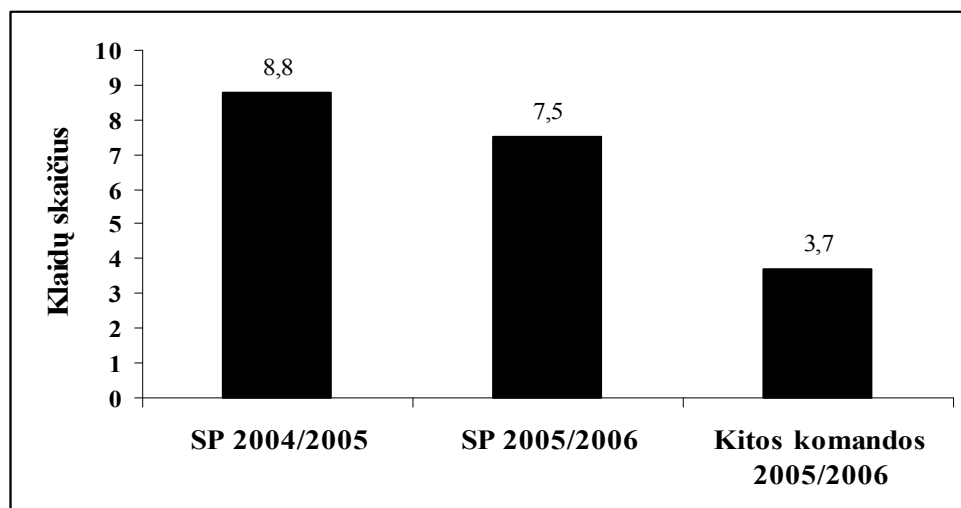
Palyginus šių rodiklių vidurkius paaiškėjo, kad SP komandos klaidų perduodant kamuolį pokytis nėra statistiškai reikšmingas ($t=0,10$; $p>0,05$). Tuo tarpu kitų LSKL komandų

šių klaidų kiekybiniai rodikliai, lyginant su SP tame pačiame sezone, yra ženkliai geresni ($t=2,94$; $p<0,05$).

2 pav. LSKL komandų technikos klaidų perduodant kamuolį kiekybiniai rodikliai (vid. per 1 rungtynes)

Visų komandų daromos klaidos varant kamuolį pasikartoja rečiau, tačiau jų skaičius taip pat yra didelis. 2004 – 2005 metais SP komanda vidutiniškai per vienerias rungtynes padarydavo po 8,8 klaidas varant kamuolį (41% visų klaidų), 2005 – 2006 – po 7,5 (37%), kitos komandos – po 3,7 (30%) (3 pav.).

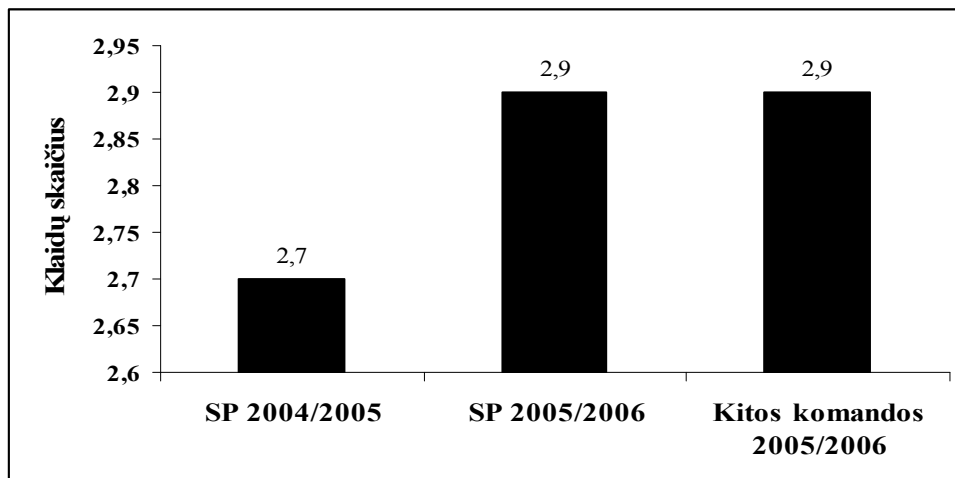

3 pav. LSKL komandų technikos klaidų varant kamuolį kiekybiniai rodikliai (vidutiniškai per 1 rungtynes)

SP komandos klaidų varant kamuolį pokytis nėra statistiškai reikšmingas ($t=0,89$; $p>0,05$); tuo tarpu kitų LSKL komandų šių klaidų kiekybiniai rodikliai, lyginant su SP tame pačiame sezone, yra ženkliai geresni ($t=3,43$; $p<0,05$).

Rečiausiai visų komandų žaidėjos klysta gaudydamos kamuolį. 2004 – 2005 metais SP komanda vidutiniškai per vienerias rungtynes padarydavo po 2,7 klaidas gaudant kamuolį (12% visų klaidų), 2004 – 2005 m.– po 2,9 (14%), kitos komandos – taip pat po 2,9 (24%) (4 pav.).

Šių rodiklių vidurkių skirtumas SP komandos (skirtingų sezonų) nėra statistiškai reikšmingas ($t=0,19$; $p>0,05$); taip pat ir lyginant to paties sezono SP ir kitų LSKL komandų rodiklius ($t=0,00$; $p>0,05$).

4 pav. LSKL komandų technikos klaidų gaudant kamuolį kiekybiniai rodikliai (vidutiniškai per 1 rungtynes)

Išanalizavę gautus duomenis galime teigti, kad abiejų sezonų SP komandos klaidų kiekybiniai rodikliai yra panašūs, tačiau lyginant juos su kitų LSKL komandų padaromomis klaidomis matome, kad šios komandos padaromų klaidų kiekis – ženkliai didesnis. Iš vienos pusės tai rodo nepakankamai gerą šios komandos techninį bei iš dalies taktinį žaidėjų parengtumą, iš kitos pusės – didelius tobulėjimo rezervus.

Mažas SP komandos priešininkų padaromų klaidų skaičius taip pat rodo ir nepakankamai aktyvią šios komandos gynybą.

Visų komandų žaidėjos dažniausiai klysta perduodamos kamuolį, rečiausiai – gaudydamos. Tai rodo, kad rengiant žaidėjas didelį dėmesį reikia skirti kamuolio perdavimo technikos tobulinimui, taip pat žaidėjų gebėjimams bendradarbiauti rengiant puolimo akcijas.

SP komandos žaidėjų technikos klaidų rodikliai. Norint objektyviai įvertinti žaidėjų parengtumą, būtina vertinti atskirų amplitudų žaidėjų veiklos objektyvius rodiklius. Technikos klaidos yra vieni tokių rodiklių (Stonkus, 2000, 2003).

Žaidimo rodikliai yra informatyvūs kai pateikiami, lyginami ir aptariami tarp tas pačias funkcijas atliekančių žaidėjų (įžaidėjų, krašto puolėjų, vidurio puolėjų), o modelinių charakteristikų ir mūsų žaidėjų žaidimo duomenų lyginimas įgalina objektyviai įvertinti krepšininkų pasirengimo lygį, jų rengimo kryptingumą (Stonkus, 1987, 1998, 2003).

Technikos klaidų skaičius vienas pagrindinių rodiklių atspindinčių įžaidėjų vaidmenį organizuojant puolimo veiksmus.

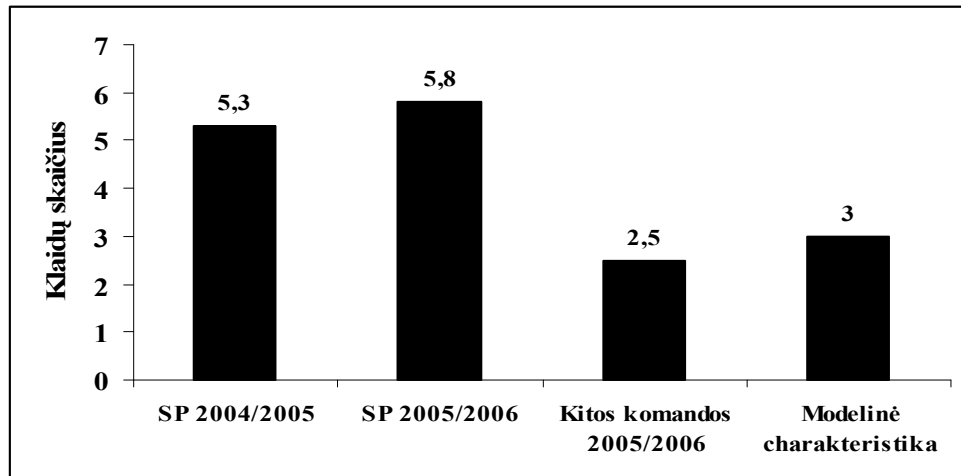
Įžaidėjų klaidų rodikliai. Išanalizavus stebėtas rungtynes paaiškėjo, kad SP komandos įžaidėjos 2004 – 2005 metų LSKL sezone vidutiniškai per 40 žaidimo minučių padarydavo po 5,3 technikos klaidas, o 2005 – 2006 metų sezone – po 5,8. Kitos LSKL komandų įžaidėjos 2005 – 2006 metų sezone padarydavo po 2,5 (1 lentelė).

2 lentelė. **LSKL įžaidėjų technikos klaidų skaičius ir pobūdis (vidutiniškai per 40 žaidimo minučių)**

Amplua	SP 2004–2005 m.			SP 2005–2006 m.			Kitos komandos 2005–2006 m.		
	Įžaidėjos	5,3	Perduodant kamuolį	2,5 (47%)	5,8	Perduodant kamuolį	3,0 (52%)	2,5	Perduodant kamuolį
Varant kamuolį			2,4 (46%)	Varant kamuolį		2,5 (44%)	Varant kamuolį		0,6 (25%)
Gaudant kamuolį			0,3 (6%)	Gaudant kamuolį		0,3 (5%)	Gaudant kamuolį		0,5 (20%)

Nustatę žaidėjų technikos klaidų kiekybinius rodiklius pastebėjome, kad SP komandos (skirtingų sezonų) įžaidėjų rodikliai buvo panašūs, tačiau kitų komandų įžaidėjos klydo rečiau (2,5 klaidos).

Modelinė didelio meistriškumo įžaidėjų charakteristika yra 3 klaidos per 40 žaidimo minučių (5 pav.).

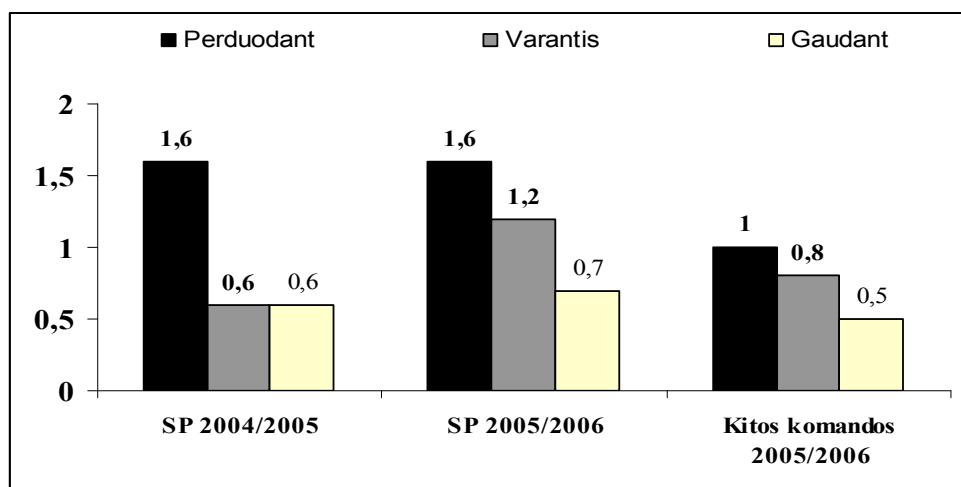

5 pav. Įžaidėjų technikos klaidos padaromos per 40 žaidimo minučių

Išanalizavus įžaidėjų padaromas technikos klaidas pagal jų pobūdį paaiškėjo, kad SP komandos įžaidėjos 2004 – 2005 metų sezone dažniausiai klysdavo perduodamos kamuolį po 2,5 klaidas per 40 žaidimo minučių (tai sudaro 47% visų įžaidėjų klaidų), rečiausiai – gaudydamos kamuolį po 0,3 klaidas (6%) (6 pav.).

2005 – 2006 metais įžaidėjos per 40 žaidimo minučių vidutiniškai padarė po 3 klaidas perduodant (52%), 2,5 varant (44%) ir 0,3 gaudant (5%).

Kitų LSKL komandų įžaidėjos 2005 – 2006 metų sezone dažniausiai klysdavo taip pat perduodamos kamuolį, vidutiniškai per 40 žaidimo minučių po 1 klaidą perduodant kamuolį (45%), 0,8 varant (34%), 0,5 gaudant (21%).

6 pav. Įžaidėjų technikos klaidų kiekybiniai rodikliai per 40 žaidimo minučių

Techninių klaidų rodikliai rodo ne itin aukštą SP komandos įžaidėjų techninį bei taktinį parengtumą lygį, kuris neatitinka šių dienų galimybių ir poreikių. Tuo tarpu kitų LSKL

komandų įžaidėjų parengtumas yra gana aukštas, ir esant dinamiškam žaidimui, dažniausiai neviršija 3 technikos klaidų per 40 žaidimo minučių.

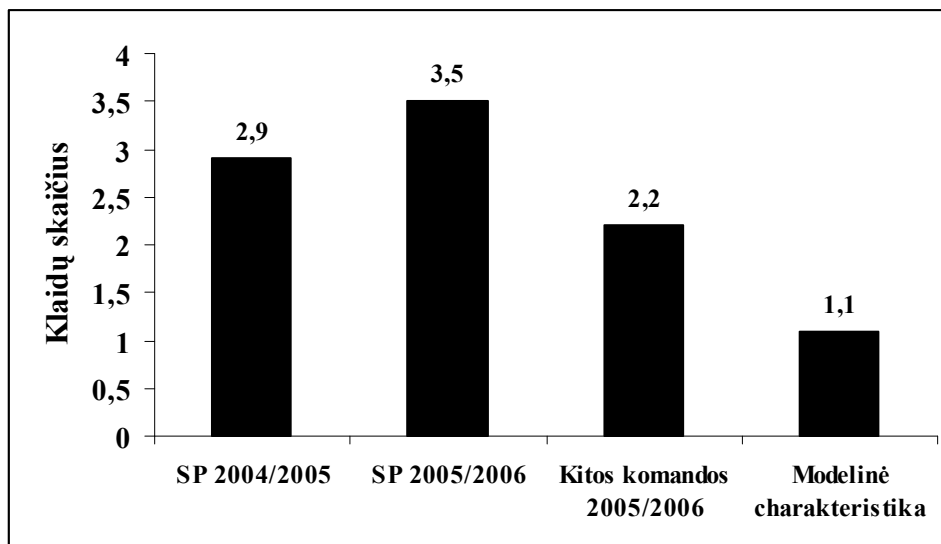
Visų komandų įžaidėjos dažniausiai klysta perduodamos kamuolių, tačiau SP komandos šio amplita žaidėjoms nemažų rūpesčių kelia ir netobulas kamuolio varymo technikos įvaldymas.

Krašto puolėjų klaidų rodikliai. SP komandos krašto puolėjos per 40 žaidimo minučių 2004 – 2005 metais vidutiniškai padarydavo po 2,9 technikos klaidas, o 2005 – 2006 metų sezone vidutiniškai po 3,5 klaidas. Kitos LSKL komandos 2006 – 2007 metais vidutiniškai padarydavo po 2,2 technikos klaidas (3 lentelė).

3 lentelė. **Didelio meistriškumo krašto puolėjų technikos klaidų skaičius ir pobūdis (vid. per 40 žaidimo minučių)**

Amplua	MRU 2004 – 2005 m.			MRU 2005 – 2006 m.			Kitos komandos 2005 – 2006 m.		
	Krašto puolėjos	2,9	Perduodant kamuolių	1,6 (56%)	3,5	Perduodant kamuolių	1,6 (45%)	2,2	Perduodant kamuolių
Varant kamuolių			0,6 (22%)	Varant kamuolių		1,2 (36%)	Varant kamuolių		0,8 (34%)
Gaudant kamuolių			0,6 (22%)	Gaudant kamuolių		0,7 (19%)	Gaudant kamuolių		0,5 (21%)

SP komandos krašto puolėjos taip pat dažniau klydo (2,9 ir 3,5 klaidos per 40 žaidimo minučių) nei kitų komandų krašto puolėjos (2,2 klaidos). O atsižvelgiant į modelinę krašto puolėjų charakteristiką (1,1 klaida per 40 žaidimo minučių) motome, kad visų komandų šio amplita žaidėjų techninis parengtumas taip pat nėra pakankamai geras (7 pav.).

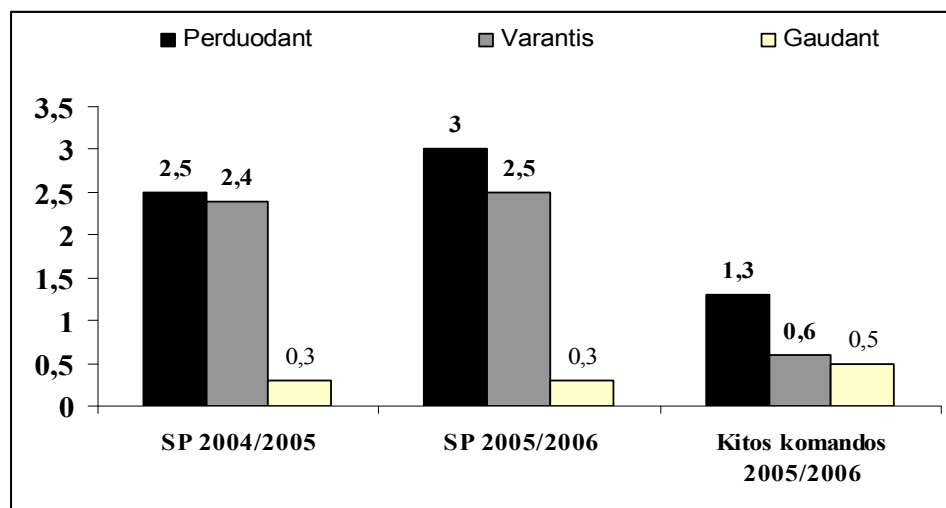

7 pav. **Krašto puolėjų technikos klaidos padaromos per 40 žaidimo minučių**

Išanalizavus krašto puolėjų padaromas technikos klaidas pagal jų pobūdį paaiškėjo, kad šio amplua žaidėjos, kaip ir įžaidėjos dažniausiai klydo perduodamos kamuolį SP komandos žaidėjos abiejų sezonų metu po 1,6 (atitinkamai 56% ir 45%), kitų komandų – po 1 (45%) klaidą per 40 žaidimo minučių).

SP komandos krašto puolėjos 2004 – 2005 metais vienodai dažnai klydo tiek varydamos, tiek gaudydamos kamuolį, vidutiniškai po 0,6 kartus (22%). Tuo tarpu 2005 – 2006 metais atitinkamai po 1,2 (36%) ir 0,7 (19%).

Kitų komandų šio amplua žaidėjos varydamos kamuolį klydo po 0,8 (34%), gaudydamos po 0,5 (21%) karto per 40 žaidimo minučių.

8 pav. Krašto puolėjų technikos klaidų kiekybiniai rodikliai per 40 žaidimo minučių

Atsižvelgiant į technikos klaidų skaičių, visų komandų krašto puolėjų techninis bei taktinis pasirengimas nėra pakankamai geras.

Kaip ir įžaidėjų, krašto puolėjų prarastų kamuolių dažniausia priežastis yra neteisingas kamuolio perdavimas.

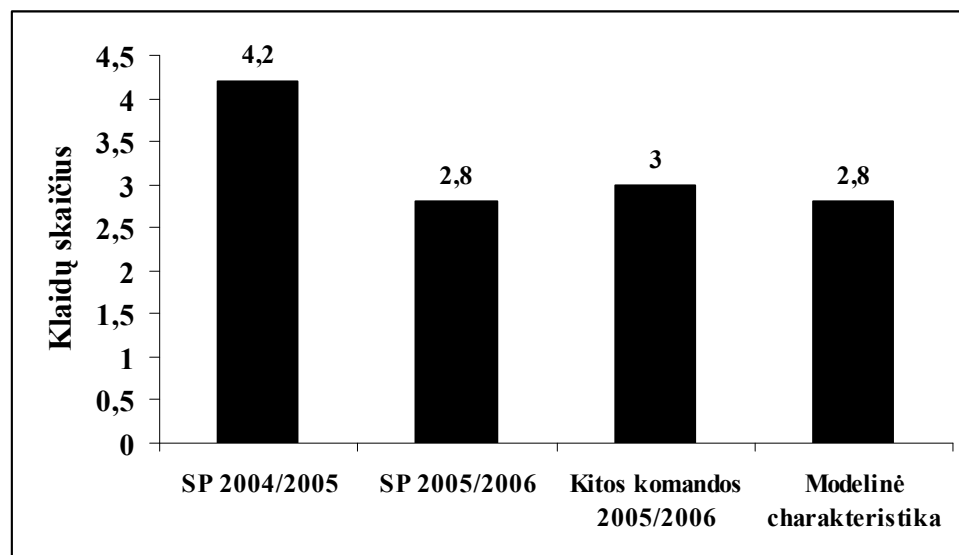
Vidurio puolėjų klaidų rodikliai. SP vidurio puolėjos 2004 – 2005 metų sezone per 40 žaidimo minučių vidutiniškai padarydavo po 4,2 technikos klaidas, o 2005 – 2006 metais – po 2,8.

Kitų komandų vidurio puolėjos 2005 – 2006 metais per tą patį žaidimo laiką vidutiniškai suklysdavo po 3 kartus (4 lentelė).

4 lentelė. **Didelio meistriškumo vidurio puolėjų technikos klaidų skaičius ir pobūdis (vidutiniškai per 40 žaidimo minučių)**

Amplua	SP 2004 – 2005 m.		SP 2005 – 2006 m.		Kitos komandos 2005 – 2006 m.				
	Vidurio puolėjos	4,2	Perduodant kamuolį	1,7 (41%)	2,8	Perduodant kamuolį	1,3 (46%)	3,0	Perduodant kamuolį
Varant kamuolį			1,8 (42%)	Varant kamuolį		0,7 (24%)	Varant kamuolį		1,0 (35%)
Gaudant kamuolį			0,7 (17%)	Gaudant kamuolį		0,8 (30%)	Gaudant kamuolį		1,0 (35%)

Išanalizavus vidurio puolėjų technikos klaidų rodiklius matome, kad 2004 – 2005 metais šie rodikliai buvo blogesni nei 2005 – 2006 metais. Tuo tarpu 2005 – 2006 metų sezone kitų komandų vidurio puolėjos padarė nedaug klaidų lyginant su modeline šio amplua žaidėjų charakteristika.

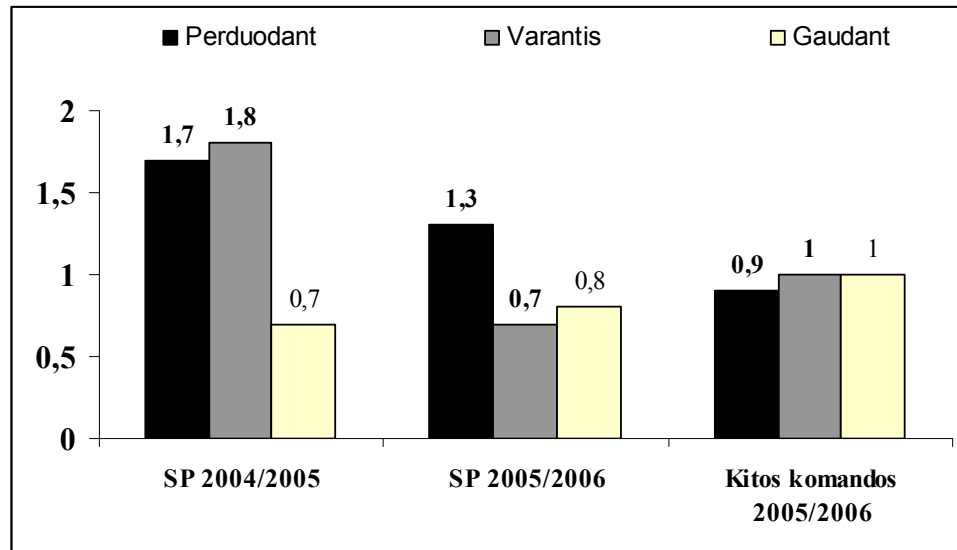
9 pav. **Vidurio puolėjų technikos klaidos padaromos per 40 žaidimo minučių**

Pagal technikos klaidų pobūdį 2004 – 2005 metais SP komandos vidurio puolėjos dažniausiai klydavo perduodamos ir varydamos kamuolį (perduodant – 1,7 (41%), varant – 1,8 (42%). Gaudydamos kamuolį jos klydavo po 0,7 karto (17%).

2005 – 2006 metais SP komandos šio amplua žaidėjos dažniausiai klydavo perduodamos kamuolį, vidutiniškai po 1,3 (46%) karto per 40 žaidimo minučių. Tuo tarpu lyginant su praėjusio sezono rezultatais dažniau klydo gaudydamos kamuolį, vidutiniškai po 0,8 (30%) karto. Varydamos kamuolį klydo po 0,7 (24%) karto.

Kitų LSKL komandų vidurio puolėjos vienodai dažnai klysdavo tiek varydamos, tiek gaudydamos kamuolį, vidutiniškai po 1 (35%) klaidą per 40 žaidimo minučių. Perduodamos kamuolį klydo šiek tiek rečiau, vidutiniškai po 0,9 (31%) karto.

10 pav. Vidurio puolėjų technikos klaidų kiekybiniai rodikliai per 40 žaidimo minučių

Tokią gana ženklų SP komandos vidurio puolėjų technikos klaidų skaičiaus sumažėjimą galima aiškinti ne tik technikos tobulėjimu, žaidybinės patirties įgijimu, bet įtakos taip pat galėjo turėti ir tai, kad dažnai įžaidėjos ir krašto puolėjos dėl nepakankamo techninio ir taktinio parengtumo dažnai nesugebėdavo kamuolio perduoti vidurio puolėjoms.

IŠVADOS

1. 2004 – 2005 m. SP komanda padarė vidutiniškai po 21,7 technikos klaidas, o 2005 – 2006 m. – po 20,4, tačiau šis pokytis nėra statistiškai reikšmingas ($t=0,42$; $p>0,05$). 2004 – 2005 m. kitos LSKL komandos padarė vidutiniškai po 12,3 technikos klaidas (ženkliai mažiau nei SP tame pačiame sezone $t=4,74$; $p<0,05$).

2. Visų komandų įžaidėjos dažniausiai klydo perduodamos kamuolį, šios klaidos sudaro nuo 46% iki 49% visų klaidų. Rečiausiai klydo gaudant kamuolį, šio rodiklio procentinė sudėtis svyruoja nuo 12% iki 24%.

3. SP moterų krepšinio komandoje per 40 žaidimo minučių daugiausiai technikos klaidų padaro įžaidėjos (2004 – 2005 m. – po 5,3; 2005 – 2006 m. – po 5,8). Kitose LSKL komandose dažniausiai klydo vidurio puolėjos (3,0).

LITERATŪRA

1. Neumann H. Trening koszykowski. Taktyka, technika, kondycja. – Wrocław: „Marshal“, 1999.
2. Stonkus S. Krepšinis. – Vilnius: „Mokslas“, 1985.
3. Stonkus S. Krepšinis. Žaidimo ypatybės. Tendencijos. Modeliai. – Vilnius, 1987.
4. Stonkus S. Žaidimai. Teorija ir didaktika / krepšinis. – Kaunas: LKKI, 1998.
5. Stonkus S. Krepšinio testai. – Kaunas: LKKA, 2000.
6. Stonkus S. Krepšinis. Istorija, teorija, didaktika. Kaunas: LKKA, 2003.
7. Stonkus S. Sporto terminų žodynas. Kaunas: LKKI, 1996.
8. Stonkus S., Bogušas V. Sportiniai žaidimai. Kaunas: LKKI, 1978.
9. Summit P.H., Jennings D. Basketball. Fundamentals and Team play. Chicago: Brown Benchmark Publishers, 1996.
10. Wootten M. Coaching basketball successfully. Illinois: Leisure press, 1992.

BASKETBALL – A COMPONENT PART OF MOVEMENT TRAINING OF FUTURE POLICE OFFICERS

Jonas Kurševičius¹, Asoc. Prof. Dr. Robertas Veršinskas²,
Asoc. Prof. Dr. Algirdas Muliarčikas³

¹Kaunas University of Technology Physical education and sport center
^{2,3}Mykolas Romeris University Faculty of Public Security

S U M M A R Y

The aim of the study. To estimate technical failures and order the female basketball players of Mykolas Romeris University during the competitions. **Methods.** 1. Theoretical analyze method. 2. Pedagogical observation. 3. Mathematical statistics. **Subjects.** Ten female basketball players of Mykolas Romeris University were observed during the competitions (n=10) on 2004–2005 years and ten of them (n=10) on 2005–2006 years during Lithuanian students basketball league season. During the competitions the technical **qualitative** failure of Mykolas Romeris University team and competitor were written.

Conclusions:

1. 2004 – 2005 years Mykolas Romeris University team made 21,7 technical mistakes, 2005 – 2006 years 20,4, but this variation is not statistical significant ($t=0,42$;

$p > 0,05$). 2004–2005 years others Lithuanian students basketball league teams made 12,3 technical mistakes ($t=4,74$; $p < 0,05$).

2. All teams players made mistakes by passing the ball, these mistakes reach from 46% till 49% all of mistakes. There were made less mistakes by catching ball from 12% till 24%.

3. Mykolas Romeris University female basketball team during of 40 min game technical mistakes made lead-off (2004 – 2005 years 5,3 mistakes; 2005 – 2006 years 5,8 mistakes). In others Lithuanian students basketball league teams middle attacker made more mistakes (3,0).

POLICIJOS VEIKLOS UŽTIKRINANT VIEŠĄJĮ SAUGUMĄ VERTINIMO YPATUMAI

Doc. dr. Laima Ruibytė¹
Vilius Velička², MRU VSF, Kauno m. VPK Žaliakalnio PK
Timas Petraitis³

¹Mykolo Romerio universiteto Kauno Viešojo saugumo fakulteto Humanitarinių mokslų katedra
V. Putvinskio g. 70, LT –44211 Kaunas–ACP
Telefonas (8~37) 30 36 64
Elektroninis paštas laimaruibyte@mruni.eu

²Mykolo Romerio universiteto Kauno Viešojo saugumo fakulteto Policijos veiklos katedra ²
V. Putvinskio g. 70, LT –44211 Kaunas–ACP
Telefonas (8~37) 20 67 50
Elektroninis paštas: vilius.velicka@mruni.eu

³timaspetraitis@mruni.eu

***Pagrindinės sąvokos :** policijos pareigūnai, policininkų požiūris į bendravimą su piliečiais, policijos ir visuomenės bendradarbiavimas, policininkų veiklos motyvai.*

SANTRAUKA

Visuomenės nuomonės apklausos rezultatai rodo, kad Lietuvoje policija pasitiki daug mažesnė gyventojų dalis, negu kitose Europos Sąjungos valstybėse narėse, todėl šiame tyrime siekėme išsiaiškinti, gyventojų požiūrį į policijos darbo kokybę, pačių policininkų požiūrį į savo darbą; ir žmonių turėjusių ir neturėjusių tiesioginio kontakto su policijos pareigūnais vertinimo skirtumus, bei nustatyti gyventojų ir policininkų bendradarbiavimo ypatumus.

Tyrime dalyvavo 334 asmenys: 178 gyventojai ir 156 policininkai. Tyrimo tikslu buvo sukonstruotos dvi anketos, kurių pagalba siekėme išsiaiškinti įvairius policijos veiklos vertinimo aspektus. Viena 14 klausimų anketa buvo skirta pareigūnams, kita – 16 klausimų anketa buvo skirta gyventojams. Rezultatai parodė, kad daugiau kaip pusė kontaktavusių su policijos pareigūnais (64,9 %) vertina jų bendravimą palankiai (labai gerai ir gerai), tačiau ir blogai bei labai blogai vertinančių su jais bendravusių pareigūnų darbą gyventojų yra nemažai (35,1 %). Apie pusę nukentėjusių nuo nusikaltimo piliečių gerai vertina policijos darbuotojų profesionalumą, bet kita panašaus dydžio piliečių dalis vertina juos gana kritiškai. 59,4 % nukentėjusiųjų mano, jog jiems nepakankamai buvo suteikta informacijos apie tyrimo eigą arba ji buvo nelabai suprantama. Labiausiai gyventojai bendravime su policijos pareigūnais pasigenda

paslaugumo, dėmesingumo ir pagarbumo. Tendencija, nors ir labai nežymi, būti mažiau dėmesingiems ir paslaugiams matyti ir pačių policijos pareigūnų atsakymuose. Pagrindine nenoro pranešti apie nusikaltimą priežastimi abi pusės nurodo baimę nukentėti. Piliečiai antra pagal svarbą priežastimi, kodėl visuomenė nebūtų linkusi pranešti apie nusikaltimą, nurodė neigiamą bendravimo su policija patirtį. Tyrimas išaiškino motyvacinius veiksnius darančius įtaką policininkų veiklai.

ĮVADAS

Iki 20 a. vidurio Vakarų pasaulyje vyravo požiūris, kad policininkui, atliekančiam savo funkcijas, užtenka suprasti veikimo taktiką ir turėti elementarias teisinės žinias. Tai buvo siejama su tuo, kad pati policija buvo identifikuojama ne kaip paslaugas teikianti organizacija, o kaip baudžiamąjį persekiojimą vykdanči organizacija. Tik 20 a. pabaigoje Vakarų pasaulyje išivyravo naujos viešojo valdymo tradicijos, kurių centras yra žmogus. Žmogaus teisės tapo daugelio socialinių gyvenimo sričių prioritetu [5]. Todėl iškilo būtinybė ir policijai, kaip vienai iš svarbiausių institucijų, užtikrinančių viešąją tvarką ir viešąją saugumą, peržiūrėti savo prioritetus ir suformuluoti savo koncepciją, kurios tikslas būtų teikti paslaugas visuomenei. Moksliniais tyrimais patvirtinta, kad vienoje svarbiausių policijos veiklos sričių – nusikaltimų išaiškinime, be visuomenės pagalbos policija išaiškina mažiau nei 10 procentų nusikaltimų [6]. Policijai priėmus filosofiją, kurios pagrindinis tikslas yra ne baudžiamasis persekiojimas, o paslaugos teikimas piliečiams, įtraukiant juos į nusikaltimų prevencijos programas, iš esmės pakeitė policijos ir visuomenės santykius. Lietuvos Respublikos Policijos veiklos įstatymo 14 straipsnio 3-je dalyje, kuri įsigaliojo nuo 2008 m. spalio 1 d., yra numatyta, kad teritorinės policijos įstaigos atlieka šias funkcijas [4]:

1) atsižvelgdamos į kriminogeninę padėtį ir vietos gyventojų poreikius, kartu su savivaldybių institucijomis, įstaigomis, asociacijomis ir kitais asmenimis kuria ir įgyvendina nusikalstamumo kontrolės ir prevencijos programas;

2) pagal savo kompetenciją įgyvendina nusikalstamų veikų ir kitų teisės pažeidimų prevenciją, atskleidimą ir atlieka jų tyrimą;

3) organizuoja ir įgyvendina priemones viešajai tvarkai ir visuomenės saugumui užtikrinti;

4) nukentėjusiems nuo nusikalstamų veikų ir kitų teisės pažeidimų ar esantiems bejėgiškos būklės asmenims teikia neatidėliotiną gyvybei, sveikatai ar turtui išsaugoti reikalingą pagalbą;

5) policijos generalinio komisaro nustatyta tvarka saugo rastus ir perduotus policijai dokumentus, daiktus, vertybes ir kitoki turtą ir imasi priemonių grąžinti juos teisėtiems savininkams ar valdytojams;

6) atlieka eismo automobilių keliais priežiūrą ir policijos generalinio komisaro nustatyta tvarka patruliuoja viešose vietose;

7) teisės aktų nustatyta tvarka atlieka paiešką dingusių ar pasislėpusių asmenų, kurių buvimo vieta nežinoma ir dėl kurių teisės aktų nustatytais pagrindais ir tvarka priimtas sprendimas paskelbti paiešką, rastų neatpažintų lavonų, nežinomų ligonių ar nežinomų vaikų asmens tapatybės nustatymą;

8) teisės aktų nustatyta tvarka ir atvejais išduoda licencijas, leidimus ir kontroliuoja, kaip laikomasi nustatytų licencijuojamos veiklos sąlygų;

9) teisės aktų nustatyta tvarka nagrinėja asmenų pranešimus, prašymus ir skundus;

10) pagal savo kompetenciją tvarko registrų ir informacinių sistemų duomenis;

11) įstatymų nustatytais atvejais ir tvarka vykdo teismų nuosprendžius, nutarimus ir nutartis;

12) teikia policijos generaliniam komisarui tvirtinti veiklos planus;

13) atlieka kitas teisės aktuose nustatytas funkcijas, reikalingas policijos uždaviniams apskrities teritorijoje įgyvendinti.

Nurodytos funkcijos atspindi susiformavusią policijos, kaip paslaugas visuomenei teikiančios institucijos, koncepciją, kuriai įgyvendinti būtina žinoti, kaip policija yra pasiruošusi įgyvendinti šią koncepciją ir kokia dabar egzistuojanti visuomenės nuomonė į tų funkcijų vykdymą.

Visuomenės nuomonės apklausos rezultatai rodo, kad Lietuvoje policija pasitiki daug mažesnė gyventojų dalis, negu kitose Europos Sąjungos valstybėse narėse. Pavyzdžiui 2004 m. Suomijoje policija pasitikėjo 88 %, Danijoje 86 %, Austrijoje 76 %, Vokietijoje 76 %, Maltoje ir Švedijoje po 70 % gyventojų [7]. Mūsų artimiausi kaimynai latviai ir estai irgi labiau pasitikėjo savo policija (atitinkamai 60 % ir 40%) negu lietuviai (32 %). Tokie rodikliai iš esmės išliko nepakitę ir iki dabar. Policijos departamento užsakymu buvo atlikti tyrimai, kurių metu paaiškėjo, kad 2008 m. daugiau nei pusė Lietuvos gyventojų, t.y. 53 %, policija pasitiki (2 %visiškai

pasitiki, 51 % pasitiki). 39 % apklaustųjų teigia, kad policija nepasitiki (6 % visiškai nepasitiki, 33 % nepasitiki.). 2007 metai Latvijoje atlikti tyrimai parodė, kad policija pasitiki 45% gyventojų (5,3% - visiškai pasitiki, 39,7% pasitiki), o nepaįtikinčiųjų skaičius yra panašus kaip ir Lietuvoje – 37,1% [3]. Tuo tarpu Estijoje įvykusi policijos reforma stipriai pakėlė tiek policijos prestižą, tiek pačių policininkų pasitenkinimą savo organizacija [1].

Išanalizavus Lietuvos Policijos departamento užsakymu kompanijos „Baltijos tyrimai“ atliktus 2008 metais tyrimo „Lietuvos gyventojų apklausa apie policiją“ duomenis [7] matyti, kad nuo 2004 metų iki 2007 metų pasitikėjimas policija nežymiai augo (nuo 48 % iki 57 %) ir tik 2008 metais truputį sumažėjo iki 53 %. Apklausos duomenimis Lietuvos gyventojai dažniausiai nepasitiki policija, nes mano, jog policija yra susijusi su nusikaltėliais ir policijoje vyrauja korupcija. Taip nurodė 36 % apklaustųjų gyventojų. Antra nepasitikėjimo policija priežastimi 26 % gyventojų nurodė blogą policijos darbą.

Gyventojai supranta ir nepakankamą savo indėlį į pagalbą policijos darbe su nusikalstamumu - 49 % gyventojų nurodė, kad policija palikta viena kovoti su nusikaltėliais, nes nesulaukia pakankamos paramos iš gyventojų ir visuomeninių organizacijų. Apklausoje 57 % respondentų patys pasirengę padėti policijai užtikrinti viešąją tvarką, tačiau tik 37 % mano, kad visuomenė Lietuvoje padeda policijai užtikrinti viešąją tvarką.

Kaip jau minėjome, pagrindinė piliečių nepasitikėjimo policija priežastis piliečių nuomone yra jos korumpuotumas - 58 % apklaustųjų nurodo, kad policijos pareigūnai savo veiksmais provokuoja duoti kyšį. Tokį poveikį bendram policijos įvaizdžiui, mūsų nuomone, daro gana nedidelė dalis policijos pareigūnų – kelių patruliai, tačiau jų veiksmų vertinimas formuoja bendrą nuostatą į policiją. Antra nepasitikėjimo policija priežastis – nepatenkinamas policijos pareigūnų darbas. Tačiau iš apklausos sunku nuspręsti, kokie konkretūs policininkų darbo aspektai yra įvertinami neigiamai - 80% apklaustųjų pažymi, kad policijos pareigūnų išvaizda yra tvarkinga, 46% nurodė, kad policijos pareigūnai yra mandagūs ir dėmesingi žmonėms, 40 % teigia, kad policijos pareigūnai greitai reaguoja į iškvietimus (atvyksta į įvykio vietą). Todėl mums atrodė svarbu išsiaiškinti, kokie konkretūs pareigūnų veiklos aspektai yra taisytini. Tuo tikslu buvo sukurta anketa skirta įvertinti policijos teikiamų paslaugų kokybę

Gyventojų nuomonė apie pareigūnų darbą, kaip ir bet kokios kitos nuostatos, formuojasi tiesioginio patyrimo pagrindu bei kitų nuomonės ar žiniasklaidos poveikyje. Mūsų tyrime siekėme išsiaiškinti, gyventojų požiūrį į policijos darbo kokybę, pačių policininkų požiūrį į savo darbą; ir žmonių turėjusių ir neturėjusių tiesioginio kontakto su policijos pareigūnais vertinimo

skirtumus. Tuo pačiu siekėme palyginti gyventojų ir policininkų saugumo jausmą ir jį įtakančius veiksnius bei nustatyti gyventojų ir policininkų bendradarbiavimo ypatumus.

TYRIMO METODAI IR ORGANIZAVIMAS

Tiriamieji. Tyrime dalyvavo dvi tiriamųjų grupės: gyventojai ir policijos pareigūnai. Viso tyrime dalyvavo 334 asmenys: 178 gyventojai ir 156 policininkai. Didžioji dalis tyrime dalyvavusių asmenų buvo iš Kauno apskrities, išskyrus tam tikrus gyventojus, kurie buvo apklausti elektroniniu anketos variantu internetu.

1 lentelė. Tyrime dalyvavusių asmenų charakteristika.

	Gyventojai		Policijos pareigūnai	
Viso	178		156	
Lytis	vyras	75	vyras	101
	moteris	100	moteris	52
	nenurodė	3	nenurodė	3
Amžius	jauniausias	17	jauniausias	21
	vyriausias	70	vyriausias	49
	vidurkis	29,6	vidurkis	29,16
Išsilavinimas	8 klasių	3		
	vidurinis (specialus vidurinis)	51	vidurinis (specialus vidurinis)	99
			aukštasis neuniversitetinis	34
	aukštasis	121	aukštasis	19
	nenurodė	3	nenurodė	4

Kaip matyti, gyventojų imtyje daugiau moterų (56%), o policininkų imtyje daugiau vyrų (64%), kas atspindi realiai egzistuojantį lyčių santykį nagrinėjamose imtyse. Nors tiriamųjų amžiaus vidurkis beveik identiškas (29,6 gyventojų ir 29,16 policininkų), tačiau gyventojų imtyje amžius pasiskirstęs plačiau. Jauniausiam tirtam gyventojui yra 17 metų, o vyriausiam – 70, kai policininkų imtyje jauniausiam yra 21, o vyriausiam – 49. Skiriasi tirtų policininkų ir gyventojų

išsilavinimo lygis - dauguma tirtų gyventojų yra įgiję aukštąjį išsilavinimą (68%), o policininkų - baigę vidurinę mokyklą (63%).

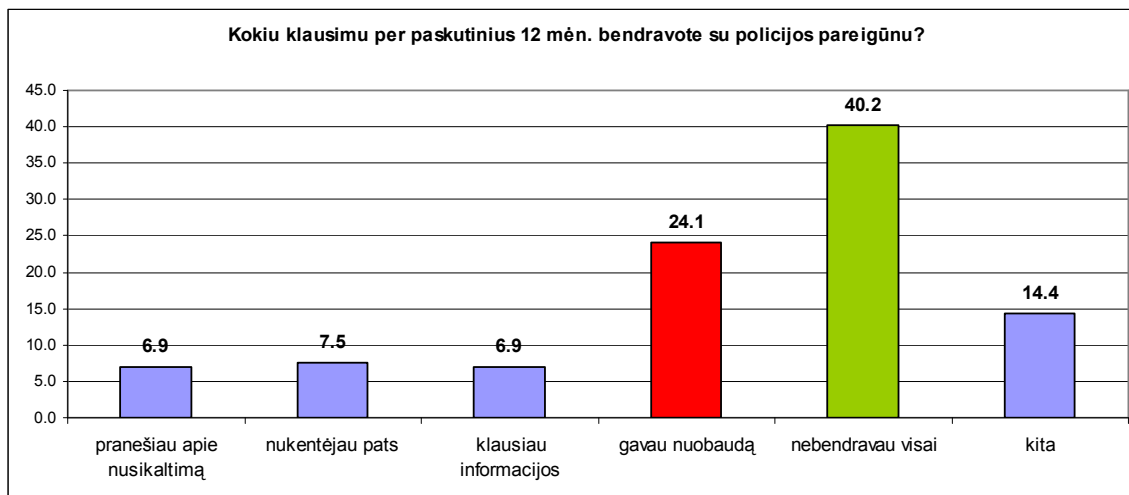
Tyrimo metodai. Tyrimo tikslu buvo sukonstruotos dvi anketos, kurių pagalba siekėme išsiaiškinti įvairius policijos veiklos vertinimo aspektus. Mus labiausiai domino, kaip gyventojai ir patys policininkai vertina policijos pareigūnų elgesį, profesionalumą, saugumo jausmą, bendradarbiavimo ypatumus. Viena 14 klausimų anketa buvo skirta pareigūnams, kita – 16 klausimų anketa buvo skirta gyventojams. Iš esmės tose abiejose anketose buvo pateikti tie patys klausimai respondentams, tik jie turėjo juos atsakyti iš savo vaidmens pozicijų. Pvz., gyventojams buvo užduodamas klausimas „Kaip vertinate su jumis bendravusio pareigūno darbą“, o pareigūnams „Kaip vertinate savo, kaip pareigūno, darbą?“, gyventojams – „Dėl kokių priežasčių neinformuotumėte policijos pamatę nusikaltimą?“, policijos pareigūnams – „Kaip jūs manote, dėl kokių priežasčių gyventojai neinformuoja policijos pamatę nusikaltimą?“ ir pan.

Tyrimo duomenys buvo apdoroti..naudojant SPSS 12.0 *for Windows* programą naudojant aprašomosios statistikos skaičiavimo metodus..

TYRIMO REZULTATAI

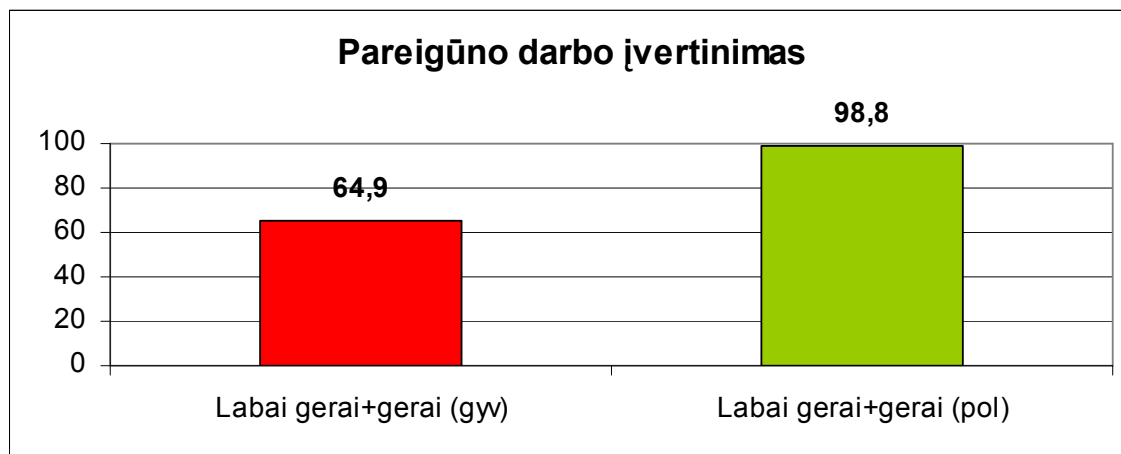
Siekdami išsiaiškinti, kokiomis aplinkybėmis dažniausiai bendrauja gyventojai ir policija, nustatėme, kad 40,2% gyventojų apskritai nebendravo su pareigūnais, o 24,1% buvo nubausti (apie 40% iš visų bendravusių) (1pav.).

1 paveikslas. Kokiose situacijose dažniausiai bendrauja gyventojai ir policija?

Tiek policijos pareigūnų, tiek gyventojų, susidūrusių su policijos pareigūnais, prašėme įvertinti pareigūno darbą. Į klausimus „Kaip vertinate su jumis bendravusio pareigūno darbą?“ (gyventojams) ir „Kaip vertinate savo kaip policijos pareigūno darbą?“ (policininkams) atsakymų pasiskirstymas matyti 2 paveiksle. Blogai ir labai blogai vertinančių su jais bendravusių pareigūnų darbą gyventojų yra 35,1 %, tuo tarpu savo darbą taip vertinančių policininkų buvo tik 1,2% (t.y. vienas iš 100).

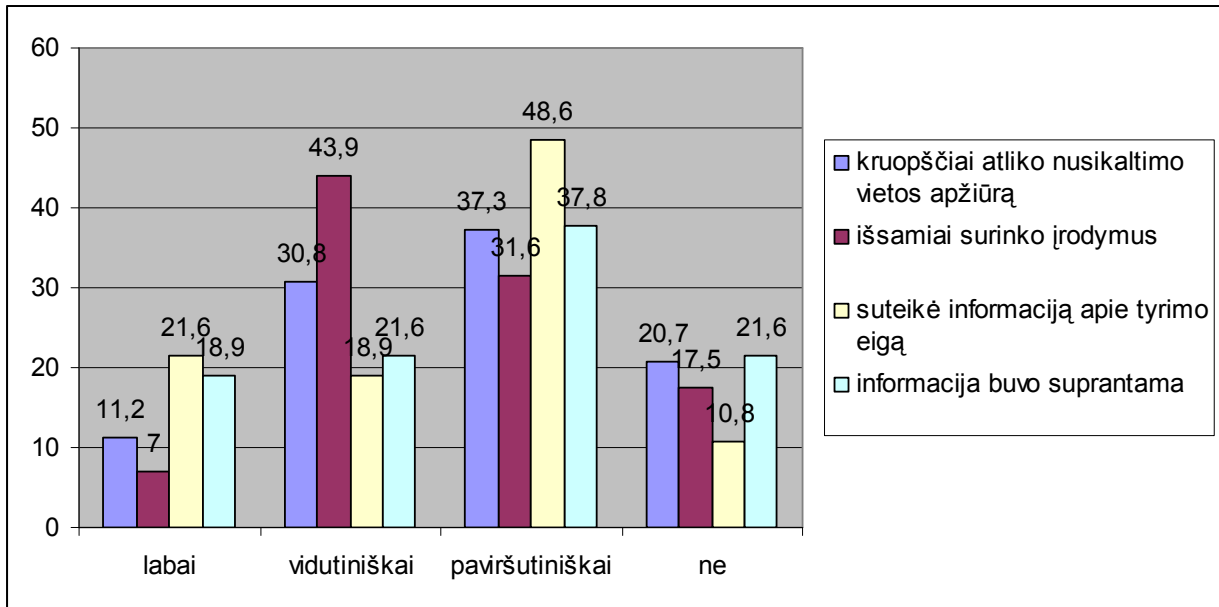
2 paveikslas. Kiek procentų policininkų ir gyventojų vertina pareigūno darbą labai gerai ir gerai?

Palyginus piliečių gavusių ir negavusių nuobaudą vertinimus gauta, kad pareigūno darbo vertinimas baudmės situacijoje skiriasi labai nežymiai nuo kitų bendravimo su pareigūnu situacijų. Pareigūno darbą blogai ir labai blogai įvertino 32,9% gyventojų, kurie buvo nubausti, ir 30,9% gyventojų, kurie bendravo su pareigūnu ne baudmės situacijoje (pvz. klausė kelio, informacijos)

Nors nukentėjusių nuo nusikaltimo gyventojų apklaustųjų imtyje buvo tik 7,5%, vis tik jų nuomonė formuojant kitų gyventojų nuostatą į policininkų profesionalumą turėtų būti didelė. Gauti duomenys atspindi jų požiūrį į policininkų darbo kokybę (3 pav.)

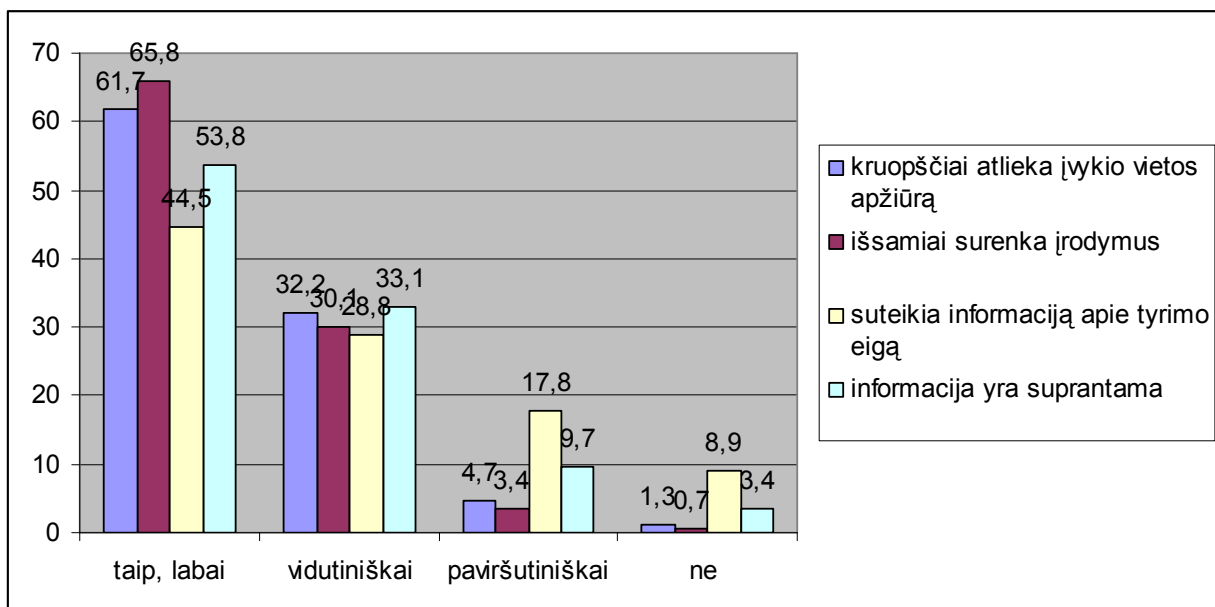
3 pav. Pareigūno profesionalumo vertinimas (gyventojų požiūriu)

37,3 % nukentėjusiųjų mano, kad pareigūnai paviršutiniškai atliko nusikaltimo vietos apžiūrą, o 20,7% - kad atmetinai. Panašus skaičius teigiančių, kad jiems nepakankamai suteikė informacijos apie tyrimo eigą (48,6 % - paviršutiniška, 10,8 %- nesuteikė) ir kad ta informacija nebuvo labai suprantama (37,8% - paviršutiniškai, 21,6 %- nesuprantama)

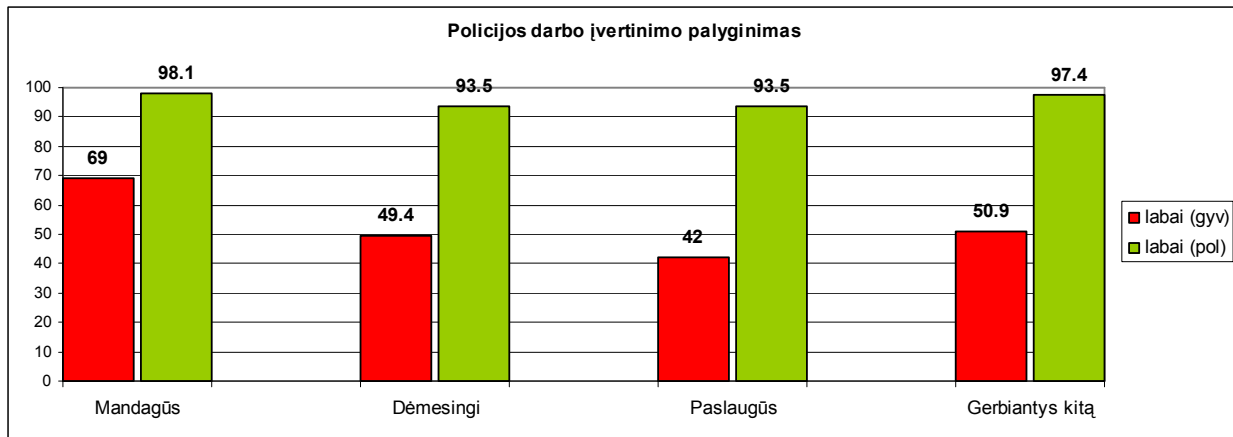
Kaip ir galima tikėtis, policijos pareigūnai savo darbą vertina žymiai geriau negu piliečiai. Tik vienu klausimu jų nuomonė priartėja prie gyventojų – 27,7 % pripažįsta, kad jie ne visada suteikia nukentėjusiems informaciją apie tyrimo eigą (17,8 % - kartais, 8,9 % - nesuteikia)

4 pav. Policijos pareigūnų profesionalumo vertinimas (policininkų požiūriu)

Vertindami pareigūnų bendravimo su piliečiais ypatumus visi apklaustieji apibūdino, pareigūnų mandagumą, dėmesingumą, paslaugumą ir pagarbą piliečiams. Šių aspektų įvertinimas pateikiamas 5 paveiksle.

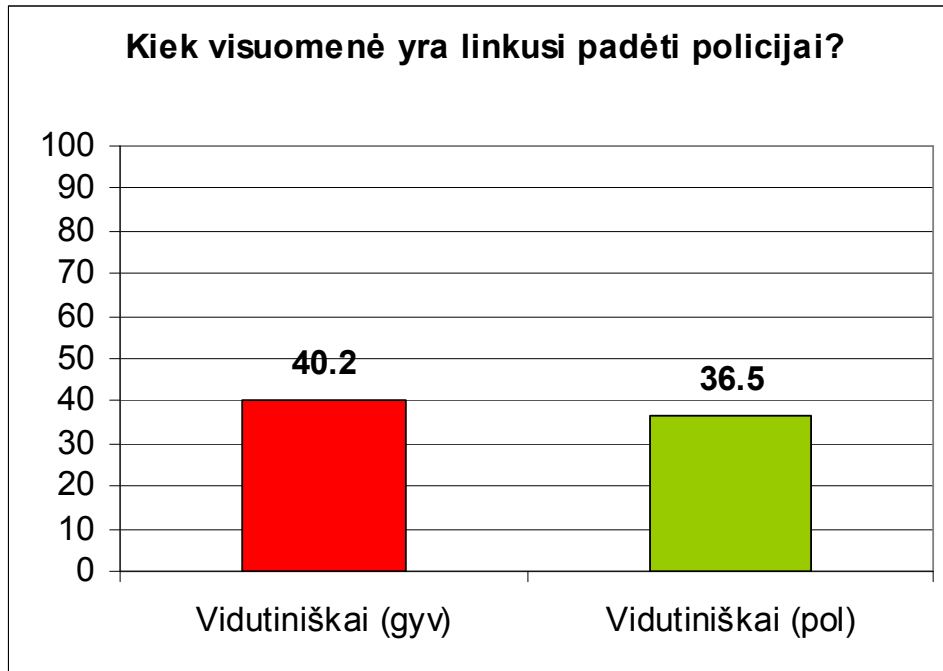
5 paveikslas. Pareigūnų bendravimo aspektų įvertinimas.

Policijos pareigūnai vertina savo bendravimą su piliečiais žymiai geriau nei patys gyventojai, tačiau net ir jų vertinime stebima tendencija būti mažiau dėmesingiems ir paslaugiams. Gyventojų įvertinime tai atsispindi dar ryškiau – 69% gyventojų mano, kad pareigūnai yra mandagūs (labai arba vidutiniškai), 49,4%, kad dėmesingi, 42%, kad paslaugūs. Kad policijos pareigūnai nemandagūs nurodo 7,0% apklaustųjų gyventojų, nedėmesingi - 14,7%, nepagarbūs – 17,5%, nepaslaugūs - 20,7%.

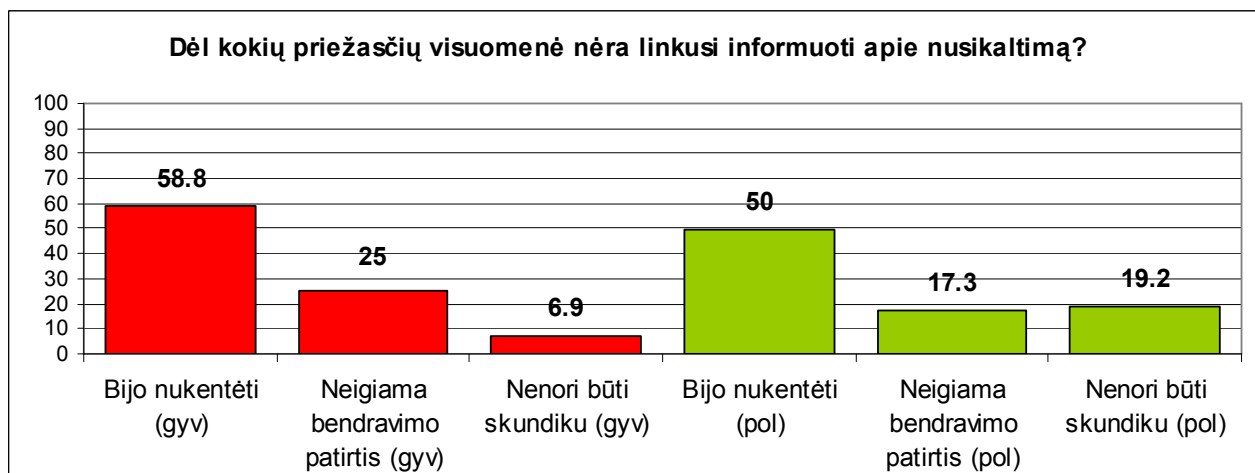
Siekdami išsiaiškinti gyventojų ir pareigūnų požiūrį į visuomenės bendradarbiavimą su policija, klausėme: „Kaip manote, ar visuomenė yra linkusi padėti policijos pareigūnams?“ bei „Kaip jūs manote, dėl kokių priežasčių gyventojai neinformuoja policijos, pamatę nusikaltimą?“. Apibendrinti rezultatai atsispindi 6 ir 7 paveiksluose.

6 paveikslas. Kiek visuomenė yra linkusi padėti policijos pareigūnams?

40,2% gyventojų mano, kad visuomenė yra labai arba vidutiniškai linkusi padėti policijai ir taip pat mano 36,5% policijos pareigūnų.

7 paveikslas. Kokios yra pagrindinės priežastys, trukdančios pranešti apie nusikaltimą?

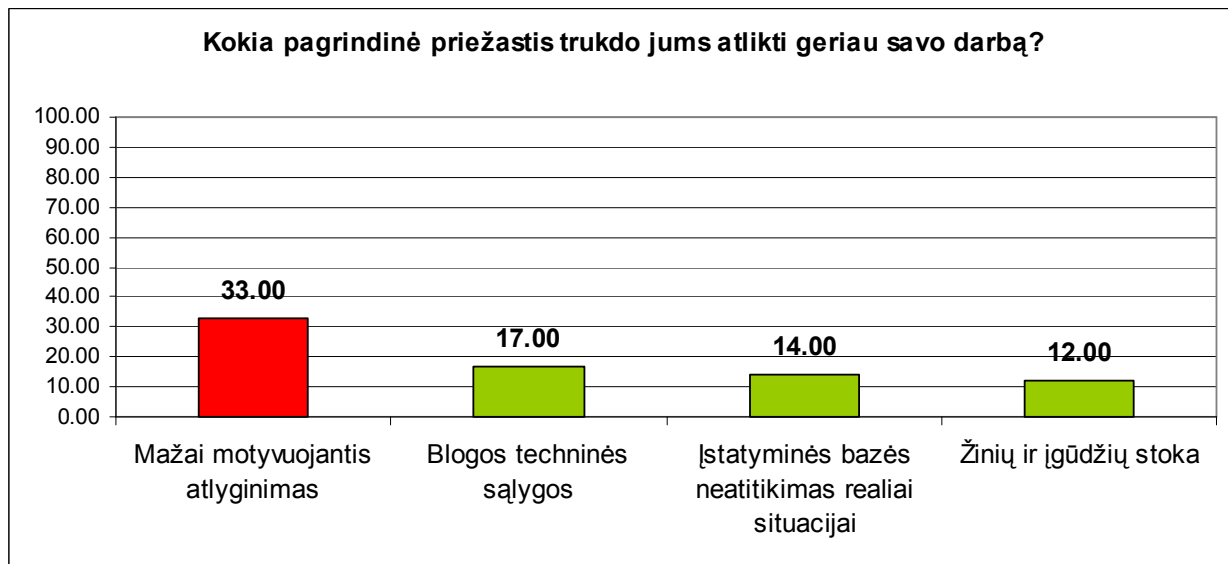

Pagrindine priežastimi tiek gyventojai, tiek pareigūnai nurodo pranešėjo baimę nukentėti asmeniškai (58,8% gyventojų, 50% policininkų). Kaip antrą pagal svarbumą priežastį gyventojai nurodo neigiamą bendravimo su policija patirtį (25%). Tuo tarpu policininkai mano, kad antra pagal svarbumą priežastis yra baimė būti skundiku (19,2%).

Įdomu tai, kad paklausus, ar pats tyrimo dalyvis yra linkęs informuoti policiją, pamatęs nusikaltimą, net 92% dalyvių atsakė, jog informuotų.

Kaip matyti iš 8 paveikslo, pareigūnų nuomone jiems trukdo kokybiškai atlikti savo pareigas yra mažai motyvuojanti atlyginimas (33% dalyvavusių apklausoje pareigūnų nurodo kaip pagrindinę priežastį), blogos techninės sąlygos (17%), įstatyminės bazės neatitikimas realiai situacijai (14%), paties pareigūno žinių ir įgūdžių stoka (12%). Kitos nurodytos priežastys - netinkamas vadovavimas (10 %), per didelis darbo krūvis (9 %)

8 paveikslas. Pagrindinės priežastys, trukdančios pareigūnams dirbti geriau.

Tyrimo dalyvavusių pareigūnų alga yra 1000-3300 Lt. (vidurkis: 1977,54 Lt.).
Norima alga - 1800-5000 Lt. (vidurkis: 3334,40 Lt.).

REZULTATŲ APTARIMAS

Atliktas tyrimas palietė kelis svarbius policijos darbo ar su juo susijusius aspektus: bendravimą su piliečiais, policijos ir visuomenės bendradarbiavimą, pareigūnų požiūrį į tai, kas trukdo efektyviau atlikti savo pareigas.

Reikia pažymėti, kad daugiau kaip pusė kontaktavusių su policijos pareigūnais vertina jų bendravimą palankiai (labai gerai ir gerai), tačiau ir blogai bei labai blogai vertinančių su jais bendravusių pareigūnų darbą gyventojų irgi yra nemažai (35,1 %). Apie pusę nukentėjusių nuo nusikaltimo piliečių gerai vertina policijos darbuotojų profesionalumą, bet kita panašaus dydžio piliečių dalis vertina juos gana kritiškai. Ypač pažymėtina tai, kad 59,4 % nukentėjusiųjų mano, jog jiems nepakankamai buvo suteikta informacijos apie tyrimo eigą arba ji buvo nelabai suprantama. Tą iš dalies pripažįsta ir kai kurie policijos pareigūnai.

Pareigūnai teigia, kad jie bendrauja pakankamai gerai (įvertinimas „labai gerai“ ir „vidutiniškai“): mandagumas - 98,1%, dėmesingumas – 93,5%, paslaugumas – 93,5% ir pagarba kitam – 97,4%. Gyventojai vertina pareigūnų bendravimą kritiškiau: mandagumas – 69%, dėmesingumas – 49,4%, paslaugumas – 42%, pagarba kitam – 50,9%. Kaip matyti labiausiai gyventojai pasigenda paslaugumo, dėmesingumo ir pagarbumo. Tendencija, nors ir labai nežymi, būti mažiau dėmesingiems ir paslaugiams matyti ir pačių policijos pareigūnų atsakymuose. „Jei mandagumas yra reglamentuotas įstatymo ir policijos etikos kodekso, tai dėmesingumą ir paslaugumą galima prisikirti nereglamentuotam elgesiui. O jį apsprendžia auklėjimas ir kultūra, bendros visuomenės ir policijos vertybės. [2]. Toks didelis neatitikimas tarp gyventojų ir pareigūnų vertinimo gali būti paaiškintas ir tuo, kad tyrime dalyvavę pareigūnai iš tikrųjų yra pakankamai mandagūs, paslaugūs, dėmesingi, o gyventojai paprasčiausiai susidūrė su tyrime nedalyvavusiais pareigūnais. Ateities tyrimuose būtų naudinga sukcentruoti dėmesį būtent į „išorinį“ policijos sluoksnį (patruliais, pranešimus apie nusikaltimą priimančiais operatoriais), kurie daugiausiai bendrauja su piliečiais ir įvertinti būtent jų darbo kokybę.

Kaip atskleidė tyrimas, policijos pareigūno bendravimas turi labai didelę įtakos policijos ir visuomenės bendradarbiavimui. Piliečiai antra pagal svarbą priežastimi, kodėl visuomenė nebūtų linkusi pranešti apie nusikaltimą, nurodė neigiamą bendravimo su policija patirtį. Todėl pakankamai logiška būtų teigti, kad pagerėjus policijos bendravimo kokybei, turėtų pagerėti ir visuomenės bei policijos bendradarbiavimas. Tam, kad dar labiau padidinti visuomenės norą bendradarbiauti, reikia sutelkti dėmesį sprendžiant pagrindinę nenoro bendradarbiauti priežastį – baimę nukentėti. Šioje vietoje esminiu tampa pranešusio apie nusikaltimą piliečio saugumo užtikrinimas, kuris yra pasiekiamas garantuojant jo anonimiškumą. Įdomu tai, kad net 92% tyrime dalyvavusių gyventojų teigė, jog praneštų apie nusikaltimą policijai (tie patys gyventojai teigė, kad tik 40,2% visuomenės narių yra linkę pranešti apie nusikaltimą). Tokius rezultatus galima aiškinti keliomis hipotezėmis. Pirmiausia, tyrime iš tikrųjų galėjo dalyvauti pakankamai sąmoningi ir brandūs piliečiai (68% turėjo aukštąjį išsilavinimą). Antra, piliečiai ryškiai pervertina savo pasiryžimą ir atsidūrę realioje situacijoje, kai reikia atlikti pranešimo veiksma, sudvejotų ir nepraneštų. Apibendrinant, požiūris į visuomenės norą padėti policijai tiek pačių gyventojų (40,2%), tiek ir policininkų (36,5%) yra pakankamai pesimistinis.

Policijos pareigūnų nuomone pagrindinė priežastis, trukdanti jiems atlikti savo darbą geriau, yra mažai motyvuojantis atlyginimas (33%). Žengėme dar vieną žingsnį šia kryptimi ir klausėme, kiek gi pinigų jiems reiktų? Apibendrinus paaiškėjo, kad vidutiniškai bent

jau tyrime dalyvavusiems policijos pareigūnams atlyginimą reiktų pakelti 40,69% arba 1356,86 Lt. Kitos pagal svarbumą priežastys trukdančios geriau dirbti pareigūnams – didelis darbo krūvis (17%), blogos techninės sąlygos (15%), įstatyminės bazės neatitikimas realiai situacijai (12%), netinkamas vadovavimas (11%).

Vienas iš įdomių rezultatų šiame tyrime buvo bausmės įtaka pareigūno darbo vertinimui. Palyginus gyventojus, kurie buvo bausti (o tokių buvo, net 40% iš visų bendravusių su pareigūnais) paaiškėjo, kad jie pareigūno darbą vertina tik nežymiai blogiau nei nebausti gyventojai. Ar bausmė neturi įtakos pareigūno darbo vertinimui? Šis rezultatas gali būti įvairiai interpretuojamas. Galima teigti, kad Lietuvos visuomenė yra pratusi tapatinti pareigūną kaip asmenį, kuris baudžia (policininkas = „baudėjas“) ir kol kas nemato policijos pareigūno kaip saugotojo, gynėjo, pagalbininko, todėl ir tai, kad juos baudžia, jiems atrodo natūralu. Kita vertus, nubaustieji buvo daugiausiai už KET pažeidimus, ir galima daryti prielaidą, kad bausti buvo teisėtai, todėl bausmė nesukėlė didelio pykčio nubaustiesiems (tuo labiau, jei buvo „draugiškai susitarta“ dėl bausmės dydžio).

Apibendrinant reikia pažymėti, kad yra nemažai veiksnių galinčių pagerinti policijos pareigūnų darbą, o tuo pačiu ir Lietuvos policijos prestižą, kurios naujas šūkis įpareigoja: „Ginti. Saugoti. Padėti.“ (šūkyje nėra ketvirto žodžio – bausti). Šio tyrimo tikslas buvo patyrinėti vieną iš jų – bendravimo su piliečiais problemą. Jis parodė, kad šioje srityje dar yra daug kas nuveikti gerinant sąveiką tarp policijos pareigūnų ir gyventojų, formuojant tinkamas pareigūnų elgesio nuostatas ir jų pačių požiūrį į bendravimo su piliečiais svarbą.

IŠVADOS

1. Daugiau kaip pusė kontaktavusių su policijos pareigūnais (64,9 %) vertina jų bendravimą palankiai (labai gerai ir gerai), tačiau ir blogai bei labai blogai vertinančių su jais bendravusių pareigūnų darbą gyventojų yra 35,1 %.
2. Apie pusę nukentėjusių nuo nusikaltimo piliečių gerai vertina policijos darbuotojų profesionalumą, bet kita panašaus dydžio piliečių dalis vertina juos gana kritiškai. 59,4 % nukentėjusiųjų mano, jog jiems nepakankamai buvo suteikta informacijos apie tyrimo eigą arba ji buvo nelabai suprantama. Tą iš dalies pripažįsta ir kai kurie policijos pareigūnai.
3. Labiausiai gyventojai bendravime su policijos pareigūnais pasigenda paslaugumo, dėmesingumo ir pagarbumo. Tendencija, nors ir labai nežymi, būti mažiau dėmesingiems ir paslaugiems matyti ir pačių policijos pareigūnų atsakymuose.

4. Tiek pareigūnų, tiek gyventojų požiūris į visuomenės ir policijos bendradarbiavimą nesiskyrė ir buvo pakankamai pesimistinis (gyventojai mano, kad 40,2% visuomenės narių yra linkę pranešti apie nusikaltimą, o policininkai mano, kad 36,5%). Pagrindine nenoro pranešti apie nusikaltimą priežastimi abi pusės nurodo baimę nukentėti. Piliečiai antra pagal svarbą priežastimi, kodėl visuomenė nebūtų linkusi pranešti apie nusikaltimą, nurodė neigiamą bendravimo su policija patirtį.
5. Policijos pareigūnų nuomone pagrindinė priežastis, trukdanti jiems atlikti savo darbą geriau, yra mažai motyvuojantis atlyginimas. Kitos pagal svarbumą priežastys trukdančios geriau dirbti pareigūnams – didelis darbo krūvis, blogos techninės sąlygos, įstatyminės bazės neatitikimas realiai situacijai, netinkamas vadovavimas.

LITERATŪRA

1. Estijos policininkai vertina pokyčius pozityviai. //Policija, 2008, Nr.23 , 8-12 p. 2008
2. Justickis V., Navikas G. Bendravimo psichologija.- Vilnius: LPA, 1995.
3. Ka veikojas policijas tels? //Kartiba un Drošiba, August 2008, Nr.1, 10-11 p.
4. Lietuvos Respublikos Seimo nutarimas „Dėl Lietuvos policijos sistemos plėtros programos patvirtinimo“. Valstybės žinios. 2006-12-30 Nr. 144-5466, 11 punktas.
5. Raipa A., Smalskys V.. Policijos personalo rengimo vadybiniai ir istoriniai aspektai. Viešoji politika ir administravimas. 2006 m. Nr. 18, , p. 78-79.
6. Roper.R. Kriminalinių nusikaltimų prevencija, pertvarkius piliečių ir policijos santykius. Lietuvos policijos akademijos mokslo darbai. ?T.3. P. 106.
7. <http://www.policija.lt/index.php?id=91> Policijos departamento užsakymu atlikti rinkos ir visuomenės nuomonės tyrimų kompanijos „Baltijos tyrimai“ tema „Lietuvos gyventojų apklausa apie policiją“.

THE EVALUATION OF POLICE WORK BY CITIZENS

assoc.prof. Laima Ruibyte
Vilius Velicka
Timas Petraitis

Mykolas Romeris University

Keywords: *police officers' and policemen's attitude towards cooperation with citizens, cooperation between the police and publicity, motivation of the activities of policemen.*

Summary

The results of a survey of public opinion show that the Police in Lithuania are less trusted by population than in other countries members of the European Union, consequently, we have tried to ascertain the attitude of population towards the quality of police work and the attitude of policemen themselves towards their work; as well as the difference in the assessment between people who have had and have not had a direct contact with police officers and also establish the peculiarities of cooperation between inhabitants and policemen.

334 people have participated in the investigation: 178 residents and 156 policemen. Two questionnaire forms have been prepared for the investigation with the help of which we have tried to ascertain various aspects of the police activities. One questionnaire form including 14 questions has been prepared for police officers and the other one of 16 questions has been intended to inhabitants. The results have shown that more than a half of people who had contacts with police officers (64,9%) assess interaction positively (very good and good), nevertheless, the number of people assessing the interaction with police officers poorly and very poorly is still not inconsiderable (35,1%). About one half of the aggrieved people assess the regularity of police officers well; however, the assessment of the other part of the same size is rather critical. 59,4% of the aggrieved consider that they were insufficiently informed either about the run of the investigation or about its intelligibility. In communication with police officers the inhabitants miss attention, attentiveness and courtesy most often. There is a slight tendency to be less attentive and courteous in the answers of police officers too. Both sides indicate that the major reason not to report about the fulfilled crime is fear to suffer for it. Inhabitants indicated that the second according to the significance reason not to inform about the crime is negative experience of cooperation with the police. The investigation has detected the motivation factors which influence the activities of policemen.

VALSTYBĖS SIENOS APSAUGĄ BEI VSAT VEIKLĄ REGLAMENTUOJANČIUOSE TEISĖS AKTUOSE APTIKTŲ KOLIZIJŲ ANALIZĖ

Danguolė Seniutienė

Mykolo Romerio universiteto Viešojo saugumo fakulteto Valstybės sienos apsaugos katedra
V. Putvinskio g. 70, LT- 44211, Kaunas
Telefonas 8 (37) 30 36 40,
El.p.dseniutiene@mruni.eu

Pagrindinės sąvokos: pasienis, kolizija, pasienio kontrolės punktas.
Keywords: border, security, post f border protection.

SANTRAUKA

Nacionalinė teisė kaip visuma skirta reguliuoti tam tikrus visuomeninius santykius ir tik tinkamai juos reguliuodama ji atlieka savo pagrindinę paskirtį. Nors teisės aktų kūrimas (teisėkūra) yra vienas iš pagrindinių teisinės valstybės bruožų bei ganėtinai sudėtingas procesas, kurio metu klaidos neleidžiamos, tačiau tiek dėl valstybės politinės, ekonominės raidos bei dėl visuomeninių santykių raidos (vieniems santykiams atsirandant kitiems sunykstant) atitinkamuose teisės aktuose galime aptikti prieštaravimų (kolizijų).

Atsižvelgiant į tai, kad valstybės sienos apsauga yra viena iš prioritetinių vykdomosios valdžios veiklos krypčių jai skiriamas atitinkamas dėmesys. Taip pat dėl sienos apsaugos politikos svarbos ir pobūdžio valstybės sienos apsaugą reglamentuoja ne tik nacionaliniai teisės aktai bet ir tarptautinės sutartys bei kiti tarptautiniai teisės aktai. Dėl teisės aktų gausos jų įvairovės bei nuolatinio keitimosi (nestabilumo) sudėtinga vienokią ar kitokią teisinį santykį reglamentuoti tinkamai, kad jis atitiktų visus teisės aktams keliamus reikalavimus. Tad giliau panagrinėję vienokią ar kitokią sferą reglamentuojančius teisės aktus, juose galime aptikti vienokių ar kitokių netikslumų, neatitikimų ar prieštaravimų kitiems teisės aktams.

Šiame straipsnyje bus bandoma panagrinėti kai kuriuos teisės aktus reglamentuojančius valstybės sienos ir Valstybės sienos apsaugos tarnybos (toliau VSAT)

veiklą bei atskleisti juose aptiktus prieštaravimus, neatitikimus kitiems teisės aktams (kolizijas).

Darbo tikslas - vadovaujantis lyginamuoju ir analizės metodu nustatyti (aptikti) valstybės sienos apsaugą reglamentuojančiuose teisės aktuose kolizijas, bei pabandyti pasiūlyti racionalių jų sprendimo metodų bei variantų.

Rašant darbą remtasi literatūra, kurios sąrašą pagrinde sudaro teisės aktai tiek tarptautiniai, tiek nacionaliniai, reglamentuojantys valstybės sienos apsaugą bei VSAT veiklą.

Valstybės sienos apsaugą bei VSAT veiklą reglamentuojančiuose teisės aktuose aptiktų kolizijų analizė

Pirmiausia straipsnyje atkreiptas dėmesys į Lietuvos Respublikos vyriausybės 1996-07-30 nutarimą Nr. 914 “Dėl valstybės sienos jūroje ir teritorinės jūros apsaugos sistemos funkcionavimo taisyklių patvirtinimo.”

Minėtu nutarimu patvirtintos valstybės sienos jūroje ir teritorinės jūros apsaugos sistemos funkcionavimo taisyklės (toliau – taisyklės) iš esmės nebeatitinka nūdienos reikalavimų. Jos buvo parengtos vadovaujantis šiuo metu jau nebegaliojančiais Lietuvos Respublikos valstybės sienų apsaugos įstatymu bei Lietuvos Respublikos valstybės sienos įstatymu. Nors taisyklių Bendrojoje dalyje teigiama, kad minėtos taisyklės reglamentuoja valstybės sienos subjektų bendradarbiavimą saugant valstybės sieną jūroje, jose iš esmės bendradarbiavimas nėra tiksliai apibrėžtas, o tik pateikiamos bendrosios nuorodos, kuriose trūksta tikslumo.

Minėtų taisyklių 3.4. punkte “taikus plaukimas Lietuvos Respublikos teritorine jūra” išdėstyta taikaus plaukimo sąvoka yra ganėtinai siauroka palyginus su 2000-05-09 Valstybės sienos ir jos apsaugos įstatymo 7 straipsnyje pateiktais taikaus praplaukimo atvejais.

Taisyklių 4.1.6. punkte nustatyta, kad pasienio policija “vykdo nustatyta tvarka laivų atpažinimą ir apžiūra”, tačiau jokios tvarkos dėl laivų tikrinimo ar apžiūros išskyrus 1996-01-15 Lietuvos Respublikos nutarimą Nr. 91 “Dėl laivų žvejojančių Baltijos jūros Lietuvos ekonominėje zonoje ir teritoriniuose vandenyse, tikrinimo tvarkos patvirtinimo” nėra patvirtinta.

Taisyklių 4.19. punktas, kuriame apibrėžta sąvoka “pasienio kontrolė” taip pat tikslintinas, nes įstatymų leidėjas Valstybės sienos ir jos apsaugos įstatymo 2 straipsnyje nustatė sąvoką patikrinimas, kuri turėtų ir pakeisti sąvoką “pasienio kontrolė”.

Taip pat kol nėra tiek aukščiausiu lygiu tiek vietiniu lygiu tarp valstybės sienos apsaugos subjektų pasirašytų bendradarbiavimo sutarčių kalbėti apie taisyklėse nustatytus teritorinės jūros kontrolės principus negalime.

Taisyklių 8.1. punkte vartojama sąvoka “jūros vidaus vandenis” jau nebeegzistuoja po to, kai buvo Vyriausybės nutarimu Nr. 1292 “Dėl Baltijos jūros pakrantės taškų Lietuvos Respublikos teritorinės jūros riboms nustatyti patvirtinimo”(Žin., 2000, Nr. 40-1472) patvirtinti pakrantės taškai nuo, kurių matuojamas teritorinės jūros plotis.

Taisyklių 11 punkte įvardinta, kad “Pasienio policija, Krašto apsaugos ministerija, Sveikatos apsaugos ministerija, Susisiekimo ministerija, kiti valstybės sienos apsaugos subjektai stebėjimo ir kitą informaciją, kurią gauna vykdydami tarnybinę veiklą, nuolat teikia stebėjimo sistemos valdymo centrui”. Šiame punkte įrašyta sąvoka “kitą informaciją” praktiškai neturi jokio teisinio krūvio (nėra apibrėžtumo), nes gi ne visos išvardintos žinybos vykdo stebėjimą, o teikti visą informaciją gaunamą vykdant tarnybinę veiklą tiesiog neefektyvu ir nelogiška. Efektyviausia būtų atskiroms žinyboms, atsižvelgiant į jų veiklos sritį, nustatyti skirtingą teikiamos informacijos pobūdį ir jos pateikimo operatyvumą.

Taisyklių 13 punkte įvardinta sąvoka “valstybės sienos režimo jūroje” taip pat juridiniu požiūriu nevertotina, nes įstatymų leidėjas yra nustatęs, kad teritorinėje jūroje ir pasienio ruože galioja pasienio teisinis režimas. Taip pat šiame punkte numatyta galimybė pasienio policijai be pasienio patikrinimo išplaukiančio laivo sulaikymui pateikus paraišką panaudoti budinčius KJP laivus yra diskutuotina, nes nėra teisės aktais sureguliuotas tokios formos pavyzdys bei jos pateikimo tvarka ir finansinis atsiskaitymas tarp žinybų už jų priemonių bei pajėgų panaudojimą.

17.5 punktas labai aktualus teisiniu požiūriu vykdant bet kokio laivo apžiūrą, nes jame nustatyta, kad reikia “surašyti nustatytos formos sustabdyto laivo apžiūros ar sulaikymo protokolą”. Kol kas nėra nustatyta bei atitinkama tvarka patvirtinta ir paskelbta laivo apžiūros protokolo forma, kaip to reikalauja jau minėti Lietuvos respublikos įstatymai bei tarptautinės teisės normos. Neturėdami patvirtintos ir paskelbtos protokolo formos nei viena iš žinybų negali teisėtai kvalifikuoti savo veiksmus sustabdžius užsienio valstybės laivą ir į jį

įsilaipinus, bet koks nepatvirtinto ir nepaskelbto formos protokolo surašymas yra niekinis ir gali turėti neigiamų pasekmių (užsienio valstybės protestas (nota), reikalavimas atlyginti žalą ir pan.) dėl neteisėtų veiksmų atlikimo kitos valstybės atžvilgiu.

Tikslinga nacionaline teise reglamentuoti pažeidėjų sulaikymo, prevencinio patikrinimo procedūras (atitinkančias tarptautinius standartus ir Europos Sąjungos reikalavimus) išskirtinėje ekonominėje zonoje ir teritorinėje jūroje.

Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1995 m. birželio 8 d. nutarimas Nr. 816 “Dėl Lietuvos Respublikos valstybės sienos jūroje ir teritorinės jūros apsaugos koncepcijos” (toliau-koncepcija) kaip ir anksčiau minėtas teisės aktas nebeatitinka nūdienos teisinės bazės reikalavimų bei yra parengti vadovaujantis jau dabar nebegaliojančiais ir pakeistais teisės aktais. Šiais teisės aktais buvo pabandyta reglamentuoti koordinuotą valstybės sienos apsaugos teritorinėje jūroje organizavimą, tačiau iki šiol tai liko tik teisės aktu nustatyti deklaratyvūs principai, kurių įgyvendinimui trukdo tęstinumo nebuvimas t.y., neparengta seka teisės aktų reglamentuojančių įvairių žinybų bendradarbiavimą bei jų veiklos koordinavimą įvairiu lygiu. Šiuo metu kiekviena žinyba teritorinėje jūroje bei išskirtinėje ekonominėje zonoje veikia atskirai pagal savo kompetenciją, nors koncepcijos 10 straipsnis ir teigia, kad valdymo centras renka ir analizuoja informaciją gaunamą iš stebėjimo postų kitų bendradarbiaujančių žinybų bei koordinuoja visų subjektų veiklą teritorinėje jūroje, šiandien galime konstatuoti, kad tai praktiškai kol kas neįgyvendinama, nes matyt, parinktas netobulas žinybų koordinavimo modelis, nes įvykus avarijai ar nelaimingam atsitikimui teritorinėje jūroje ir išskirtinėje ekonominėje zonoje vadovavimą žmonių paieškos ir gelbėjimo darbams organizuoja ir jiems vadovauja Lietuvos Respublikos jūrų paieškos ir gelbėjimo koordinacinis centras.

Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2001 m. vasario 2 d. nutarimas Nr. 126 “Dėl pasienio kontrolės punkto veiklos taisyklių patvirtinimo” (toliau - taisyklės).

Pasirinkant šį teisės aktą nagrinėti tikslas buvo pabandyti rasti tam tikrų jo teisinių sąsajų su teritorinės jūros kontrolės teisiniu reguliavimu bei nustatyti tam tikrų prieštaravimų tarp jų.

Nagrinėjant minėtas taisykles pirmiausiai analizuojama ką taisyklės nustato, tai įtvirtinta taisyklių 1 punkte “Šios taisyklės nustato patikrinimą atliekančių valstybės institucijų funkcijas pasienio kontrolės punktuose ir pasienio kontrolės punktų režimą”, savo ruožtu pasienio

kontrolės punktų režimas apibrėžiamas: “šiose taisyklėse ir kituose teisės aktuose nustatyta asmenų, transporto priemonių, gyvūnų, prekių (daiktų) patekimo į pasienio kontrolės punktus, buvimo juose ir išvykimo (išgabenimo) iš jų, ūkio subjektų veiklos, taip asmenų kitokių teisių įgyvendinimo tvarka ir elgesio pasienio kontrolės punktuose taisyklės”. Nagrinėjant minėtas taisykles bus svarbi ir PKP sąvoka: 2000 m. gegužės 9 d. Valstybės sienos ir jos apsaugos įstatymo Nr. VIII-1666 2 str. nurodoma, kad “Pasienio kontrolės punktas (PKP) – tarptautiniame oro uoste (aerodrome), atvirame tarptautinei laivybai jūrų ir upių (vidaus vandenu) uoste, geležinkelio stotyje ar prie automobilių kelio Lietuvos Respublikos Vyriausybės (toliau – Vyriausybė) nutarimu įsteigta vieta, kurioje patikrinimą atlieka Valstybės sienos apsaugos tarnyba, muitinė ir kitos tam įgaliotos valstybės institucijos”. Operuojant minėtomis teisės aktuose įtvirtintomis sąvokomis bei nuostatomis, siekama, nustatyti Būtingės naftos terminalo pasienio kontrolės punkto įsteigimo jo veikimo teritorinėje jūroje teisinius ypatumus.

Būtingės naftos terminalo PKP buvo įsteigtas ne atvirame tarptautinei laivybai jūrų uoste (kaip nustatyta įstatymo leidėjo), o teritorinėje jūroje (apie 7 km. atstumu nuo kranto), nes tokias PKP ribas, sutampančias su tanklaivių inkaravimo rajono, tanklaivių laivybos koridoriaus ir Būtingės naftos terminalo technologinio įrenginio (jūros plūduro – SPM) saugumo zonos ribomis 1999 m. rugsėjo 13 d. įsakymu Nr. 512/98 patvirtino Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ir Užsienio reikalų ministras. 2002 m. gruodžio 5 d. Klaipėdos valstybinio jūrų uosto įstatymo 2, 4, 8, 9, 11, 12, 13, 14, 15, 17, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 31, 33, 34, 36, 38 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymo Nr. IX-1226 2 straipsnis nustato, kad “Uostas – teritorija (uosto žemė ir akvatorija), skirta laivams įplaukti ir išplaukti, stovėti, aptarnauti, kroviniams perkrauti, taip pat keleiviams aptarnauti”, o akvatorijos ribos nustatytos Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. rugpjūčio 10 d. nutarimu Nr. 1238 “Dėl valstybinės žemės sklypo valdymo teisės suteikimo Klaipėdos apskrities viršininko administracijai ir Lietuvos Respublikos vyriausybės 1993 m. lapkričio 3 d. nutarimo Nr. 822 „Dėl Klaipėdos valstybinio jūrų uosto teritorijos teisinio įregistravimo“ pakeitimo”, kuriame yra apibrėžtos tokios akvatorijos ribos: uosto vidinė akvatorija ir uosto išorinis reidas. Vadovaujantis tuo galime teigti, kad PKP ribų nustatymas iš esmės neatitinka nūdienos teisinės bazės reikalavimų, taip galime tvirtinti ir todėl, nes PKP veiklos taisyklių 7 str. nustatyta, kad PKP ribas nustato VSAT ir Muitinės departamentas derindami su kitomis patikrinimą atliekančiomis institucijomis ir ūkio subjektu, kurio teritorijoje steigiamas PKP.

Darytina išvada, kad taisyklės nors ir parengtos profesionaliai, tačiau pritaikytos daugiausiai automobilių kelio PKP bei sunkiai pritaikomos teritorinėje jūroje įsteigtame PKP. Tikslinga pakoreguoti taisykles numatant PKP ypatumus jūroje įsteigtam PKP.

Valstybės sienos apsaugos tarnybos (VSAT) vado 2003-11-24 įsakymas Nr. 4-623 “Dėl valstybės sienos apsaugos tarnybos pareigūnų, dirbančių pamainomis ir skiriamų vykdyti budėtojų, budėtojų padėjėjų pareigas, darbo laiko”. Šiuo įsakymu buvo apibrėžtos VSAT pareigūnų pareigybės, kurioms leidžiama dirbti 24 val., t.y. budėtojų ir budėtojo padėjėjo pareigybės.

Manytina, kad įsakymas netiksliai apibrėžia pareigybes, kurias užimantys pareigūnai turi teisę dirbti 24 val., nes prieš tai sekęs Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. rugsėjo 9 d. nutarimas Nr.1150 “Dėl nustatytas funkcijas nepertraukiamai vykdančių vidaus reikalų statutinių įstaigų pareigūnų, dirbančių pamainomis, pareigybių sąrašo, šių pareigūnų darbo ir poilsio laiko apskaitos ypatumų patvirtinimo” (toliau - Nutarimas) patvirtino nustatytas funkcijas nepertraukiamai vykdančių vidaus reikalų statutinių įstaigų pareigūnų, dirbančių pamainomis, darbo ir poilsio laiko apskaitos ypatumus ir pareigybių sąrašą: “4. Valstybės sienos apsaugos tarnybos prie Vidaus reikalų ministerijos ir jai pavaldžių vidaus reikalų statutinių įstaigų pareigūnų, dirbančių pamainomis, pareigybės:

- 4.1. laivo vadas;
- 4.2. vyresnysis specialistas;
- 4.3. specialistas;
- 4.4. jaunesnysis specialistas;
- 4.5. vyresnysis kontrolierius;
- 4.6. vyresnysis pasienietis;
- 4.7. pasienietis;
- 4.8. kontrolierius.”

Tai pat pagal VSAT vado patvirtintus Rinktinių etatus budėtojo bei budėtojo padėjėjo pareigybių nėra numatyta. Užkardų etatuose yra Sargybų būrys, o pareigūnai skiriami į Sargybos būrio pasieniečio, vyresniojo pasieniečio, jaunesniojo specialisto, specialisto ar vyresniojo specialisto pareigas. Šį įsakymą iš dalies būtų galima taikyti užkardos pareigūnams vykdančiams pasienio sargybą “užkardos budėtojas”, nes tokia sargyba, pagal Valstybės sienos

apsaugos nuostatus, patvirtintus VSAT vado 2001-12-23 įsakymu Nr. 396 “Dėl valstybės sienos apsaugos nuostatų patvirtinimo” yra numatyta, tačiau pasienio sargybos “budėtojo padėjėjas” nėra. Tikslinga įsakymą formuluoti atsižvelgiant į minėtame nutarime išdėstytas pareigybės.

Valstybės sienos apsaugos zonos statusas. Valstybės sienos ir jos apaugos 2000-05-09 įsakymo Nr. Nr.VIII-1666 2 straipsnis apibrėžta valstybės sienos apsaugos zonos (VSAZ) sąvoką: “Valstybės sienos apsaugos zona – nuo valstybės sienos į Lietuvos Respublikos teritorijos gilumą einanti paženklinta pasienio ruožo teritorijos dalis, kurioje valstybės sienos apsaugai ir jos tvarkymui užtikrinti įgyvendinamos techninės, organizacinės ir teisinės Valstybės sienos apsaugos tarnybos priemonės.”

Kuršių mariose VSAZ pažymėta (paženklinta) Vidaus reikalų ministro 2002-05-09 įsakymu Nr. 231 patvirtintais draudžiamaisiais 5 pavyzdžio VSAZ žyminčiais ženklais (plūdurais). Atsižvelgiant į ženklo technines charakteristikas, jis gali būti statomas tik vandens telkinyje, tad pasibaigus navigacijos sezonui (spalio, lapkričio mėn.) šie ženklai yra iškeliami iš Kuršių marių.

Kol kas nėra numatyto ir nustatyta tvarka patvirtinto draudžiamą ženklo, kuris būtų statomas ant ledo VSAZ nužymėti. Siekiant, išvengti netyčinių valstybės sienos pažeidimų bei, kad asmenys orientuotųsi kur yra valstybės siena yra statomi orientaciniai ženklai.

Nesant nustatyta tvarka patvirtinto ženklo pavyzdžio ant VSAZ ribos, neįmanoma taikyti nustatytas teisinės atsakomybės priemones pasienio teisinio režimo pažeidėjams. Nes nutarimai taikyti administracines poveikio priemones pasienio teisinio režimo pažeidėjams, gali būti apskūsti kaip nepagrįsti ir teismine tvarka ginčijami.

IŠVADOS

Šiame darbe trumpai apžvelgus valstybės sienos apsaugą reglamentuojančius teisės aktus galima konstatuoti, kad:

1. Kai kurie teisės aktai nepilnai atitinka savo paskirties reguliuoti vienokį ar kitokį visuomeninį santykį.
2. Būtina, kai kuriuos teisės aktus tikslinti ar pakeisti nūdienos teisinės bazės nebeatitinkančius, priimant naujus.

3. Turi būti užtikrinamas teisės aktuose išdėstytų imperatyvių nurodymų įgyvendinamas (težtinumas) priimant poįstatyminius teisės aktus, nurodymus, instrukcijas ir pan.

4. Priimant teisės aktus turi būti laikomasi teisės aktų hierarchijos – priimamas teisės aktas neturi prieštarauti aukštesnės galios teisės aktui.

Neleisti susidaryti kolizijoms ar jas laiku pašalinti ta būtina, nes operatyviai nepašalinta ar neišspręsta kolizija gali sukelti tam tikrą sąmyšį tiesioginiams teisės aktų taikytojams bei tiems, kuriems taikomos tokios normos. Tai pat teisės aktuose kuriose yra nepilnai apibrėžtas vienoks ar kitoks teisinis santykis ar yra tam tikrų kolizijų nagrinėjant iš to kilusius teisinius ginčus dažniausiai laimės vienokį ar kitokį santykį pažeidęs asmuo (atsakovas).

LITERATŪRA

1. Konvencija “Dėl tarptautinės jūrų laivybos sąlygų lengvinimo” (Žin., 1999, Nr.103-2953; Žin., 2007 Nr. 97-3916);

2. 2000-05-09 Lietuvos Respublikos Valstybės sienos ir jos apsaugos įstatymas Nr.VIII-1666 (Žin., 2000 Nr.42-1192; 2007 Nr.12-490);

3. 2002 m. gruodžio 5 d. Klaipėdos valstybinio jūrų uosto įstatymo 2, 4, 8, 9, 11, 12, 13, 14, 15, 17, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 31, 33, 34, 36, 38 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymas Nr. IX-1226 (Žin., 2002 Nr.123-5519);

4. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1995 m. birželio 8 d. nutarimas Nr. 816 “Dėl Lietuvos respublikos valstybės sienos jūroje ir teritorinės jūros apsaugos koncepcijos”;

5. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1996-07-30 nutarimas Nr. 914 “Dėl valstybės sienos jūroje ir teritorinės jūros apsaugos sistemos funkcionavimo taisyklių patvirtinimo” (Žin., 1996 Nr.75-1811);

6. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1996-01-15 nutarimas Nr. 91 “Dėl užsienio laivų, žvejojančių Baltijos jūros Lietuvos ekonominėje zonoje ir teritoriniuose vandenyse, tikrinimo tvarkos patvirtinimo” (Žin., 1996 Nr.6-157; 2001 Nr.53-1887);

7. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. balandžio 30 d. nutarimas Nr. 598 „Dėl pasienio teisinio režimo taisyklių patvirtinimo“ (Žin., 2002, Nr. 46-1755; 2008 Nr.11-383);

8. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas 2008 m. sausio 16 d. Nr. 39 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. balandžio 30 d. nutarimo Nr. 598 „DĖL pasienio teisinio režimo taisyklių patvirtinimo“ pakeitimo. (Žin., 2008-01-26, Nr. 11-383);

9. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2001 m. vasario 2 d. nutarimas Nr. 126 „Dėl pasienio kontrolės punktų veiklos taisyklių patvirtinimo“(Žin., 2001, Nr. 12-346; 2006, Nr. 63-2314) ;

10. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. rugpjūčio 10 d. nutarimu Nr. 1238 „Dėl valstybinės žemės sklypo valdymo teisės suteikimo Klaipėdos apskrities virštininko administracijai ir Lietuvos Respublikos vyriausybės 1993 m. lapkričio 3 d. nutarimo Nr. 822 „Dėl Klaipėdos valstybinio jūrų uosto teritorijos teisinio įregistravimo“ pakeitimo” (Žin. 1993 Nr.59-1154; 2009 Nr.15-589)

11. Vidaus reikalų ministro 2002-05-09 įsakymas Nr. 231 “Dėl draudžiamųjų ženklų, žyminčių valstybės sienos apsaugos zonos ribas pavyzdžių bei jų išdėstymo tvarkos patvirtinimo” (Žin., 2002 Nr.52-2019; 2004 Nr.162-5931)

12. VSAT vado 2003-11-24 įsakymas Nr. 4-623 “Dėl valstybės sienos apsaugos tarnybos pareigūnų, dirbančių pamainomis ir skiriamų vykdyti budėtojų, budėtojų padėjėjų pareigas, darbo laiko”.

13. Tarybos sprendimas 1999 m. gegužės 20 d. „Dėl jungtinės priežiūros institucijos, įsteigtos pagal 1990 m. birželio 19 d. pasirašytos Konvencijos, taikančios 1985 m. birželio 14 d. Šengeno susitarimą dėl laipsniško bendrų sienų kontrolės panaikinimo, 115 straipsnį (1999/438/EB)

THE COLLISION ANALYSIS OF LEGAL ACTS REGULATING STATE BORDER GUARD AND ACTIVITY

Danguole Seniutiene

Mykolas Romeris University

SUMMARY

The State Border Guard Service under the Ministry of the Interior of the Republic of Lithuania is a State institution, the purpose whereof shall be to implement guarding of the State border and control over crossing thereof, and in times of war, to defend the State as an integral part of its armed forces.

The Service shall organise and implement its activities, based upon the Constitution of the Republic of Lithuania, laws, international agreements of the Republic of Lithuania and other legal acts.

Officers the position and competence whereof allows of implementing the functions of the Service, in the borderline strip, State border protection zone, frontier zone, border crossing points, secured facilities and territories, territorial sea and frontier inland waters, shall implement these functions following the procedure established by legal acts and for this purpose, they shall have the right to: verify the necessary documents of persons and means of transport, inspect means of transport, and in places where there is no Customs Office, examine freight documents; conduct person's search and baggage check, detain persons suspected of having violated the rules of crossing the State border or regulations of the customs, frontier zone or border crossing point, bring the violators to the official facilities of the Service or police or to neighbourhoods in rural areas, in order to establish the identities and to write up a record of violation of administrative law; summon persons to the official facilities of the Service, police, or other law enforcement institution and obtain explanations thereof, concerning illegal crossing of the State border of which they are aware, circumstances of violations of the rules of the border crossing point operation, and if the summoned persons fail to present themselves without an important reason, to bring them in; pursue violators of the State border throughout the entire territory of the Republic of Lithuania and apprehend them and etc.

BENDRADARBIAVIMO TENDENCIJOS SIENOS APSAUGOS TEMATIKA**Danguolė Seniutienė**

Mykolo Romerio universiteto Viešojo saugumo fakulteto Valstybės sienos apsaugos katedra
V. Putvinskio g. 70, LT- 44211, Kaunas
Telefonas 8 (37) 30 36 40,
[El.p. dseniutiene@mruni.eu](mailto:El.p.dseniutiene@mruni.eu)

Pagrindinės sąvokos: principas, saugumas, bendradarbiavimas.

Keywords: principle, security, cooperation.

SANTRAUKA

Straipsnyje nagrinėjamas vienas iš Europos Sąjungos (toliau ES) / Šengeno integruotų sienos saugumo modelio elementų (antrasis filtras) – tarptautinis bendradarbiavimas sienų saugumo klausimais.

Pabrėžiama, jog ES nesiekia suderinti skirtingų nacionalinių įstatymų priimant bendras taisykles. Ja veikiau siekiama skatinti bendrą kai kurių principų pripažinimą valstybių nacionalinėje teisėje ir praktikoje.

Valstybės sienos apsauga - yra sudėtinė Lietuvos Respublikos nacionalinio saugumo užtikrinimo dalis. Vienas svarbiausių prioritetų – patikima, ES reikalavimus atitinkanti valstybės sienos kontrolė ir apsauga, ypatingą dėmesį skiriant ES išorinės sienos kontrolei ir apsaugai.

Per pastaruosius nepriklausomybės metus valstybės sienos apsaugos sistema ne kartą keitėsi, keitėsi ir valstybės sienos apsaugos subjektai bei jų įgaliojimai. Dar ir šiandieną neaišku, ar yra sukurta vientisa valstybės sienos apsaugos sistema, ar pakankamai yra išgrynintos valstybės sienos apsaugos subjektų funkcijos, ar jos tarpusavyje nesidubliuoja, ar prisijungusi prie daugelio tarptautinių konvencijų Lietuvos Respublika tinkamai adaptavo tarptautinės teisės principus, ar sukurti nacionalinėje teisėje reikiami bendradarbiavimo valstybės sienos apsaugos klausimai mechanizmai.

IVADAS

Siekdama įvykdyti vis didėjančius savo įsipareigojimus, šiuolaikinė valstybė priskiria viešojo administravimo subjektams įvairias pareigas ir įgaliojimus. Viešojo administravimo funkcijų apimtį iš esmės lemia: šiuolaikinių demokratiškos valstybių tikslai, prioritetai ir vertybės, jų teisinės sistemos; viešojo administravimo subjektų turimi techniniai, žmoniškieji ir ekonomiškieji ištekliai; pasitikėjimas viešojo administravimo mechanizmo veikimu¹.

Aiškios teisės šakos taisyklės ir principai² sustiprina teisinį apibrėžtumą ir sumažina piktnaudžiavimo galimybę, pernelyg neapribodami teisinės diskrecijos, kuri būtina viešojo administravimo subjektams siekiant teisingai ir efektyviai tvarkyti viešuosius reikalus.

Lietuvai įstojus į Europos Sąjungą bei prisijungus prie Šengeno erdvės toliau tęsimas nuoseklus Lietuvos teisės derinimas su Europos Bendrijos teise bei tiesioginis jos taikymas, todėl yra reikalingos vis išsamesnės ir tikslesnės žinios. Tuo tikslu Lietuva yra išleidusi eilę projektų, planų ir programų dėl normų suderinamumo.

Tačiau reiktų pabrėžti, jog Europos Sąjunga nesiekia suderinti skirtingų nacionalinių įstatymų priimant bendras taisykles. Ja veikiau siekiama skatinti bendrą kai kurių principų pripažinimą valstybių nacionalinėje teisėje ir praktikoje.

Tiek Lietuva, tiek kitos naujosios ES narės turi garantuoti visišką ir efektyvų administracinių struktūrų veikimą, ypač siekiant užtikrinti vientisą ir prognozuojamą *acquis* įgyvendinimą³.

Vienas iš ES sutarties⁴ 1 straipsnyje keliamų tikslų yra „ (...) puoselėti ir plėtoti Sąjungą kaip laisvės, saugumo ir teisingumo erdvę, kurioje laisvas asmenų judėjimas užtikrinamas kartu taikant atitinkamas išorės sienų kontrolės, prieglobsčio suteikimo, imigracijos ir nusikalstamumo prevencijos bei kovos su juo priemones“. Europos Bendrijos (toliau EB) steigimo sutarties⁵ 14 straipsnio 2 punkte vidaus rinka apibrėžiama kaip vidaus sienų neturinti erdvė, kurioje užtikrinamas laisvas prekių, asmenų, paslaugų ir kapitalo judėjimas. Šios sutarties 61 ir 62 straipsniai⁶ apibrėžia ES Tarybos kompetencijos ribas, tarp jų nustatyti ir išorės sienų kontrolės

¹ A. Urmonas Socialiniai pokyčiai ir policijos subjektiškumas: Jurisprudencija, 2002, t. 36(28)

² Principu (lot. principum – pradžia, pagrindas) paprastai laikoma pagrindinė idėja, nuostata ir požiūris, besiremiantis objektyviais procesų ir reiškinių gamtoje bei visuomenėje raidos dėsniniais. Principai – tai pagrindinės idėjos bei nuostatos, kuriomis remiantis nustatoma, sudaroma ir funkcionuoja institucijų sistema.

³ A. Urmonas Socialiniai pokyčiai ir policijos subjektiškumas: Jurisprudencija, 2002, t. 36(28)

⁴ Europos Sąjungos sutarties ir Europos Bendrijos steigimo sutarties suvestinės redakcijos: OL 2006 C 321 E

⁵ Europos Sąjungos sutarties ir Europos Bendrijos steigimo sutarties suvestinės redakcijos: OL 2006 C 321 E

⁶ Europos Sąjungos sutarties ir Europos Bendrijos steigimo sutarties suvestinės redakcijos: OL 2006 C 321 E

priemonės. Todėl apibrėžiant ir kuriant laisvės, saugumo ir teisingumo erdvę, ES išorės siena turi didžiausią reikšmę. Sienų kontrolė padeda ne tik reguliuoti žmonių, įvažiuojančių į šią erdvę ir išvažiuojančių iš jos, srautus, bet ir apsaugoti ES piliečius nuo galimų pavojų, susijusių su asmenų judėjimu ir per sienas plintančiu nusikalstamumu.

ES valstybės narės yra atsakingos už bendrų standartų įgyvendinimą prie išorės sienų, svarbiausios su sienų kontrole susijusios teisės nuostatos yra išdėstytos Šengeno *acquis*⁷, kuris integruotas į ES teisės sistemą protokolu⁸, pridėtu prie ES sutarties ir EB steigimo sutarties.

Valstybės sienos apsauga - yra sudėtinė Lietuvos Respublikos nacionalinio saugumo užtikrinimo dalis. Vienas svarbiausių prioritetų – patikima, Europos Sąjungos reikalavimus atitinkanti valstybės sienos kontrolė ir apsauga, ypatingą dėmesį skiriant Europos Sąjungos išorinės sienos kontrolei ir apsaugai.

Tinkama valstybės sienos apsauga – tai sudėtinė valstybės nacionalinio saugumo dalis, o kartu Lietuvos saugumas yra neatsiejama Europos bei globalaus saugumo dalis.

Tyrimo tikslas – apžvelgti Europos Sąjungos, Šengeno bei Lietuvos teisinės bazės nuostatas bendradarbiavimo sienos saugumo klausimais, nustatyti šios srities teisinio reguliavimo ir taikymo problemas Lietuvoje.

Tyrimas

Šengeno erdvės atsiradimo ir plėtros pagrindinis tikslas yra pasienio tikrinimų panaikinimas prie Sutarties šalių vidinių sienų, pakankamas ir pagal *Šengeno Konvencijoje* reglamentuotų tikrinimų principus suvienodinta visų išorinių sienų kontrolė ir vienodas pasienio tikrinimų lygis. Pasienio tikrinimų prie vidinių sienų atsisakymas neišvengiamai reiškia ir nacionalinio, ir viešojo saugumo deficitą, nes valstybės narės praranda svarbią nacionalinę priemonę, leidžiančią kontroliuoti į šalį per vidines sienas atvykstančius asmenis, nustatyti jų tapatybę. Kaip atsvara tam buvo įdiegtos papildomos saugumo priemonės prie ES išorės sienų. Tai padaryta todėl, kad teise laisvai judėti Sąjungoje gali naudotis ir teisės normų negerbiantys asmenys. Norėdamos įveikti tarptautinį nusikalstamumą, ES nacionalinės policijos ir teisminės institucijos turi bendradarbiauti. Laisvės, saugumo ir teisingumo sąvokos yra glaudžiai tarpusavyje susijusios. Laisvė didžia dalimi tampa bereikšme, jei žmonės negali gyventi saugiai, jei jų negina tokios teisinės sistemos, kuriomis jie galėtų pasitikėti.

⁷ The Schengen *acquis*: OJ L 239 22.09.2000

⁸ The Schengen *acquis*: OJ L 239 22.09.2000

ES) sutarties⁹ 1 straipsnyje vienas keliamų tikslų yra „ (...) puoselėti ir plėtoti Sąjungą kaip laisvės, saugumo ir teisingumo erdvę, kurioje laisvas asmenų judėjimas užtikrinamas kartu taikant atitinkamas išorės sienų kontrolės, prieglobsčio suteikimo, imigracijos ir nusikalstamumo prevencijos bei kovos su juo priemones“. Europos Bendrijos (toliau EB) steigimo sutarties¹⁰ 14 straipsnio 2 punkte vidaus rinka apibrėžiama kaip vidaus sienų neturinti erdvė, kurioje užtikrinamas laisvas prekių, asmenų, paslaugų ir kapitalo judėjimas. Šios sutarties 61 ir 62 straipsniai¹¹ apibrėžia ES Tarybos kompetencijos ribas, tarp jų nustatyti ir išorės sienų kontrolės priemones. Todėl apibrėžiant ir kuriant laisvės, saugumo ir teisingumo erdvę, ES išorės siena turi didžiausią reikšmę. Sienų kontrolė padeda ne tik reguliuoti žmonių, įvažiuojančių į šią erdvę ir išvažiuojančių iš jos, srautus, bet ir apsaugoti ES piliečius nuo galimų pavojų, susijusių su asmenų judėjimu ir per sienas plintančiu nusikalstamumu.

ES valstybės narės yra atsakingos už bendrų standartų įgyvendinimą prie išorės sienų, svarbiausios su sienų kontrole susijusios teisės nuostatos yra išdėstytos Šengeno *acquis*¹², kuris integruotas į ES teisės sistemą protokolu¹³, pridėtu prie ES sutarties ir EB steigimo sutarties.

ES valstybių bendradarbiavimą apsunkina skirtingi konkrečių kriminalinių ar kitų veiksmų apibrėžimai. Bet tarptautiniai nusikaltimai, nepaiso nacionalinių ribų. Siekdama problemą efektyviai išspręsti, Europos Sąjunga toliau kuria bendrą baudžiamąją ir kitų sričių politiką.

Šiuo metu Europos Sąjungos bei Šengeno erdvėje, daugeliu atvejų tarptautinės teisės norma automatiškai tampa nacionalinės teisės, kurią taiko teismai bei vykdomoji valdžia, dalimi.

Keičiantis iššūkiams ir juos priėmus be bendros gynybos klausimų vis daugiau dėmesio reikėjo skirti kitiems valstybės uždaviniams spręsti. Pavyzdžiui, nelegali imigracija ir tranzitinė migracija, organizuotų nusikalstamų struktūrų veikla ir nelegalus verslas bei kontrabanda, teroristų skverbimasis iš užsienio ir jų veikla Lietuvoje, nelegalus ginklų, narkotikų, radioaktyviųjų ir kitokių ypač pavojingų medžiagų įvežimas, tranzitas ar prekyba, netikrų pinigų gamyba, platinimas ar neteisėtu būdu įgytų pinigų plovimas bei kita analogiška veikla tapo aktualiais išoriniais rizikos veiksniais ir galimais pavojais Lietuvos nacionaliniam saugumui.

⁹ Europos Sąjungos sutarties ir Europos Bendrijos steigimo sutarties suvestinės redakcijos: OL 2006 C 321 E

¹⁰ Europos Sąjungos sutarties ir Europos Bendrijos steigimo sutarties suvestinės redakcijos: OL 2006 C 321 E

¹¹ Europos Sąjungos sutarties ir Europos Bendrijos steigimo sutarties suvestinės redakcijos: OL 2006 C 321 E

¹² The Schengen *acquis*: OJ L 239 22.09.2000

¹³ The Schengen *acquis*: OJ L 239 22.09.2000

Sėkmingai užkardant anksčiau minėtas grėsmes prie valstybės sienos, reikia žymiai mažiau pastangų kovojant su tokio pobūdžio nusikalstama veika valstybės teritorijos viduje, todėl valstybės sienos apsaugos subjektų veikla, pirmiausiai ir turėtų būti į tai nukreipta bei vykdoma prie valstybės sienos, siekiant išaiškinti ir užkirsti kelią nusikalstamumui per valstybės sieną.

Straipsnyje detaliau aptariamos Šengeno teisyno normos, reglamentuojančios bendradarbiavimo tarp susitariančiųjų šalių aspektus.

Su sienomis susijusį tarptautinį bendradarbiavimą sąlyginai galima skirstyti į vietinį, dvišalį, daugiašalį bei regioninį (jūros rajonuose) bendradarbiavimą.

Vietinis bendradarbiavimas apibūdinamas kaip bendradarbiavimas tarp dviejų valstybių sienos kontrolės institucijų pareigūnų, dirbančių sienos perėjimo punktuose arba kituose vietinio lygmens padaliniuose (užkardose ir pan.). Toks vietinis bendradarbiavimas daugiausia apima kasdieninius, praktinius reikalus, susijusius su sienos kirtimu, pvz., tai gali būti susitikimai su gretimos valstybės sienos perėjimo punkte dirbančių pareigūnų vadovybe, apsikeitimas aktualia informacija apie įvykius prie sienos, transporto eismo per sieną reguliavimas, užsieniečių neįleidimas, sulaikytų pažeidėjų perdavimas ir pan.. Tokio vietinio bendradarbiavimo būdai ir formos dažniausiai yra aptartos tarpžinybinio lygmeniu tarp sienos kontrolės institucijų sudarytuose bendradarbiavimo susitarimuose arba sienos įgaliotinių susitarimuose/ protokoluose.

Pabrėžiama dvišalių sutarčių reikšmė, kadangi tokios sutartys sienų valdymo klausimais su gretimomis valstybėmis yra labai svarbios ir stiprina sienų saugumą. Tokios sutartys leidžia sukurti atitinkamus darbinis mechanizmus, pavyzdžiui keitimąsi informacija, nustatyti ryšių palaikymo kanalus ir būdus, vietinius kontaktinius punktus, incidentų prie sienos sprendimą, kad jie netaptų politiniais ginčais ir pan.

Lietuva su gretimomis valstybėmis – Latvija, Lenkija, Baltarusija, Rusija yra sudariusi su valstybės sienomis ir jų valdymu susijusias sutartis: dėl sienos delimitavimo ir demarkavimo, dėl sienos perėjimo punktų, bendros kontrolės jungtiniuose pasienio kontrolės punktuose, sienos įgaliotinių, laivybos pasienio vidaus vandenyse, readmisijos ir kt. Šių sutarčių analizė rodo, kad Lietuva šiuo metu neturi sudariusių tokių dvišalių sutarčių:

su Latvija: dėl valstybės sienos jūroje delimitavimo;

dėl išskirtinės ekonominės zonos ir kontinentinio šelfo atribojimo Baltijos jūroje;

su Baltarusija: dėl asmenų perdavimo ir grąžinimo (readmisijos sutartis);

su Rusija: dėl laivybos vidaus vandenyse (Nemunu).

Sienų delimitacija ir demarkacija turi ypatingą reikšmę kontroliuojant Lietuvos sienas. Taip pavyzdžiui, nesant nustatytos sienos jūroje su Latvija, tai kelia nemažai teisinių problemų, pvz., sprendžiant pasienio incidentus neįmanoma nustatyti, kurios valstybės teritorijoje įvyko įvykis, kokios valstybės teisė bus taikoma ir pan..

Dvišalio tarptautinio bendradarbiavimo kontekste svarbiausias vaidmuo sprendžiant ir teisiškai sureguliuojant klausimus, susijusius su valstybės siena, priklauso sienos įgaliotiniams. Sienos įgaliotinio institutas yra numatytas Valstybės sienos ir jos apsaugos įstatymu¹⁴. Šio įstatymo 2 straipsnio 17 dalyje bei 27 straipsnyje yra išdėstytos tokios svarbiausios nuostatos:

1) sienos įgaliotiniai yra tam įgalioti valstybės pareigūnai, paskirti nagrinėti su atitinkamų gretimos valstybės institucijų atstovais pasienio incidentus bei kitus klausimus, susijusius su sienos apsauga;

2) sienos įgaliotiniais atitinkamai sienos daliai (atkarpai) skiriami valstybės pareigūnai Lietuvos Respublikos tarptautinės sutarties su gretima valstybe nustatyta tvarka;

3) sienos įgaliotiniai kartu su atitinkamų gretimos valstybės institucijų atstovais nagrinėja pasienio incidentus ir kitus klausimus, susijusius su sienos apsauga;

4) sienos įgaliotinių neišspręsti pasienio incidentai ir kiti sienos teisinio režimo pažeidimo klausimai perduodami spręsti diplomatiniais kanalais per Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministeriją.

Nors minėtas įstatymas išsamiai nereguliuoja sienos įgaliotinio skyrimo tvarkos, pagal Lietuvoje susiklosčiusią praktiką, sienos įgaliotiniai yra skiriami tik iš VSAT pareigūnų tarpo, paprastai tai yra atitinkamas sienos atkarpos saugančių VSAT rinktinių vadai, o vyriausiuoju sienos įgaliotiniu skiriamas VSAT vadas, vyriausiojo sienos įgaliotinio pavaduotoju –VSAT vado pavaduotas ir pan. Išnagrinėjus kitų ES valstybių narių patirtį nustatyta, kad sienos įgaliotiniu gali būti skiriamas ne tik sienos kontrolės, bet ir kitos teisėsaugos institucijos ar ministerijos pareigūnas. Be to, sienos įgaliotiniu gali būti skiriamas sienos kontrolės institucijos atstovas, tačiau jo pareigos nėra sugretinamos su kitomis šioje institucijoje pareigomis.

Kaip jau buvo minėta, Lietuva turi sudariusi sutartis dėl sienos įgaliotinių su Latvija¹⁵, Lenkija¹⁶ ir Baltarusija¹⁷, visos jos yra įsigaliojusios. Šiuo metu yra parengtas ir artimiausiu metu

¹⁴ Lietuvos Respublikos valstybės sienos ir jos apsaugos įstatymas (Žin., 2000, Nr. 42-1192)

¹⁵ Lietuvos Respublikos Vyriausybės ir Latvijos Respublikos Vyriausybės 2002 m. kovo 1 d. susitarimas dėl valstybės sienos įgaliotinių veiklos (Žin., 2002, Nr. 75-3218)

¹⁶ Lietuvos Respublikos ir Lenkijos Respublikos 1996 m. kovo 5 d. sutarties dėl bendros valstybės sienos, su ja susijusių teisinių santykių, taip pat dėl bendradarbiavimo ir abipusės pagalbos šioje srityje (Žin., 1998, Nr. 105-2902)

rengiamasi parafuoti Lietuvos Respublikos Vyriausybės ir Rusijos Federacijos Vyriausybės susitarimo dėl valstybės sienos įgaliotinių veiklos projektą.

Išnagrinėjus šias sutartis lyginamuoju metodu, nustatyta, kad jose skirtingai sureguliuoti sienos įgaliotinio instituto sudėtis, pvz., vienos sutartyse yra numatytas vyriausiasis sienos įgaliotinis, kitose toks pareigūnas nenumatytas ir t.t.

Analizė rodo, kad vyriausiojo sienos įgaliotinio, jo pavaduotojo pareigybė nėra numatyta sutartyse nei su Latvija, nei su Rusija, tačiau tai nėra didelė teisinė kliūtis. Būtina kreipti daugiau dėmesio į tai, kad sutartyje su Latvija nėra numatytas sienos įgaliotinio pavaduotojas, todėl jo nesant (dėl ligos, atostogų, komandiruočių, perkėlimo į kitas pareigas ir pan.) niekas negali jį pavaduoti ir laikinai eiti jo pareigų. Tai turi neigiamos įtakos sprendžiant ir sureguliuojant su siena susijusius klausimus.

Nagrinėjant dvišales tarptautinio bendradarbiavimo sutartis, reikėtų išskirti VSAT tarpžinybiniu lygiu su kitų valstybių analogiškais tarnybomis sudarytas bendradarbiavimo sutartis (bendradarbiavimo protokolus, memorandumus). Šiuo metu VSAT yra sudariusi tokias sutartis su Suomija, Švedija, Vokietija, Rusija, Baltarusija, Ukraina, Gruzija, Moldova.

Kalbant apie daugiašalį tarptautinį bendradarbiavimą reikėtų konstatuoti, kad Lietuva turi sudariusi tik vieną daugiašalę sutartį – Lietuvos Respublikos Vyriausybės, Estijos Respublikos Vyriausybės ir Latvijos Respublikos Vyriausybės susitarimą dėl bendradarbiavimo valstybių sienos apsaugos srityje¹⁷. Joje yra apibrėžtos pagrindinės trišalio bendradarbiavimo nuostatos, kai kurios iš jų jau paseno ir nebeatitinka šių dienų realijų. Taip., pvz., sutarties 2 straipsnyje buvo numatyta sukurti bendrą duomenų bazę sienos apsaugos tikslais, tačiau to taip ir nepavyko padaryti, šalys sukūrė tik atskiras, nacionalines sienos apsaugos duomenų bazes. Be to, nuo š.m. rugsėjo 1 d. visos trys šalys pradėjo naudotis ne tik savo nacionalinėmis duomenų bazėmis, bet ir ŠIS, kurioje kaupiami duomenys ne tik Baltijos šalių, bet ir kitų Šengeno erdvės narių (iš viso ŠIS cirkuliuoja 23 valstybių narių paskelbti duomenys).

Atsižvelgiant į tai, kad nuo 2008 metų tiek Lietuva, tiek Latvija ir Estija panaikins vidaus sienų kontrolę, būtų naudinga šią sutartį atnaujinti, joje numatant naujas, su sienų kontrole susijusio bendradarbiavimo formas ir tokios veiklos trišalio koordinavimo mechanizmą. P.vz., naujos redakcijos sutartyje reikėtų numatyti kaip būtų galima efektyviau taikyti Šengeno teisyno

---

¹⁷ Lietuvos Respublikos Vyriausybės ir Baltarusijos Respublikos Vyriausybės 2005 m. spalio 27 d. susitarimas dėl valstybės sienos įgaliotinių veiklos (Žin., 2006, Nr. 70-2558)

¹⁸ Lietuvos Respublikos Vyriausybės, Estijos Respublikos Vyriausybės ir Latvijos Respublikos Vyriausybės 1994 m. lapkričio 23 d. susitarimas dėl bendradarbiavimo valstybių sienos apsaugos srityje (Žin., 1995, Nr.11-236).

nuostatas dėl ryšių palaikymo, imigracijos ryšių palaikymo pareigūnų, dokumentų konsultantų suderinto išdėstymo ir t.t.

Be šios sutarties, trišalis bendradarbiavimas sienų kontrolės klausimais taip pat vyksta Baltijos Asamblėjos ir Baltijos Ministrų Tarybos¹⁹ rėmuose, kur veikia nuolatinis Sienų apsaugos vyresniųjų pareigūnų komitetas.

Šengeno kataloge pabrėžiama, kad jūros rajonuose taip pat turėtų būti sukurtos regioninės bendradarbiavimo per sienas struktūros, tokios iniciatyvos turėtų sutelkti visas to regiono šalis ir prisidėti prie sienų saugumo.

Siekiant reaguoti į geopolitinius iššūkius Baltijos jūros regione pasibaigus šaltajam karui 1992 m. gegužės 5-6 d. Kopenhagoje įvykusio 11 Baltijos regiono valstybių (tarp jų ir Lietuvos) užsienio reikalų ministrų ir Komisijos atstovų forumo metu buvo įsteigta Baltijos jūros valstybių taryba²⁰ (angl. *Council of the Baltic Sea States*) (toliau BJVT).

Suomijos siūlymu, 1996 metais BJVT rėmuose buvo įkurta Baltijos jūros regiono sienos kontrolės tarnybų bendradarbiavimo konferencija, (angl. *Baltic Sea Region Border Control Cooperation Conference*), jos veikloje dalyvauja VSAT. Pagal šios konferencijos priimtą sprendimą, kasdieniniam bendradarbiavimui valstybės įsteigė nacionalinius jūros sienos apsaugos koordinacinius centrus. Lietuvoje toks centras yra įsteigtas VSAT Pakrančių apsaugos rinktinėje²¹.

BJVT rėmuose 1996 metais įkurta Specialioji grupė kovoti su organizuotu nusikalstamumu Baltijos jūros regione²² (angl. *Task Force on Organised Crime in the Baltic Sea Region (TF-OC)*). Šios specialiosios grupės tikslas yra stiprinti valstybių narių gebėjimus užkardyti ir kovoti su organizuotu nusikalstamumu palengvinant bendradarbiavimą tarp valstybių narių teisėsaugos institucijų. Specialiosios grupės veiklos dalyvauja VSAT, PD, MD ir kitos Lietuvos teisėsaugos institucijos.

Komisija komunikate dėl ES pietinių jūros sienų valdymo sustiprinimo²³ teigiamai įvertino šios konferencijos veiklą.

---

¹⁹ Estijos Respublikos, Latvijos Respublikos ir Lietuvos Respublikos 1994 m. birželio 13 d. susitarimas dėl Baltijos valstybių parlamentų ir vyriausybių bendradarbiavimo

²⁰ <http://www.cbss.st/> (prisijungta 2007-10-30)

²¹ Vyriausiojo pasienio policijos komisaro 1999 m. gruodžio 28 d. įsakymas Nr. 459 „Dėl Nacionalinio jūros sienos apsaugos koordinacinio centro įkūrimo“

²² <http://www.balticseataaskforce.ee/> (prisijungta 2007-10-28)

²³ Communication from the Commission to the Council - Reinforcing the Management of the European Union's Southern Maritime Borders, COM (2006) 733 final

IŠVADOS

Reziumuojant galima teigti, kad Lietuva su gretimomis valstybėmis – Latvija, Lenkija, Baltarusija, Rusija yra sudariusi beveik visas, su valstybės sienomis ir jų valdymu susijusias sutartis. Šiuo metu nenustatytas Lietuvos jūros sienos su Latvija teisinis statusas, nesureguliuota laivybos vidaus vandenimis (Nemunu) tvarka bei nenustatytas tikslus Lietuvos-Lenkijos-Baltarusijos sienos sankirtos taškas.

Dvišalio bendradarbiavimo per sieną kontekste, svarbiausias vaidmuo priklauso sienos įgaliotinio institutui, kuris apibrėžtas Valstybės sienos ir jos apsaugos įstatyme ir detaliau išplėtotas Lietuvos sutartyse su gretimomis valstybėmis dėl sienos įgaliotinių. Sienos įgaliotiniai skiriami tik VSAT pareigūnai, Lietuvoje pasirinktas sienos įgaliotinio ir kitos oficialiai einamos VSAT pareigybės sugretinimo modelis. Sutartyje dėl sienos su Latvija įgaliotinių veiklos nėra numatyta sienos įgaliotinio pavaduotojo pareigybė, todėl tai turi neigiamos įtakos sprendžiant ir teisinėmis priemonėmis sureguliuojant pasienio incidentus ir kitus su siena susijusius klausimus.

Lietuvos VSAT, PD, MD kitos teisėsaugos institucijos dalyvauja 1992 m. įsteigtos Baltijos jūros valstybių tarybos organų – specialiųjų darbo grupių, sienos kontrolės tarnybų konferencijų veikloje. VSAT Pakrančių apsaugos rinktinėje (Klaipėdoje) yra įsteigtas Nacionalinis jūros sienos apsaugos koordinacinis centras.

Lietuva, rengdamasi visapusiškai taikyti Šengeno teisyną ir panaikinti vidaus sienų kontrolę, su Latvija ir Lenkija yra sudariusi reikiamus susitarimus dėl policijos bendradarbiavimo, jų nuostatos atitinka Šengeno konvencijos reikalavimus. Siekiant gerinti teisėsaugos institucijų bendradarbiavimą pasienio regionuose, į veikiančių kontaktinių punktų veiklą reikėtų įtraukti policijos ir muitinės pareigūnus.

Reiktų pastebėti, jog ikūrus FRONTEX buvo sukurtas Bendrijos mechanizmas, skirtas koordinuoti valstybių narių operatyvų bendradarbiavimą prie išorės sienų, taip sustiprinant teisingą bendrų taisyklių, nustatytų Šengeno sienų kodekse, įgyvendinimą.

Laikino vidaus sienų kontrolės atnaujinimo mechanizmas Lietuvos teisinėje bazėje nesureguliuotas, pasigendama išsamesnių teisė normų Valstybės sienos ir jos apsaugos įstatyme bei jį lydinčiuose poįstatyminiuose teisės aktuose.

Lietuvos teisinė bazė, susijusi su trečiųjų šalių piliečių gražinimu, iš esmės yra suderinta su ES teisės aktais. FRONTEX veiklos įgaliojimai, ypač organizuojant bendras gražinimo operacijas, yra apriboti.

LITERATŪRA

1. A.Urmonas Socialiniai pokyčiai ir policijos subjektiškumas: Jurisprudencija, 2002, t. 36(28)
2. Estijos Respublikos, Latvijos Respublikos ir Lietuvos Respublikos 1994 m. birželio 13 d. susitarimas dėl Baltijos valstybių parlamentų ir vyriausybių bendradarbiavimo
3. Europos Sąjungos sutarties ir Europos Bendrijos steigimo sutarties suvestinės redakcijos: OL 2006 C 321 E
4. Komisijos rekomendacija 2006/XI/06 nustatanti bendrą „Praktinį sienos apsaugos pareigūnų vadovą (Šengeno vadovą)“ valstybių narių kompetentingoms institucijoms naudoti vykdant asmenų kontrolę prie sienų.
5. Lietuvos Respublikos valstybės sienos ir jos apsaugos įstatymas (Žin., 2000, Nr. 42-1192)
6. Lietuvos Respublikos valstybės sienos apsaugos tarnybos įstatymas (Žin., 2000, Nr. 92-2848)
7. Lietuvos Respublikos Vyriausybės ir Latvijos Respublikos Vyriausybės 2002 m. kovo 1 d. susitarimas dėl valstybės sienos įgaliotinių veiklos (Žin., 2002, Nr. 75-3218)
8. Lietuvos Respublikos ir Lenkijos Respublikos 1996 m. kovo 5 d. sutarties dėl bendros valstybės sienos, su ja susijusių teisinių santykių, taip pat dėl bendradarbiavimo ir abipusės pagalbos šioje srityje (Žin., 1998, Nr. 105-2902)
9. Lietuvos Respublikos Vyriausybės ir Baltarusijos Respublikos Vyriausybės 2005 m. spalio 27 d. susitarimas dėl valstybės sienos įgaliotinių veiklos (Žin., 2006, Nr. 70-2558)
10. Lietuvos Respublikos Vyriausybės, Estijos Respublikos Vyriausybės ir Latvijos Respublikos Vyriausybės 1994 m. lapkričio 23 d. susitarimas dėl bendradarbiavimo valstybių sienos apsaugos srityje (Žin., 1995, Nr.11-236).
11. Vyriausiojo pasienio policijos komisaro 1999 m. gruodžio 28 d. įsakymas Nr. 459 „Dėl Nacionalinio jūros sienos apsaugos koordinacinio centro įkūrimo“
12. 2006 m. kovo 15 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (EB) Nr. 562/2006 nustatantis taisyklių, reglamentuojančių asmenų judėjimą per sienas, Bendrijos kodeksą:OL, 2006, L 105
13. 2006 m. gruodžio 20 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1931/2006 nustatantis vietinio eismo per valstybių narių išorės sausumos sienas taisykles ir iš dalies keičiantis Šengeno konvencijos nuostatas (OL, 2006, L 405)
14. 2004 m. spalio 26 d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 2007/ 2004 įsteigiantis Europos operatyvaus bendradarbiavimo prie Europos Sąjungos valstybių narių išorės sienų valdymo agentūrą (OL 2004, L 349)

15. 2001 m. birželio 28 d. Tarybos direktyva 2001/51/EB dėl Konvencijos, įgyvendinančios 1985 m. birželio 14 d. Šengeno susitarimą, 26 straipsnio nuostatų papildymo (OL 2004 m. specialusis leidimas, 19 skyrius, 4 tomas, p. 160)
16. Communication from the Commission to the Council - Reinforcing the Management of the European Union's Southern Maritime Borders, COM (2006) 733 final
17. The Schengen *acquis* - Convention implementing the Schengen Agreement of 14 June 1985 between the Governments of the States of the Benelux Economic Union, the Federal Republic of Germany and the French Republic on the gradual abolition of checks at their common borders (OJ L 239 22.09.2000)
18. The Schengen *acquis* - Decision of the Executive Committee of 28 April 1999 on liaison officers (SCH/Com-ex (99) 7 rev. 2) (OJ L 239 22.09.2000)

TENDENCIES OF COOPERATION ON STATE BORDER GUARD

Danguole Seniutiene

Mykolas Romeris University

SUMMARY

As more and more Europeans take advantage of their rights to move freely around the European Union (EU) either for business or personal reasons, the need for greater co-operation between national police forces, customs services and legal systems is set to increase enormously. Similarly, the activities of international terrorist groups and criminal organisations benefit from and use this freedom. To combat them efficiently, the EU's national law enforcement agencies must co-operate with their counterparts in other EU countries on an almost daily basis. Several measures have been put in place to help them work together quickly and efficiently.

Better and closer co-operation between national and local law-enforcement agencies in the European Union is crucial to ensure that the EU develops into a genuine single area of freedom, security and justice, where individuals rights are protected and organised crime efficiently countered.

KAI KURIŲ AGRESIJOS RŪŠIŲ: NEGATYVIZMO, DIRGLUMO, ĮTARUMO, APMAUDO IR KALTĖS JAUSMO ANKETINIO TYRIMO DUOMENYS TARP ĮKALINTŲ ASMENŲ

Prof. hab.dr. Gediminas Žukauskas¹
doc.dr. Robertas Veršinskas²
Kristina Račiukaitytė³

¹Valstybinė teismo psichiatrijos tarnyba prie Sveikatos apsaugos ministerijos,

²Mykolo Romerio universiteto Viešojo saugumo fakultetas,

³Vilniaus universitetas

²V. Putvinskio g. 70, LT– 44211 Kaunas

Telefonas (8 ~37) 30 36 53

Elektroninis paštas rover@mruni.eu

Pagrindinės sąvokos: agresija, aplinkos faktoriai, rasė, teritorija, erdvė, žmogus, alkoholis, narkotikai, dirglumas, negatyvizmas.

Keywords: aggression, surrounding factors, race, territory, space, person, alcohol, drugs, irritability, negativism.

S A N T R A U K A

Žmogų ilgam iš pusiausvyros išmušantys faktoriai ne taip jau retai sutinkami, o įvairių autorių duomenimis net iki 20 – 30% žmonių vos ne kasdien patiria neigiamas emocijas, kurios per ilgą laiką suluošina psichiką. Dažnai krizes gali sukelti konfliktai namuose, mokymo įstaigose, darbe. Daug žmonių į darbą ar į mokyklą eina kaip į katorgą, pastovi baimė prarasti darbą taip pat neigiamai veikia sveikatą. Bedarbių nusikalstamumas, lyginant su dirbančiuju, viršija keletą kartų. Įtampą darbe didina dažnos atestacijos, kurios turėtų skatinti kelti kvalifikaciją, tačiau dažni patikrinimai ir atleidimai iš darbo sukelia tik nereikalingą įtampą ir sumaištį. Žmogus trečdalį savo gyvenimo miega, o pusę – dirba: nervinga darbo išraiška – neramus, nekokybiškas miegas – blogai darbe – blogai ir patale... Atsikeli nepailsėjęs – darbe žlugęs. Ir taip kasdieną. Išėities reikia ieškoti ne tabletėse. Taip kuriamas fonas agresijai.

Šiame darbe apžvelgti įvairių agresijos rūšių – negatyvizmo, įtarumo, apmaudo, autoagresijos ir kt. apibrėžimai, aptartos jų galimos atsiradimo priežastys, siekiant suvokti šio fundamentalaus psichofiziologijos fenomeno struktūrą.

IVADAS

Agresijos lygis pasaulyje nuolat didėja, vis labiau kaista tarptautinė įtampa, agresyvesnė tampa ir atskirų individų santykiai.

Skiriamos dvi agresijos formos: egzoagresija (nukreipta į išorę) ir autoagresija (nukreipta į save). Kai kurios profesijos yra neatsiejamoms nuo vienos ar kitos agresijos formos – kariuomenė, policija, sportas ir panašiai. Egzistuoja ir gyvenimo sferos, kur nekontroliuojamas agresyvumas nepageidautinas: tai valstybės institucijos, profesijos, suteikiančios tam tikrą vienu asmenų kontrolę kitų atžvilgiu. Egzoagresijos protrūkiai pasireiškia nusikaltimais prieš kitus žmones.

Mokslinėje literatūroje daugelis autorių (A.Buss, 1961; R.Žukauskienė, 1999; Myers, 2000; Baron, Richardson, 2001 ir kt.) pateikia skirtingus agresijos apibrėžimus. Jų atlikti tyrimai atskleidė įvairių agresijos rūšių pasireiškimus.

Agresija pagal A. Rean. Pagal A. Rean pateiktą dichotominę agresijos struktūros modelį agresija skiriama į:

1. apsaugančią (pritaikyta biologiškai, reikalingą palaikyti gyvybę, kaip reakcija į grėsmę gyvybiniais interesams);
2. piktybinę (biologiškai nepritaikyta, nesusijusi su gyvybės palaikymu ar gyvybinių interesų sauga).

Tačiau tikrovėje susiduriama su tam tikrais keblumais. Anot A. Rean agresija yra žmogaus reakcija į esamą arba tariamą grėsmę. Taigi, tikrovė gali būti vertinama bei interpretuojama objektyviai ir subjektyviai. Jeigu vienas individas piktybinę agresiją vertina objektyviai, kitas ją gali suvokti kaip būtina, neišvengiamą ir adekvatų susiklosčiusioms aplinkybėms agresyvumą (Rean, 1999).

Pastarasis vertinimas gali būti susijęs su anticipacija (būsimų įvykių eiga ir rezultatai modeliuojami pagal ankstesnę patirtį).

Žmogaus savisaugos agresija reiškiasi ir tada, kai tikros grėsmės arba nėra, arba ji neaiški, kartais ją gali sukelti ir klaidinga anticipacija. Kaip tokiu atveju klasifikuoti agresiją: kaip apsaugančią ar kaip piktybinę? Vienareikšmiškai atsakyti į šį klausimą yra sunku. Tiesa tai, kad agresyviai reaguodamas į numatomus įvykius, žmogus yra įsitikinęs savo elgesio teisingumu, nes rengiasi apginti gyvybinius interesus. Tačiau nuo jo agresijos lygio ir intelekto priklauso, ar jis geba tikroviškai įvertinti esamą padėtį, pasirengti gynybai, numatyti tolesnę jos raidą ir prognozuoti galimus padarinius (Rean, 1999).

Daugelis autorių linę vertinti agresiją ne kaip patologinį sutrikimą, o normalų reiškinį ir ją iki tam tikro lygio laiko norma. Tačiau yra padidėjusio agresyvumo žmonių (Valickas, 1997).

Agresijos rūšys. Yra išskiriamos šios agresijos rūšys (Большая энциклопедия психологических тестов, 2006):

- Negatyvizmas – opozicinė elgesio forma, dažniausiai nukreipta prieš autoritetus ir valdžią, gali pasireikšti tiek pasyviu pasipriešinimu, aktyviais veiksmais prieš reikalavimus, taisykles, įstatymus.
- Dirglumas – greitai pasireiškiantis susierzinimas, dirglumas, polinkis dėl menkų poveikių reaguoti impulsyviai, grubiai, audringai.
- Įtarumas – polinkis nepasitikėti ir būti atsargiam su aplinkiniais dėl įsitikinimo, jog aplinkiniai ketina pakenkti.
- Apmaudas – pavydo ir neapykantos aplinkiniams pasireiškimas, kuri sąlygoja įniršio jausmas, nepasitenkinimas tiek konkrečiu asmeniu, tiek visu pasauliu dėl realiai patiriamų ar tik įsivaizduojamų kančių.
- Kaltės jausmas arba autoagresija įsitikinimas, jog pats asmuo (tiriamasis) yra blogas žmogus, kad jis blogai, netinkamai elgiasi, kas sąlygoja atitinkamą savęs ir aplinkinių vertinimą bei elgesį.

Rasės įtaka agresijai. Dar vienas faktorius, nagrinėjantis žmogaus agresyvumą, yra jo rasinė priklausomybė. Lietuvoje agresyvumo pasireiškimas dėl rasinių motyvų yra gana retas reiškinys, tačiau užsienyje ši problema kelia daug rūpesčių. Yra daug valstybių, kuriose tarp baltųjų ir spalvotųjų šalies gyventojų kyla konfliktinės situacijos. Analizuojant šiuolaikinių laikotarpį, santykiai tarp baltaodžių ir juodaodžių, o taip pat ir tarp savo rasės žmonių, yra labai pasikeitę lyginant su buvusiomis normomis. Baltieji šiek tiek sušvelnino savo „antinegrišką“ politiką ir kitaip žiūri į šią rasę. Bet yra kai kurie liudijimai, kad anksčiau susiformavusią nuomonę kai kas yra linę ginti. Taip pat ir negrams pavyko išsiugdyti naują jausmą – rasinį išdidumą. O tuo pačiu ir priešišumą baltiesiems, kuris tuo pačiu pakeitė agresyvumo pasireiškimo padidėjimą. Tad tarp šių dviejų kultūrų individų agresyvumo blyksnių galimybės yra daug didesnės, nei tarp tos pačios rasės individų. Šitą paaiškinti yra gana nesunku. Kaip mano visa eilė mokslininkų, problema čia kyla dėl to, kad jeigu viena grupė žmonių pastoviai jaučia panieką ir pažeminimą kitos grupės atžvilgiu, tai juos nuteikia agresyviai (Archer, Haigh, 1997; Ireland, 2007).

Aplinkos faktoriai. Yra dar viena grupė faktorių – tai negatyvūs mus supančios aplinkos faktoriai. Iš tokių faktorių yra išskiriami fiziniai, kuriems priklauso triukšmas, karštis, užterštas oras ir t.t. ir tarpasmenybiniai, kuriems priklauso asmeninės erdvės pažeidimas,

teritorinis įsikišimas ir t.t. Laboratoriniai tyrimai ir eksperimentai rodo, kad šie veiksniai ne visada sukelia tuos pačius efektus. Pavyzdžiui, triukšmas, karštis ir sausra žmonėms tam tikrose situacijose visai neturi įtakos. Dauguma specialistų padarė išvadą, kad aplinka ir tarpasmenybiniai santykiai yra nepakankami faktoriai kilti asmenybės agresyvumui. Po eksperimentų mokslininkai padarė tris išvadas:

1. Aplinkos faktoriai nepadidina agresyvumo vienareikšmiškai ir tiesiogiai.
2. Jie gali paveikti agresyvumą tokiu atveju, jei:
  - a) sužadintas tokiu būdu individas iš anksto buvo nuteiktas užpuolimui;
  - b) pažeidžiamas asmenybės sugebėjimas teisingai perduoti gaunamą informaciją;
  - c) jei nutraukiamas tuo momentu jo atliekamas koks nors veiksmas.
3. Fiziniai aplinkos veiksniai didina agresyvumą iki tam tikros ribos, po kurios šių veiksmų įtaka labai sumažėja.

Tačiau šitos išvados ir atlikti laboratoriniai eksperimentai ne visada sutampa su gyvenimiškomis situacijomis. Laboratorijose jų agresyvumo padidėjimas dėl tam tikros rūšies aplinkos faktorių diskomforto, yra tarsi bėgimas nuo viso šito. O realiame gyvenime ne visada yra taip. Pavyzdžiui, labai karštą dieną žmogus yra labiau prislėgtas, nei nusiteikęs agresyviai. Jis žino, kad tas taip greitai nepraeis ir jis linkęs labiau kęsti nei kažką bandyti daryti. O laboratorijoje trumpam sukeltas diskomfortas jį nuteikia agresyviai.

Tarpasmenybiniai faktoriai. Žmonių tarpasmenybiniai faktoriai yra dar mažiau ištirti. Iš šios grupės išskiriami trys faktoriai (Žembinskas, 2003):

- teritorinis įsikišimas,
- asmeninės erdvės pažeidimas,
- didelis kiekis žmonių mažoje erdvėje.

Teritorinis įsikišimas. Žmogus turi turėti tam tikrą teritoriją, kad galėtų normaliai funkcionuoti. Nors senesnės kartos mokslininkai ir linkę teigti, kad čia yra atavizmas – žmonių instinktyvinis biologinis faktorius, apsprendžiantis turėti tam tikrą teritoriją, dabartiniai mokslininkai teigia, kad žmonės pilnai gali priimti kitus individus į savo erdvę, nepasireiškiant tuo metu padidintai agresijai ir tuo pačiu laikui bėgant, jie pasidalina ta erdve su kitais individais. Šios srities specialistai yra linkę suskirstyti teritoriją į pirminę ir antrinę. Pirminė sritis naudojasi išskirtinai viena asmenybė (čia individas jaučiasi saugus, ją stengiasi saugoti nuo bet kokio nepageidaujamo įsiveržimo į ją). Antrinė sritis žmogaus gyvenime nevaizina tokio svarbaus vaidmens. Ji yra labiau prieinama ir kitiems individams. Ir kaip tik čia pasireiškia dominavimas ir agresija.

Mokslininkas A.Eseras teigia, kad jeigu fizinis susidūrimas turi vietos susidūrimui ir neutralioje teritorijoje, tai čia „dvikova“ būtinai baigiasi dominuojančiojo ir esančio tam tikroje hierarchijoje individo pergale. Jei šita „dvikova“ vyksta daugmaž fiksuotoje erdvėje, tai 85% atvejų laimi tas, kuris pastoviai čia gyvena. Kaip pavyzdį mokslininkai linkę pateikti sporto varžybas. Tarkime, kad krepšinyje didesnė dalis išloštų rungtynių būna namuose (savoje salėje), nors komandos ir yra vienodo pajėgumo. Šis antrinės srities efektas tarsi priduoda jėgų jos turėtojams. Jie žaidžia agresyviau tarsi su jėgų pertekliumi, jaučiasi saugiau ir dėl to daug dažniau laimi. Iš čia ir kilęs posakis – „namuose ir sienos padeda“ (Eseras, 1998).

Asmeninės erdvės pažeidimas. Nemažą įtaką agresyvumui turi ir asmeninės erdvės pažeidimas. Čia apie kiekvieną individą yra erdvės ribos. Kiekvienas tos erdvės pažeidimas gali priversti žmogų „bėgti“, t.y. trauktis nuo nepageidaujamo įsikišimo į jo asmeninę erdvę, iššaukti jame nepatogumo jausmą. Amerikiečių psichologas M.C. Miuleris teigia, kad toks pažeidimas gali iššaukti agresyvumą dėl dviejų priežasčių:

- jei asmeninės erdvės pažeidimas nepalieka būdų atsitraukimui, individas gali pereiti prie tiesioginės agresijos;
- gali pasireikšti dominavimo reakcija, ir jeigu yra nors kiek priešiško, individas savo nepatogią būseną gali bandyti palengvinti agresyvia reakcija.

Aišku, kad tokios situacijos nebūtinai baigiasi nukentėjusio puolimu. Čia agresyvumas yra tik kaip viena iš galimų asmenybės reakcijų ir pasireiškia tik tada, kai išnaudojamas visas alternatyvių atsakymų arsenalas (Muller, 1991).

Didelis skaičius žmonių mažoje erdvėje. Didelis skaičius žmonių mažoje erdvėje gali sukelti tam tikras žmonių reakcijas, tuo pačiu tai gali būti priešiškos reakcijos. Kaip mano D. Stokolzas, didelis kiekis žmonių mažoje erdvėje yra būtinas, bet nepakankamas veiksnys, kad kiltų subjektyvi – psichologinė reakcija į stresą. Čia turi būti visa eilė papildomų sąlygų: asmeninės erdvės pažeidimas, kontrolės nebuvimas, perkrovimas stimulais. Visi jie artimi savo kilme tiems, kurie turi įtakos žmogiškosios agresijos pasireiškimui. Čia labai didelės įtakos turi ir žmonių išankstinis nusiteikimas. Jei prieš tai žmonių nuotaikos buvo agresyvios, pabuvus jiems ilgesnį laiką kartu mažoje erdvėje, tie jausmai dar labiau sustiprėja. Ir atvirkščiai, jei atmosfera buvo šilta ir draugiška, tai ji nuo to pasidarė dar šiltesnė ir jaukesnė (Stokolz, 1997; Bandūra, 1973).

Alkoholio ir narkotinių medžiagų vartojimas. Dar viena agresyvumo apraiška yra alkoholio ir narkotinių medžiagų vartojimas. Čia mokslininkų keliamos dvi agresyvumo pasireiškimo versijos:

1. Pagrindinę reikšmę suteikiame farmakologiniam veikimui, kuris tiesiogiai veikia nervines ląsteles, atsakingas už elgesio kontrolę. Čia tas procesas pasireiškia kaip primityvių, žemesnių instinktų stimuliacija, dėl ko galimas agresijos pasireiškimas.

2. Iš kitos pozicijos žiūrint, alkoholio ir kitų narkotinių medžiagų vartojimas sukelia cenzūros sistemos slopinimą ir sužadina žmogaus įgimtą ir įgytą agresyvumą.

Tačiau kyla klausimas – kodėl ne visi žmonės, pavartoję alkoholį, būna agresyvūs. Alkoholis iššaukia fiziologinio sužadavimo būseną, panašią į būseną, kurią lydi priešiško pasireiškimas. Tokie pasikeitimai kaip: padidėjęs kraujospūdis, padidėjimas cukraus kraujyje, didesnio kraujo kiekio padidėjimas raumenyse ir t.t., susiję su tarpusavio santykių pasikeitimu. Girti žmonės yra linkę į kraštutinumus, kai normalioje būsenoje tai yra slopinama. Vieni būna linkę daugiau į agresyvumą, kiti galbūt į pernelyg didelio jautrumo būseną (Justickis, 2004; Bandura, 1973).

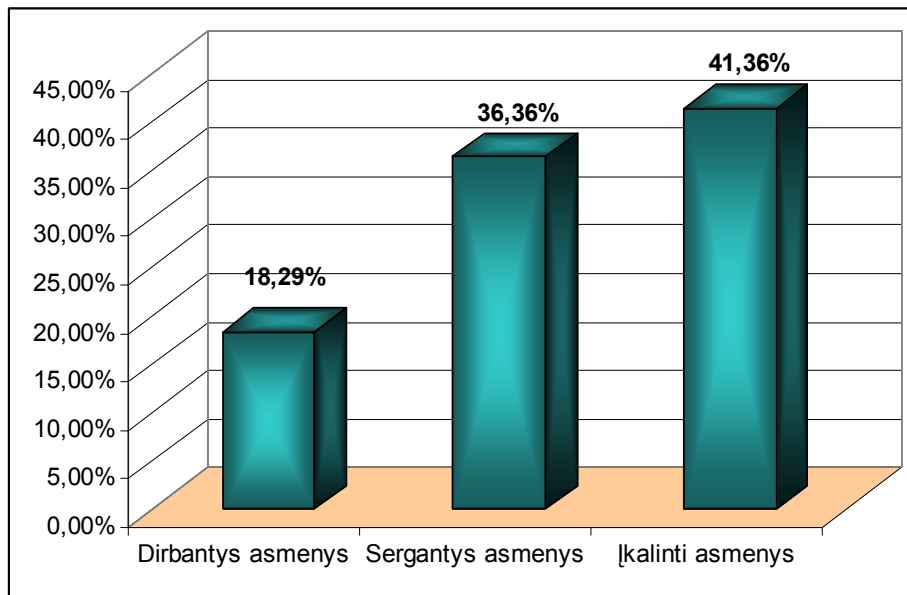
Tyrimo tikslas – nustatyti ir įvertinti atskirų agresijos rūšių: negatyvizmo, įtarumo, apmaudo, autoagresijos paplitimą įkalinimo įstaigose tarp kalinčių, gydomų ir ten dirbančių žmonių bei jų lyties ir grupės faktorių įtaką agresyvumo, priešiško indeksams.

Tyrimo metodai ir kontingentas. Tiriant atskirų agresijos rūšių paplitimą Lietuvos Respublikos įkalinimo įstaigose buvo naudojamas Bas-Darki testas (18, 19, 22). Tiriamąją imtį sudarė 576 žmonių grupė (328 vyrai ir 248 moterys), tikimybinio atsitiktiniu būdu, taikant serijinį principą, parinkta iš I ir II Vilniaus pataisos kolonijų, Panevėžio moterų kalėjimo ir Rokiškio psichiatrijos ligoninės. Gauti tyrimų duomenys buvo apdoroti įprastiniais matematinės statistikos metodais:

- dispersinė analizė, kai tolydus dydis analizuojamas pagal diskrečius klasifikacijos faktorius;
- χ^2 kriterijus su tolydumo pataisa;
- tikslus Fišerio kriterijus 0,05 lygmenyje;
- Pirsono koreliacijos koeficientas;
- 95% pasikliautinio intervalo apatinės ir viršutinės ribos (3).

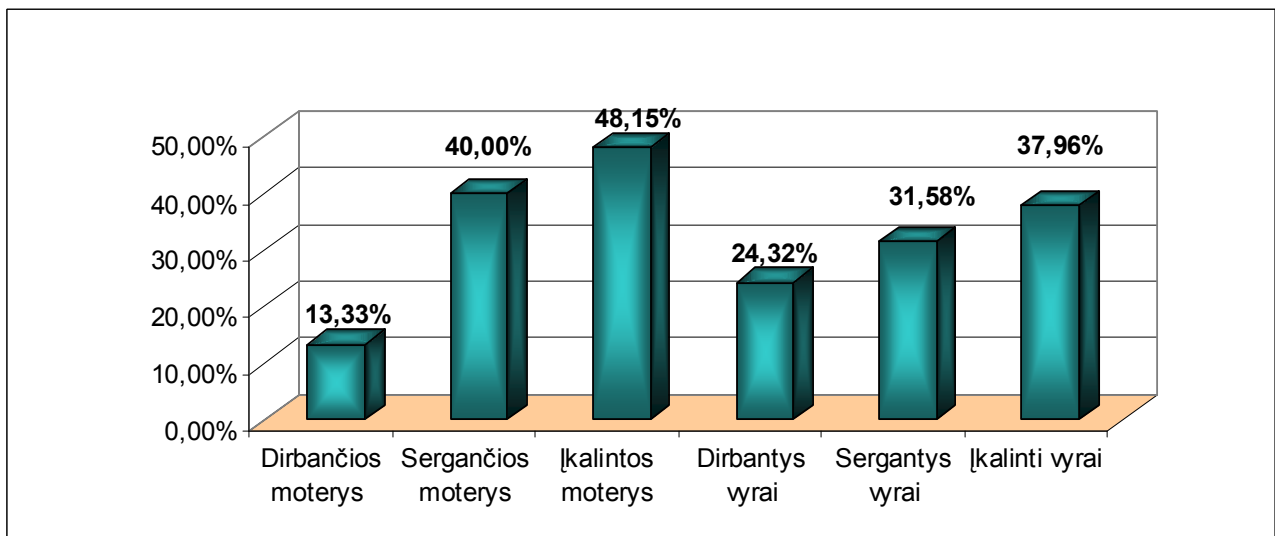
TYRIMO REZULTATAI

Dirglumo paplitimo įvertinimas. Dirglūs yra 34% visų apklaustųjų. Dirglumas yra labiau paplitęs tarp vyrų negu tarp moterų, atitinkamai 34,15% ir 33,87%. Daugiausiai sudirgusių yra tarp įkalinimų asmenų, o mažiausiai – tarp dirbančiųjų įkalinimo įstaigose (1 pav.).

1 pav. Dirglumo paplitimas apklaustųjų grupėse (%)

Atsižvelgiant į apklaustųjų grupę gauname, kad daugiausiai sudirgusių yra tarp įkalintų ir sergančių moterų, o mažiausiai tarp įkalinimo įstaigose dirbančių moterų ir vyrų (2 pav.).

2 pav. Dirglumo paplitimas apklaustųjų grupėse atsižvelgiant į jų lytį (%)

Faktorių reikšmingumas dirglumo įverčiams. Darbe išnagrinėta lyties ir grupės faktorių įtaka dirglumui. Dirglumo įverčio vidurkiai kiekvienai apklaustųjų grupei priklausomai nuo lyties, jų vidutiniai standartiniai nuokrypiai bei apklaustųjų skaičius kiekvienoje grupėje yra pateikti 1 lentelėje.

1 lentelė. **Dirglumo įverčio aprašomoji statistika atsižvelgiant į lyties ir grupės faktorius**
(N– apklaustųjų skaičius)

Lytis	Grupė	Vidurkis	Vidutinis standartinis nuokrypis	N
Moterys	Dirbantys	3,644	1,968	90
	Sergantys	5,200	2,157	50
	Įkalinti	5,167	2,211	108
	Iš viso	4,621	2,232	248
Vyrai	Dirbantys	4,514	2,009	74
	Sergantys	4,000	2,325	38
	Įkalinti	4,861	2,172	216
	Iš viso	4,683	2,167	328
Iš viso	Dirbantys	4,037	2,027	164
	Sergantys	4,682	2,297	88
	Įkalinti	4,963	2,186	324
	Iš viso	4,656	2,193	576

2 lentelė. **Lyties ir grupės faktorių statistinis patikimumas**

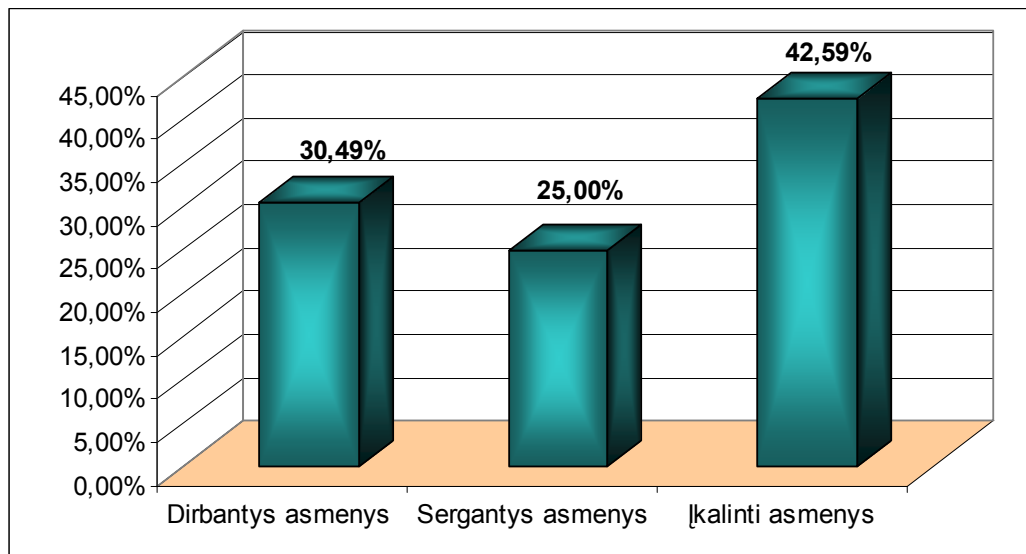
Faktoriai	df	Vidutinis kvadratinis nuokrypis	F	Patikimumas, p-reikšmė
LYTIS	1	0,222	0,049	0,826
GRUPE	2	38,143	8,354	0,000
LYTIS * GRUPE	2	35,626	7,803	0,000

Iš 2 lentelės matyti, kad faktorius „grupė“ ($F=8,354$, $p<0,000$) ir abiejų faktorių sąveika „lytis*grupė“ ($F= 7,803$, $p<0,000$) turėjo statistiškai patikimą įtaką dirglumo įverčiams. Faktorius „lytis“ ($F = 0,049$, $p<0,826$) yra statistiškai nepatikimas.

Įkalintųjų dirglumo įverčiai yra patikimai didesni negu dirbančiųjų ($p<0,000$). Jie taip pat yra šiek tiek didesni negu sergančiųjų, tačiau skirtumas nepasiekė statistinio lygio ($p<0,077$). Atitinkamai, labiausiai dirglūs yra įkalintieji apklaustieji.

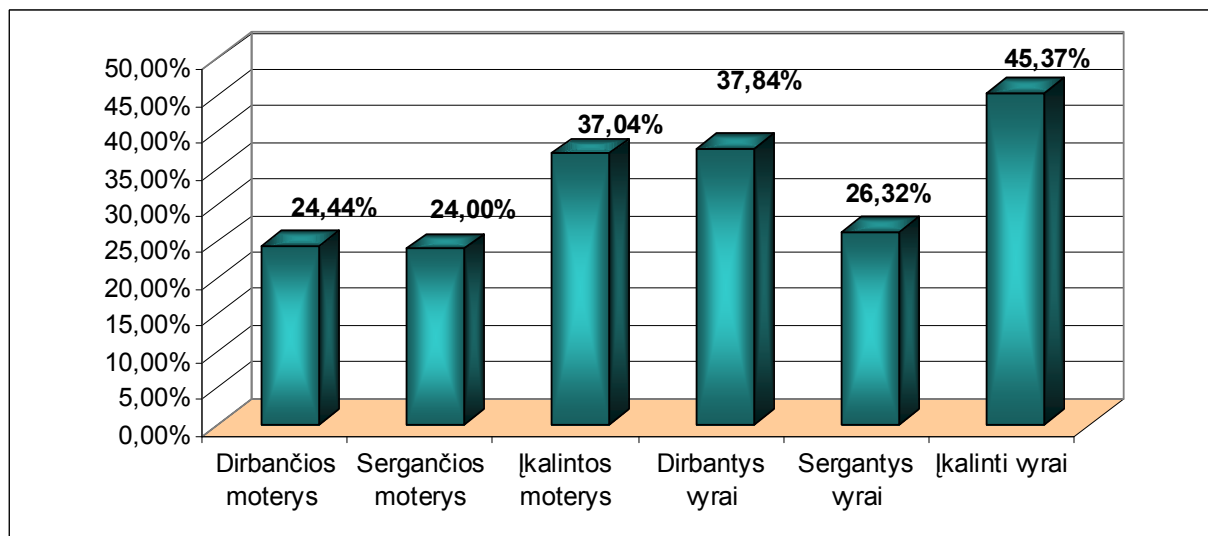
Faktorių „lytis*grupė“ sąveikai įvertinti atlikta post-hoc analizė parodė, kad lyginant grupes tarpusavyje patikimai skiriasi šių porų dirglumo įverčiai: dirbančių moterų ir sergančių moterų ($p<0,001$); dirbančių moterų ir įkalintų moterų ($p<0,000$); dirbančių moterų ir įkalintų vyrų ($p<0,000$); įkalintų moterų ir sergančių vyrų ($p<0,044$) (grupių dirglumo įverčių vidurkiai ir SD yra pateikti 1 lentelėje).

Negatyvizmo paplitimo įvertinimas. Negatyvizmu pasižymi 36% visų apklaustųjų. Negatyvizmas yra labiau paplitęs tarp vyrų negu tarp moterų, atitinkamai 41,46% ir 29,84%. Daugiausiai negatyvių yra tarp įkalintų asmenų, o mažiausiai – tarp gulinių psichiatrinėje ligoninėje (3 pav.).

3 pav. Negatyvizmo paplitimas apklaustųjų grupėse (%)

Atsižvelgus į apklaustųjų lytį bei grupę gauname, kad daugiausiai negatyvizmu pasižyminčių asmenų yra tarp įkalintų ir dirbančių vyrų bei tarp įkalintų moterų, o mažiausiai – tarp dirbančių ir sergančių moterų (4 pav).

4 pav. Negatyvizmo paplitimas apklaustųjų grupėse atsižvelgiant į jų lytį (%)

Faktorių reikšmingumas negatyvizmo įverčiams. Darbe išnagrinėta lyties ir grupės faktorių įtaka negatyvizmui. Negatyvizmo įverčio vidurkiai kiekvienai apklaustųjų grupei priklausomai nuo lyties, jų vidutiniai standartiniai nuokrypiai bei apklaustųjų skaičius kiekvienoje grupėje yra pateikti 3 lentelėje.

3 lentelė. **Negatyvizmo įverčio aprašomoji statistika atsižvelgiant į lyties ir grupės faktorius**
(N – apklaustųjų skaičius)

Lytis	Grupė	Vidurkis	Vidutinis standartinis nuokrypis	N
Moterys	Dirbantys	1,800	1,093	90
	Sergantys	1,840	1,167	50
	Įkalinti	2,241	1,393	108
	Iš viso	2,000	1,260	248
Vyrai	Dirbantys	2,081	1,247	74
	Sergantys	2,053	1,207	38
	įkalinti	2,361	1,304	216
	Iš viso	2,262	1,284	328
Iš viso	Dirbantys	1,927	1,170	164
	Sergantys	1,932	1,182	88
	Įkalinti	2,321	1,334	324
	Iš viso	2,149	1,279	576

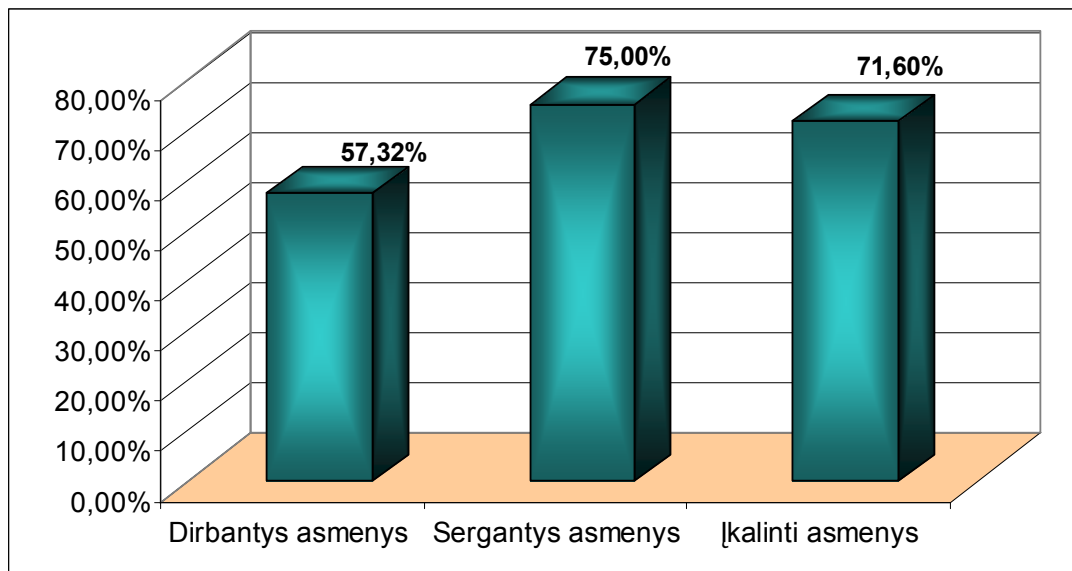
4 lentelė. **Lyties ir grupės faktorių statistinis patikimumas**

Faktoriai	df	Vidutinis kvadratinis nuokrypis	F	Patikimumas, p-reikšmė
LYTIS	1	1,976	1,230	0,268
GRUPE	2	8,452	5,261	0,005
LYTIS * GRUPE	2	0,215	0,134	0,875

Iš 4 lentelės matyti, kad faktorius „grupė“ ($F = 5,261$, $p < 0,005$) įtaka negatyvizmui yra statistiškai patikima. Faktorius „lytis“ ($F = 1,230$, $p < 0,268$) ir abiejų faktorių sąveika „lytis*grupė“ ($F = 0,134$, $p < 0,875$) įtakos negatyvizmo įverčiams neturi.

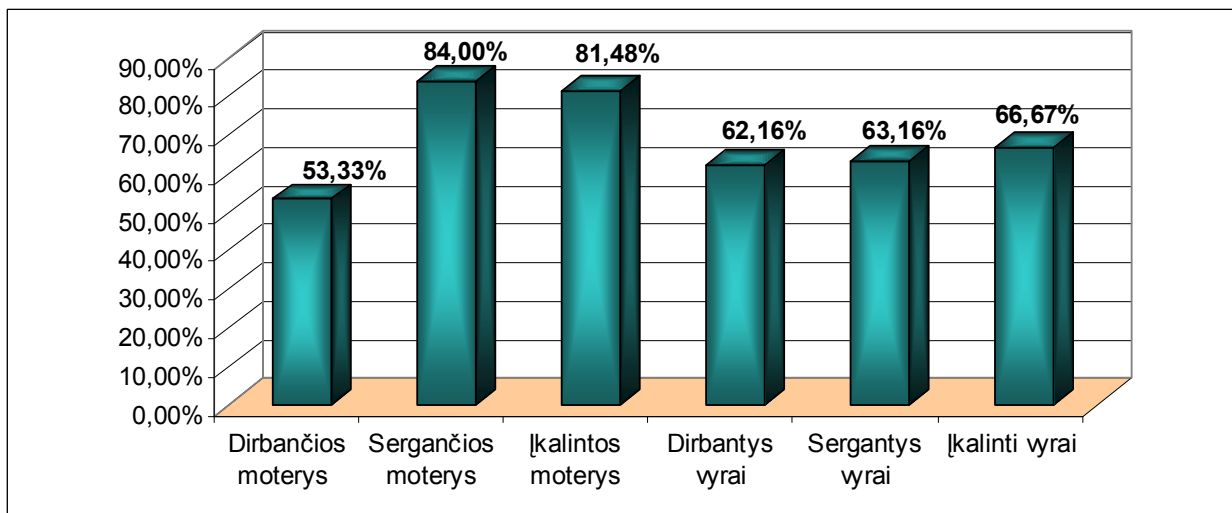
Didžiausias negatyvizmas nustatytas įkalintųjų grupėje, lyginant su sergančiais ir dirbančiais (įkalintų vidurkis = 2,321, $SD = 1,333$, o dirbančiųjų vidurkis = 1,927, $SD = 1,17$, $p = 0,006$; įkalintų vidurkis = 2,321, $SD = 1,333$, o sergančiųjų vidurkis = 1,932, $SD = 1,182$, $p < 0,025$).

Apmaudo paplitimo įvertinimas Apmaudą jaučia 68% visų apklaustųjų. Apmaudas yra rečiau sutinkamas pas vyrus, o ne pas moteris, atitinkamai 65,24% ir 71,77%. Labiausiai apmaudas yra paplitęs tarp sergančių asmenų, o mažiausiai – tarp dirbančių įkalinimo įstaigose (5 pav.).

5 pav. Apmaudo paplitimas apklaustųjų grupėse (%)

Atsižvelgus į apklaustųjų lytį ir grupę nustatyta, kad didžiausias apmaudas yra tarp sergančių ir kalintų moterų, o mažiausias – tarp dirbančių moterų (6 pav.). Apmaudo jausmo paplitimas tarp skirtingų vyrų grupių yra beveik vienodas.

6 pav. Apmaudo paplitimas apklaustųjų grupėse atsižvelgiant į jų lytį (%)

Faktorių reikšmingumas apmaudo įverčiams. Darbe išnagrinėta lyties ir grupės faktorių įtaka apmaudui. Apmaudo įverčio vidurkiai kiekvienai apklaustųjų grupei priklausomai nuo lyties, jų vidutiniai standartiniai nuokrypiai bei apklaustųjų skaičius kiekvienoje grupėje yra pateikti 5 lentelėje.

5 lentelė. **Apmaudo įverčio aprašomoji statistika atsižvelgiant į lyties ir grupės faktorius**
(N– apklaustųjų skaičius)

Lytis	Grupė	Vidurkis	Vidutinis standartinis nuokrypis	N
Moterys	Dirbantys	3,77	2,010	90
	Sergantys	5,24	1,623	50
	Įkalinti	4,81	1,815	108
	Iš viso	4,52	1,936	248
Vyrai	Dirbantys	3,78	1,769	74
	Sergantys	4,21	1,905	38
	Įkalinti	4,26	2,159	216
	Iš viso	4,15	2,053	328
Iš viso	Dirbantys	3,78	1,899	164
	Sergantys	4,79	1,814	88
	Įkalinti	4,45	2,064	324
	Iš viso	4,31	2,010	576

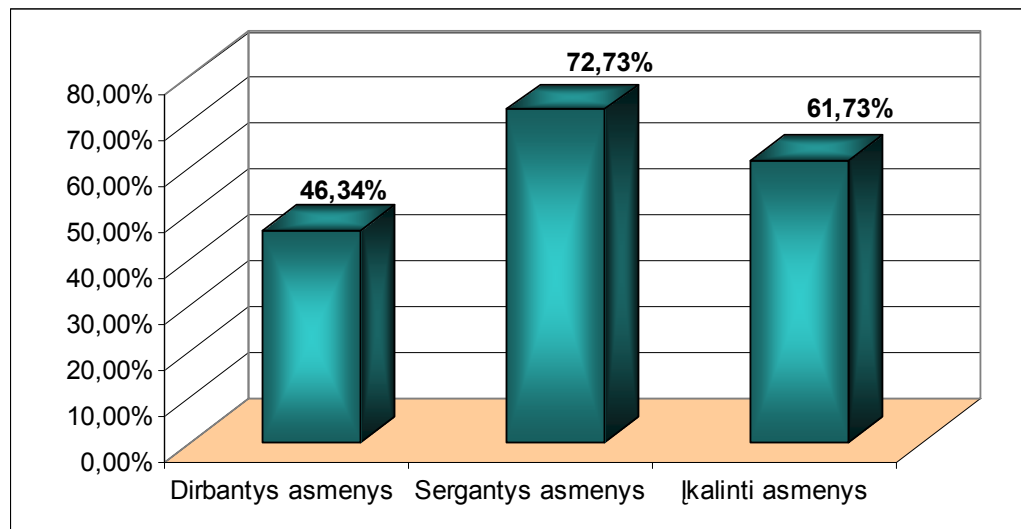
6 lentelė. **Lyties ir grupės faktorių statistinis patikimumas**

Faktoriai	df	Vidutinis kvadratinis nuokrypis	F	Patikimumas, p-reikšmė
LYTIS	1	3,514	0,908	0,341
GRUPE	2	27,379	7,075	0,001
LYTIS *	2	9,693	2,505	0,083

Iš 6 lentelės matyti, kad faktorius „grupė“ ($F=7,075$, $p<0,001$) yra statistiškai patikimai reikšmingas vertinant apmaudo įverčius. Faktorius „lytis“ ($F=0,908$, $p<0,341$) ir abiejų faktorių sąveika „lytis*grupė“ ($F = 2,505$, $p < 0,083$) yra statistiškai nepatikimi.

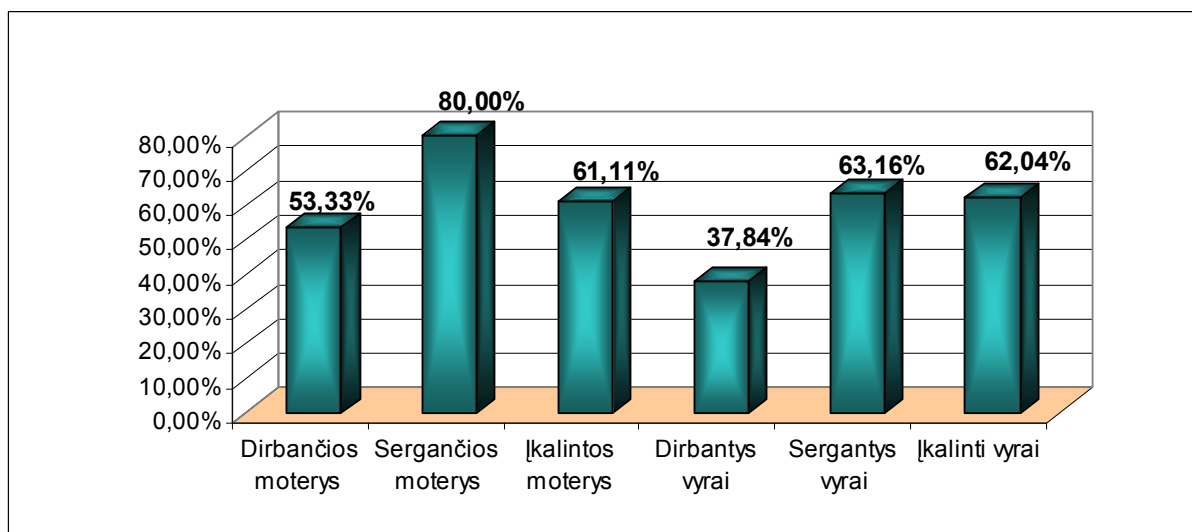
Įkalintųjų ir sergančiųjų asmenų patiriamas apmaudas yra patikimai didesnis negu dirbančiųjų įkalinimo įstaigose (sergančiųjų vidurkis = 4,796, $SD = 1,814$, o dirbančiųjų vidurkis = 3,781, $SD = 1,899$, $p<0,003$; įkalintųjų vidurkis = 4,451, $SD=2,064$, o dirbančiųjų vidurkis = 3,781, $SD=1,899$, $p<0,000$), tačiau jis nesiskiria tarp įkalintųjų ir sergančiųjų.

Įtarumo paplitimo įvertinimas. 59% visų apklaustųjų yra įtarūs. Mažiau įtarūs yra vyrai negu moterys, atitinkamai 56,71% ir 62,10%. Labiausiai įtarumas yra paplitęs tarp sergančiųjų asmenų, o mažiausiai – tarp dirbančiųjų įkalinimo įstaigose (7 pav.).

7 pav. Įtarumo paplitimas apklaustųjų grupėse (%)

Nustatyta, kad labiausiai apmaudas yra paplitęs tarp sergančių moterų, o mažiausias – tarp dirbančių vyrų (8 pav.).

8 pav. Įtarumo paplitimas apklaustųjų grupėse atsižvelgiant į jų lytį (%)

Faktorių reikšmingumas įtarumo įverčiams. Darbe išnagrinėta lyties ir grupės faktorių įtaka įtarumui. Įtarumo įverčio vidurkiai kiekvienai apklaustųjų grupei priklausomai nuo lyties, jų vidurtiniai standartiniai nuokrypiai bei apklaustųjų skaičius kiekvienoje grupėje yra pateikti 7 lentelėje.

7 lentelė. Įtarumo įverčio aprašomoji statistika atsižvelgiant į lyties ir grupės faktorius
(N – apklaustųjų skaičius)

Lytis	Grupė	Vidurkis	Vidutinis standartinis nuokrypis	N
Moterys	Dirbantys	4,422	1,506	90
	Sergantys	5,840	1,931	50
	Įkalinti	5,315	2,186	108
	Iš viso	5,097	1,981	248
Vyrai	Dirbantys	3,86	2,070	74
	Sergantys	5,263	1,501	38
	Įkalinti	5,148	2,177	216
	Iš viso	4,872	2,151	328
Iš viso	Dirbantys	4,171	1,798	164
	Sergantys	5,591	1,772	88
	Įkalinti	5,204	2,178	324
	Iš viso	4,969	2,081	576

8 lentelė. Lyties ir grupės faktorių statistinis patikimumas

Faktoriai	df	Vidutinis kvadratinis nuokrypis	F	Patikimumas, p-reikšmė
LYTIS	1	8,113	2,047	0,153
GRUPE	2	42,396	10,698	0,000
LYTIS * GRUPĖ	2	24,684	6,229	0,002

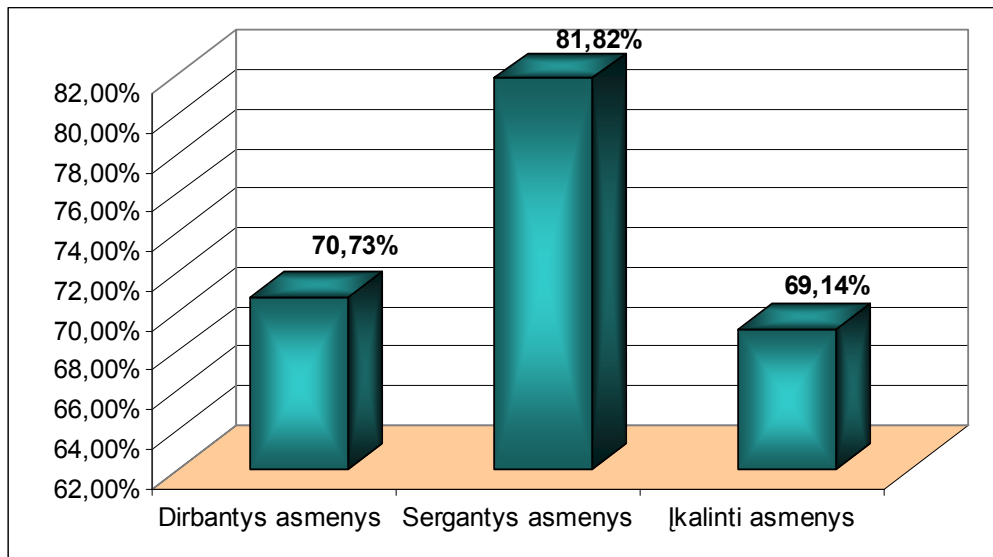
Iš 8 lentelės matyti, kad faktorius „grupė“ ($F=10,698$, $p<0,000$) ir abiejų faktorių sąveika „lytis*grupė“ ($F=6,229$, $p<0,002$) turi statistiškai patikimą įtaką įtarumo įverčiams. Faktorius „lytis“ ($F = 2,047$, $p<0,153$) įtakos neturi.

Įkalintųjų ir sergančiųjų asmenų įtarumas yra patikimai didesnis negu dirbančiųjų įkalinimo įstaigose (sergančiųjų vidurkis = 5,591, SD = 1,772, o dirbančiųjų vidurkis = 4,171, SD = 1,798, $p<0,000$; įkalintųjų vidurkis = 5,204, SD=2,178, o dirbančiųjų vidurkis = 4,171, SD = 1,798, $p<0,000$), tačiau jis nesiskiria tarp įkalintųjų ir sergančiųjų.

Faktorių „lytis*grupė“ sąveikai įvertinti atlikta post-hoc analizė parodė, kad lyginant grupes tarpusavyje patikimai skiriasi šių porų įtarumo įverčiai: dirbančių moterų ir sergančių moterų ($p<0,001$); dirbančių moterų ir įkalintų moterų ($p<0,000$); dirbančių moterų ir įkalintų vyrų ($p<0,000$); įkalintų moterų ir sergančių vyrų ($p<0,044$) (grupių įtarumo įverčių vidurkiai ir SD pateikti 7 lentelėje).

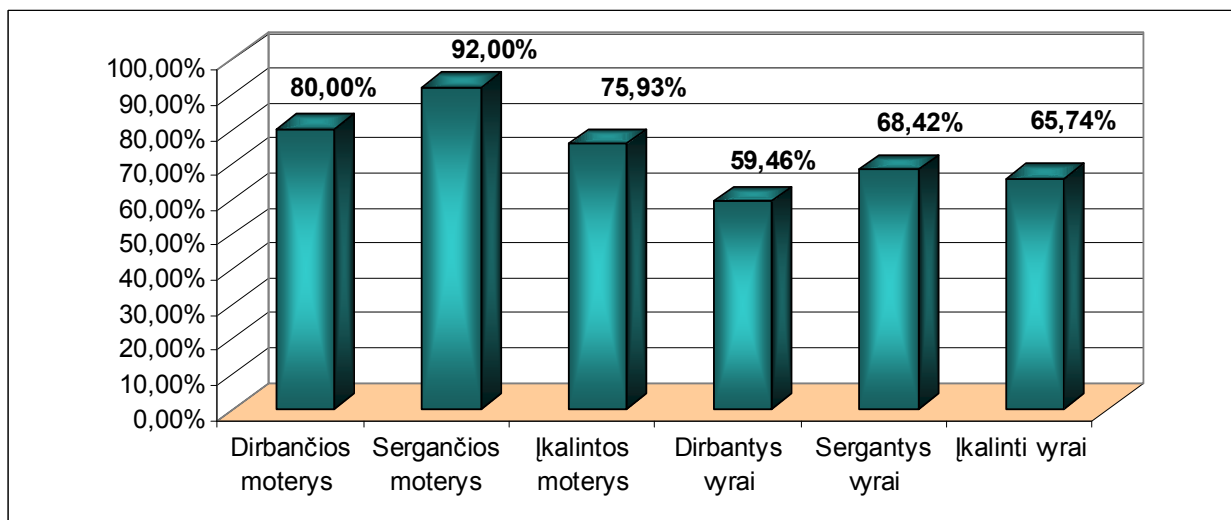
Kaltės jausmo paplitimo įvertinimas. Nustatyta, kad 72% visų apklaustųjų jaučia kaltės jausmą. Kaltės jausmą rečiau patiria vyrai, o ne moterys, atitinkamai 64,63% ir 80,65%. Labiausiai kaltės jausmas išreikštas tarp sergančiųjų asmenų, o mažiausiai – tarp įkalintų asmenų

įkalinimo įstaigose (9 pav.). Pastebime, kad kaltės jausmo paplitimas tarp įkalintųjų ir dirbančiųjų yra vienodas.

9 pav. Kaltės jausmo paplitimas apklaustųjų grupėse (%)

Dažniausiai kaltės jausmą patiria sergančios moterys, o rečiausiai – dirbantys vyrai (10 pav.).

10 pav. Kaltės jausmo paplitimas apklaustųjų grupėse atsižvelgiant į jų lytį (%)

Faktorių reikšmingumas kaltės jausmo įvertinimui. Darbe išnagrinėta lyties ir grupės faktorių įtaka kaltės jausmui. Kaltės jausmo vidurkiai kiekvienai apklaustųjų grupei priklauso nuo lyties, jų vidutiniai standartiniai nuokrypiai bei apklaustųjų skaičius kiekvienoje grupėje yra pateikti 9 lentelėje.

9 lentelė. **Kaltės jausmo įverčio aprašomoji statistika atsižvelgiant į lyties ir grupės faktorius**

(N – apklaustųjų skaičius)

Lytis	Grupė	Vidurkis	Vidutinis standartinis nuokrypis	N
Moterys	Dirbantys	5,578	1,593	90
	Sergantys	6,760	1,546	50
	Įkalinti	5,537	2,219	108
	Iš viso	5,798	1,938	248
Vyrai	Dirbantys	4,784	1,875	74
	Sergantys	5,316	1,861	38
	įkalinti	5,250	2,417	216
	Iš viso	5,152	2,249	328
Iš viso	Dirbantys	5,220	1,766	164
	Sergantys	6,136	1,827	88
	Įkalinti	5,346	2,354	324
	Iš viso	5,431	2,143	576

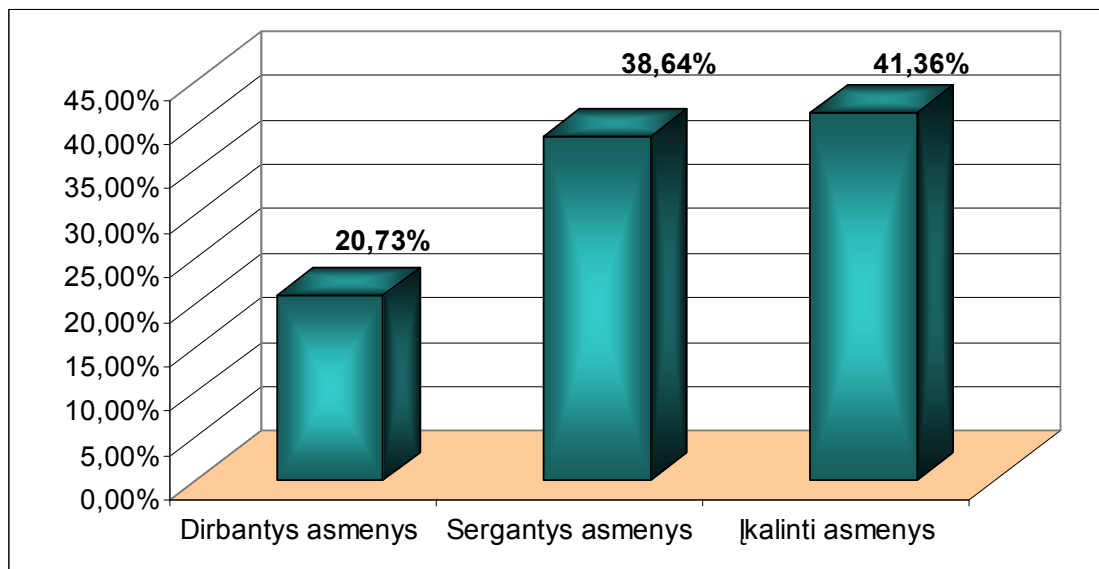
10 lentelė. **Lyties ir grupės faktorių statistinis patikimumas**

Faktoriai	df	Vidutinis kvadratinis nuokrypis	F	Patikimumas, p-reiškė
LYTIS	1	0,102	0,024	0,878
GRUPE	2	7,116	1,652	0,193
LYTIS * GRUPĖ	2	40,457	9,391	0,000

Iš 10 lentelės matyti, kad abiejų faktorių sąveika „lytis*grupė“ ($F=9,391$, $p<0,000$) yra statistiškai patikimai reikšminga vertinant kaltės jausmą. Faktorius „lytis“ ($F=0,102$, $p<0,878$) ir faktorius „grupė“ ($F=1,652$, $p<0,193$) įtakos kaltės jausmui neturi.

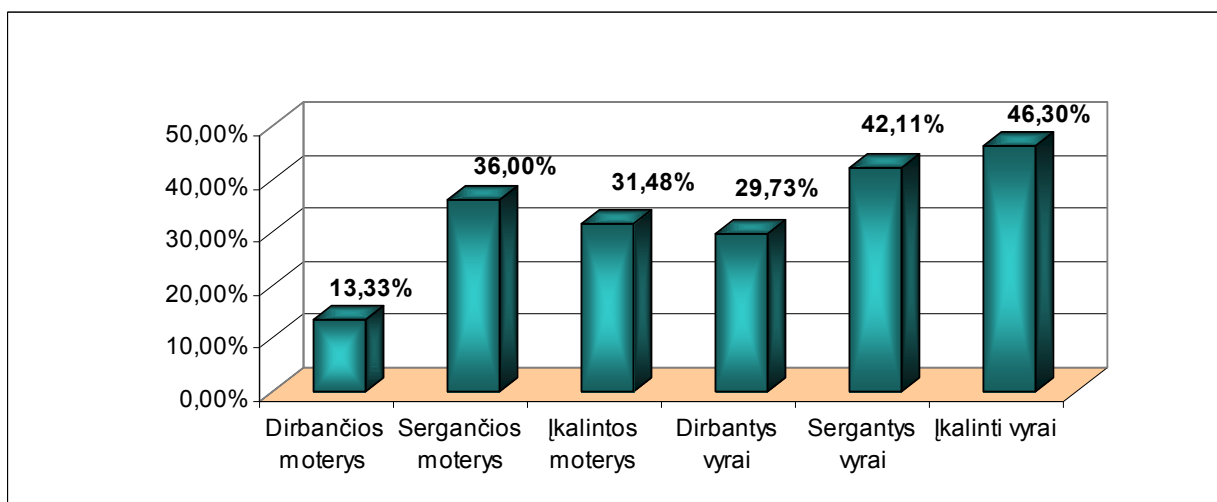
Kaltės jausmo įverčiai: dirbančių moterų ir sergančių moterų ($p<0,018$); sergančių moterų ir įkalintų moterų ($p<0,009$); sergančių moterų ir dirbančių vyrų ($p<0,000$); sergančių moterų ir įkalintų vyrų ($p<0,000$); sergančių moterų ir sergančių vyrų ($p<0,017$) (kaltės jausmo įverčių vidurkiai ir SD pateikti 9 lentelėje).

Agresyvumo indekso paplitimo įvertinimas. Agresyvūs yra 35% visų apklaustųjų. Agresyvumo indeksas yra didesnis pas vyrus, o ne pas moteris, atitinkamai 42,07% ir 25,81%. Lyginant apklaustuosius pagal grupes gauname, kad didžiausias agresyvumo indeksas yra tarp įkalintų asmenų, o mažiausiai – tarp dirbančių asmenų įkalinimo įstaigose (11 pav.).

11 pav. Grupės faktoriaus įtaka agresyvumo indeksui (%)

Lyginant apklaustuosius pagal lytį ir grupes gauname, kad didžiausias agresyvumo indeksas yra tarp įkalintų vyrų, o mažiausias – tarp dirbančių moterų (12 pav.).

12 pav. Grupės ir lyties faktorių įtaka agresyvumo indeksui (%)

Faktorių reikšmingumas agresyvumo indekso įverčiams. Darbe išnagrinėta lyties ir grupės faktorių įtaka agresyvumo indeksui. Agresyvumo indekso įverčio vidurkiai kiekvienai apklaustųjų grupei priklausomai nuo lyties, jų vidutiniai standartiniai nuokrypiai bei apklaustųjų skaičius kiekvienoje grupėje yra pateikti 11 lentelėje.

11 lentelė. Agresyvumo indekso įverčio aprašomoji statistika atsižvelgiant į lyties ir grupės faktorius (N– apklaustųjų skaičius)

Lytis	Grupė	Vidurkis	Vidutinis standartinis nuokrypis	N
Moterys	Dirbantys	4,104	1,009	90
	Sergantys	4,613	1,904	50
	Įkalinti	4,803	1,844	108
	Iš viso	4,511	1,630	248
Vyrų	Dirbantys	4,451	1,251	74
	Sergantys	4,860	1,459	38
	Įkalinti	5,142	1,552	216
	Iš viso	4,953	1,502	328
Iš viso	Dirbantys	4,260	1,134	164
	Sergantys	4,720	1,721	88
	Įkalinti	5,029	1,660	324
	Iš viso	4,763	1,573	576

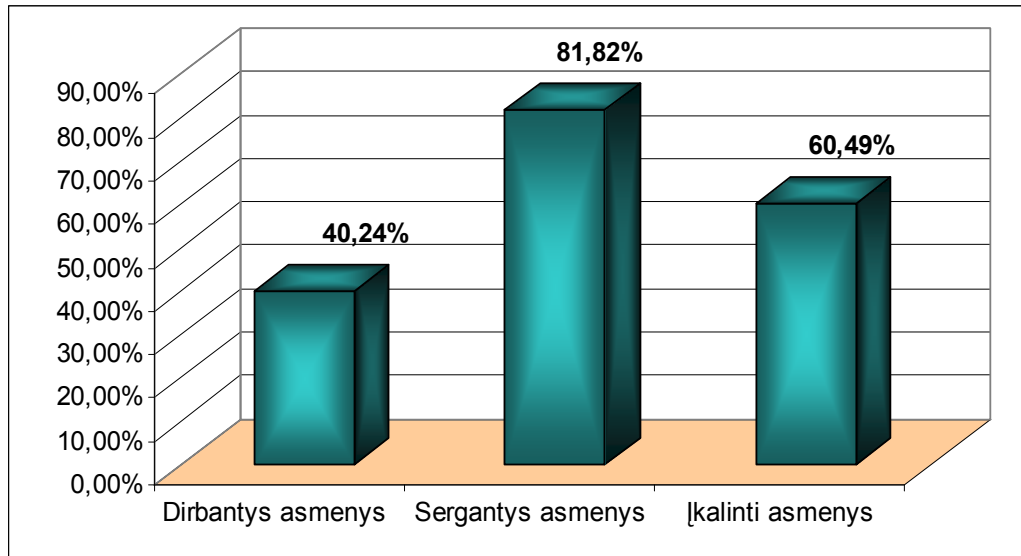
12 lentelė. Lyties ir grupės faktorių statistinis patikimumas

Faktoriai	df	Vidutinis kvadratinis nuokrypis	F	Patikimumas, p-reikšmė
LYTIS	1	8,251	3,499	0,062
GRUPE	2	21,600	9,159	0,000
LYTIS * GRUPĖ	2	0,512	0,217	0,805

Iš 12 lentelės matyti, kad faktorius „grupė“ ($F=9,159$, $p<0,000$) yra statistiškai patikimai reikšmingas. Faktorius „lytis“ ($F=3,499$, $p<0,062$) ir abiejų faktorių sąveika „lytis*grupė“ ($F = 0,217$, $p<0,805$) yra nereikšmingi.

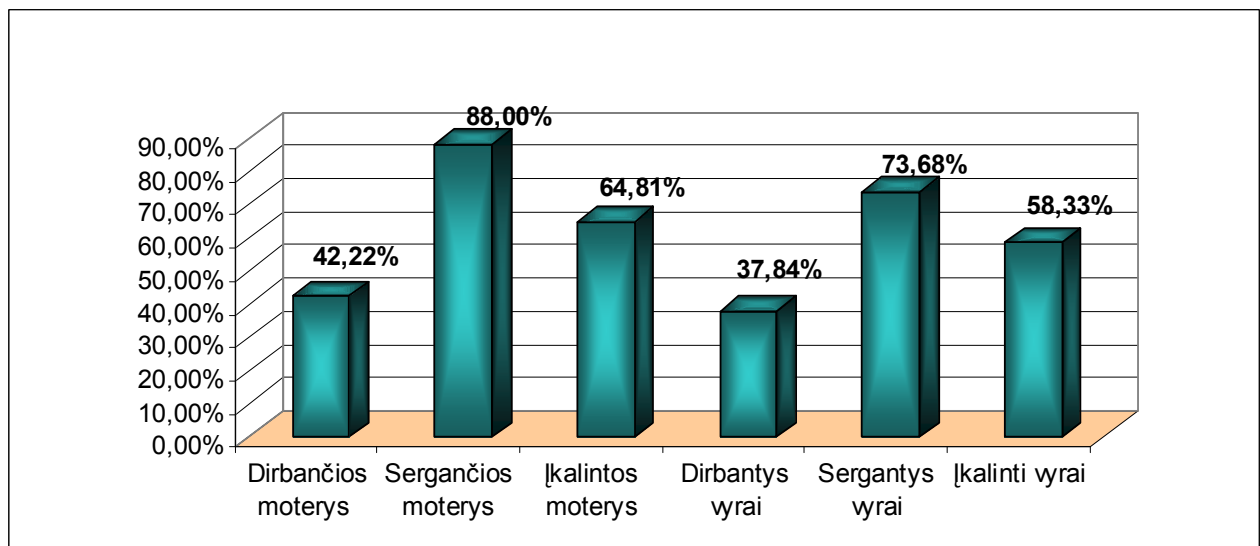
Įkalintųjų asmenų agresyvumas yra didesnis negu dirbančiųjų įkalinimo įstaigose (įkalintųjų vidurkis = 5,029, $SD=1,66$, o dirbančiųjų vidurkis = 4,26, $SD=1,134$, $p<0,000$). Dirbančių ir sergančių grupėse agresyvumas nesiskyrė (vidurkis = 4,26, $SD=1,134$, $p<0,065$).

Priešiškumo indekso paplitimo įvertinimas. Nevertinant apklaustųjų pagal faktorius gauname, kad 58% visų apklaustųjų yra priešiški. Nagrinėjant gautus rezultatus pagal lyties faktorių gauname, kad priešiškumo indeksas yra mažesnis pas vyrus, o ne pas moteris, atitinkamai 55,49% ir 61,29%. Lyginant apklaustuosius pagal grupes gauname, kad didžiausias agresyvumo indeksas yra tarp įkalintų asmenų, o mažiausias – tarp įkalinimo įstaigose dirbančiųjų asmenų (13 pav.).

13 pav. Grupės faktoriaus įtaka priešiško indeksui (%)

Lyginant apklaustuosius pagal lytį ir grupes gauname, kad didžiausias priešiško indeksas yra tarp sergančių moterų ir vyrų, o mažiausias – tarp dirbančių vyrų ir moterų (14 pav.).

14 pav. Grupės ir lyties faktorių įtaka priešiško indeksui (%)

Faktorių reikšmingumas priešiško indekso įverčiams. Darbe išnagrinėta lyties ir grupės faktorių įtaka priešiško indeksui. Priešiško indekso įverčio vidurkiai kiekvienai apklaustųjų grupei priklausomai nuo lyties, jų vidutiniai standartiniai nuokrypiai bei apklaustųjų skaičius kiekvienoje grupėje yra pateikti 13 lentelėje.

13 lentelė. **Priešiškumo indekso įverčio aprašomoji statistika atsižvelgiant į lyties ir grupės faktorius** (N – apklaustųjų skaičius)

Lytis	Grupė	Vidurkis	Vidutinis standartinis nuokrypis	N
Moterys	Dirbantys	4,100	1,421	90
	Sergantys	5,540	1,545	50
	Įkalinti	5,065	1,740	108
	Iš viso	4,811	1,683	248
Vyrai	Dirbantys	3,824	1,677	74
	Sergantys	4,737	1,408	38
	Įkalinti	4,708	1,894	216
	Iš viso	4,512	1,830	328
Iš viso	Dirbantys	3,976	1,543	164
	Sergantys	5,193	1,532	88
	Įkalinti	4,827	1,849	324
	Iš viso	4,641	1,773	576

14 lentelė. **Lyties ir grupės faktorių statistinis patikimumas**

Faktoriai	df	Vidutinis kvadratinis nuokrypis	F	Patikimumas, p-reikšmė
LYTIS	1	0,237	0,082	0,775
GRUPE	2	34,475	11,909	0,000
LYTIS * GRUPĖ	2	10,939	3,779	0,023

Iš 14 lentelės matyti, kad faktoriai „grupė“ ($F=11,909$, $p<0,000$) ir abiejų faktorių sąveika „lytis*grupė“ ($F=3,779$, $p<0,023$) turi statistiškai patikimą įtaką priešiškumo indeksui. Faktorius „lytis“ ($F=0,082$, $p<0,775$) yra nereikšmingas.

Įkalintųjų ir sergančiųjų asmenų priešiškumo lygis yra patikimai didesnis negu dirbančiųjų įkalinimo įstaigose (sergančiųjų vidurkis = 5,193, $SD=1,532$, o dirbančiųjų vidurkis = 3,976, $SD=1,542$, $p<0,000$; įkalintųjų vidurkis = 4,827, $SD=1,849$, o dirbančiųjų vidurkis = 3,976, $SD=1,542$, $p<0,000$), tačiau jis nesiskiria tarp įkalintųjų ir sergančiųjų.

Faktorių „lytis* grupė“ sąveikai įvertinti atlikta post-hoc analizė parodė, kad lyginant grupes tarpusavyje patikimai skiriasi šių porų priešiškumo lygis: dirbančių moterų ir sergančių moterų ($p<0,000$); dirbančių moterų ir įkalintų moterų ($p<0,001$); sergančių moterų ir dirbančių vyrų ($p<0,000$); sergančių moterų ir įkalintų vyrų ($p<0,024$); įkalintų moterų ir dirbančių vyrų ($p<0,000$); dirbančių vyrų ir įkalintų vyrų ($p<0,002$) (grupių priešiškumo lygio vidurkiai ir SD pateikti 13 lentelėje).

TYRIMO REZULTATŲ APTARIMAS

Archer J. ir Haigh A. (1997) tyrimai atlikti Didžiosios Britanijos įkalinimo įstaigoje su 109 nuteistaisiais (iš jų 62 vyrai ir 47 moterys) pasirinkus apklaustųjų lytį ir amžių. Apklaustųjų pasiskirstymas pagal amžių: moterys – nuo 15 iki 46 metų (vidurkis = 27,11; SD=7,95), vyrai – nuo 22 iki 49 metų (vidurkis = 30,16; SD=6,87), tai atitiko mūsų tiriamąją imtį, kurios amžius nuo 18 iki 64 metų. Autoriai (3) atliko dispersinę analizę ir naudojo EXPAGG (Campbell, 1992) ir AQ (Buss ir Perry, 1992) klausimynus, kuriais įvertino ekspresyvumą, instrumentinę, fizinę agresiją, pyktį, priešišumą, bet neįvertino jų paplitimo, kas buvo atlikta mūsų tyrime.

Archer J. ir Haigh A. (1997) pateikti įverčių vidurkiai, SD bei jų statistinis palyginimas (vyrai – moterys) leidžia daryti prielaidas, kad moterų ekspresyvumo įverčiai buvo patikimai aukštesni negu vyrų (vidurkis = 59,1; SD=11,24; vidurkis = 67,47; SD=10,20; $p<0,001$). Taip pat moterų pykčio įverčiai buvo patikimai aukštesni negu vyrų ($p<0,03$). Faktorinės analizės rezultatai rodo, kad faktorius „amžius“ ($F=6,42$; $p<0,01$) turėjo statistiškai patikimą įtaką ekspresyvumui, pykčiui ($F = 8,62$; $p<0,004$) ir priešiškumui ($F=37$; $p<0,06$). Autoriai (3) teigia, kad priešiškumas labiau išreikštas pas moteris nei pas vyrus. Kitų autorių, tyrusių savo darbuose įvairias agresijos rūšis, tyrimo rezultatų palyginti su mūsų atlikto tyrimo metu gautais duomenimis negalėjome, nes savo darbe nevertinome ekspresyvumo, pykčio ir instrumentinės agresijos.

Specialios literatūros analizė rodo, kad atlikto tyrimo rezultatų palyginimas su kitais tyrimais apskundžia tuo, kad naudotos skirtingos agresijos įvertinimo skalės. Taip pat specialioje literatūroje yra nedaug tyrimų, kuriuose būtų lygintas dirglumo, negatyvizmo, apmaudo, įtarumo, kaltės jausmo paplitimas bei išreikštumas įkalintųjų, gulinčių psichiatrijos ligoninėse po nusikaltimo įvykdymo bei dirbančiųjų įkalinimo įstaigose ir beveik visų tyrimų rezultatai įslaptinti.

IŠVADOS

1. Dirglumas, negatyvizmas, agresyvumo indeksas labiausiai paplitęs tarp įkalintų asmenų, o apmaudas, įtarumas, kaltės jausmas, priešiškumo indeksas – tarp sergančių asmenų.

2. Dirglumas, apmaudas, kaltės jausmas yra stipriau išreikštas tarp moterų, o agresyvumo indeksas (%) – tarp vyrų.

3. Kaltės jausmas žymiausiai paplitęs tarp sergančių, nepriklausomai nuo jų lyties, o rečiausiai – tarp įkalintų asmenų, tačiau jo paplitimas tarp įkalintųjų ir dirbančiųjų yra vienodas.

LITERATŪRA

1. Altman EG, Hedeker G, Peterson JL., Davis JM. The Altman self-rating mania scale. Society of biological psychiatry, 1997, pp. 948-955
2. Anderson C. A., Bushman B. J. Human aggression. Department of Psychology, Iowa State University, Ames, Iowa, 2002.
3. Archer J., Haigh A. Beliefs. About aggression among male and female prisoners. Department of Psychology, University of Central Lancashire, Preston, Lancashire, United Kingdom, 1997.
4. Bandura A. Aggression: A social learning analysis. Englewood Cliffs, NJ: Prentice- Hall, 1973.
5. Baudžiamasis kodeksas, [žiūrėta 2008.03.24]. Adresas:
http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=111555
6. Boothby J. L., Durham T. W. Screening for Depression in Prisoners Using the Beck Depression Inventory, 1999. [žiūrėta 2008.04.20] Adresas:
<http://cjb.sagepub.com/cgi/content/abstract/26/1/107>
7. Buss A. The Psychology of Aggression. New York: Wiley, 1961.
8. Cassese A. On Some Problematical Aspects of the Crime of Aggression. Journal of International Law, 2007.
9. Dembinskas A. Psichiatrija. – Vilnius, 2003.
10. Justickis V. Kriminologija I dalis, 2001.
11. Justickis V. Kriminologija Kriminologinis prognozavimas. Nusikaltimų prevencija. II dalis, 2004.
12. Kreuz L. E., MD, MAJ, MCand Robert M. Rose, MD. Assessment of Aggressive Behavior and Plasma Testosterone in a Young Criminal Population.
13. Myers D. G. Psichologija. – K., 2000.
14. Pallone N. J. Mental disorder among prisoners. [žiūrėta 2008.04.20] Adresas:
<http://books.google.lt/books?id=tjVkt8PuTEsC&pg=PA37&lpg=PA37&dq=mania+among+prisoners&source=web&ots=lyY8bXbk0h&sig=dAYavrgIRJdnirgPmESkJJNYf2o&hl=It#P PA37.M1>
15. Psichologija studentui. – Kaunas: Technologija, 2000.
16. Psichologijos žodynas. – V.: Mokslo ir enciklopedijų žodynas, 1993.
17. Реан А. Социальная педагогическая психология. Санкт – Петербург, 1999.
18. Russell G. G. Human aggression. Philadelphia, 2001.
19. TLK-10 psichikos ir elgesio sutrikimai: klinika ir diagnostika./ Pasaulinė sveikatos

- organizacija, Ženeva. Vert. Red. R. Bunevičius, A. Žembinskas.– Kaunas: Medicina; 1997.
20. Valickas G. Psichologinės asocialaus elgesio ištakos. –V., 1997.
  21. Žembinskas A. Psichiatrija. –Vilnius, 2003.
  22. Žukauskienė R. Fizinė, verbalinė ir netiesioginė agresija: skirtumai tarp lyčių.//
Psichologija, Nr. 19. 1999.
  23. Žukauskas G. Agresijos priežasčių tyrimas ir prevencija. – V.: Mokslo tyrimų programa, 2003.
  24. Большая энциклопедия психологических тестов. – Москва, 2006, с.216.

**SOME TYPES OF AGGRESSION: NEGATIVISM, IRRITABLE, SUSPICION,
VEXATION, AND THE FEEL OF GUILT QUESTIONNAIRE RESEARCH DATA
AMONG PRISONERS**

**Prof. Gediminas Žukauskas¹
Assoc. Prof. Dr. Robertas Veršinskas²
Kristina Račiukaitytė³**

¹National Forensic Psychiatry Service Lithuanian Ministry of Health,

²Mykolas Romeris University Faculty of Public Security,

³Vilnius University

S U M M A R Y

The factors that knock a person out of balance for long time are met not so often, by various authors data up to 20 – 30 percent of people almost every day experience negative emotions, which mentally cripple a person in the long term. Crises can often cause conflicts at home, education institutions, at work. Many people goes to work or to school just like they would go to penal servitude, constant fear to lose a job have negative effect on health. Homeless crimes exceed working people crimes. Constant commission raise tension at work, which should stimulate to rise qualification, but constant examinations and discharges from work cause only unnecessary tension and confusion. One third of lifetime people spend sleeping, and half – working: nervous work expression – disturbed, restless sleep – bad at work – bad in bed... Wake up tired – failure at work. Every day is like that. Tablets are not a solution of this problem. This is background for aggression.

This research looks over various aggression types – negativism, suspicion, vexation, auto aggression and etc. definitions, discussed possibilities that makes appear, cause aggression, in terms of understanding this fundamental psychophysiology phenomenal structure.

ĮSTOJUSIŲJŲ Į VIEŠOJO SAUGUMO FAKULTETĄ FIZINIO PARENGTUMO RODIKLIŲ RETROSPEKTYVINĖ ANALIZĖ

doc.dr. Algirdas Muliarčikas¹
doc.dr. Robertas Veršinskas²

^{1,2}Mykolo Romerio Universitetas

Pagrindines sąvokos: fizinis pasirengimas; pirmo kurso studentai, jėga, ištvermė, greitumas.
Keywords: physical preparedness; first year students, force, endurance, velocity.

SANTRAUKA

Tyrimo tikslas – išsiaiškinti ir palyginti įstojusiųjų 2002 - 2008 metais į Mykolo Romerio universiteto Viešojo saugumo fakultetą fizinio pasirengimo būsenos rodiklius.

Tyrimo dalyviai – moterys ir vyrai, 2002-2008 metais įstoję į Viešojo saugumo fakultetą. Fizinį gebėjimų išugdymo būsenai įvertinti naudoti tokie testai: greitumui - 100 m, bendrajai ištvermei - 3000 (vyrams) ir 2000 m (moterims) bėgimas, kojų staigiajai jėgai - šuolis į tolį iš vietos, rankų jėgos ištvermei - rankų tiesimas ir lenkimas (moterims) (30k/s), prisitraukimai prie skersinio (vyrams), pilvo raumenų jėgos ištvermei - sėsti ir gulti (30k/s) (moterims), kybant – kelti kojas prie skersinio (30k/s). Testavimai buvo vykdomi rugsėjo mėnesį, studentams tik įstojus į universitetą. Nustatyta, kad blogiausi 2006 ir 2008 m. moterų (17,3 ir 17,1 s) ir vyrų (14,5 ir 13,8 s) vidutiniai testuotos grupės greitumo rodikliai ($p < 0,05$). Geriausių bendrosios ištvermės rodiklių pasiekė. vyrai įstoję 2008 m. (13:03) ir moterys - 2005 m. (10:32) ($p < 0,05$). Ir vyrų ($p < 0,05$), ir moterų ($p < 0,01$) kojų staigiosios jėgos rodikliai nuo 2002 m. laipsniškai mažėjo ir 2006 (165,5 cm) bei 2008 m. (164,1 cm) testuojamųjų moterų grupių vidutinės rodiklių reikšmės buvo mažesnės nei minimalūs reikalavimai, pateikti studijų dalyko programoje. Vyrų rankų jėgos rodikliai kito beveik sinusoidine kreive. Žemiausi rodikliai buvo 2004 (9 kartai) ($p < 0,05$) ir 2006 m. (5,7 karto) ($p < 0,01$). Analogiškai žemiausi moterų fizinį gebėjimų grupės vidutiniai rodikliai buvo užregistruoti 2006 m. (2 kartai) ($p < 0,001$). Vyrų pilvo raumenų jėgos rodikliai mažėjo nuo 2002 (12,7k/30s) iki 2006 m. (4,2 k/30s) ($p < 0,001$), o 2008 m. – vėl padidėjo (10,2 k/30s) ($p < 0,01$). Moterų pilvo raumenų jėgos rodiklių reikšmės metų aspektu kito sinusoidine kreive. 2004 (18,7 k/30s) ($p < 0,01$) ir 2006 m. (16,4 k/30s) ($p < 0,001$) įstojusiųjų moterų pasiekimai - mažiausi.

IVADAS

Fizinis pasirengimas – neatsiejama būsimųjų statutinių pareigūnų specialiųjų studijų proceso dalis [1; 2; 3]. Gerai fiziškai pasirengę pareigūnai, esant būtinybei, gali kokybiškai atlikti specialiuosius kovinių imtynių veiksmus - neatsiejamus viešosios tarnybos palaikymo funkcijos elementus.

Reikiamas fizinio aktyvumo kiekis bei fizinių ypatybių išugdymo lygis pagelbsti atliekant ne tik vieną ar kitą veiksmą, darbą, bet ir tausojant bei stiprinant fizinę sveikatą [4; 5]. Fizinis aktyvumas, kaip viena svarbiausių sveikatos stiprinimo, organizmo relaksacijos bei atskirų socialinių įgūdžių aspektų formavimo ir stiprinimo proceso sudedamųjų, turėtų būti kiekvieno žmogaus, susijusio su stresinėmis situacijomis, darbotvarkėje [3; 6; 7]. Jėgos, greitumo, išstvermės bei lankstumo gebėjimai yra būtini statutinių pareigūnų kasdienėje veikloje, o ypač – sulaikant viešosios tvarkos pažeidėjus, keliančius pavojų visuomenei [2; 3; 8]. Kūno kultūros studijų dalykas, kurio turinyje akcentuojami įvairių fizinių gebėjimų ugdymo, lavinimo ir adekvačių pratimų taikymo savarankiško pasirengimo procese aspektai, yra beveik visų universitetinio tipo aukštųjų mokyklų studijų programose. Deja, dalykas dėstomas tik 2 semestrus. Po to, priklausomai nuo studentų požiūrio į fiziškai aktyvų gyvenimo būdą [6; 9], vėlesniuose studijų kursuose šis dalykas pasirenkamas arba ne. Nemažai studentų teigiamai vertina savo aukštųjų mokyklų fizinio ugdymo programas, tačiau žymiai mažiau taip įvertina fizinių pratimų sąlygas [6]. Pastaruoju metu į aukštąsias mokyklas kasmet įstoja vis daugiau fiziškai pasyvių studentų, kurių fizinio pasirengimo lygis turėtų būti aukštesnis [10]. Nepaisant kai kurių nelabai palankių aplinkybių, yra nemažai fiziškai besimankštinančių jaunuolių, pasiekiančių santykinai pakankamą fizinio pasirengimo lygį [9; 11; 12].

Tikėtina, kad stojančiųjų į Mykolo Romerio universiteto Viešojo saugumo fakultetą fizinio pasirengimo rezultatai metai iš metų gerėja ar bent išlieka panašiam lygmenyje.

Straipsnio tikslas – išsiaiškinti ir palyginti 2002 - 2008 metais į Mykolo Romerio universiteto Viešojo saugumo fakultetą įstojusiųjų fizinio pasirengimo būsenos rodiklius.

TYRIMO ORGANIZACIJA IR METODAI

2002-2006 ir 2008 metų rugsėjo mėnesiais (2007 m. į Teisės ir policijos veiklos studijų programą priėmimas nebuvo vykdomas) buvo vykdomas Mykolo Romerio universiteto Viešojo saugumo fakulteto (MRU VSF) I kurso studentų fizinių gebėjimų testavimas. Studentai buvo atrenkami atsitiktine tvarka. Kiekvienoje testuojamoje grupėje buvo po 28-30 studentų (apytiksliai po 50% vyrų ir moterų). Naudoti tokie tyrimo metodai: literatūros analizė, testavimas, matematinė statistika (tiriamų rodiklių aritmetiniai vidurkiai, vidutiniai

nukrypimai ir rezultatų skirtumų patikimumas buvo nustatomas pasinaudojant kompiuterine SPSS programa).

Studentai atliko tokius testus:

1. Kompleksiniam greitumo (labiau greitumo išvermės) gebėjimui įvertinti - 100 m bėgimas maksimaliu greičiu iš aukšto starto pradmės (vienas bandymas) [16].

2. Bendrajai išsvermei įvertinti - 2000 m (moterims) ir 3000m (vyrams) bėgimas. Jis pradamas iš aukšto starto pradmės. Laikas registruojamas, kai dalyvis kerta finišo liniją. [7;13].

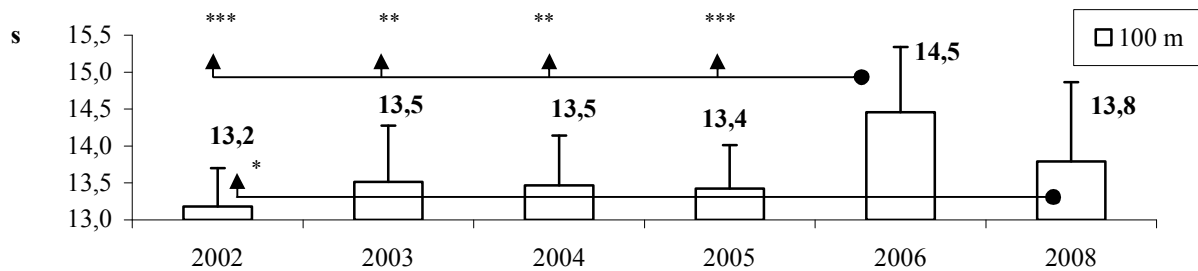
3. Kojų raumenų staigiai jėgai įvertinti – šuolis į tolį iš vietos (iš dviejų rezultatų įskaitytas geriausias).

4. Moterų rankų tiesėjų, krūtinės bei priekinio deltinio raumens jėgos greitumo išsvermei įvertinti – rankų lenkimas ir tiesimas gulint, per 30 – sek. Vyrų rankų tiesiamųjų ir krūtinės bei priekinių deltinių raumenų jėgos išsvermei įvertinti, skaičiuojami prisitraukimų prie skersinio kartai [13;16]. Rezultatas – taisyklingai atliktų pratimų kartojimų skaičius.

5. Pilvo raumenų dinaminės jėgos išsvermei įvertinti - sėstis ir gultis per 30 sek. (moterims) bei kybant ant skersinio kelti kojas iki skersinio ir jas leisti žemyn – kartai per 30 sek. (vyrams). Rezultatas – taisyklingai atliktų pratimų kartojimų skaičius.

REZULTATŲ ANALIZĖ

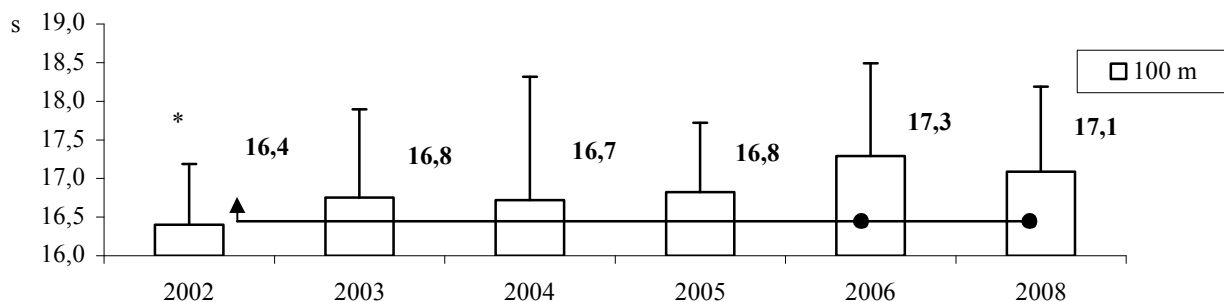
Būsimųjų statutinių pareigūnų pirmo kurso studentų - vyrų įvadinio testavimo greitumo gebėjimo rodikliai nuo 2002 iki 2005 metų buvo panašūs ($p>0,05$; 1 pav.). Blogiausias greitumo rezultatus, lyginant su 2002 – 2005 m., demonstravo 2006 m. pirmakursiai ($p<0,01$ - $0,001$; 1 pav.). 2008 m. pirmakursių pasiekti vidutiniai greitumo gebėjimo rodikliai taip pat pakankamai žemi, tačiau statistiškai patikimai skiriasi tik nuo 2002 metais demonstruotų rezultatų ($p<0,05$).

1 pav. Vyrų greitumo gebėjimo rodiklių dinamika

Pastaba. * skirtumas reikšmingas ($p < 0,05$), ** - ($p < 0,01$), *** - ($p < 0,001$) lyginant su kitų metų rezultatais

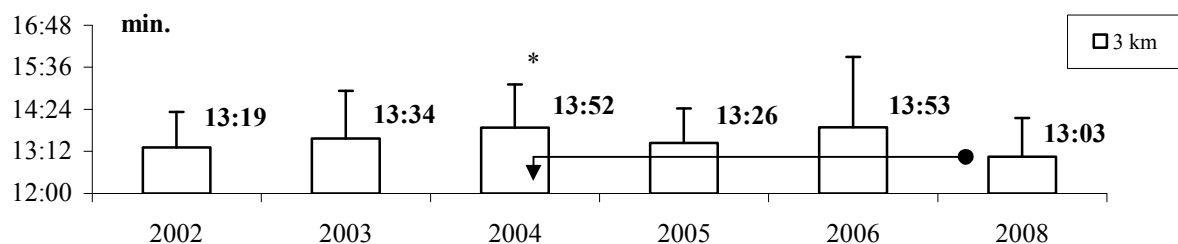
Nuo 2002 iki 2008 m. moterų greitumo gebėjimo rodiklių kitimas vyko laipsniško blogėjimo (bėgimo greičio mažėjimo) kryptimi. Geriausias 100 m nuotolio įveikimo trukmės (didžiausio bėgimo greičio) rodiklius demonstravo 2002 m., blogiausias – 2006 ir 2008 m. pirmakursės ($p < 0,05$; 2 pav.). Kitų metų testuotų pirmakursių moterų greitumo gebėjimo rodikliai buvo statistiškai patikimai panašūs ($p > 0,05$).

2 pav. Moterų greitumo gebėjimo rodiklių dinamika

Pastaba. * skirtumas reikšmingas ($p < 0,05$) lyginant su kitų metų rezultatais.

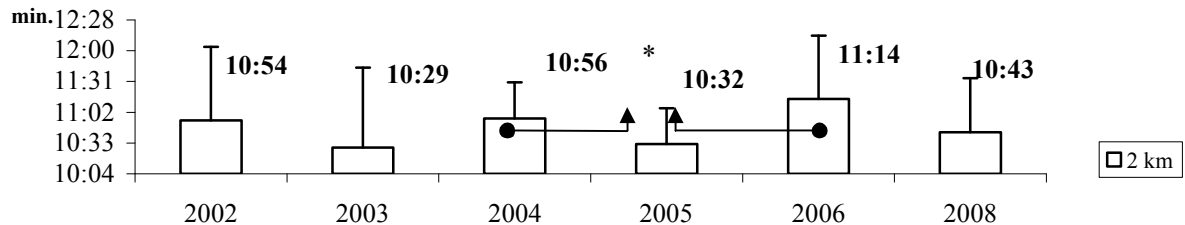
Tirtų vyrų bendrosios ištvermės gebėjimo rodikliai retrospektyviniu aspektu kito panašiai į osciliacinę kreivę (3 pav.). Vizualiai prasčiausi 2004 ir 2006 metais testuotų vyrų 3 km nuotolio įveikimo vidutiniai rodikliai, tačiau statistiškai patikimai skiriasi tik 2004 ir 2008 m. pirmakursių grupių vidutiniai rezultatai ($p < 0,05$; 3 pav.).

3 pav. Vyrų bendrosios ištvermės gebėjimo rodiklių dinamika

Pastaba. * skirtumas reikšmingas ($p < 0,05$) lyginant su kitų metų rezultatais.

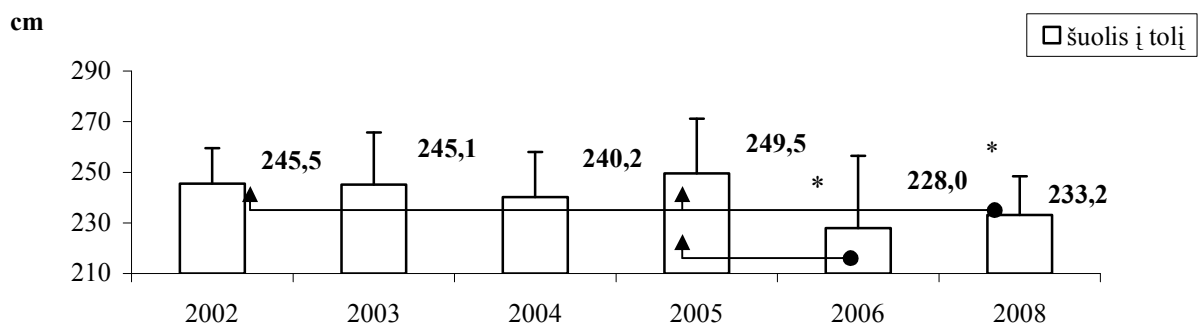
Moterų kaip ir vyrų bendrosios ištvermės gebėjimo rodikliai kito beveik osciliacinės ar sinusoidinės kreivės forma. Geriausių vidutinių rodiklių bėgdamos 2 km pasiekė 2005 m., o prasčiausių – 2004 ir 2006 m. pirmakursės ($p < 0,05$; 4 pav.). Statistiškai patikimo skirtumo tarp kitų metų pirmakursių moterų ištvermės rodiklių nėra.

4 pav. Moterų bendrosios ištvermės gebėjimo rodiklių dinamika

Pastaba. * skirtumas reikšmingas ($p < 0,05$) lyginant su kitų metų rezultatais

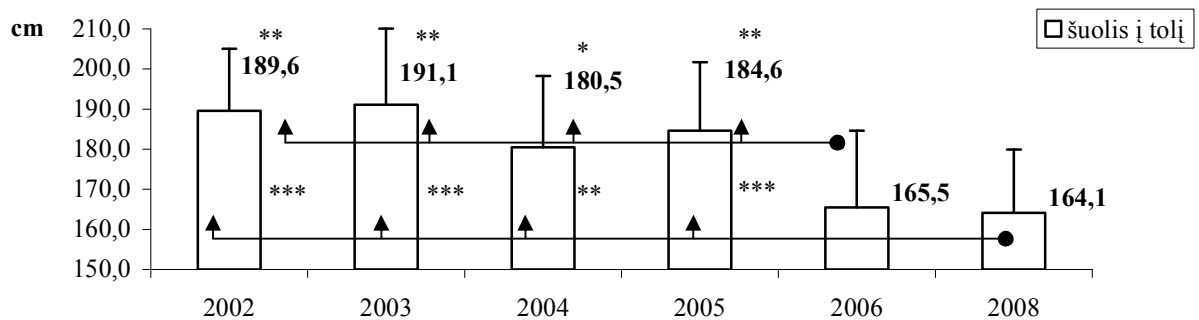
Tiek vyrų, tiek moterų kojų staigiosios jėgos gebėjimo rodikliai nuo 2002 iki 2008 m. laipsniškai blogėjo (5 ir 6 pav.).

5 pav. Vyrų kojų staigiosios jėgos gebėjimo rodiklių dinamika

Pastaba. * skirtumas reikšmingas ($p < 0,05$) lyginant su kitų metų rezultatais.

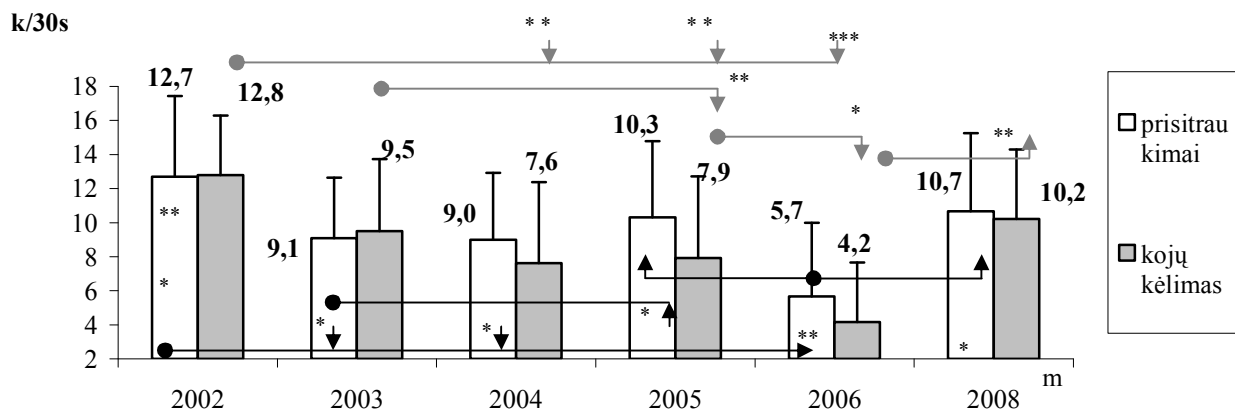
Aukščiausių rezultatų pasiekė 2002 ir 2005, o žemiausių - 2006 ir 2008 metų pirmakursiai ($p < 0,05$; 5 pav.).

6 pav. Moterų kojų staigiosios jėgos gebėjimo rodiklių dinamika

Pastaba. skirtumas reikšmingas * - ($p < 0,05$), ** - ($p < 0,01$), *** - ($p < 0,001$) lyginant su kitų metų rezultatais.

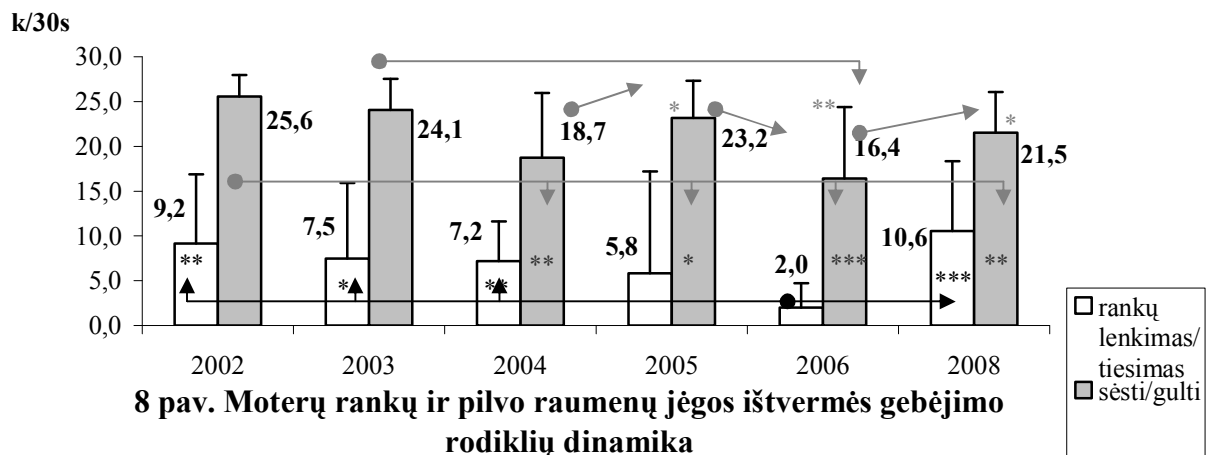
2006 ir 2008 m moterų staigiosios jėgos rodikliai ženkliai blogesni nei ankstesnių metų pirmakursių ($p < 0,01$; $0,001$; 6 pav.)

7 pav. Vyrų rankų ir pilvo raumenų jėgos ištvėrmės gebėjimo rodiklių dinamika

Pastaba. skirtumas reikšmingas * - ($p < 0,05$), ** - ($p < 0,01$), *** - ($p < 0,001$) lyginant su kitų metų rezultatais.

Geriausių rankų lenkiamųjų raumenų jėgos rodiklių pasiekė 2002 ir 2008, blogiausių – 2006 metų pirmakursiai ($p < 0,01$; 7 pav.). Analogiška tvarka, retrospektyviniu aspektu, pasiskirstė ir vyrų pilvo raumenų jėgos rodikliai – žemiausi 2006, aukščiausi 2002 ir 2008 m vyrų pasiekimai ($p < 0,001$; $0,01$; 7 pav.).

Pastaba. skirtumas reikšmingas * - ($p < 0,05$), ** - ($p < 0,01$), *** - ($p < 0,001$) lyginant su kitų metų rezultatais.

Tirtų pirmakursių moterų rankų tiesiamųjų raumenų jėgos rodikliai nuo 2002 iki 2006 metų laipsniškai mažėjo, o aukščiausių rezultatų pasiekė 2008 metų pirmakursės ($p < 0,01$; 8 pav.)

Nuo 2002 iki 2008 metų į Viešojo saugumo fakultetą įstojusių merginų pilvo raumenų jėgos rodikliai laipsniškai mažėjo ($p < 0,001$; 8 pav.). Ženkliai statistiškai patikimai mažesnių rodiklių pasiekė 2004 ir 2006 m. tirtos pirmakursės ($p < 0,01$; $p < 0,001$; 8 pav.).

REZULTATŲ APTARIMAS

Įstojusių į MRU Viešojo saugumo fakultetą tirtų vyrų greitumo gebėjimą charakterizuojantys rodikliai kasmet, nuo 2002 iki 2006 metų, blogėjo. Pagal būsimųjų statutinių pareigūnų fizinio parengtumo vertinimo normatyvų skalę [16] greitumo išugdymas tirtu laikotarpiu sumažėjo nuo vidutinės - 10 taškų (13.2 s) iki žemesnės (14.5 s) nei žemiausios - 5taškų (14.2 s) šio gebėjimo vertinimo ribos. 2008 m. įstojusių tirtų pirmakursių vyrų vidutinis 100 m įveikimo laikas jau atitiko 7 taškų vertinimo kriterijų. Tirtų moterų greitumo gebėjimą charakterizuojančio rodiklio vidutinės reikšmės kito panašiai kaip ir vyrų: nuo 2002 m - 8 taškų (- 16.4 s) mažėjo iki 5 (2006 m - 17.3 s) ir 2008 m padidėjo iki 6 taškų (- 17.1 s). Vertinant pagal studijų dalyko programos reikalavimus [16] vidutinio tirtų studentų fizinio parengtumo lygis šio gebėjimo atžvilgiu – žemas.

Būsimųjų statutinių pareigūnų, tiek vyrų 3, tiek moterų, 2 kilometrų bėgimo rungties rezultatus, kaip aerobinės ištvėmės išlavinimą atspindinčius rodiklius galima įvertinti taip: vidutiniai bei žemesni už vidutinius [13]. Nors pagal šiuolaikines Vidaus reikalų ministro įsakymo nuorodas [14], surinkus 8-9 taškus bei Cooper [15] pateiktus vertinimo kriterijus 12 min. ėjimo-bėgimo testo rezultatams, – jų pasirėngimo lygis galėtų būtų vertinamas kaip vidutinis.

Mūsų tirtų pirmakursių kojų staigiosios jėgos rodikliai lyginant su kitų tyrėjų testuotų panašaus amžiaus jaunuolių (vyrų) pasiekimais [13] kito nuo aukšto (2002 m. – 245,5 cm) iki vidutinio (2006 m. – 228 cm). Moterų rodikliai kito analogiška linkme [13] – nuo aukštesnio už vidutinį (2002 m. – 189,6 cm) iki žemesnio už vidutinį (2008 m. – 164,1 cm). Pagal fizinio parengtumo vertinimo normatyvus, taikomus Viešojo saugumo fakultete studijuojantiems studentams [16], testuotų vyrų ir moterų, įstojusių 2006 ir 2008 m., kojų raumenų staigiosios jėgos vidutiniai rodikliai buvo žemesni už kritinius, kurie būna vertinami minimaliais 5 taškais.

Moterų rankų raumenų tiesėjų jėgos rodikliai, vertinant pagal bendro fizinio pasirengimo reikalavimus, taikomus asmenims, pretenduojantiems į vidaus tarnybą, yra pakankamai žemi [14]. 2006 m. tirtų moterų pirmakursių rankų raumenų tiesėjų jėgos rodikliai buvo net labai žemo lygio [16]. Atkreipiant dėmesį į tai, kad būsimosioms pareigūnėms, atliekant tiesioginę visuomenės saugumo palaikymo funkciją, gali tekti panaudoti fizinę jėgą, tokie rankų raumenų jėgos rodikliai gali būti vertinami kaip kritiniai. Gauti neseniai įstojusių į universitetą moterų fizinių gebėjimų rodikliai kelia tam tikrų klausimų dėl siunčiančiųjų studijuoti vykdomos atrankos ir fizinio lavinimo proceso vidurinio lavinimo mokyklose vyksmo kokybės.

Vyrų prisitraukimo pro skersinio rodikliai vertinant retrospektyviniu aspektu taip pat nuosekliai blogėjo. Jei tyrimų pradžioje užregistruoti rodikliai vertintini kaip vidutiniški [14], tai 2006 m. (5,7 karto) – kaip blogesni kaip vidutiniai.

Vertinant dinaminės pilvo raumenų jėgos išstvermės rezultatus, atliekant kojų kėlimą iki skersinio ir nuleidimą (kybant ant skersinio) per 30 s, nuo 2002 iki 2006 m. jie ženkliai mažėjo ir pasiekė kritinį lygį [16]. MRU VSF tirtų moterų pilvo raumenų dinaminės jėgos rodikliai nuo 2002 m. laipsniškai mažėjo iki vidutinio lygio [14,15] bei blogesnio nei vidutinis (2006 m.). Pagal studijų dalyko normatyvinius reikalavimus [16] moterų pilvo raumenų jėgos išstvermės rodikliai – žemesni nei kritiniai.

Apibendrinami tyrimo rezultatus galime teigti, kad ženklesnės stojančiųjų į MRU VSF dalies pagrindinių fizinių gebėjimų išlavavimo lygis, analizuojant retrospektyviniu aspektu, laipsniškai žemėja.

IŠVADOS

1. Įstojusiųjų į Mykolo Romerio universiteto Viešojo saugumo fakultetą, nuo 2002 iki 2008 m. greitumo, kojų raumenų staigiosios jėgos, rankų (iki 2006 m.) bei pilvo raumenų (iki 2006 m.) išstvermės tirtų grupių vidutiniai rodikliai laipsniškai, statistiškai patikimai mažėjo.

2. Statistiškai patikimai geresnių bendrosios (aerobinės) ištvermės rodiklių pasiekė 2004 (vyrai) ir 2005 m. (moterys) pirmakursiai. Kitų metų pirmakursių, tiek moterų, tiek vyrų, vidutiniai ištvermės rodikliai buvo panašūs.
3. Tikėtina, kad stojančiųjų į Mykolo Romerio universiteto Viešojo saugumo fakultetą fizinių gebėjimų rodiklių blogėjimo tendenciją sąlygoja nepakankamai atsakingai vykdomas atrankos bei fizinio rengimo vidurinio lavinimo mokyklose procesas.

LITERATURA

1. Kalesnykas R. Policijos funkcijų įgyvendinimo efektyvumas: viešųjų ir privačių interesų derinimo problema. // Jurisprudencija. Visuomenės saugumas ir policijos mokslai. 2002. T 2(16) p.43-56.
2. Endrijaitis R., Radžiukynas D. Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademijos pirmo kurso kariūnų fizinio rengimo ypatumai //Ugdymas. Kūno kultūra.Sportas. 2003. T 5(50) p.8-13.
3. Gaška V., Veršinskas R. Policijos pareigūnų bendrojo ir specialiojo fizinio rengimo modeliavimas remiantis eksperimentais // Jurisprudencija.. 2002. T. 36(28) p. 82-91.
4. Sveikata 21:pagrindiniai PSO visuomenės sveikatos priežiūros principai Europos regione./ Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministerija. - Vilnius: Era. 2000.
5. Kanopienė V. Gyventojai, sveikata ir sveikatos politika. // Žmogaus socialinė raida. Homo liber, Vilnius 2001 p 61-79.
6. Tamošauskas P. Humanistiškai orientuotas studentų fizinis ugdymas. Vilnius: technika. 2000.
7. Volbekienė V. Eurofitas. Fizinio pajėgumo testai, metodika Lietuvos studentų fizinio pajėgumo rezultatai. Vilnius: LSIC. 2003.
8. Gušauskas V., Veršinskas R. Individualūs sulaikymo veiksmai //Mokymo metodinis leidinys. Vilnius: LTULC, 2003.
9. Muliarčikas A., Butavičius A., Ivanovas D., Mikalauskas R. Būsimų pareigūnų – MRU I kurso studentų požiūrio į fizinį aktyvumą ypatumai // Jurisprudencija. 2004. T. 62(54). p. 27-37.
10. Vaščila V. (2003) Lietuvos žemės ūkio universiteto pirmo kurso studentų sveikatos savianalizė. // Dvasinės vertybės žinių visuomenėje: Mokslo darbai. (pp. 265 – 267). Kaunas: Akademija.
11. Dadelo S., Mačys A. (2002) VGTU ir LTU pirmo kurso studentų fizinio išsivystymo, fizinio parengtumo ir funkcinio pajėgumo rodiklių lyginamoji analizė // Ugdymas. Kūno kultūra. Sportas, 4 (45), 21 – 25.
12. Jurgutienė A., Minkevičius R., Gedminas A. (2002) Lietuvos veterinarijos akademijos I kurso studentų fizinio pajėgumo įvertinimas. // Ugdymas. Kūno kultūra. Sportas, 4 (45), 31 – 38.

13. Skernevičius J., Raslanas A., Dagelienė R. (2004) Sporto mokslo metodologija. Vilnius: Lietuvos sporto informacijos centras.
14. Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro įsakymas „Dėl bendro fizinio pasirengimo reikalavimų asmenims, pretenduojantiems į vidaus tarnybą, nustatymo“ 2003 m. liepos 18 d. Nr.IV–282.
15. Cooper, K. H. The Aerobics Programm for Total Well–Being: Exercise, Diet, Emitional Balance. New York:Bantam Books. 1985.
- 16.http://www.mruni.lt/kpf_dokumentai/katedros/Specfizinio_rengimo/Destomu_dalyku_programos/fizinis_rengimas_irks_bakalauru_programa_sfrk_080701.doc

THE RETROSPECTIVE ANALYSIS OF PHYSICAL PREPAREDNESS INDICES OF THE FIRST YEAR STUDENTS FROM MRU PUBLIC SECURITY FACULTY

Assoc. Prof. Dr. Algirdas Muliarcikas¹
Assoc. Prof. Dr. Robertas Versinskas²

^{1,2}Mykolas Romeris University Faculty of Public Security,

Summary

The aim of the research is to ascertain and compare indices of physical preparedness of the 2002 – 2008 year students from Mykolas Romeris University Public Security Faculty.

The participants of the research are the 2002 – 2008 first year students (males and females) from Public Security Faculty. In order to investigate the level of physical characteristics the following tests were performed: - 100 m running - for velocity, 3000 m running for males and 2000 m for females - for endurance, a standing long jump for foot strength, hand reach and bend (30 t/s) (for females), and pull-ups (for males) for hand force endurance, sitting and lying down (30 t/s) (for females), foot lifting to a horizontal bar in hanging position (30 t/s) for stomach muscle force endurance. The tests were performed for the first year students in September. It has been estimated that the average speed indices of the tested group ($p < 0,05$) are the worst ones of females (17,3 and 17,1s) and males (14,5 and 13,8s) in the years 2006 and 2008. The best aerobically endurance indices were achieved by the 2008 first year male students (13:03) and the 2005 first year female students (10:32) ($p < 0,05$). The foot force indices of males ($p < 0,05$) and females ($p < 0,01$) decreased gradually from 2002, and the average indices values of tested female groups in the years 2006 (165,5 cm) and 2008 (164,1 cm) were lower than minimal requirements in the subject syllabus. The hand force indices in male groups varied nearly on the sine curve. The lowest indices were in 2004 (9 times) ($p < 0,05$) and 2006 (5,7 times) ($p < 0,01$).

The analogous lowest average indices of female group physical preparedness were recorded in 2006 (2 times) ($p < 0,001$). The male stomach muscle force indices decreased from 2002 (12,7t / 30s) to 2006 (4,2t / 30s) ($p < 0,001$), but they increased (10,2t / 30s) ($p < 0,01$) in 2008. According to years, the indices values of female stomach muscle force varied on the sine curve. The lowest achievements of the first year female students are in 2004 (18,7t / 30s) ($p < 0,01$) and 2006 (16,4t / 30s) ($p < 0,001$).